

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Δ'

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1955

ΤΕΥΧΟΣ 34

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

21 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

Ἄχος βαρὺς ἀκούγεται, πολλὰ ντουφέκια πέφτουν
μήνα σὲ γάμο ρίχνονται, μήνα σὲ πανηγύρι;
Δημοτικὸ τραγούδι

Συνήθεια εἶναι ἀπὸ τὴν ἀρματολικὴν ἐποχὴ στὴν Ἑλλάδα, πὺν τῶρα τείνει νὰ καταργηθῆ, ἀλλὰ δὲν ἔλειψε τελείως ἀκόμα, νὰ ἐκδηλώνωμε μὲ ντουφεκιὰς τὸν ἐνθουσιασμό μας. Στὰ πανηγύρια, στὶς χαρὰς καὶ στὰ συμπόσια οἱ πυροβολισμοὶ ἀκολουθοῦν τὸ γύρισμα τοῦ τραγουδιοῦ μας. Ὄταν φτιάνωμε στὸ θόλωμα τοῦ νεροῦ ἀπὸ τὴν ἐλαφίνα, ἢ ὅταν χαιρετᾷ ὁ Κατσαντώνης τὰ βουνά, ἕνας ἢ περισσότεροι πυροβολισμοὶ συνοδεύουν τὸ τραγούδι μας, γιὰ νὰ τονίσουν μὲ τὴ φωτιά ἢ μὲ τὸ βόλι, πὺν ἔρριχνε ἢ πὺν δέχονταν ὁ κλέφτης, τὴ μεγάλη σημασία τοῦ λόγου.

Ἐνας ὄριμος τῶρα ἄντρας, πὺν τότε ἦταν ἀκόμα νήπιος, θυμᾶται, λέει, ἕν' ἄγριο ντουφεκίδι, γελαστὲς μορφὲς καὶ μιὰ λαχὴ «ἔπεσαν τὰ Γιάννινα!» σιὸ χωριὸ ἐκεῖνο τῆς Λάγκας τοῦ Σουλιοῦ, πὺν ἔτυχε νὰ βρεθῆ πυροπαθὴς κι' αὐτοεξόριστος μαζί μὲ τοὺς δικούς του, γιὰ τὸ οἱ Τούρκοι εἶχαν κάψει τὸ χωριὸ του. Τὶ παραλήρημα καὶ τὶ ντουφεκίδι ἦταν ἐκεῖνο!.. Ἄντρες, γυναῖκες καὶ κορίτσια, πὺν φοβοῦνταν νὰ πιάσουν ἄλλοτε ντουφέκι, τὸ ἔπαιρναν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἀδερφοῦ καὶ γελαστὲς ἔρριχναν στὸν ἀέρα κι' ἀκούγαν μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ τὸν βροντερὸν ἀχὸ τοῦ πυροβολισμοῦ τους, σὰν νὰ ἤθελαν ἔτσι νὰ διαλαλήσουν αὐτὲς οἱ ζαρκάδες κι' οἱ ἐλαφίνες τῶν Ἡπειρωτικῶν βουνῶν τὸ μεγάλο γεγονός στὸν οὐρανὸ, στὴ γῆ καὶ στὴ θάλασσα.

Τὴν πόλη, ὅπου γεννήθηκε, λέει, πὺν δὲν τὴ θυμόνταν. Τὰ Γιάννινα ἦταν γιὰ κείνον ἕνα ὄνειρο, ἕνας κόσμος ξωτικός, τρανός. Καὶ καταλάβαινε ἀόριστα, ὅτι κάτι μεγάλο ἔγινε. Ἀνάμεσα σιὸ ντουφεκίδι καὶ σιὸς φωνὲς τῆς χαρᾶς ἀνακατεύονταν οἱ λέξεις «Κωνσταντῖνος! Βενιζέλος! Βενιζέλος! Κωνσταντῖνος!» Ὅα τὰ

είχε ξεχάσει ἀσφαλῶς αὐτὰ τὰ ὀνόματα, ἂν δὲν τὰ εἶχε ἐπαναλάβει ἀργότερα τόσες φορές. Ἔτσι διατηροῦν στὴ φαντασία του κάτι ἀπὸ τὴν ἐξωτική χάρη τοῦ παραμυθιοῦ καὶ ἀπὸ τὴν αἴγλη τοῦ θρούλου· καὶ κάθε φορά, πού ἔρχονται σ' ἡ μνήμη του, μπερδεύονται μὲ τὰ ἐλαιόδεντρα ἐκείνου τοῦ χωριοῦ κι' ἀθέλητα φαντάζεται τὰ μέτωπά τους μ' ἓνα στεφάνι ἀγριεληᾶς, σὰν νάσαι νικηταὶ τῶν Ὀλυμπίων...

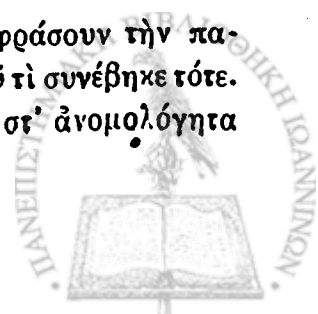
* * *

Τὸ παραλήρημα ἐκεῖνο στὸ μικρὸ χωριὸ τῆς Ἠλείρου ἦταν μιὰ λεπτομέρεια μονόχα μέσα στὸν ἔξαλλον ἐνθουσιασμό, πού προκάλεσε στὸ πανελλήνιο ἡ πτώση τῆς Ἠπειρωτικῆς πρωτεύουσας. Περισσότερο κι' ἀπὸ τὴν πτώση τῆς Θεσσαλονίκης κι' ἀπὸ κάθε ἄλλο γεγονός τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου γιόρτασε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς τὴν κατάληψη τῶν Γιαννίνων. Γιατὶ ἐδῶ, στὴν Ἠπειρο, εἶχεν ὑφάνει ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ τὸν Θρούλο τοῦ ξαναγεννημοῦ της μὲ τὸ Σούλι καὶ τὸν ἀθάνατο χορὸ τοῦ Ζαλόγγου, μὲ τὴν Πάργα καὶ τὴν ὀμαδικὴν αὐτοεξορία τῶν κατοίκων της, μὲ τὴ Χιμάρρα καὶ τοὺς ἀγῶνες της, μὲ τὴν Πίνδο καὶ τὸν Κατσαντώνη, μὲ τὸ Λοῦρο καὶ τὸν Νικολὸ Τζιοβάρρα, μὲ τὰ κλέφτικα τραγούδια καὶ τὶς κλέφτικες παραδόσεις της, μὲ τὸ Σκυλόσοφο, τὸν Σαμουὴλ καὶ μὲ τόσους ἄλλου ἱερωμένους μαζί καὶ λαϊκοὺς. Τέλος ἡ ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη πρὸς τὴν Ἠπειρο γιὰ ὅσα εἶχε προσφέρει γιὰ τὴν πνευματικὴ, τὴν οἰκονομικὴ καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἀναγέννηση τοῦ ἐλεύθερου Ἑλληνικοῦ βασιλείου—ὄλ' αὐτὰ ἔδιναν στὴν Ἠπειρωτικὴ πρωτεύουσα μιὰ δόξα καὶ μιὰ λάμψη δίχως σύγκριση. Τὸ Μέτσοβο μὲ τὸν Ἀβέρωφ, τὸν Τοσίτσα καὶ τὸν Στουρνάρα, τὸ Γραμμένο μὲ τοὺς Ζωσιμάδες καὶ τὸν Καπλάνη, ἡ Κληματιὰ μὲ τὸν Γεώργιο Στούρου, τὸ Δεσποτικὸ μὲ τὸν Δομπόλη, τὸ Λάμποβο μὲ τοὺς Ζαπαίους, τὸ Μονοδέντρι μὲ τὸν Ριζάρη, ἡ Χοταχόβρι μὲ τὸν Ἀρσάκη, ἡ Μοσχόπολη μὲ τὸν Σίνα καὶ ἄλλες καὶ ἄλλες Ἠπειρωτικὲς κωμοπόλεις καὶ χωριὰ περίμεναν τὴν κατάληψη τῶν Γιαννίνων, γιὰ νὰ πάψη ν' ἀκούεται στὴ λίμνη ὁ στεναγμὸς τῆς πνιγμένης Κυρὰ—Φροσύνης καὶ μαζί της ὅλης τῆς Ἠλείρου καὶ ν' ἀκουστῆ χαρὰς καὶ λευτεριᾶς τραγούδι.

Κι' ὅταν ἀκούστηκε ἡ πρώτη ντουφεκιὰ τοῦ πανηγυρισμοῦ, ὄλ' ἡ Ἑλλάδα κι' ὄλος ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος ἔγινε μιὰ ψυχὴ—μιὰ ψυχὴ, πού παραληροῦσε ἀπὸ συγκίνηση, πού ἔκλαιε καὶ γελοῦσε, πυροβολοῦσε καὶ χτυποῦσε τὶς καμπάνες:

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα,
μάτια πολλὰ τὸ λένε,
ὅπου γελοῦν καὶ κλαῖνε.
Τὸ λέν οἱ χτύποι κι' οἱ βροντές,
τὸ λένε κι' οἱ καμπάνες,
τὸ λένε κι' οἱ χαρούμενες
κι' οἱ μαυροφόρες μάνες.

Προσπαθοῦν—μονάχα προσπαθοῦν—οἱ στίχοι αὐτοὶ νὰ ἐκφράσουν τὴν παραζάλη τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἀλλὰ δίνουν μιὰ ὠρότατη μόνο εἰκόνα τοῦ τί συνέβηκε τότε. (Κι' ὅμως ἡ μοῖρα λίγες μέρες ἀργότερα θὰ πρόσφερε θυσία στ' ἀνομολόγητα

συμφέροντα τῆ ζωῆ τοῦ Γεωργίου τοῦ Α' καὶ πῶ ἀργὰ θὰ ἔρριχνε τροφή στὸ δράκο τῆς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας τὴν πατρίδα τοῦ Σπυρομήλιου, τῶν Ζαππαίων καὶ τοῦ Σίνα χωρίζοντας τὴν ἐνιαία Ἕπειρο σὲ Βόρειο καὶ Νότιο. Ὁ Ἕλληνικὸς λαὸς θὰ ποτίζονταν, χωρὶς νὰ θέλῃ καὶ χωρὶς νὰ φταίῃ, μ' αὐτὲς καὶ μὲ ἄλλες πίκρες. Ἄθελα φέρνει ὁ πανηγυρισμὸς καὶ τὴν εἰκόνα τούτη στὰ μάτια μας, ὅπως συμβαίνει στὸν τόπο μας μὲ τὴν τραγικὴ του μοῖρα καὶ τὴν τραγικὴ ψυχὸσύνθεση τῆς φυλῆς, νὰ μεταβάλλεται συχνὰ τὸ τραγούδι σὲ θρῆνο. Ἄλλ' ἀρκεῖ αὐτὸ τὸ δάκρυ τῆς πικρῆς παρεμβολῆς κι' ἄς ἐπιστρέψωμε στὴ λάμψη τῆς σημερινῆς ἡμέρας).

* * *

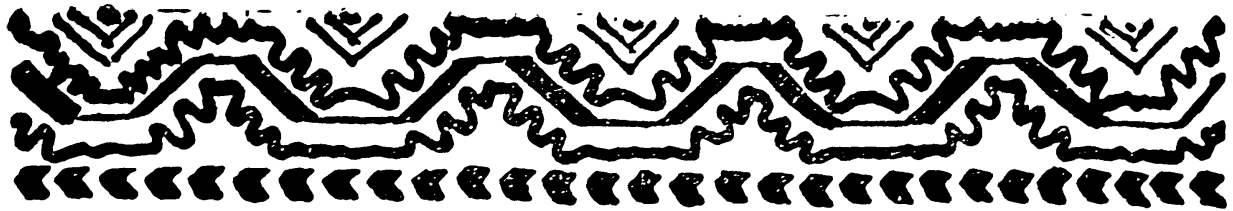
Τὸ παραλήρημα ἐκεῖνο τοῦ Ἕλληνικοῦ κόσμου γιὰ τὴν πτώση τῶν Γιαννίων, τώρα, πὺ πέρασαν τόσα ἀπὸ τότε χρόνια, ἔρχεται στὴ μνήμη μας σὰν ἰαχὴ βγαλμένη ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀθάνατου 21 κι' ἡ γαλανόλευκη σὰν ξεκινημένη μὲς ἀπὸ τὰ τὰ λημέρια τῶν κλεφτῶν. Τὸ ἔθνος δὲν ἐσημείωνε καμμιά στροφὴ στὴν πορεία του καὶ στὴν ἀποστολή του, ἀλλὰ συνέχιζε καὶ πραγματοποιοῦσε τὸ πρόγραμμα ἐκείνων, πὺ εἶχε μείνει ἀτελείωτο. Οἱ μορφὲς τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Βενιζέλου, τῶν συνεργατῶν καὶ τοῦ ἀνώνυμου πλήθους φαντάζουν σὰν μορφὲς ἀματολῶν πὺ συνεχιζοῦν τοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν ἐθνικὴ λευτεριά τοῦ Ἕλληνικοῦ λαοῦ. Ἄν τὰ μοιραῖα λάθη δὲν ἔφερναν σὰν ἄνθος τοῦ κακοῦ τὸ διχασμὸ κι' ἂν ἡ Εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ἦταν εἰλικρινῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, τὸ σύνθημα τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Τριπολιτοῦσας καὶ τῶν Δερβενακίων, τῆς Γραβιάς καὶ τῆς Ἀλαμάνας θὰ ὀλοκληρώνονταν μὲ τὴν πραγματοποίηση ὅλων τῶν ἐθνικῶν πόθων. Καὶ ἴσως «πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλι δικὰ μας θὰ εἶχαν γίνει» ὅσα ἡ ἀδέκαστη ἱστορία εἶχε θεωρήσει ὡς γνησιώτατα ἑλληνικά. Ἄλλ' ἂν τὸ ἄνθος τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, πὺ λέγεται ζωὴ, ἐχώρισε τοὺς ἀνθρώπους, ὁ θάνατος τοὺς ξανασμίγει καὶ ἡ ἱστορία καὶ ὁ σημερινὸς ἑορτασμὸς τοὺς θέλει πλάϊ—πλάϊ.

Τῆ στιγμῆ τούτη εὐλαβικὰ πηγαίνει ὁ νοῦς μας, ὁ νοῦς ὅλων τῶν Ἕπειρωτῶν, στοὺς τάφους τῶν σεμνῶν ἡρώων, τῶν ἐπιφανῶν καὶ τῶν ἀγνώστων, πὺ μᾶς χάρισαν μὲ τοὺς κόπους τῶν τῆ λευτεριά μας.

Ἡ Ἕπειρωτικὴ ψυχὴ προσέρχεται εὐλαβικὰ καὶ ραίνει μὲ μανουσάκια τῶν Ἕπειρωτικῶν κήπων τὸν τάφο τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, πὺ μὲ τὸ σπαθὶ του ἔκοψε τὰ δεσμὰ τῆς σκλαβιάς της. Στὸ ἀκρωτήρι τῆς Χαλέπας πηγαίνει ὁ νοῦς μας, ὅπου κοιμᾶται ὁ μεγάλος πολιτικός, ὁ ὀργανωτὴς καὶ ἐμψυχωτὴς τοῦ ἔθνους γιὰ τὴ νίκη. Σκορπίζομε στὸν τάφο του ἀγριοπανσεδες τῶν Ἕπειρωτικῶν βουνῶν καὶ στολίζομε μὲ μαργαρίτες τῶν Ἕπειρωτικῶν κάμπων ὅλους τοὺς τάφους τῶν ἐθνικῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων, πὺ πέθαναν τραγουδώντας μὲ τὸ δικό του ὁ καθένας τρόπο τοὺς στίχους τοῦ Προβηγκιανοῦ ποιητῆ:

Κι' ἂν εἶναι νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεῖα εἶν' ἡ δάφνη. Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει!

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ*

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Ἄμα τῇ καταλήψει τῆς πόλεως ἐτοιχο-
κολλήθησαν καὶ ἐκυκλοφόρησαν αἱ κάτωθι
προκηρῦξεις καὶ ἐγκύκλιοι:

Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος
ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς
τοῦ Στρατοῦ
Ἑπείρου καὶ Μακεδονίας

Διακηρύττει

ὅτι καταλυθεισῶν ἀπασῶν τῶν μέχρι τοῦδε
πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν ἐν τῇ
ὑφ' ἡμῶν καταληφθεῖσῃ χώρᾳ, μέχρι νε-
ωτέρας ἀποφάσεως ἀναγνωρίζονται μόνον
αἱ θρησκευτικαὶ ἀρχαὶ ἧτοι οἱ Σ. Μητρο-
πολίται καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν ἐξαρτώμενοι ἱερεῖς,
μητροπολιτικὰ δικαστήρια καὶ δημογερον-
ταί, οἱ Μουφτηδες καὶ κατήδες καὶ Ρα-
βῖνοι. Ἐκ δὲ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, ἀνα-
γνωρίζονται μόνον αἱ τοπικαὶ ἧτοι αἱ δη-
μαρχαὶ καὶ οἱ μουχτάρηδες.

Προσκαλοῦνται δέ, οἱ μὲν Σεβασμιώ-
τατοι Μητροπολίται ὡς καὶ αἱ ἀνώτεραι
θρησκευτικαὶ ἀρχαὶ νὰ συστήσωσιν εἰς τοὺς
ἀπ' αὐτῶν ἐξαρτωμένους λειτουργοὺς νὰ
ἐξακολουθήσωσιν ἀσκοῦντες τὰ ἑαυτῶν κα-
θήκοντα μετὰ ζήλου καὶ ἀκριβείας, οἱ δὲ
Δήμαρχοι καὶ Μουχτάρηδες νὰ ἐμφανισθῶ-
σιν ἐν τῷ ὄκτῳ ἡμερῶν ἐνώπιον τῶν νέων ἀνω-
τέρων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν Ἀρχῶν.

Ἐγένετο ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 21 Φεβρουα-
ρίου 1913

Ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς τοῦ Στρατοῦ
Ἑπείρου καὶ Μακεδονίας
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

*Ἀπὸ τὸ πρῶτο μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση
φύλλο (ἀριθ. 171 τῆς 8 Μαρτίου π. ἡ. 1913) τῆς
ἐφημερίδας τῶν Γιαννίνων «Ἑπειρος». Ἀρχεῖο
τοῦ τακτικοῦ μας συνεργάτη Δ. Σαλαμάγκο.

Ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς τοῦ Στρατοῦ
Ἑπείρου καὶ Μακεδονίας
Πρὸς τοὺς Ἑπειρώτας

Ἡ θέλησις καὶ ἡ γενναιότης τοῦ Ἑλ-
ληνικοῦ Στρατοῦ ἤγαγεν ἡμᾶς εἰς κατά-
κτησιν τῆς πρωτεύουσας τῆς Ἑπείρου.

Τίμιον Ἑλληνικὸν αἷμα ἐχύθη ἐν πολ-
λαῖς μάχαις διὰ τὴν κατάκτησιν ταύτην.

Τὸν ἀγῶνα ἀνελάβομεν πρὸς προάспи-
σιν τῶν δικαίων τῶν Ἐθνῶν καὶ τοῦ ἀν-
θρώπου ὡς ἀτόμου καὶ ὡς πολίτου.

Δι' ὃ καὶ εἰσελαύνων εἰς τὰ Ἰωάννινα
διακηρῦττω ὅτι ἐγγυῶμαι εἰς πάντας ἀνε-
ξαρτήτως θρησκείας καὶ ἐθνότητος ἀσφά-
λειαν ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας. Ἀλλὰ
πᾶς ὁ ἐπιχειρήσων νὰ διαταράξῃ τὴν δημο-
σίαν τάξιν ἢ ὅπως δήποτε ν' ἀντιστρατευ-
θῇ εἰς τὰς διαταγὰς Μου καὶ τοὺς νόμους
τῆς Ἑλλάδος θέλει τιμωρηθῆ παραδειγμα-
τικῶς.

Πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς δημοσίας τάξεως
κηρῦττω τὸν στρατιωτικὸν νόμον μέχρι νε-
ωτέρας ἀποφάσεως.

Αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ
περιέχονται ἐν ἰδιαιτέρα προκηρῦξει.

Πέπειθα ὅτι πάντες ἀνεξαιρέτως συναί-
σθανόμενοι τὰς εὐθύναις τῶν πράξεων αὐ-
τῶν θέλουσι συντελέσει εἰς τὴν παγίωσιν
τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας ἐν τῇ πόλει καὶ
θέλουσι παράσχει Μοι πρόθυμον συνδρο-
μὴν πρὸς εὐόδωσιν τοῦ ἔργου Μου.

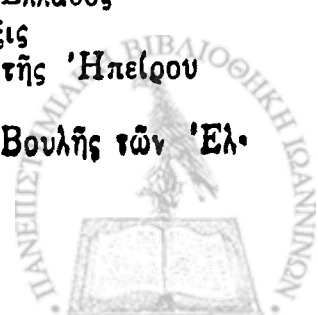
Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 21 Φεβρουαρίου 1913
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος
Προκήρυξις

Πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Ἑπείρου

Διακηρύττει

ὅτι δυνάμει τοῦ ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλ-

λήνων ψηφισθέντος τὴν 6ην Ὀκτωβρίου ἐνεστῶτος ἔτους νόμου ΔΞΘ' (ὑπ' ἀρίθ. 4069), οὗτινος ἡ ἰσχύς ἤρξατο διὰ τοῦ ἀπὸ τῆς 9ης ἰδίου μηνὸς καὶ ἔτους Βασιλικοῦ Διατάγματος ἡ πρὸς Δυσμὰς τοῦ Ἀχελώου ζώνη ἐκηρύχθη εἰς κατάστασιν πολιορκίας μεταβιβασθεισῶν εἰς τὴν Στρατιωτικὴν ἀρχὴν πασῶν τῶν ἐξουσιῶν τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καὶ τῆς Ἀστυνομίας, τῶν Στρατιωτικῶν Δικαστηρίων ἐπιλαμβανομένων τῆς καταδιώξεως πάντων τῶν κατὰ τῆς ἀσφαλείας τοῦ Κράτους, τοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς δημοσίας τάξεως καὶ εἰρήνης ὡς καὶ κατὰ τῶν προσώπων καὶ περιουσιῶν ἀπευθυνομένων κοινῶν ἀδικημάτων, οἰαδήποτε καὶ ἂν ἢ ἡ ἰδιότης τῶν αὐτουργῶν ἢ συνεργῶν ὁσάκις κατὰ τὴν κρίσιν τῆς Στρατιωτικῆς Δικαστικῆς Ἀρχῆς ἐκτίθεται δι' αὐτῶν εἰς κίνδυνον ἢ ἀσφάλεια τοῦ ἐν κατὰ τῆς πολιορκίας τόπου ἢ διασαλεύεται ἢ δημοσία τάξις ὡς καὶ κατὰ παντὸς ἀπειθοῦντος εἰς οἰασδήποτε διαταγὰς τῆς Στρατιωτικῆς Ἀρχῆς κατὰ τὰς κατ' οἶκον ἐρεύνας ἐν ἡμέρᾳ καὶ νυκτί, καὶ τὰς κατ' ἀπομάκρυσιν παντὸς ὑπόπου ἢ ἀάκτου στοιχείου διαταγὰς αὐτῆς, κατὰ τὴν παραγγελλομένην παράδοσιν τῶν ὄπλων καὶ ἐφοδίων, κατὰ τὴν ἐνέργειαν πάσης πράξεως, σκοπούσης τὴν ἄμυναν καὶ ἀσφάλειαν τῆς χώρας, κατὰ τὴν ἀπαγόρευσιν καὶ διάλυσιν οἰασδήποτε συναθροίσεως καὶ παντὸς συνεταιρισμοῦ καὶ κατὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἀνακοινώσεως καὶ δημοσεύσεως πληροφοριῶν καθ' οἷονδήποτε τρόπον καὶ διὰ τοῦ τύπου, ἐξ ὧν προκαλεῖται ἢ διάπραξις ἀδικημάτων κατὰ τῆς ἀσφαλείας τοῦ Κράτους, τοῦ πολιτεύματος τῆς δημοσίας τάξεως καὶ εἰρήνης.

Κ η ρ ὕ σ σ ω ν

Ὅθεν τὴν ἔναρξιν τοῦ Στρατιωτικοῦ νόμου, προσκαλῶ πάντας τοὺς κατοίκους ἀνεξαρτήτως θρησκευματος ἵνα ἀφοσιωθῶσιν εἰς τὰ εἰρηνικὰ αὐτῶν ἔργα ἀποφεύγωσιν πᾶσαν πρᾶξιν δυναμένην νὰ ἀγάγη αὐτοὺς ἐνώπιον τῶν ἐκτάκτων Στρατιωτικῶν Ποινικῶν Δικαστηρίων ἅτινα θέλουσι ἐφαρμῶξαι κατ' αὐτῶν ἀμειλίκτως τὰς βαρυτάτας τοῦ νόμου ποινάς, διαβιώσιν ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ μετὰ τῶν ὑποτασσομένων εἰς τὸν Ἐλ-

ληνικὸν Στρατὸν Ὀθωμανῶν καὶ σέβωνται τὴν τιμὴν, τὴν ζώην καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν.

Ἐγένετο ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 21 Φεβρουαρίου 1913.

Ὁ Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Ἰωαννίνων

* *

Πρὸς πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Ἡπείρου

Καταλαμβάνων ἐν ὀνόματι τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων τὴν Ἡπειρον καὶ ἀποδίδων οὕτω καὶ εἰς τὴν χώραν ταύτην τ' ἀγαθὰ τῆς πραγματικῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσοπολιτείας, προσκαλῶ πάντας τοὺς κατοίκους αὐτῆς ὅπως ἐπιμελῶς ἀποφεύγωσι πᾶσαν πρᾶξιν, δυναμένην νὰ παραβλάψῃ ὅπωςδήποτε τὴν δημοσίαν τάξιν, ἥς ἡ αὐστηρὰ τήρησις ἀποτελεῖ τὸ πρῶτιστον μέλημά μου, καὶ ἐπιδοθῶσι πάντες εἰς τὰ εἰρηνικὰ αὐτῶν ἔργα.

Ἐγγυῶμαι δὲ τὴν πλήρη ἐξασφάλισιν τῆς τιμῆς, περιουσίας καὶ τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων πάντων ἐν γένει τῶν κατοίκων ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκευματος καὶ πέποιθα ὅτι καὶ οἱ ἐν τοῖς βορείοις διαμερίσμασι τῆς Ἑλληνικωτάτης Ἡπείρου βιοῦντες Ἀλβανοὶ δεόντως θὰ ἐκτιμήσωσι τ' ἀγαθὰ τῆς παρεχομένης εἰς ὅλους πλήρους ἐλευθερίας καὶ ἰσοπολιτείας καὶ ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ πρὸς τοὺς συνοίκους Ἑλληνικοὺς πληθυσμούς, μεθ' ὧν συνδέονται διὰ κοινῶν δεσμῶν καταγωγῆς καὶ αἵματος, θὰ σπεύσωσι νὰ συνεργασθῶσι μετ' αὐτῶν πρὸς εὐόδωσιν τῶν ἐκπολιτιστικῶν μου ἔργων καὶ ἐδραΐωσιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

* *

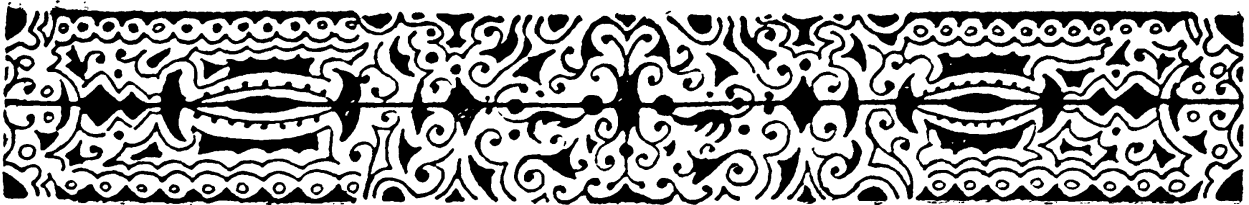
Ὁ Νομάρχης Ἰωαννίνων

Πρὸς

Ἀπάσας τὰς Ἐκκλησιαστικὰς, Στρατιωτικὰς, Δικαστικὰς καὶ Διοικητικὰς Ἀρχὰς τῶν καταληφθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἐν Ἡπείρῳ Χωρῶν.

Γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι ἡ Α. Β. Ὑψηλότης ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος Γενικὸς Ἀρχηγὸς τοῦ Στρατοῦ Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου ἠδύοχησε διὰ τῆς ἀπὸ 25 Φεβρουαρίου ἐ.ε. ἐν Ἰωαννίνοις ἐκδοθείσης διαταγῆς αὐτοῦ, νὰ διορίσῃ ἡμᾶς Νομάρχην Ἰωαν-

ΓΚΥ ΣΑΝΤΕΠΛΑΙΡ

ΑΛΗΣΜΟΝΗΤΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ 1912-13

Η ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΗ ΠΟΛΗ

Σήμερα (20η Φεβρουαρίου) στις 7, η έφοδος ήταν σφοδρότερη... Με το Μπιζάνι πάντοτε κυριαρχώντας, και τρία ακόμη φρούρια έπαιρναν μέρος στη μάχη: Η Καστρίτσα, η Ντουρούτη και Σαντοβίτσα. Οι Έλληνες λοιπόν έρχονται, και από το δεξιό... χωρίς άλλο θα έχη αρχίσει η γενική επίθεση.

Ανεβαίνουμε βιαστικοί προς ένα ψηλό λόφο.

Όλο το άπεραντο πεδίο των στρατηγικών επιχειρήσεων, ελλη ή άμυντική γραμμή των Γιαννίνων άπλώνεται στο συνολό της μπροστά στα μάτια μας.

Πάντου οι έθίδες πέφτουν σά χαλάζι. Φοβεροί κεραυνοί κανονισμίων. Από τον κάμπο πέρα από το Ντρίσκο, μας έρχεται ο παρατεταμένος ήχος των πυροβολι-

νίων, διá δέ της άπό 27 ίδιου μηνός και έτους έτέρας αυτού τοιαύτης ύπήγαγεν ύφ' ήμáς την πολιτικήν Διοίκησιν άπάσθς της κατακτηθείσης έν Ήπειρω χώρας συνεπώς άπό της κοινοποιήσεως της παρούσης, ής θέλουσι λάβει γνώσιν αί ύφιστάμεναι άρχαι διá τών προϊσταμένων αυτών, παρακαλουμένων προς τουτο, πάσαι αί άρχαι της χώρας ταύτης αί λαμβάνουσαι όποσδήποτε ύπηρεσιακήν άνάγκην προς ήμετέραν επέμβασιν θέλουσιν άπευθύνεσθαι προς τον Νομάρχην Ίωαννίνων.

Έν Ίωαννίνοις τή 28 Φεβρουαρίου 1913
ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΥΠΑΛΔΟΣ ΦΟΡΕΣΤΗΣ

σμών. Από τ' αντίθετο μέρος, πίσω άπό τή Δωδώνη και τή Μανωλιάσσα, έρχεται έξιδιος χαρακτηριστικός ήχος μάχης πεζικού, αλλά έντονώτερος, και στον όποιο ένώνεται κάθε τόσο, φοβερός, καταθλιπτικός και ανεξάλειπτος άπό τή μνήμη έσων τον άκουσαν, τó γρήγορο κροτάλισμα των μυδραλλισθόλων.

Και τó μεσημέρι, εξακολουθοουν άκόμα νά πολεμοουν.

Στις τρεις διαδίδεται στην πόλη ότι οι Έλληνες είχαν καταλάβει τó Ντουρούτι... Η είδηση όμως αυτή, βρίσκει πολλούς τους δούσπιστους.

Πολύς κόσμος είναι στους δρόμους. Σχετική διέγερση, πυρετός άναμονής, που δε μπορούν νά τον συγκρατήσουν, τόσο οι Όθωμανοί όσο και οι Έλληνες...

Περάσαμε ελλη τή μέρα μας άπάνω στους λόφους. Ένα πλήθος άπό συμπλέγματα δυό τριών φεσιών κατεβαίνει προς τήν πόλη.

Τά μάτια των Έλλήνων λάμπουν. Οι Όθωμανοί είναι σκυθρωποί.

Ένας φίλος μας, καθώς περνάει, μάς λέει σιγά—σιγά:

—Αυτή τή φορά, τελειώνουν ελα...

Κι όμως κανένας δε μου φαίνεται νά πιστεύη πραγματικά ότι ή ήμέρα ή ή ώρα, επί τέλους, ήρθε ή πλησιάζει...

Κι έμεις άκόμα οι Ίδιοι, έν τó πιστεύουμε.

Οι κανονές τώρα πέφτουν κατά άραιό.

τερα χρονικά διαστήματα, και λιγότερες.

Κατὰ τις δυό, ἔγινε ἀντιληπτό κῦμα ἀπὸ Τούρκους στρατιῶτες, πού κατέβαιναν, ἀπὸ τις κορυφές τῆς Μανωλιάσσας πρὸς τὸν κάμπο τῶν Γιαννίνων. Ὑπόθεσαν ὅτι μαχόταν ὑποχωρώντας κάτω ἀπὸ τὸ συνεχές και καταστρεπτικὸ πῦρ τοῦ ἐχθροῦ. Μερικὲς ὀβίδες ἔπεσαν στὴ Ραψίστα, ὅπου αὐτὰ τὰ τάγματα, κυριευμένα ἀπὸ σύγχυση, φάνηκαν σὰ νὰ προσπαθοῦσαν ν' ἀνασυνταχτοῦν.

Ἐ Ραψίστα!..Θεέ μου!..Μὰ σχεδόν, ἐρίσκονται στὰ Γιάννινα...

Ὁ ἥλιος ἔδυσε..

Οἱ λόφοι, τοὺς ὁποίους ὁ ἀπὸ δῶ και δυὸ μέρες βομβαρδισμός, εἶχε γεμίσει μὲ βλήματα, εἶναι τώρα σιωπηλοὶ και φαίνονται ἔρημοι. Ὅμως..ἐξακολουθοῦν νὰ πολεμοῦν...χωρὶς ἄλλο μάχονται κάτω ἀπὸ τὸ Μπιζάνι.

Σχεδὸν δὲν ἀκούονται κανονιές...μόνο ντουφεκιές, ἄγριες ντουφεκιές, ἀκατάπαυστοι πυροβολισμοί, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους νομίζει κανένας ὅτι διακρίνει τις κλαγγές ἀπὸ συγκρουόμενα μὲ μαγιά ἀγχέμαχα ἐπλα...Μήπως ἐπιχειρεῖται ἐφοδος; Ἀληθινά, δὲ μπορῶ νὰ ἐννοήσω τὸν καταχθόνιο αὐτὸ θόρυβο, πού ἄφηγε τὴν ἐντύπωση ἀποθρηωμένης πάλης σῶμα πρὸς σῶμα, και ἡ αἴσθησι και ἡ φύσι αὐτῆς τῆς μάχης μᾶς διέφευγε!..

Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ, κατὰ ἴσα χρονικὰ διαστήματα, ἀκούεταν κάποιος κανονι-

σβολισμὸς...παράδοξο!..Κατόπι, ὁ θόρυβος, ἔπαυε ξαφνικά, και ὄλα σιωποῦσαν.

Μεγάλο πλῆθος ἀπὸ ἀξιωματικούς, στρατιῶτες, καλπάζοντες γκριζα, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα, τὰ κόκκινα φέσια και τὰ λευκὰ σαρκίγια εἶναι σπάνια, μυρμηκιά στὴν πλατεῖα τοῦ Κονακιοῦ. Ἀναμένουμε λίγα λεπτά, μπροστὰ στὴ θύρα τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητηρίου κατόπι, ἐμφανίζεται ὁ Νουμάν Πασσᾶς...

Μὲ διακοπτόμενη φωνή ψιθυρίζει κάτι, μόλις κατορθώνοντας νὰ βρῆ τις λέξεις.

—Ἐγὶνε πανικὸς...Τετέλεσται...Θὰ παραδόσουμε τὴν πόλη...Ἄν αὐτὸ δὲ γίνῃ, ἀπόψε, θὰ βομβαρδιστῇ...Ὁ ἀγώνας θὰ εἶναι ἀνώφελος, ἄσκοπος...Μιὰ αἱματοχυσία! Ὁ Ἐσσᾶτ πασιᾶς, ἀνέβηκε πάλι στὸ Διοικητήριο...Περιμένονται οἱ Πρόξενοι γιὰ νὰ συσκεφθοῦν...Ὁ Ἐσσᾶτ Πασιᾶς, θέλει νὰ τοὺς παρακαλέσῃ, γιὰ νὰ ἐπέμβουν.

Ἐ νύχτα πέρασε γεμάτη ἀγωνία...Ὅμως, ὀλίγο κατ' ὀλίγο ἀρχίζει νὰ χαράξῃ ἡ μέρα. Εἶναι πιά ἡμέρα!..

Αὐγὴ νέα, ἀνάμεσα σὲ ὄλες, αὐτὴ ἡ αὐγὴ, αὐγὴ ἱστορική!..

Ἐ πόλη πού ἐπὶ πέντε τώρα αἰῶνες ἦταν σκεπασμένη ἀπὸ βαρεῖα κατάθλιψη, ἡ πόλη πού κοιμήθηκε Τούρκικη και Ὀθωμανική, ξύπνησε Ἐλληνική και Χριστιανική!..

Ἐπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο τῆς «La ville assiegée»

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΑΛ. Δ. ΛΙΒΑΔΕΩΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΠΡΟΔΗΛΕΓΘΕΡΩΤΙΚΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΙΝ

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΕΓΓΡΑΦΟΝ

ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ*

Διὰ τὰ κατανηθοῦν αἱ συνιθῆκαι ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐγράφη τὸ κατωτέρω ἔγγραφο, σκόπιμον κρίνομεν νὰ παράσχωμεν τοῖς ἀναγνώσταις τὰς ἀκολουθοῦσας πληροφορίες.

Ἡ ἀνωτάτη διεύθυνσις τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν οὐδέποτε ἠνόησε τὴν Η.Ε. ἐθεώρει ταύτην ὡς δημιουργοῦσαν ζητήματα καὶ γενικῶς προσκόματα εἰς τὴν ἀσκουμένην ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐξωτερικὴν πολιτικὴν. Εἰς τὰς ἀπόψεις τῆς ταύτας ἐνισχύετο ἀτυχῶς καὶ ὑπὸ τινῶν ραγιαδιζόντων ἐθελοδούλων Ἰωαννιτῶν, οἵτινες προσκείμενοι εἰς σημαίνοντα πρόσωπα τῆς Ἀθηναϊκῆς Κοινωνίας κατεσυκοφάντων δι' αὐτῶν τὴν Η.Ε. εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὡς ἀπεργαζομένην τὸν ὄλεθρον τῶν ὑποδούλων.

Ὅταν τὴν διακυβέρνησιν τῆς Χώρας ἀνέλαβεν ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ὅστις ὀρθῶς πολιτευόμενος ἐξήτει πίστῳσιν χρόνου διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς παρασκευῆς τοῦ Ἔθνους διὰ τὴν μεγάλην ἐξόρμησιν καὶ ὡς γνώμονα τῆς πολιτικῆς του εἶχε θέσει τὴν ἀποφυγὴν πάσης μετὰ τῆς Τουρκίας προστριβῆς, ἢ ἐν λόγῳ ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας καὶ συνέστησε τὴν διάλυσιν τῆς Η.Ε. Καὶ μολονότι αὕτη ἐνισχύετο ἠθικῶς ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων Στρατιωτικῶν Ὑπηρεσιῶν, αἵτινες ἀναγνώριζον τὰς πολυτίμους αὐτῆς ὑπηρεσίας, ἠναγκάσθη νὰ συμπτυχθῇ φαινομενικῶς.

Ἡ κατάστασις αὕτη ἐγένετο ἀντιληπτὴ ὑπὸ τῶν πρωτοστατούντων εἰς τὴν ἐθνικὴν κίνησιν ἐν τῇ ὑποδούλῳ οἵτινες ἀναμετροῦντες τοὺς τεραστίους κινδύνους, ὑπέδειξαν εἰς τὸν Φορέστην τὴν ἀνάγκην τῆς διαφωτίσεως τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης καὶ τὴν ἀποφυγὴν τῆς διαλύσεως.

Περισσότερας πληροφορίας περὶ τῆς Η.Ε. ἐδημοσίευσεν ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1953 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ἡπειρωτικὴ Ἐταιρία καὶ ἡ συμβολὴ τῶν Ἡπειρωτῶν εἰς τοὺς Ἀγῶνας τοῦ 1912—1918».

Ἄριθ. 986 τῆς 19 Αὐγούστου 1911
Πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν,
τμῆμα Β'.

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ πληροφορήσω Ὑμᾶς, ὅτι βαθεῖαν ἐμποιεῖ αἴσθησιν εἰς πάντας τοὺς ὑπὲρ τῶν κοινῶν πρωτίστως ἐνδιαφερομένους πατριώτας, ἢ ἀδράνεια εἰς ἣν φαίνεται ἀπὸ τινος καταδικασθεῖσα ἡ Η.Ε.

Τὸ Γενικὸν Προξενεῖον δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τοὺς λόγους, ὧν ἔνεκεν τόσον ἀκαίρως θὰ ἀπεσύρετο ἀπὸ τῆς ἐν Ἡπειρῷ ἐθνικῆς δράσεως ἡ Η.Ε. καὶ ἂν τόσον ταχέως θὰ ἐλησμονοῦντο αἱ πολυτίμοι ἀληθῶς ὑπηρεσίαι τὰς ὁποίας παρέσχεν εἰς τὴν

Ἐθνικὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς Ἡπείρου ὁ παράγων οὗτος.

Μόνον αἱ ἐκ τοῦ σύνεγγυς περισυλλεγόμεναι ἀντιλήψεις εἶναι δυνατὸν νὰ δώσωσι πιστὴν εἰκόνα τῆς ὅλης δράσεως τῆς Η.Ε. ἐπὶ τοῦ ἡπειρωτικοῦ ἐδάφους, πρὸ τῶν ὁμμάτων δὲ πάντων τῶν καλῶς σκεπτομένων προβάλλει αὕτη. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν ἢ ἀτελῶς νὰ σκιαγραφῆσῃ τις ταύτην, περιορίζομαι εἰς τὰ μᾶλλον αἰσθητὰ σημεῖα, διότι ἐλπίζω ὅτι ἔστω καὶ δι' ἀμυδρᾶς καὶ ἀτελεστάτης ἀπεικονίσεως νὰ σχηματισθῇ ἡ ἐμπρέπουσα περὶ τοῦ ἔργου αὐτῆς γνώμη καὶ θὰ καταβληθῇ πᾶσα δυνατὴ φροντίς ὅπως ἐξακολουθήσῃ αὕτη προσφέρουσα τὰς ὑπηρεσίας τῆς εἰς τὴν ἡμετέραν ἐργασίαν.

Εἰς οὐδένα παραμένει ἀγνωστον ὅτι ὁ

* Ἄριθ. 986 τῆς 19(8)1911. Πρὸς τὸ Ὑπ. Ἐξωτ., Τμῆμα Β' (Ἄρχειον: 4, Λιβαδέως).

κατ' ἔξοχὴν Ἑλλην τὴν καρδίαν ἠπειρωτικὸς λαός, πρὶν ἐμφανισθῆ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ἡ Η.Ε. ἀιετρέφετο ἐπὶ τοσοῦτον χθαμαλοῦ ἐπιπέδου ἐθνικῆς ἀγωγῆς, ὥστε ἐκ πάντων τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων ὁ ἠπειρώτης εἶχεν ἐξοικειωθῆ πρὸς τὸν ραγιαδισμόν εἰς μεγαλύτερον βαθμόν, ἡ δὲ ἐθνικὴ του συνείδησις τέλειον ὑποστᾶσα μαρασμὸν οὐδέποτε, οὐδαμοῦ, ἠξιώθη νὰ δείξῃ ἕως χθὲς ἔστω καὶ ἐλάχιστα σημεῖα ζωῆς.

Ὁ ἠπειρώτης πτήσων πρὸ τοῦ τελευταίου τούρκου ὑπέκυπτε εἰς τὴν παραμικρὰν καὶ παράνομον πίεσιν μετὰ δυσφορίας μὲν, ἀλλὰ ἀφιλοτίμως. Ἡ ἱστορία του ἔπαυσεν ἀπὸ πολλοῦ νὰ ἀναγράφῃ εἰς τὸ ἐνεργητικὸν του τιμητικὰς σελίδας τοῦ ἀνδρισμοῦ του, κατὰ δὲ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον του 1897 ἡ ἀδράνειά του ἐπεδείνωσε τὴν ἐθνικὴν του φυσιογνωμίαν. Διότι ναὶ μὲν ἡ ἠπειρωτικὴ φάλαγξ ὑπὸ τοῦ πολεμικοῦ ὄργανοῦ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος ἐμπνευσθεῖσα ἐπεδείξατο ἀρκετὰ καὶ ἐνθαρρυντικὰ ὁπωσδήποτε σημεῖα ζωῆς, ἀλλ' ἐν τῷ Τουρκικῷ ἐδάφει οὐ μόνον δὲν ἐκινήθησαν πρὸς ἀντιπερισπασμὸν τινα τοῦλάχιστον, ἀλλὰ καὶ τὸ χειρότερον ὑπεβोधήθησαν τὴν Ἐπιμελητείαν καὶ τὰς μετακινήσεις τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ διὰ τῶν ὑποζυγίων των. Καθ' ἣν δὲ ἐποχὴν ὁ παρὰ τὰ σύνορα Τουρκικὸς Στρατὸς εἰς τελείαν περιελθὼν ἀποσύνθεσιν ὑπὸ πανικοῦ ἐφέρετο πρὸς τὰ Ἰωάννινα, οἱ μὲν ἐν Ἰωαννίνοις περιδεῖς κατέφευγον εἰς τὰ ὄδοφράγματα, οἱ δὲ τῆς ὑπαίθρου μὲ τὰς χεῖρας ἑσταυρωμένας μοιρολατρικῶς ἀνέμενον τὴν ἀπελευθέρωσίν των.

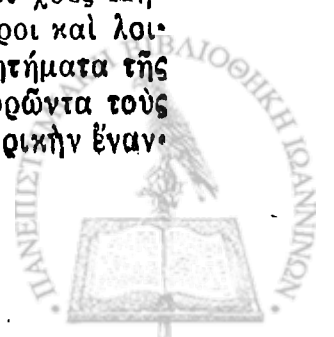
Ταῦτα κατ' ἐμὲ δέον νὰ καταλογισθῶσι εἰς τὴν ἐγκληματικὴν τολμῶ νὰ εἴπω ἀδιαφορίαν τῶν ἐπισήμων κέντρων, ἅτινα ἀπὸ μακροῦ χρόνου μέχρι πρὸ ὀλίγων ἔτων ἐπεδείξαντο ἀσύγνωστον ἀμέλειαν πρὸς τὴν ἑλληνικωτάτην μὲν ἠπειρον, ἀλλὰ τὴν ἠπειρον ἐκείνην τῆς ὁποίας τὸ ἐθνικὸν ἔδαφος ὑπὸ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀτυχημάτων εἶχεν ἐμποτισθῆ καὶ δηλητηριασθῆ διὰ τοσοῦτων ἀπογοητεύσεων, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν παρ' ὅλα τὰ ἀφθονα ἐκπαιδευτικὰ μέσα, νὰ ἀναβλαστήσῃ θαλερὸς ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρ.

Ἀφ' ἧς ὁμως ἐποχῆς ἡ Η.Ε. ἐκλήθη

καὶ ἀνέλαβε τὸ βαρὺ ἀλλ' ὑψηλὸν ἔργον τῆς ἐθνικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν ἠπειρωτῶν, οὐ μόνον ἀνεχαιτίσθη τὸ ἀκατάσχετον ρεῦμα τὸ φέρον τὸ ἐθνικὸν χαρακτῆρα τῆς ἠπειρου καὶ τὸ φρόνημα τῶν ἠπειρωτῶν εἰς τὸν τάφον, ἀλλ' ἐπιπλέον ὁ χαρακτήρ οὗτος ἠρξισε νὰ ἀναγεννᾶται καὶ νὰ ἀναλαμβάνῃ μὲ νέαν ὄλως ὄψιν, ὄψιν ἑλληνοπρεπῆ. Ὁ πτήσων πρὸ τοῦ ἀγᾶ ραγιαδισμοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ ἐν γένει τῆς Η.Ε. ὑπὸ τὸν ἀλαίσιον Στρατιωτικὸν Νόμον διατρέχει τὸ στάδιον τῶν ὠμοτήτων μαρτυρικῶς, μετὰ ἀπαραδειγματίστου δὲ ἠρωϊσμοῦ καὶ αὐταπαρνήσεως ὑποφέρει τὴν καταιγίδα ταύτην.

Ἐκτὸς δὲ τῆς πολυτίμου ταύτης ὑπηρεσίας ἣν παρέσχεν ἡ Η.Ε. διὰ τῆς ἐμψυχώσεως καὶ διαπλάσεως τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος τῶν ἠπειρωτῶν, διὰ τοῦ ὄργανου αὐτῆς Πουτέτση ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του συγκεντρώσαντος ἀπεριόριστον τὴν λατρείαν τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἀσκοῦντος ἐπ' αὐτοῦ ἀληθῆ γοητείαν, κατώρθωσε νὰ συνασπίσῃ τὴν ὑπαίθρου ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πάσας τὰς μεταξὺ τῶν χωρικῶν ἀναφυομένας διαφορὰς νὰ διακανονίσῃ καὶ συμβιβάζῃ διὰ τῶν μελῶν τῆς. Τὴν μαστίζουσαν τὸν τόπον ζωοκλοπὴν περιώρισεν εἰς ἀπίστευτον βαθμόν, τὸ δὲ ἔδαφος ἐφ' οὗ ἐπεξέτεινε τὴν ἐπιρροήν της ἐκκαθάρισε τελείως ἀπὸ τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα ἅτινα ἐλυμαίνοντο τὴν Χώραν, τὸ σπουδαιότερον δὲ ἐνέσπειρεν καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Τούρκοις τοσοῦτον ἀόριστον φόβον, ὥστε εἰς πάσας τὰς σχέσεις των πρὸς τοὺς χωρικοὺς, οἱ πρῶν βίαιοι καὶ ὠμοὶ Τούρκοι διαπνέονται ὑπὸ τινος πνεύματος μετριοπαθείας.

Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλης ἀπόψεως ἡ Η.Ε. ἐξυπηρέτησεν τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα μὴ περιορισθεῖσα ἐν τῷ κύκλῳ τῆς προεκτεθείσης δράσεως ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια καὶ πέραν τούτου. Ἐνεφύσησε πνεῦμα ἐθνικῆς ζωῆς εἰς τὰς Μητροπόλεις καὶ τὰ Κοινοτικὰ Σωματεῖα ὡς ἰδέα δὲ καὶ ὡς δύναμις προσανατόλισε ταῦτα πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς σκοπούς. Οὕτω οἱ δυσκίνητοι μέχρι χθὲς Μητροπολίται Δημογέροντες, Ἐφοροὶ καὶ λοιποὶ Προύχοντες εἰς πολλὰ ζητήματα τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως ἀφορῶντα τοὺς ὁμογενεῖς, ἐτήρησαν στάσιν ἀνδρικὴν ἕναν·

τι τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν ὡς κατὰ τὸ πέ-
ρουσι διενεργηθὲν ἐνταῦθα Συλλαλητήριον
διὰ τὸ ζήτημα τῶν ἐκκλησιῶν, κατὰ τὰς
γενομένας διαμαρτυρίας ἐναντίον βιοπρα-
γιῶν τῶν ὀργάνων τοῦ Στρατοδικείου, κα-
τὰ τὸ προχθεσινὸν Πανηπειρωτικὸν Συνέ-
δριον καὶ τόσα ἄλλα. Εἰς τὴν Η. Ε. ὀφεί-
λεται καὶ ἡ κατάκτησις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ
ἐδάφους τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ παραχώρη-
σις τῆς διοικήσεως αὐτοῦ εἰς τὸ Προξενεῖον,
διότι δὲν πρέπει νὰ ἀποκρύπτεται ὅτι τὴν
δύναμιν ταύτην καταλλήλως χειριζόμενον
τὸ Γενικὸν Προξενεῖον ἐπέτυχε τὴν πραγμα-
τοποίησιν πολλῶν ὠφελίμων ζητημάτων.

Δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι πολλὰ διεπράχθησαν
ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς σφάλματα καὶ δὴ σο-
βαρά, οὔτε λησμονῶ ὅτι κίνδυνοι παρα-
κολουθοῦσιν αὐτὴν δὲν ἐπεταί ὅμως ἐκ τού-
του ὅτι δικαιολογεῖται ἡ καταδίκη τῆς. Εἰς
ὃ σημεῖον ἔφθασαν καὶ θὰ φθάσωσι τὰ πο-
λιτικά πράγματα ἡ διάλυσις τῆς Η. Ε. δὲν
θὰ ἀπαλλάξῃ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν,
ἀπὸ τὴν σκληρὰν θέσιν ὡς κατ' ἐπανάλη-
ψιν ἔγραψα, νὰ ἀκούῃ ἀπέναντι τῆς Εὐρώ-
πης παρὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως δι-
ὑποστηρίζει τὰ Κομιτάτα ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι
παραπαίοντες παντοῦ καὶ πάντοτε φιντιά-
ζονται ἢ μᾶλλον θέλουσι νὰ φαντάζονται
Κομιτατζήδες, ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπάρχει μη-
δὲ τὸ ἐλάχιστον αὐτῶν ἴχνος.

Ἐνῶ ἐξ ἄλλου ὅταν λείψῃ ὁ συνεκτικὸς
αὐτὸς δεσμὸς τῶν ἡμετέρων, ὁ συνέχων

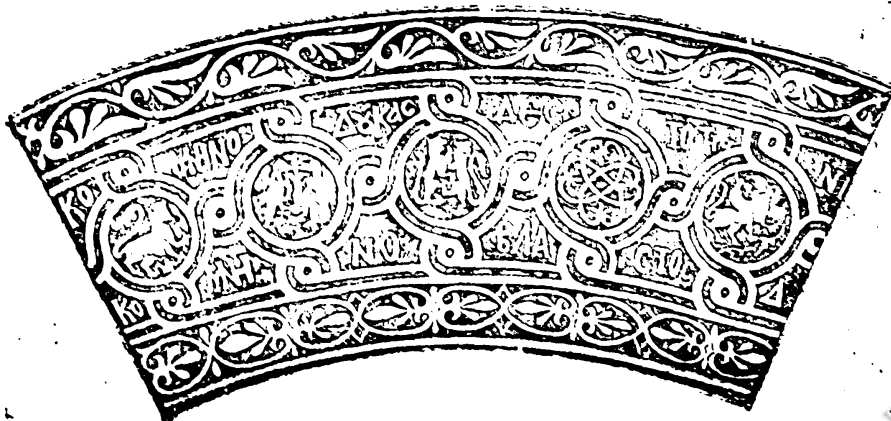
καὶ ἐμψυχῶν ἑαυτοὺς θὰ ἐπανέλθῃ σὺν
τῷ χρόνῳ ἢ προτέρα ἀσυνταξία τῶν ἡμετέ-
ρων στοιχείων, ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν θὰ
καταρρεύσουν αἱ ἐλπίδες ἅς δικαιούται τις
νὰ στηρίξῃ ἐπὶ τοῦ συμπαγοῦς καὶ ὁμοιο-
γειοῦς πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου διὰ μελ-
λοντικὴν τινὰ δράσιν, ὅταν δε ψυχρανθῇ ὁ
ἐθνουσιασμὸς καὶ ἡ ἀπογοήτευσις θὰ κα-
ταλάβῃ τοὺς ἡμετέρους, τότε θὰ εὕρωσι προ-
σφορον ἔδαφος νὰ στηρίξωσι τὰς παγίδας
τῶν τὰ προδοτικά τέρατα καὶ φόβος μὴ
θρηνησῶμεν θύματα μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς.

Διὰ ταῦτα εὐλαβῶς διατυπῶ καὶ ὑπο-
βάλλω τὴν γνώμην ὅτι ἀνάγκη νὰ ἐνισχυ-
θῇ ἡ Η. Ε. πρὶν ἐπέλθῃ ὁ ἐκφραλισμὸς τῶν
λαϊκῶν δυνάμεων. Πρὸς τοῦτο δὲ δέον νὰ
μελετηθῶσι αἱ ἐλλείψεις καὶ αἱ ἀνάγκαι αὐ-
τῆς, ἵνα ὅσον τὸ δυνατόν θεραπευθῶσι
κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῆς πολυτίμου πείρας.

Ὅταν οὕτω τεθῶσιν αἱ βάσεις τῆς Η. Ε.
προσδοθῇ δὲ ἡ δέουσα κατεύθυνσις εἰς τὴν
δύναμιν ταύτην ὑπὸ τοῦ Προξενείου πάν-
τως καθοδηγουμένην, ἔχω τὴν πεποίθησιν
ὅτι τὰ ἐθνικά ἐν Ἠπειρῷ συμφέροντα θὰ
ἀναπτυχθῶσι κατ' εὐχὴν χωρὶς ποτὲ ἡ Ἑλ-
ληνικὴ Κυβέρνησις νὰ διστρέξῃ τὸν κίνδυ-
νον νὰ ἐκτεθῇ.

Σχετικῶς περὶ τῆς Ἑταιρείας ταύτης ἀνε-
φερα διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 8 τοῦ 1910 ἐκθέσεώς
μου ἐν τῷ Τμήματι «Η. Ε.».

Εὐπειθέστατος
Α. ΦΟΡΕΣΤΗΣ

ΗΛΙΑ ΜΟΥΖΙΝΑ
Δικηγόρου π. Βουλευτοῦ Β. Ἡπείρου

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΟΥ ΒΟΡΡΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΟΡΕΙΟΝ ΗΠΕΙΡΟΝ

ΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΤΗΣ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑΣ

Ἡ Πρεσβευτικὴ Διάσκεψις τοῦ Λονδίνου, κατὰ τὴν συνεδριάσιν της τῆς 8ης Αὐγούστου 1913, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπεφάσισε τὴν ὀριστικὴν ἐπιδίκασιν τῆς Κορυτσᾶς καὶ τῆς παραλιακῆς ζώνης τῆς Β. Ἡπείρου—ἀπὸ τῆς Χειμάρας μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου «Φτελιά»—καθὼς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς νησίδος «Σάσωνος», εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἀπεδέχθη ἐν συνεχείᾳ πρότασιν τοῦ Ἄγγλου ἀντιπροσώπου περὶ ἀποστολῆς Διεθνoῦς Ἐπιτροπῆς Ἐθνολογικῆς Ἐρεῦνης εἰς τὴν Β. Ἡπειρον. Ταῦτοχρόνως ὁμοῦ, ὑπὸ τὴν πῆσιν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας, περιόρισε τὴν ἀρμοδιότητα καὶ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς, κατὰ τρόπον προδικάζοντα ἀπρόκαλύπτως καὶ σκανδαλωδῶς, μεροληπτικὴν κρίσιν ὑπὲρ τῆς Ἀλβανίας, ὅπισθεν τῆς ὁποίας ὑπεκρύπτοντο τὰ γνωστὰ συμφέροντα τῶν Ἰταλοαυστριακῶν.

Συγκεκριμένως, ἡ Διάσκεψις ἀπεφάσισε τὰ κάτωθι:

1ον. Ὅτι ἡ Δ. Ἐπιτροπὴ θὰ εἶχεν ὡς μοναδικὸν κριτήριον διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐθνότητος τῶν κατοίκων τῆς Β. Ἡπείρου, μόνον τὴν ὁμιλουμένην εἰς τὰς οἰκογενεῖας γλῶσσαν, χωρὶς νὰ δικαιουῖται νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν της τὰ αἰσθήματα, τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ τὴν θέλησιν των (*).

1. Ἐρνήθησαν δηλαδὴ ἀφαιρέτως εἰς τοὺς Ἡπειρώτας τὸ ἱερὸν δικαίωμα τῆς αὐτοδιαθέ-

2ον. Ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν θὰ ἠσχολεῖτο ποσῶς μὲ τὴν Κορυτσᾶν καὶ τὴν περιφέρειάν της, διότι αὕτη εἶχεν ἤδη ἐπιδικασθῆ ὀριστικῶς εἰς τὴν Ἀλβανίαν (*).

3ον. Ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν θὰ εἶχεν νὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὴν παραλιακὴν περιοχὴν, ἢ ὁποία, διὰ λόγους στρατηγικούς, δὲν ἦτο ἀνεκτὸν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν νὰ ἐνωθῆ μὲ τὴν Ἑλλάδα. Διότι—ἐπεξήγησαν—εὐρίσκεται ἀπέναντι τῆς Ἑλληνικῆς Κερκύρας, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ στενῆς λωρίδος θαλάσσης,—τὰ περίφημα στενὰ τῆς Κερκύρας—καὶ εἰς περίπτωσιν πού ἡ Ἑλλάς θὰ κατεῖχε τὰς ἐκατέρωθεν τοῦ στενοῦ ἀκτᾶς, θὰ εἶχε καὶ τὸν ἀποκλειστικὸν ἔλεγχον αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο—προσέθεσαν—ἀποτελοῦσε

σεως αὐτῶν, ἐνῶ πασίγνωστον καὶ ἐπιστημονικῶς βεβαιωμένον ὅτι μόνον ἡ θέλησις τῶν λαῶν ἀποτελεῖ ἀκαταμάχητον κριτήριον ἐθνότητος—τοῦτο ἀποδέχεται σήμερα καὶ ὁ ΟΗΕ—καὶ ὅτι ἡ γλῶσσα δὲν ἀποτελεῖ ὑπολογίσιμον στοιχείον, ὅταν δὲν συμβαδίδει μὲ τὰ αἰσθήματα, τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ τὴν θέλησιν τῶν κατοίκων.

2. Ἐθεώρησαν περιτὸν νὰ δώσουν ἐξηγήσεις διὰ ποίους λόγους ἡ Κορυτσᾶ κατεδικάσθη προκαταβολικῶς, ἐρήμην αὐτῆς καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐρεῦνης. Ἐπροτίμησαν τὴν σιωπὴν τοῦ ἐνόχου, πού ἐν προκειμένῳ ὑποκρύπτει ἀφαιρέσιαν ἄνευ προηγουμένου.

σοβαρόν κίνδυνον διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Ἰταλίας (*).

4ον. Ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ θὰ ἐτερμάτιζε τὸ ἔργον τῆς, ὀπωσδήποτε, ἐντὸς προθεσμίας τριῶν μηνῶν καὶ συγκεκριμένως, ἀπὸ τῆς 1ης Σεπτεμβρίου μέχρι τῆς 30ης Νοεμβρίου 1914.

Η Δ. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ

Τὰ μέλη τῆς Δ.Ε.Ε.Ε. (*), κατὰ τὴν μεβάσιν των εἰς Β. Ἡπειρον, ἐπροτίμησαν τὴν ὁδὸν μέσῳ Μοναστηρίου, ὅπου συνεκεντρώθησαν κατὰ τὸ δεύτερον δεκαπενθήμερον τοῦ Σεπτεμβρίου 1913. Κατὰ τὴν ἐκεῖ ὀλιγοήμερον διαμονὴν των, προέβησαν εἰς ἀνακοίνωσιν διὰ τοῦ Τύπου ὅτι δὲν θὰ ἐδέχοντο δημοσιογράφους, οὔτε ψηφίσματα, οὔτε ἐκδηλώσεις φρονημάτων, οὔτε συνεντεύξεις μετ' ἐπιτροπᾶς, οὔτε φιλοξενίαν. Καὶ ὅτι, μοναδικὸς προορισμὸς τῆς Ἐπιτροπῆς ἦτο ὁ καθαρὸς μὸς συνόρων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας.

Ὅμως, παρ' ὅλα ταῦτα, παρὰ τὰς ἀνωτέρω ἀνακοινώσεις, δύο ξένοι δημοσιογράφοι, ὁ Γερμανὸς Tschentscher, καὶ ὁ Ἄγγλος Συν|ρχης Murray, καθὼς καὶ ἄλλα πρόσωπα τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τῆς Γεν. Διοικήσεως Ἡπείρου, διεπίστωσαν ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Αὐστρίας—οἱ περιβόητοι διὰ τὸν μισελληνισμόν των Labia καὶ Bilinsky—ἐδέχοντο νυχθημερόν Ἐπιτροπᾶς Ἀλβανῶν καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα Καβάσηδων, προσελάμβανον πλησίον των σημαίνοντας Ἀλβανούς καὶ γνωστοὺς ἐγκληματίας, καταγομένους ἀπὸ

3. Ἐδῶ, στὴν περιοχὴ τῆς παραλίας, ὁ πληθυσμὸς ἀποτελεῖ συμπαγὴ Ἑλληνικὴν μάζαν. Ἐδῶ ὅλα τὰ κριτήρια—γλῶσσα, αἰσθήματα, θέλησις, ἐθνικὴ συνείδησις, κ.τ.λ.—διεκρήρυττον τὴν Ἑλληνικότητα τῶν κατοίκων. Ἐπεβάλλετο ὁμως, χάριν τῶν Ἰταλικῶν συμφερόντων νὰ μείνῃ Ἀλβανικὴ, ὅπως ἐπεβάλλετο νὰ βρεθῆ καὶ κάποια δικαιολογία διὰ τὴν καταδίκην τῆς. Καὶ ἐπεστρατεύθησαν τότε οἱ δῆθεν στρατηγικοὶ λόγοι καὶ οἱ δῆθεν σοβαροὶ κίνδυνοι ποὺ διέτρεχον ἡ ἀσφάλεια τῆς Μεγάλῃς Ἰταλίας ἀπὸ τὴν μικρὰν Ἑλλάδα. Σαθρὰ ἐπιχειρήματα ποὺ ἀποτελοῦν αἰσχρὸν ἐμπαιγμὸν πάσης ἠθικῆς καὶ πάσης ἐννοίας δικαιοσύνης.

4. Ἡ Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ ἐθνολογικῆς ἐρεῦνης, θὰ ἀναφέρεται ἐφεξῆς μετὰ τὰ ἀρχικά τῆς στοιχστακ Δ.Ε.Ε.Ε.

τὰ μέρη ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ διήρχετο ἡ Δ. Ἐπιτροπὴ, διὰ νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὴν ἐπιρροὴν των πρὸς τοὺς μουσουλμάνους καὶ νὰ ἐπικοινωνοῦν εὐχερέστερον μετ' αὐτούς.

Ὅλοι οἱ Καβάσηδες—δώδεκα τὸν ἀριθμὸν—μιλοῦσαν τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Ἀλβανικὴν γλῶσσαν καὶ ἦσαν διωρισμένοι δῆθεν δι' ὑπηρεσίαν ἀποσκευῶν τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἡ σύνθεσις τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς—περιλαμβανούσης φανατικούς μισέλληνας—καὶ αἱ σκανδαλώδεις ἐνέργειαι τῶν Ἰταλοαυστριακῶν ἀντιπροσώπων, νὰ δέχωνται ἐπιδεικτικῶς τοὺς Ἀλβανούς καὶ νὰ ἀρνοῦνται οἰανδήποτε συνάντησιν μετ' ἐκπροσώπους τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς Ἡπείρου, ἐπροκάλεσαν τότε ἀσυγκράτητον δυσφορίαν καὶ ἀγανάκτησιν εἰς τὸν Ἡπειρωτικὸν λαὸν καὶ ἐγένετο πρὸς στιγμὴν σκέψις, ἂν ἔπρεπε νὰ τὴν δεχθοῦν οὕτω πως συγκροτημένην καὶ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἐρχομένην εἰς τὴν Ἡπειρον.

Ὁ Σπυρομήλιος, κηρυχθεὶς πρῶτος κατὰ τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς, ἐτηλεγράφησεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Ἀμύνῃς Κορυτσᾶς νὰ μὴ δεχθοῦν τὴν Δ. Ἐπιτροπὴν, ἀνεξαοτήτως ἀποφάσεων τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ταῦτε χρόνως, ἀντιπρόσωποι ὄλων τῶν διαμερισμάτων τῆς Ἡπείρου, ὠργάνωσαν στὰ Ἰωάννινα ἐπιβλητικώτατον συλλαλητήριον ἐντόνου καὶ δριμυτάτης διαμαρτυρίας διὰ τὴν ἀνεπιθύμητον συμμετοχὴν εἰς τὴν Δ. Ἐπιτροπὴν γνωστῶν φιλαλβανῶν, ἐχόντων συνάμα πλουσίαν ἀνθελληνικὴν δρασίαν.

Ὁ Γεν. Διοικητὴς Ἡπείρου Γ. Ζωγράφος, εἰς ἐκθεσίῳ του πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀναφορικῶς μετὰ τὸ συλλαλητήριον καὶ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Ἡπειρωτικοῦ λαοῦ, ἔγραφεν ἐπὶ λέξει ὡς ἀκολούθως:

«Τὴν παρελθούσαν Κυριακὴν ἐγίνε στὰ Ἰωάννινα διαδήλωσις κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξεδηλώθη ἐμπάθεια καὶ ὀργὴ τοῦ λαοῦ βαθεῖαν προξενήσασα κατάπληξιν εἰς τοὺς ξένους.

Ὁ διορισμὸς τῶν Labia καὶ Bilinsky εἰς τὴν Δ. Ἐπιτροπὴν, ἐξηρέθισε μεγάλως τὸν λαὸν καὶ προεκάλεσε σφοδρὰν ἀγανάκτησιν. Ἡ Ἀστυνομία ἠναγκάσθη νὰ ἐνισκῆσῃ βίαν, ἐδέησε δὲ νὰ ἐπέμβῃ καὶ αὐτὸς ὁ

Ἄρχηγος τοῦ ἐν Ἠλείῳ Στρατοῦ, Συν) ρχης Μηλιώτης, ἵνα προληφθοῦν λυπηρὰ συμβάντα πρὸ τοῦ Ἰταλικοῦ καὶ τοῦ Αὐστριακοῦ Προξενείου.

»Στὴν ψυχὴ τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ, μέχρι τοιοῦτου σημείου ἔχει ἀποκρυσταλλωθῆ καὶ ἐμμόνως ἐγχαραχθῆ ἡ γνώμη ὅτι ἀμφότεροι δὲν πρέπει νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν Δ. Ἐπιτροπὴν, ὥστε, ἐν περιπτώσει τυχὸν ἐπιμονῆς τῶν Δυνάμεων, παρ' ὅλα τὰ μέτρα τῶν Ἀρχῶν, εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ λάβουν χώραν ἀπευκταῖα. Ὁ αὐτὸς ἐρεθισμὸς παρατηρεῖται καὶ ἐπικρατεῖ καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἠλείου».

Ἐσαύτως, ὁ Γάλλος Πρόξενος Ἰωαννίνων Dussap, ἀναφορικῶς μὲ τὸ συλλαλητήριον, ἐτηλεγράφησεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ ὅτι: «τοιαύτη καὶ τσαύτη εἶναι ἡ ἀγανάκτησις τοῦ Ἠπειρωτικοῦ πληθυσμοῦ διὰ μελετώμενον σφαγιασμὸν δικαίων του, ὡς καὶ διὰ τὸν διορισμὸν ὡς μελῶν τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς τῶν γνωστῶν προξένων Ἰταλίας καὶ Αὐστρίας, ὥστε ἀποβαίνει ἄγνωστον ἂν Ἐπιτροπὴ αὕτη θὰ γίνῃ δεκτὴ παρὰ τοῦ ἐν ἔξεγέρσει διατελοῦντος λαοῦ». (Κατὰ τηλ.)μα Φορέστη πρὸς Ὑπ. Ἐξωτερικῶν).

Ὅμως, ἡ γνώμη τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἦτο ὅτι τὸ Ἐθνικὸν συμφέρον ἐπέβαλλε νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ Δ.Ε.Ε.Ε. Καὶ φυσικὰ ἐπεκράτησαν τελικῶς αἱ Κυβερνητικαὶ ἀντιλήψεις.

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΤΣΑ

Ὁ Ἄγγλος ἀντιπρόσωπος παρὰ τῆ Δ. Ἐπιτροπῆ, ὁ καὶ πρόεδρος αὐτῆς, Ταγματάρχης Doughty Wylee συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τῆς συζύγου του, ἔφθασε στὴν Κορυτσα τὴν πρωίαν τῆς 1ης Ὀκτωβρίου 1913 καὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἰδίας ἡμέρας ἐπισκέφθη τὸν Διοικητὴν τῆς πόλεως Συν)χην Κοντούλην γιὰ νὰ τοῦ ἐκφράσῃ τὰς εὐχαριστίας του, διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν σύζυγόν του φιλοξενίαν. Τὰ ἄλλα μέλη τῆς ἐπιτροπῆς μαζὺ μὲ τὴν ἀκολουθίαν των, —ἀποτελουμένην ἀπὸ 12 Ἀλβανούς Καβάσηδες—ἔφθασαν μετὰ δύο ἡμέρας.

Ὁ λαὸς τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων, ὅπως καὶ οἱ ἱεροὶ λόχοι, πληροφο-

ρηθέντες τὴν ἀφίξιν τοῦ Ἄγγλου ἀντιπροσώπου, προέβησαν ἀμέσως εἰς ἐπιβλητικωτάτην διαδήλωσιν, ἐκδηλωτικὴν τῶν αἰσθημάτων τοῦ τόπου καὶ τῆς ἀδυναμίας τοῦ λαοῦ νὰ μείνουν, ἀντὶ πάσης θυσίας, ἐνωμένοι μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Πατρίδα.

Περὶ τῆς μεγαλειώδους αὐτῆς ὑποδοχῆς, ὁ Διοικητὴς Κορυτσᾶς συν)ρχης Ἄλ. Κοντούλης, εἰς τηλεγραφικὴν του ἔκθεσιν—τὴν ὁποίαν παραθέτομεν ἐνταῦθα λόγῳ τῆς ἱστορικῆς τῆς σημασίας—πρὸς τὴν Γεν. Διοίκησιν Ἠλείου, ἀναφέρει ἐπὶ λέξει τὰ ἐπόμενα:

«Ἄρ. πρωτ. 2052. Τμῆμα Πολιτικόν. Διεκ. 1257. Κορυτσᾶ, 7)10)913. Γεν. Διοίκησιν. Ἰωάννινα.

»Συνεχίζων τὰ κατὰ Ἄγγλον πρόεδρον τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἀναφέρω ὅτι τοῦτον ἐπισκέφθη πρῶτον ἡ Πανηπειρωτικὴ Ἐπιτροπὴ, προιθεμένη νὰ ἐπιδώσῃ γενικὸν ὑπόμνημα ἐκ μέρους ὅλης τῆς Ἠλείου (ῆ).

Πρὸς τοὺτους ὁ Ἄγγλος, λαβὼν γνῶσιν τοῦ σκοποῦ των, ἐδήλωσε λίαν εὐγενῶς ὅτι, καθ' ἣν εἶχον ἐντολὴν παρὰ τῶν Κυβερνησεῶν των, δὲν θὰ δεχθοῦν ὑπομνήματα οὔτε ἐπιτροπᾶς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Πανηπειρωτικὴ ἐπιτροπὴ ἐξηκολούθει νὰ διαμαρτύρῃται κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Πρεσβευτικῆς Διασκέψεως καὶ ἐπεκαλεῖτο τὰ φιλοδίκαια αἰσθήματα τοῦ Ἄγγλου, οὗτος ἀπήντησεν ὅτι ὡς διπλωμάτης ἔχει τὸ στόμα κλειστόν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος θὰ ἐκφέρῃ τὴν γνώμην του, ἐὰν καὶ ὅταν ἐρωτηθῆ, καὶ συνέστησεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν νὰ μὴν ἐπισκεφθῆ τὰ ἄλλα μέλη τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς, διότι δὲν θὰ γίνῃ δεκτὴ. Ἀκολούθως ἐπισκέφθη τὸν Ἄγγλον ἐπιτροπὴ ἀμύνης Κορυτσᾶς. Ὁ Πρόεδρος αὐτῆς, πρὸς ἄλλοις πολλοῖς, ἐδή-

5. Πρόκειται περὶ Πανηπειρωτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς πρώην βουλευτὰς εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν Κοινοβούλιον, Σούρταν, Κίγκον Μαμόπουλον καὶ Δασίρην, καθὼς καὶ τοὺς Κουσοῖδην Ἄρ. καὶ Καραπάνων Περικ. καὶ εἶχεν ἐντολὴν τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ νὰ ἐμφανισθῆ ἐνώπιον τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς, νὰ ἐπιδώσῃ διαμαρτυρίαν ἐναντίον τυχόν ἀδίκων ἀποφάσεων καὶ κυρίως νὰ προσπαθῆσῃ νὰ πείσῃ τὴν Ἐπιτροπὴν ὅτι ὁ Ἠπειρωτικὸς λαὸς θ ἐ λ ε ι κ α ι δ Ὑ ν σ τ α ι ν ἄ ἀ μ υ ν θ ῆ.

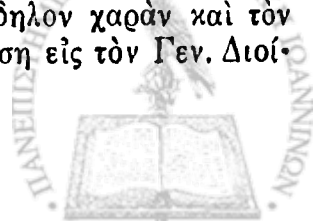

λωσεν ἐντόνως ὅτι λαὸς Κορυθαῖς θὰ προτιμήσῃ νὰ θυσιάσῃ ζωὴν καὶ περιουσίαν καὶ τὴν πόλιν νὰ πυρπολήσῃ, παρὰ νὰ ὑποβληθῇ ὑπὸ Ἀλβανικὴν τυραννίαν. Πρὸς τούτους ἀπαντῶν Ἕλληνας συνέστησε νὰ μὴ βιάζωνται, διότι δὲν νομίζει ὅτι τὰ πράγματα θὰ φθάσουν μέχρι τοιούτου σημείου. Ἐν συνεχείᾳ ἐπεσκέφθη τὸν Ἕλληνα τὸν Προεδρεῖον φιλοπτώχου ἀδελφότητος κυριῶν, τυχὸν θερμοτάτης ὑποδοχῆς. Αἱ κυραὶ τῆς ἀδελφότητος δακρύουσαι ἐκ συγκινήσεως, καθικέτευσαν Ἕλληνα νὰ διαβιβάσῃ αἰσθήματα αὐτῶν πρὸς Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν, πρὸς πρόληψιν θανασίμου ἀδικήματος ὑπαγωγῆς Κορυθαῖς εἰς Ἀλβανίαν, ὅποτε καὶ αὐταὶ ἔχουν ἀκλόνητον ἀπόφασιν νὰ συναποθάνουν μετὰ τῶν ἀνδρῶν των καὶ τῶν τέκνων των, παρὰ νὰ ὑποβληθοῦν εἰς Ἀλβανικὸν ζυγόν. Ἀπαντῶν πρὸς αὐτὰς ὁ Ἕλληνας καὶ ἐκδηλῶν εἰλικρινῆ συμπάθειαν, συνέστησε νὰ μὴν ἀπελπίζωνται, διότι τὰ πράγματα δὲν θὰ φθάσουν ἐκεῖ. Καὶ προσέθεσεν ὅτι, ἂν καὶ δὲν ἔχουν ἐντολὴν νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ ζητήματα Κορυθαῖς, ἐν τούτοις, αὐτὸς δὲν θὰ παραλείψῃ νὰ διαβιβάσῃ ἀρομδίως κυριῶν Κορυθαῖς εὐγενῆ αἰσθήματα. Ἐξέφρασε συνάμα τὴν λύπην του, διότι ἡ σύζυγός του, ἕνεκα κοπώσεως, δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ τὰς δεχθῇ. Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην, Ἕλληνας ἐφ' ἀμάξης περιῆλθεν ὁδοὺς πόλεως, περικυκλωμένος ὑπὸ μικρῶν καὶ μεγάλων, ζητωκραυγάζοντων ὑπὲρ ἐνώσεως μετὰ μητρὸς Ἑλλάδος καὶ ὑπὲρ Ἑλλάδος. Ἐντύπωσιν ζωηρὰν ἐνεποίησεν εἰς Ἕλληνα μεγαλοπρεπῆς παρέλασις ἱεροῦ λόγου ἀνὰ κεντρικὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως. Γνωσθέντος ὅτι Δ. Ἐπιτροπὴ ἀφικνεῖται, οἱ ἱεροὶ λόγοι Μοσχοπόλεως καὶ ἄλλων διαμερισμάτων, συνέρρευσαν ἀθρόοι εἰς Κορυθαῖν, παρὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν κακοκαιρίαν. Ἐνταῦθα, συνενωθέντες μετὰ ἱεροῦ λόγου Κορυθαῖς καὶ ἀποτελέσαντες σῶμα ἐκ 4.500 ἀνδρῶν, παρήλασαν ἐπιδεικτικῶς ἀνὰ κεντρικὰς ὁδοὺς, τοῦ πλήθους ζητωκραυγάζοντος καὶ χειροκροτοῦντος. Ἰκκολούθουν περὶ τὰς 50 γυναῖκες ὀπλοφοροῦσαι. Ἐγνώσθη θετικῶς ὅτι ἐκ τῆς θείας ἱερολοχιτῶν ἢ παραχθεῖσα ἐντύπωσις παρὰ τῷ Ἕλληγι θὰ ἐπιδράσῃ εὐεργετικῶς ἐπὶ τῆς τύχῃ τῆς Κορυθαῖς. Κατό-

πιν τούτων, Ἕλληνας ἐπεσκέφθη Μητροπόλιν, ἔνθα καταλήτως προκλήθεις ὑπὸ Μητροπολίτου καὶ ἄλλων παρισταμένων, ὁμολόγησεν Ἑλληνικότητα Κορυθαῖς καὶ ἐδήλωσεν ὅτι εὐχαρίστως βλέπει τὴν περὶ αὐτὴν κίνησιν. Καὶ προσέθεσεν ὅτι, ἂν καὶ δὲν ἔχει ἐντολὴν νὰ ἐξετάσῃ τὰ κατὰ Κορυθαῖν, ἐν τούτοις, ἂν ἐρωτηθῇ ὑπὸ Γκρέυ, θὰ ἐκφέρῃ τὴν ἀτομικὴν του γνώμην περὶ αὐτῆς (τῆς Κορυθαῖς), ἢ ὅποια εἶναι ἄγνωστος εἰς Εὐρώπην καὶ—ὅπως πιστεύει—τώρα θὰ γίνῃ γνωστὴ διὰ τῶν ἐδῶ παρισταμένων δημοσιογράφων. Ἐξελθὼν τῆς Μητροπόλεως, περιεκυκλώθη αὐτὸς ὑπὸ πλήθους φρενιτωδῶς ζητωκραυγάζοντος. Ἡ ἐν γένει, ἐκ τῶν λόγων καὶ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Ἕλληγι ἐντύπωσις, ἐμφαίνει πνεῦμα εὐνοϊκόν. Ἡ ἀνὰ τὴν πόλιν κίνησις κατὰ τὴν νύκτα, παρ' ὄλην τὴν κακοκαιρίαν, ἦτο μεγίστη. Ἀλλεπάλληλοι ὁμάδες νέων διέρχονται ὁδοὺς ἀδουσαι καὶ παρελαύνουν πρὸ τῆς οἰκίας ἔνθα φιλοξενεῖται Ἕλληνας. Αὐριον, ἀφικνουμένων ἄλλων μελῶν Ἐπιτροπῆς, γενήσεται παλαικὴ διαδήλωσις. Οἰκογένειαι ἐκ τῶν καλυτέρων ἀνέλαβον νὰ φιλοξενήσουν ἅπαντα τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς. Οὕτω ἡ Κορυθαῖ, συμφώνως πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς, ἐπιδεικνύει τὸν μέγαν αὐτῆς Ἑλληνισμόν καὶ τὴν περίφημον φιλοξενίαν τῆς, διαψεύδουσα τὰς ὑπὸ ἐχθρῶν διαδοθείσας συκοφαντίας, περὶ δὴθεν ἀποδοκιμασίας μελῶν Ἐπιτροπῆς. Στρατιωτικὰς καὶ Πολιτικὰς Διοικητῆς Κορυθαῖς. «Ἕλληνας. Κορυθαῖς».

Κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν, τὸ τι ἀκριβῶς παρουσίαζεν ἡ μεγαλειώδης ἐκείνη παρέλασις, εἶναι ἀπερίγραφτον. Αἱ οὐρανομήκεις ζητωκραυγαὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Βασιλέα καὶ γιὰ τὴν ἐνωσιν μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν Πατρίδα, ἔδιδαν μίαν ἀνάγλυφον εἰκόνα τῆς Ἑλληνικότητος τῆς θρυλικῆς Κορυθαῖς.

(Εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς, εὐρισκόμενον ἀκόμη στὴν Κορυθαῖ, παρουσιάσθηκεν τότε ὁ Ἰσραήλ κ. Β. Μελάς καὶ τοῦ ἐδήλωσεν ὅτι ἐτάχθη ἐκ μέρους τῆς Γεν. Διοικήσεως Ἡπείρου, ὡς ξεναγὸς τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς. Ὁ Ἕλληνας ἀντιπρόσωπος τὸν ἐδέχθη μὲ ἐκδηλον χαρὰν καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ διαβιβάσῃ εἰς τὸν Γεν. Διοί-

κhsin τὰς θερμὰς εὐχαριστίας τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς. Ὁ κ. Β. Μελάς—Ἀνώτ. Στρατ. Διοικητῆς Ἀργυροκάστρου κατὰ τὸν Ἴταλο—Ἑλληνικὸν πόλεμον καὶ σήμερον Ἀντιστράτηγος ἑ.ἀ.—ὡς ξεναγὸς παρὰ τῆ Δ. Ἐπιτροπῆ, προσέφερε, κατὰ τὰς ὑπαρχούσας ἐμπιστευτικὰς ἐκθέσεις τῶν ἀρμοδίων, ἀνεκτιμήτους ἐθνικὰς ὑπηρεσίας. Ἐπίλεκτον τέκνον τῆς Ἠλείρου καὶ συνεχιστῆς τῶν ἐνδόξων οἰκογενειακῶν του παραδόσεων, ἔλαβεν ἀργότερα ἐνεργὸν μέρος καὶ εἰς τὸν Βορειοηπειρωτικὸν Ἀγῶνα—στὸν Τομέα Κορυτσᾶς—ὅπου καὶ ἐτραυματίσθη κατὰ τὴν μάχην τῆς Νικολίτσας.

Η Δ. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΤΗΝ ΕΡΣΕΚΑ

Ἡ Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἐρσέκα, προερχομένη ἐκ Κορυτσᾶς, τὴν 4ην Ὀκτωβρίου 1913, περὶ ὥραν 3ην μ. μ.

Ὁ Διοικητικὸς Ἐπίτροπος Ἐρσέκας κ. Ι. Ρέντης—πού προσέφερε τότε ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἠλείρου,—εἰς ἐκθεσὶν του πρὸς τὴν Γεν. Διοίκησιν Ἠλείρου, περὶ τῆς ἀφίξεως τῆς Δ.Ε.Ε.Ε. εἰς τὴν Ἐρσέκα καὶ τῶν ἐκδηλώσεων τῶν κατοίκων τῆς, γράφει ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς:

«Ὁ λαὸς τῆς Ἐρσέκας, πληροφορηθεὶς τὴν ἀναχώρησιν τῆς Δ.Ε.Ε.Ε. ἐκ Κορυτσᾶς, συνεκεντρώθη ἀμέσως καὶ παρετάχθη μὲ σημαῖες καὶ λάβαρα εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Κωμοπόλεως. Ἀμα τῇ ἐμφανίσει τῶν ἀμαξῶν, οὐρανομήκεις ζητωκραυγαὶ ἀντήχησαν ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἐνώσεως μὲ τὴν Ἑλλάδα, μὲ στερεότυπον τὴν ἐπωδὸν «ἔνωσις ἢ θάνατος», ἐνῶ οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν ἠχοῦσαν πένθιμα καὶ οἱ ομάδες νέων μαθητῶν περιήρχοντο τὴν πόλιν ἄδουσαι ἐθνικὰ ἄσματα.

» Ἀκολούθως ὁ Δήμαρχος συνοδευόμενος ἀπὸ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον—πού ἀπετελεῖτο ἀπὸ Χριστιανούς καὶ Μουσουλμάνους—ἐπεσκέφθη τὴν Ἐπιτροπὴν καὶ ἀφοῦ τῆς ἠὐχθήθη τὸ «ὡς εὖ παρέστη» καὶ τῆς ἐδήλωσεν ὅτι τίθεται εἰς τὴν διάθεσιν τῆς διὰ πᾶσαν ἐξυπηρέτησιν, προσέθεσεν ὅτι ὁ τόπος τρέφει ἐμπιστοσύνην ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ θὰ γίνῃ πιστὸς διερμηνεὺς τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος τοῦ διαμερίσματος τούτου καὶ τῶν αἰσθημάτων τοῦ λαοῦ, ἀποφασισμένου νὰ ἀποθάνῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

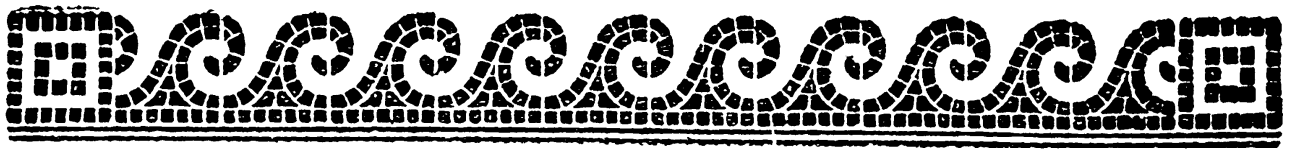
» Τὰ μέλη τῆ Δ.Ε.Ε.Ε. ἠὐχαρίστησαν θερμῶς τὸν Δήμαρχον καὶ τοὺς συμβούλους διὰ τὰ αἰσθήματα τῶν κατοίκων, Ἄλλ' ὁ Ἄγγλος ἀντιπρόσωπος, ὁ καὶ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς, προσέθηκε—παρουσία καὶ τοῦ Ἰταλοῦ ἀντιπροσώπου—ὅτι ἡ Δ. Ἐπιτροπὴ, καθ' ἃς ἔχει ρητὰς διαταγὰς καὶ ἐν τῇ μερίμνῃ τῆς νὰ ἐπιδείξῃ ἀμεροληψίαν, δὲν θὰ δεχθῆ πολιτικὰς ἐπιτροπὰς καὶ ὅτι ἔχει ἐντολὴν νὰ ἐρευνήσῃ μόνον τὴν ὁμιλουμένην εἰς τὰς οἰκογενεῖας γλῶσσαν, ἀποκλειομένης ρητῶς πάσης ἐρεύνης τῶν αἰσθημάτων τῶν πόθων καὶ τῆς θελήσεως τῶν κατοίκων περὶ αὐτοδιαθέσεως αὐτῶν. Θὰ μπορούσαν ὁμως, τὰ ὑπομνήματα πού εἶχαν πρὸς ἐπίδοσιν, νὰ τὰ στείλων ταχυδρομικῶς.

» Ἡ λαϊκὴ ἐκδήλωσις ὑπῆρξε πράγματι μεγαλειώδης, καὶ ἀπετέλεσε τρανὸν τεκμήριον λαϊκῆς ἐξεγέρσεως καὶ ἀναλλοιώτου Ἑλληνικοῦ φρονήματος.

» Ἐπεκράτησεν ἀπόλυτος τάξις καὶ ἐπεδείχθη ὁ πρέπων σεβασμὸς πρὸς τοὺς ξένους».

[Συνεχίζεται]

† ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ, Μητροπολίτου Κορυθαῖς

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ*

ΛΟΓΙΟΙ-ΣΧΟΛΕΙΑ & ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΙΕΡΕΥΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΙΤΗΣ

ΚΑΙ Η ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ

5. Ἀρβανιτοχώριον Λιτίσης εἰς ἀπόστασιν 40 χιλ. ΝΔ ἐκ τῆς Ἀδριανουπόλεως εἰς τὰς ὑπὸ ἰσχυρὰς τῆς Ροδόπης, θαυμαζόμενον διὰ τὸ ὠραῖον καὶ χρησιμεῖον ὡς θέρετρον κλίμα. Ἡ Λιτίσα ἢ Λιότιτσα προήχθη εἰς μητρόπολιν ἐπὶ Ἰω. Καντακουζηνοῦ (1) καὶ περ τῶν κατοίκων ταχθέντων πρὸς τὸ μέρος τοῦ καταδιώκοντος αὐτὸν Ι. Παλαιολόγου, ὃν ἔμωζε κατεπρόδωσεν ὁ ἄρχων τῆς πόλεως καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἠβνοήθη, ἀφοῦ ἐν ἀρχῇ ἐλεηλατήθη, ἕνεκα τῶν ἱαματικῶν λουτρῶν. Ὁ γεωγράφος Μελέτιος Ἀθηνῶν (Θράκη 12 τόμ. Γ', σ. 102) γράφει: «Λιτίτσα, μεθρόνον ἀρχιεπισκόπου, κοινῶς Ἀρβανιτοχώρι». Κατὰ παράδοσιν ἱστορικὴν τῷ 1515 ἐπὶ Σουλτάν Σελήμ, ὅτε ἀνεγείρετο ἐν Ἀδριανουπόλει τὸ περίφημον αὐτοῦ τζαμίον, ὡς κτίσται ἐχρησιμοποιήθησαν ἐκ τῆς Δυτ. Μακεδονίας χριστιανοὶ Ἀρβανῖται (οἱ τινες ἐκ τῆς ἐπαρχίας Κολώνιας προερχόμενοι ἐν Ἑλλάδι ἕνεκα τοῦ διαλεκτικοῦ κισοῦ ὠνομάσθησαν Κιούσιδες καὶ σῶζονται εἰς πολλὰ χωρία, δι' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος διακρινόμενοι τῶν ἄλλων ἀλβανοφώνων). Ὁ Σουλτάνος εὐχαριστηθεὶς ἐπὶ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ καὶ ἐκπάγλῳ χάριτι τοῦ τεμένου, χαριζόμενος δὲ καὶ εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα Σινὰν πασᾶ ἔγγονον τοῦ Βυζαντίου Χριστοδούλου, ὅστις ἀνωκοδόμησε τὸ ἐν Κιόλει τέμενος τοῦ Σουλτάν Μεχμέτ, ἐτέρεψε τοῖς κτίσταις ἀλβανοῖς νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν Λιτίσῃ καὶ Ὀρτάκιοι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν ἀποβάντες οὕτως οἱ κυριώτεροι ἄποικοι τῶν πολλάκις δύο κωμοπόλεων τούτων. Μέχρι τῆς μεταναστεύσεως διεσώζοντο εἰς ἀμφοτέρας οἰκογένειαι φέρουσαι τὸ ἐπώνυμον «Ἀρβανῖται» (Θρακικὰ ΙΒ', 1939, σ. 96). Εἶναι περίεργον ἔμωζε, ὁ Ν. Ροδόινος τὸ Ἀρναούτικοι τάσσει εἰς τὰ βουλγαρόφωνα. Ἐν Λιτίσῃ ἀρχιεράτευσεν τὸ πρῶτον καὶ ὁ ἀειμνηστὸς Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος Παπαχρήστου, ὡς μητροπολίτης προαχθεὶς ἀπὸ ἀρχιεπισκοπῆς τῷ 1855 (βλ. Ἐπισκοπ. κατάλογος Β. Θράκης, Θρακικὰ Η', 149).

6. Ἀρβανιτοχώριον Ἀδριανουπόλεως. Ἀπέχει πρὸς Β. τῆς πόλεως δίωρον καὶ ἔχει τερπνὸν κλίμα καὶ λαμπρὰ νερά. Εἶχε τῷ 1911 περὶ τὰς 100 ψυχάς. Τὸ χωρίον εἶναι ἐχυρὸν φρούριον καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἀκρόπολις δεσπόζει τῆς πέριξ πεδιάδος. Ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου ὑπάρχει ἡ εἰκὼν τοῦ ἁγίου ἐν τῇ μετόπῃ καὶ ἐν τῇ γωνίᾳ ὁ δικέφαλος ἀετὸς (1856) καὶ ἐν τῇ νοτίᾳ πλευρᾷ ἐνεπίγραφος πλάξ παριστώσα πεπλοφόρον κόρην «Κυριακὴν Εὐτυχιανοῦ». Εἶχε καὶ σχολεῖον ἄριστα κατηρτισμένον κατὰ τὸν Γ. Λαμπουσιάδην (Θρακικὰ Ιζ', 1941, σ. 85—86).

7. Ἀρβανιτοχώριον Νικομηδείας, ὅθεν ὁ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τῷ 1917 ἀπαγ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους.

1. Βλ. Σταμ. Φάλτη, Ἡ Θράκη καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἐν αὐτῇ ἑλλην. στοιχείου κτλ. Ἀθήναι 1919, σ. 155—156.

χονισθεις μητροπολίτης 'Ελευθερουπόλεως Γερμανός. 'Η πράξις αὐτη ἐλέγετο «φιλοτιμία», δι' ἧς «ἐφιλοτιμοῦντο» (1).

8. 'Αρβανιτοχώριον τὸ εἰς Ράσγρατα διαχειμνον και ἐπιδαφιλευθὲν ὡς ἐξαρχία (φέουδον) εἰς τὸν μέγαν χαρτοφύλακα τῶν Πατριαρχείων. Ράσγρατα ἦν πόλις ἐγγὺς Ρουχτσουκίου. παρὰ τὸν ποταμὸν Λώμ.

9. 'Αρβανιτοχώριον Τυρνόβου. 'Η πόλις αὐτη τῆς Βουλγαρίας ἀναφέρεται συχνῶς εἰς τὴν Βυζ. ἱστορίαν κατέχουτα ἐπίκαιρον θέσιν εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ὡς ἐγγὺς κειμένη εἰς τὰ ὄχυρά τοῦ Αἴμου. 'Επὶ τῆς βασιλείας 'Ιωάννου 'Ασάν συνήφθη ἐπιγαμία, ἐκδόντος τὴν κόρην τοῦ 'Ελένην εἰς τὸν Θεόδωρον, υἱὸν τοῦ 'Ιωάννου Βατάτζη· και τότε ὁ ἐν Νικαίᾳ Γερμανός Β' πατριάρχης ΚΠόλεως ἐφιλοτιμήθη νὰ ἐκπληρώτῃ τὸ αἶτημα τοῦ 'Ασάν ἀνακηρύξας τῷ 1235 πατριαρχεῖον τὸ Τύρναβον ὑπὸ δροῦς ὑποτελείας. Διήρκεσε περὶ τὸ διακόσια σχεδὸν ἔτη ἐν εἰρήνῃ ἔπειτα μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μὲ ἐριδας πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα και ἀνεδείχθησαν μεγάλοι ἱεράρχαι, οἵτινες ἀπήλλαξαν τὸν γηγενῆ πληθυσμὸν ἐκ τῶν παγίδων τῆς Οὐνίας. Οἱ 'Ηλειρῶται ἐνωρὶς ἔστρεψαν τὰ βλέμματα πρὸς τὴν πλούσιαν παρραδουνάβιον χώραν, διαρροεμένην ὑπὸ τοῦ 'Ιάντρα (ἀρχ. 'Αθρου,) ἀλλὰ κατῆλθον και πολλοὶ ἐκ τῆς ἀνω 'Αλβανίας και Ραγουζαῖοι ἐτι ἔμποροι. 'Εν τούτοις ὁ καθολικὸς ἱερεὺς Πέτρος Μογδάν, ὁ ἐξιστορῶν λεπτομερῶς τὰ κατ' αὐτὴν ὀνομάζει τὸν πληθυσμὸν ἑλληνοβουλγαρικόν, και τὸ γεγονός τοῦτο ἀποδίδει εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλλην. κλήρου και οὐ μόνον ἐντὸς τῆς πόλεως κατῶρθωσαν τοῦτο, ἀλλ' ἴδρυσαν πλησίον και τὸ 'Αρβανιτοχώρι «'Αρμπανάτι» (2) κωμόπολιν ἀκμάσασαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας μὲ ἐπίσημον γλώσσαν τὴν ἑλληνικὴν. «Δὲν δύναμαι νὰ εἶπω, λέγει ὁ Ραγουζαῖος κληρικὸς, (3) εἰς ποίαν ἐθνότητα ἀνήκουσιν οἱ Τυρναβῖται, ἅτε λαλοῦντες ἐκ παραλλήλου τὴν τε ἑλληνικὴν και βουλγαρικὴν γλῶσσαν. 'Εν τῷ κέντρῳ τῆς Βουλγαρίας γίνεται χρῆσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, εἰ και ἡ 'Ελλάς ἀπέχει πόρρω τοῦ Τυρνάβου. Νομίζω, διτι ἡ γλῶσσα αὐτη ἐπεκράτησεν ὡς γλῶσσα τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἥ' ἵς ἦτο βασιλικὴ πρωτείουσα διότι ἐκεῖ ἐστέφοντο οἱ βασιλεῖς. 'Ανωθεν μάλιστα ὑπάρχει κώμη τις ἐκ 1000 οἰκογενειῶν, (τὸ 'Αρβανιτοχώρι) ἐξ ἧς φαίνεται ἅπαν τὸ Τύρναβον, και ἐν ταύτῃ λαλεῖται ἡ ἑλληνικὴ, ἐνώ αἱ ἄλλαι ἔμποροι κώμαι οὐδὲ λέξιν γνωρίζουσιν. Πρὸς δὲ οἱ Τούρκοι και οἱ ἡμέτεροι γνωρί-

1. «'Εφιλοτιμοῦντο» ἦτοι ἐλάμβανον ἀντὶ μισθοῦ οἱ ὀφφικιάλιοι τῶν Πατριαρχείων τὰς ἐξαρχίας ἀπὸ τοῦ γραμματέως μέχρι τοῦ τελευταίου και ἀπὸ τοῦ μεγάλου λογοθέτου μέχρι τοῦ ρεφερενδάρου ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι και ἀρχοντες τῆς πατριαρχικῆς ἀδελφ. ὡς μὴ δυναμένης τῆς Μ. ἐκκλησίας νὰ μισθοδοτῇ αὐτούς.

2. Τὸ 'Αρβανιτοχώρι μὲ τὴν πόλιν ἀπετέλει ἐν σύνολον, καίτοι ἦτο προάστειον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνεδείχθη ἔπειτα ἐστία Μουσῶν και τεχνῶν οἱ Βούλγαροι ἠρέσκοντο νὰ ἀναφέρωσι τὸ 'Αρβανιτοχώρι ὡς ὄνομα και αὐτῆς τῆς πόλεως, τὸ αὐτὸ και πολλοὶ περιηγηταὶ πράττουσιν.

3. 'Η Ραγουζα τῆς Δαλματίας κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους κατεκείτο ὑπὸ ἀλβανῶν κατὰ πλειονοψηφίαν· διὸ και ἐκεῖ ἐσώθη τὸ πολῦτιμον ἀρχεῖον τοῦ Σκενδέρβη (βλ. Cte L. Voinovitch, Histoire de Dalmatie, tom. I—II, κεφ. χϚ, Raguse, σ. 731, 754 και Monumenta Ragusina..Zagrabiae, τόμ. I—V, 1879—1897. Annales Ragusini...αὐτ. 1883)· πρῶτος ἐχρησιμοποίησε τὸ ἀρχεῖον τοῦτο μεταξὺ ἄλλων ὁ C. Marinesco εἰς τὴν ὥρασαν μονογραφίαν περὶ 'Αλφόνσου τῆς 'Αραγωνίας*.

*«Alfonse V roi d' Aragon et de Naples et l' Albanie de Scanderberg» Mélanges de l' eosle roumaine en France, Paris 1923, σ. 1—135. Εἰργάσθη και εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Νεαπόλεως και Βαρκελώνης. 'Ο συγγραφεὺς διαπρεπῆς μαθητῆς τοῦ Jorga εἶναι φιλέλληνας. Εὐδὴς ἔργον θὰ ἦτο και οἱ νέοι μας νὰ ἐμιμοῦντο αὐτόν, ὡς ἐπραξαν οἱ κ.κ. Κ. Μέρζιος και Εὐρ. Σούβλας φιλοπάτριδες 'Ηπειρῶται διερευνήσαντες ὁ μὲν τὸ ἀρχεῖον τῆς Βενετίας, ὁ δὲ τῆς Βιέννης 'Υπουργ. 'Εξωτερικῶν. 'Ο κ. Σπ. Θεατόκης ἐσυνέχισε τὸ μνημειῶδες ἔργον τοῦ Κ. Σάθα: «Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας τῶν μέσων χρόνων».

ζουσι τὴν ἑλληνικὴν». (1) Πρέπει νὰ ἀπονεύωμεν προσοχὴν εἰς τὰ γραφόμενα τοῦ Ἰησοῦ του τούτου στηριζόμενα εἰς παλαιγενῆ ἱστορικὴν ἀλήθειαν παρὰ τοῖς καθολικοῖς. Ὁ πολυμαθὴς ἐκδότης τῶν ἐπισήμων πράξεων τῆς Οὐνίας ἐν τοῖς Βαλκανίοις περὶ τῶν ἐποικίων τῆς πόλεως ταύτης γράφει λίαν ἐταιρικὰ διὰ τὴν ἐμμονὴν αὐτῶν τοῖς πατροπαράδοτοις ὑποστηριζομένων ὑπὸ τε τοῦ δεσπότη τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας: «hoc caeteris felicior, quod incolae haberet Arnautos nulli unquam hocerisi obnoxios». Μέχρι τοῦ 1688 διῆγον ἐν εἰρήνῃ καταστάνας ὀνομαστοὶ μεγαλέμποροι, ὅτε ἐπολέμησαν quattuor Arnantoru centuriones copilonaegio egresses... conjunxerunt πρὸς τοὺς Τούρκους στρατολογηθέντες ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Λεοπόλδου Α', τοῦ ἐνδόξου. Καὶ ἀπεκρούσθη μὲν ὁ Κιουπρουλῆς Καρὰ—Μουσταφᾶς πρὸ τῶν θυρῶν τῆς Βιέννης, ἀλλ' ἐξεδικήθη σκληρῶς τοῦ Ἀρβανιτοχωρίτας εἰς τὴν ὑπεράλπειον Βλαχίαν σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις μετοικίσας αὐτοῦς. Ὁ συγγραφεὺς πλέκων τὸν ἐπάξιον ὕμνον ὑποσημειοῦται τάδε: «Arnauti pertinent ad magnam illam Albanorum gentem, bonis christianis (τοῦτο αὐτὸς ὑπογραμμίζει) ut Kollonichius testatur αὐτόπτης (sup. p. 856) et sternuis militibus abundantem cujus nomen insignibus gestis circa Turcas... in magnam claritudinem pervenit saeculo 15 (2)» Ἡ πρὸς τὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας ἀναφορὰ αὐτῶν ἐξηγεῖται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ δεσπότης τῆς Ἡπείρου ὅστις εἶχε καταλάβει τὴν Θῆβαν καὶ μέρος τῆς Βουλγαρίας ἦτο κεκηρυγμένος ἐχθρὸς τοῦ κράτους τῆς Νικαίας.

Αὐτὰ λέγουσιν οἱ Καθολικοὶ, ἀκοῶμεν τώρα καὶ τὸν Βούλγαρον καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Σόφιας νῦν Ἰορδάνην Γεωργίεφ. Οὗτος ἐν τῷ «Περιοδικῷ συγγράμματι» ἐτ. 1903, τόμ. XV, 86—123 γράφει (βουλγαριστὶ) λεπτομερείας, ἅπερ δὲν ἔχουσιν ἄλλοι περὶ Ἀρβανιτοχωρίου (τουρκιστὶ Ἀρναούτκιον, βουλβ. Ἀρμπανάσι). Κεῖται ΒΑ τοῦ Μεγάλου Τυρνόβου(3) περὶ τὰ 4 χιλ. ἀποικία Ἡπειρωτῶν ἰδίᾳ ἐκ τῆς περιφέρειας Πωγωνίου. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ τουρκ. στρατοῦ διαληφθεῖσαν καταστροφὴν ἀνέλαβε ἡ κωμόπολις καὶ πάλιν καὶ ἤχμασεν ἐπὶ 100ετίαν ἐτι, ὅτε ἔχει νὰ παρουσιάσῃ καταπλήσσοσαν πρόοδον μέχρι τῆς ὑπὸ Κυριζαλήδων τῷ 1798 δηλώσεως, οὕτως ἐτερμάτισε τριῶν σχεδὸν ἑκατονταετηρίδων ἐνδοξὸν βίον. Προτάσει δὲ τὸ ἐξῆς δημῶδες ποίημα:

Ἀρβανιτοχώρι παινεμένο,
Ἀρβανιτοχώρι ξακουσμένο,
μέσα εἰς τὴν Βουλγαρίαν
ἐλαμπες ὡσὰν καθρέπτῃς κ.τ.λ.

1. Acta Bulgariae ecclesiastica, Zagreb 1887, σ. 78. Ὁ συγγραφεὺς προστίθει ὅτι καὶ «οἱ ἡμέτεροι» ἦσαν Ραγουσαῖοι οὐκ οὐκ ἐλλήνιστι καθολικοὶ προπαγανδισταί, οἵτινες εἶχον κατακλύσει τὴν Βουλγαρίαν ἅμα τῷ σχίσματι. ἴδε ἐπομ. σημ.

2. Βλ. Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in terris coronae S. Stephani... a Nicolao Nilles S. I. Vol. II Oeniponte 1885, σ. 1061, ὑπ' ἀρχηγὸν τὸν Βλασιον Χριστοφόρου Μιλ ἐνήργουν τότε ἐκεῖ οἱ Καθολικοὶ σ. 1062 σημ. 3. Τῷ 1879 ὁ πατὴρ Nilles εἶχεν ἐκδώσει τὸ «Kalendarium Manuale utriusque ecclesiae orientalis et occidentalis», καὶ εἰς τὸν τόμον αὐτὸν τῶν Symbolae δημοσιεύει τὰς εὐμενεῖς τῶν ἐλλήνων περὶ αὐτοῦ κρίσεις π.χ. ἡ Κλειώ περαιοῦται τὴν ἐκτεταμένην κρίσιν ὧδε: Οὐδεὶς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἐσπούδασε περὶ τὴν Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν, οὐδεὶς ἔσχυσε νὰ γείνη ἐγκρατὴς καὶ νὰ ὑπαγάγῃ εἰς ἐπιστημ. σύστημα λειτούρ. ὕλην ἀπέραντον, οὐδὲ νὰ διεξέλθῃ μέγαν λαβύρινθον τοσοῦτον δεξιῶς, ὅσον ὁ σοφώτατος Ἰησοῦιτης» αὐτ. σ. 1086. ἐπομένως αἱ μαρτυραὶ τοῦ ἀξιοπρόσεκτου, διότι ὁ συγγραφεὺς ἦτο καθηγητὴς ἐν τῷ Καίσαροβασιλικῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Innsburg ἐν Τυρόλφ, ὅπερ ἀναγράφει εἰς τὴν προμετοπίδα μὲ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα Oenipontum.

3. Τὸ Μικρὸν Τύρναβον εἶναι ἐξωθεν τοῦ Μοναστηρίου ὦραν μόνον ἀπέχον. Τὸ Μέγα πρὸς διαστολὴν τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀδριανουπόλεως, εἶναι ὀνομαστόν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐπὶ βυζαντινῶν ἐλέγετο Ἀκανθαὶ καὶ ἦν φρούριον τὸ ἐρυμνότερον ἐξ ὅλων τῶν ἐκεῖσε πόλεων. Μετὰ τὴν ἄλωσιν ἦν σταθμὸς τῶν μεταθινόντων εἰς Ρουμανίαν· διὸ καὶ πολλοὶ ρουμ. ἐπίσημοι οἰκογένηται Καντακουζηνῶν, Μπραγκοβάνου Φιλιππέσκου, ὧν διασώζονται αἱ οἰκίαι (βλ. πλείονα εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν).

Ἐκ τῆς ἀρχαίας ἀκμῆς διατηρεῖ σήμερον 5 ναοὺς (ΙΖ'—ΙΗ' αἰῶνος) μετὰ τοιχογραφιῶν καὶ εἰκόνων ἀγιορειτικῆς τέχνης.

Ὁ Ἰταλὸς Ἀδριανὸς Βάλβι ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ του, γραφείσῃ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, παρουσιάζει τὸ Τύρναβον κεχωρισμένον οὐ «οἱ κάτοικοι κατασκευάζουσι καὶ ἀξιόλογον ροδοέλαιον». Περαιτέρω δέ: «Πρὸς Α. τοῦ Τουρνόβου εὕρισκται τὸ λεγόμενον Ἀρβανιτοχώρι κείμενον παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ἰάντρα καὶ κατοικούμενον ἀπὸ 300 περίπου ἀλβανικῆς οἰκογενείας ἐνασχολουμένας εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τινὰ ἐργόχειρα» (Τόμ. Γ', Βιέννη 1839 ἐκ τῆς 3 γαλλ. ἐκδόσεως μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Κ. Κούμα, σ. 157. Ὁ Κούμας, ὡς ὀψόμεθα, ἐγνώριζε καλὰ τὰ τοῦ Ἀρβανιτοχωρίου).

Τέλος πρὸς πλήρη ἀσφάλειαν τῶν γραφομένων ἐπισφραγίζομεν αὐτὰ διὰ συγχρόνου μαρτυρίας ἱστορικοῦ τοῦ ἔθνικοῦ Πανεπιστημίου τοῦ κ. Κ. Ἀμάντου, ὅστις κατὰ τὸ ἐν Σέφια ΙΥ διεθνὲς Βυζ. συνέδριον τοῦ 1934 μεταβάς ἐπὶ τόπου γράφει τὰ ἑξῆς: «Τὸ Τύρναβον, ἡ πρωτεύουσα τῆς δυναστείας τῶν Βουλγάρων βασιλέων Ἀσάν, εἶναι ἢ μᾶλλον διαφέρουσα πόλις τῆς Βουλγαρίας. Ὁ ποταμὸς Γιάντρα διαχωρίζει θουνά, τὰ ὅποια ὠχύρωσαν οἱ ἡγεμόνες Ἀσάν καὶ τὰ ἴχνη σώζονται ἀκόμη. Σώζονται βυζ. ἐκκλησίαι καὶ μεταβυζαντινὰ με ἐλληνικὰς ἐπιγραφάς, διότι ἴσως καὶ Ἕλληνες ἔμποροι ἤρχοντο ἐνταῦθα. Πλησίον τοῦ Τυρνόβου εἶναι τὸ χωριὸν Arbanasi, Ἀρβανιτοχώρι, τὸ ὅποτον εἶχεν ἄλλοτε ἀποκτήσει τουρκικὰ πρόνομια καὶ δι' αὐτὸ μετέβαιναν ἐκεῖ καὶ Ἕλληνες... Εἰς ἐκ τούτων (τῶν ὑπαρχόντων ἑλλήνων) μοι εἶπεν, ὅτι κατήγετο ἐκ Σαράντα Ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης, ἄλλος δὲ ἐξ Ἰωαννίνων. Τὸ ὄνομα Ἀρβανιτοχώρι δεικνύει, ὅτι οἱ περισσότεροι κάτοικοι ἦσαν ἐξ Ἠπείρου, διότι τότε τοὺς Ἠπειρώτας ἔλεγον Ἀρβανίτας εἰς τὴν ΚΠολιν καὶ τὴν Θράκην». (Ἑλληνικά τόμ. Ζ', 1934, σ. 335). Οὗτοι ἐφημίζοντο διὰ τὰ ζωηρὰ θρησκευτ. αἰσθήματα καὶ ἰδιαιτέρως ἐξετιμῶντο ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου, ὅστις κατέλυσε παρ' αὐτοῖς τὸν Νοέμβριον τοῦ 1664 καὶ Δεκέμβριον τοῦ 1669, περιοδεύων κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα (1).

Εἶχε τὴν εὐλάβειαν πατροπαράδοτον, ὁ λαὸς οὗτος καὶ ἐφύλαττεν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ τὴν Ὀρθοδοξίαν ἀφ' ὅτου ἐγένετο ὑπὸ τῆς ΚΠόλεως «πατριάρχης κατὰ συγκατάβασιν» ὁ Τυρνάβου, «οὐ μέντοι καὶ συναριθμῶς τοῖς λοιποῖς ἀγιωτάτοις πατριάρχαις καὶ διὰ τοῦτο μὴδὲ μνημονεύεσθαι ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις», ὡς διαγορεύει τὸ συνοδικὸν γράμμα ἢ ἐγκύκλιος ἔτους 1355 (2). Ἀπόδειξις τῆς ἀδιαπτώτου ταύτης εὐλαβείας καὶ ἀστηρίας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ προσηλώσεως τῶν Ἀρβανιτοχωριτῶν εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ μητροπολίται τὴν ἔδραν καὶ κατοικίαν αὐτῶν δὲν εἶχον εἰς τὸ Τύρναβον, ἀλλ' εἰς τὸ προάστειον. Ὡς μητρόπολις τὸ Τύρναβον διήνησε εἰρηνικὸν πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον τὸν θῆλον καὶ οἱ ἀρχιερεῖς κατὰ προτίμησιν ἐξελέγοντο Ἠπειρώται ἐν οἷς διαπρέπει ὁ μεμουςωμένος Ἰωσήφ ὁ Δροβιανίτης (1714—1724), ὅστις παραιτησάμενος ἀπῆλθεν εἰς τὸν Ἄθω, ἐνθα, ὡς εἶδομεν εἰς τὸ περὶ Παΐσιου τοῦ Μικροῦ κεφάλαιον, καὶ ἑτερμάτισεν ἐν ὁσιότητι.

1. Ἀνάλεκτα Ἱεροσολ. σταχυολογίας, ἐκδιδόμενα ὑπὸ Α. Παπαδ. Κεραμέως, τομ. Α Κ)πολις 1891, σ. 304—305

2. «Παραίνεσις... τοῦ ἀγιωτάτου οἰκουμ. πατριάρχου κῆρ Καλλίστου καὶ... ἱερῆς Συνόδου περὶ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος γενομένη πρὸς τοὺς ἐν τῷ τόπῳ τοῦ Τυρνόβου εὕρισκομένους τιμιωτάτους μοναχοὺς καὶ λοιποὺς ἱερεῖς» (πατριαρχ. ἐγγράφων τομ. Γ', Κ)πολις 1906, σ. 1046), ἐμνημόνευε μέντοι τὸν οἰκουμενικὸν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ ὁ Τυρνόβου καὶ ἀπέτιε φόρους, ὅπως καὶ ὁ σύγχρονος ἀναγορευθεὶς πατριάρχης Ἰππεῖου (βλ. Φιλαρ. Βαφειδου, Ἐκκλ. ἱστορία Β', σ. 266) διὸ καὶ διαμαρτύρεται ὁ Κάλλιστος διὰ τὴν κατάργησιν τοῦ μνημοσύνου «πράγμα ἀτοπώτατον καὶ ἕξω τῶν ἐξ ἀρχῆς συμφωνιῶν τῶν ἀποταχθεισῶν διὰ τοῦ τόμου τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου κῆρ Γερμανοῦ» (σ. 1046) καὶ ἐνεκα τούτου διὰ τῆς ἐπὶ Βαγιαζήτ Α' τῷ 1893 ἀλωθέντος τοῦ Τυρνόβου καὶ καταλυθέντος τοῦ βουλγ. κράτους, ἐγένετο ὁ πατριάρχης μητροπολίτης τοῦ οἰκουμ. Θρόνου (σ. 1050).

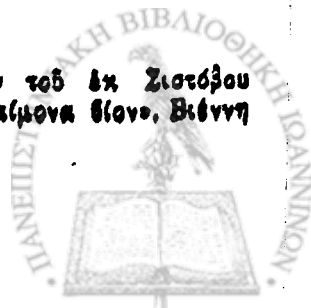

τόν βίον ασχολούμενος εις τήν συγγραφήν τών ποιητικῶν ἔργων του, ὧν τινα ἐξέδοτο εις τόν «Γρηγόριον Παλαμᾶν» ἐν Θ)νήκῃ ὁ Σπυρίδων Λαυριώτης. Ἀπό τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος οἱ Βούλγαροι ὠθεύμενοι ὑπό τοῦ Πανοσλαβισμού ἐζήτουν τήν εἰσαγωγὴν ἐν τῇ λειτουργίᾳ καὶ τῇ ἐκπαιδεύσει τῆς Βουλγαρικῆς καὶ ἀρχιερεῖς Βουλγάρους· διό καὶ μετὰ τὸν τελευταῖον πατριαρχικὸν μητροπολίτην Γρηγόριον τῷ 1867 διαβιόντα ἐν τῷ Ἀρβαντοχωρίῳ ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ ἀποστάτης μεταφραστῆς καὶ ὀργανωτῆς τῆς βουλγαρικῆς ἐθνικῆς ἐκκλησίας.

Ἡπειρώται καὶ Ἀλβανοὶ ἐκτός τῆς μεγάλῃς ὀμαδικῆς μεταναστεύσεως, καθ' ὃν τρόπον καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληγες ἐξώρμουν διὰ τὰς ἀποικίας εἰς τὰς κατ' ἄτομα ἢ καὶ οἰκογενείας. Οὕτως εἰς τὸν τόπον τῆς ἐργασίας, ὡς ξενιτευόμενοι, ἐγκλιματιζόμενοι μετέφερον καὶ τὰς οἰκογενείας, καὶ αὐταὶ εἶναι αἱ μέχρι σήμερον μεμονωμέναι μεταναστεύσεις. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ὡς ἔγαν συντηρητικοὶ ἀπέφευγον τὴν μετ' ἄλλων ἐπιμιξίαν, ἵνα μὴ ἀλλοιώσωσι τὰ πατροπαράδοτα ἥθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν, οἱ Σιαμαῖοι ἀδελφοί, ἀπὸ τοῦ Ις' αἰῶνος ἴδρουν ἴδια χωρία, καὶ εἰς αὐτῇ τὴν κατηγορίαν ἀνάγονται τὰ περιγραφέντα τῆς Θράκης Ἀρβαντοχώρια, ἅπερ ὑπῆρξαν κέντρα πολιτισμοῦ. Καὶ ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τοῦ τελευταίου Ἀρβαντοχωρίου καὶ προτινάσσομεν τὴν μαρτυρίαν Θρακῆς καθηγητοῦ, τοῦ μακ. Κοσμά Μυρτίλου Ἀποστολίδου, οὗ αἱ πολυπληθεῖς δημοσιεύσεις ἐπέγυσαν ἀπλετοὺς φῶς εἰς τὸν ἑλληνισμὸν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Θράκης: «Ὁ ἐν τῇ νῦν Βουλγαρίᾳ ἑλληνισμὸς, γράφει, κατώρῃσεν ἐπὶ πέντε ἔτους αἰῶνας νὰ συντηρηθῇ ἐνισχυόμενος ἐκάστοτε διὰ μεταναστῶν ἑλλήνων καὶ ἑλληγιζόντων ὀρθοδόξων ἀλλογενῶν (Ἀλβανῶν καὶ Κουτσοβλάχων), προσερχομένων σποράδην ἢ ὀμαδὸν ἐξ ἄλλων τῆς ὀθωμ. αὐτοκρατορίας τόπων. Διοργανωθεὶς ὡς ὁ ἀλλαγῶ ἑλληνισμὸς εἰς ἠρησχευτικὰς κοινότητας ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Οἰκουμ. πατριάρχου, ἀνέλαβε σὺν τῷ χρόνῳ ὀλικῶς διὰ τῆς ἐν τῇ ἐμπορίᾳ καὶ βιοτεχνίᾳ ἐπιδόσεώς του, καὶ προηγούμενος μᾶλλον τῶν συνοίκων του ἐν τῷ πολιτισμῷ ἤρξατο αὐθις (ὡς πρὶν τῆς ἀλώσεως) τὸ ἐκπολιτιστικὸν του ἀνὰ τὴν χώραν ἔργον. Ζῶν ἐν ἀρμονίᾳ καὶ ἀδελφικῇ ἀγάπῃ μετὰ τῶν ὀμοθητήσκων του Βουλγάρων... ἀποκτηνωθέντων ὑπὸ τὸν τυραννικὸν ζυγόν, ἐπεβλήθη εἰς αὐτοὺς καὶ ἐμπορικῶς καὶ κοινωνικῶς. Ἡ ἐπιβολὴ του δ' αὐτῆ ἐκορυφώθη φθίνοντος τοῦ ΙΗ' καὶ ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος... καὶ ἐν γένει πάντες οἱ Βούλγαροι οἱ κοινωνικῶς βουλόμενοι νὰ ἐπιδειχθῶσιν ἐφιλοτιμοῦντο αὐθόρμητοι νὰ ἑλληγιζῶσιν...» (1). Τὸ διάτορον κήρυγμα τοῦ Μοισιόδακος Μεσοπολίτου ἱερομονάχου Δανιήλ, συνιστῶντος τὴν «Εἰσαγωγικὴν διδασκαλίαν», ὡς ἐκάλεσε τὸ τετράγλωσσον βαλκανικὸν λεξικόν, ἐτελεσφόρησε σπουδαίως.

«Ἀλβανοί, Βιάχοι, Βούλγαροι, ἀλλόγλωσσοι χαρῆτε
κι' ἐτοιμασθῆτε, ὄλοι σας Ῥωμαῖοι νὰ γενῆτε,
βαρβαρικὴν ἀφίνοντες γλῶσσαν, φωνὴν καὶ ἦθη,
ὀπρὺ στοὺς ἀπογόνους σας νὰ φαίνωνται σὰν μῦθοι.
Γένη σας νὰ τιμήσητε ὀμοῦ καὶ τὰς πατρίδας
τὰς ἑλληνοβουλγαρικὰς κάμνοντες ἑλληγίδας.
Δὲν εἶναι πλέον δύσκολον νὰ μάθητε ὀωμαίικα
καὶ νὰ μὴ βαρβαρίζητε μὲ λέξεις πέντε δέκα...
Λαοὶ οἱ πρὶν ἀλλόγλωσσοι, ἀλλ' εὐσεβεῖς τὰ θεῖα,
Ῥωμαίων ν' ἀποκτήσητε γλῶσσαν καὶ ὀμίλιαν».

1. Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. τομ. Ι' Ἑλλάς, σ. 1236. Βλ. τὸ μοναδικὸν τοῦ ἐκ Ζιστόβου (βουλγαροχωρίου παρὰ τὴν Ροδόπη) Ἄντ. Καρακού ε' ὀδηγὸς εἰς τὸν ὀδοκίμονα βίον. Βιέννη 1846, σ. θ' ὀ.

Ὁ δὲ τὸ Λεξικὸν ἐκδοῦς μητροπολίτης Πελαγονίας, ὁ «καλὸς ποιμὴν», ἀφειδῶς ἐδαπάνησε:

«Ῥωμαίκα γλῶσσα θέλωντας τοὺς πάντας νὰ διδάξῃ
καὶ τὰ βουλγαλβανικὰ ἦθη νὰ μεταλλάξῃ,
στολιζώντας τοὺς τόπους σας καὶ συνιστῶν σχολεῖα
καὶ μὲ Ῥωμαίκα γράμματα γυμνάζων τὰ παιδία»... (1).

Στενοκέφαλοι Ἕλληνες, ὅποιοι δυστυχῶς ὑπάρχουσι μέχρι σήμερον, κατεπολέμησαν θεδαίως ἐκ κακεντρεχείας τὴν διὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐκπολιτιστικὴν ταύτην ιδέαν καὶ κατῴρθωσαν νὰ περιορίσωσιν ἐντὸς τῶν σημερινῶν στενῶν ὁρίων τὴν διδασκαλίαν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ὡς δορυφόροι τοῦ πολιτισμοῦ εἶχον ἐπεκταθῆ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, νὰ συγκεντρώσωσιν ἐνταῦθα ἵνα πάθωσιν ἐξ ἀσφυξίας, ἂν μὴ ἐκ τῆς πείνης, καὶ παρουσιάζονται μεγαλοϊδεάται οἱ πατριδοκάπηλοι οὗτοι ἀγωνιζόμενοι νὰ ἐπιβάλωσι τὴν στρεβλὴν ταύτην ιδέαν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ κράτος, καὶ οὐ μόνον δὲν θέλουσι νὰ δώσωσι τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς ἀλλογλώσσους Βαλκανικοὺς νὰ ἐνδιαφέρωνται διὰ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, ἀσπαζόμενοι τὸν Ἑλληνισμὸν, ἀλλὰ καὶ ἐξαλείφουσιν, ὅπου συναντῶσι, τὰ τῶν ἀλλογλώσσων ἐνόματα, ὡς ἔπραξαν ἐσχάτως καὶ διὰ τὰ κατονομασθέντα Ἀρβανιτοχώρια μὴ δυνηθέντες νὰ δεισδύσωσιν εἰς τὴν ὀρθὴν τῆς ὀνομασίας ἔννοιαν— καὶ εἶναι, φεῦ!, καὶ καθηγηταὶ πανεπιστημίου.—Κύριος σκοπός μου ἦτο πραγματευόμενος ἐνιαῦθα παρεκβατικῶς περὶ τοῦ θέματος τούτου νὰ ἀποκαλύψω εἰς τοὺς μυωπάζοντας τούτους τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ περιλάβω εἰς τὸν κύκλον τῶν δορυφόρων τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις ἐξεπορεύειο πρῶτον ἐκ τῆς Ἡπειροῦ ἔπειτα καὶ ἐκ τῆς Μακεδονίας, καὶ τοὺς παρηγκωνισμένους Ἀλβανοχωρίτας καὶ νὰ ἀπαλλάξω τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοὺς διαφθορεῖς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος! Τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος τὰ θεμέλια ἐκλονίσθησαν ἀπὸ τῆς κενοσπούδου ἐκείνης τοῦ Δημοσθένους θεωρίας, καθ' ἣν οἱ Μακεδόνες δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρῶνται Ἕλληνες, καὶ ὅμως οὗτοι μετ' ὀλίγον ἀπέδειξαν, ὅτι ἐκουφόρουν ἐν τῇ ψυχῇ τὴν ιδέαν τῆς μεγάλης Ἑλλάδος, ἐπεκτείναντες αὐτὴν πέραν τοῦ Ἰνδοῦ καὶ Γάλλου, ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ ἥρωας τῆς Πνυκὸς διεσκόρπιζε περσικὰ χρήματα, ἵνα διαφθείρῃ τοὺς Ἕλληνας, ἵνα ἐπαναστατήσῃ αὐτοὺς καὶ ἐξουδετερώσῃ τοὺς θριάμβους τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου! Αὕτη εἶναι ἡ τελευταία λέξις περὶ τῆς ὑψηλόφρονος πολιτικῆς τοῦ κλεινοῦ ρήτορος τῆς ἀρχαιότητος.

Πρὶν ἢ καταγράψω τινὰς τῶν διδασκάλων τῆς Τυρναβείου σχολῆς τοῦ Ἀρβανιτοχωρίου, θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ ν' ἀνατρέψω τὴν σειρὰν τοῦ λόγου καὶ νὰ ἐπιθέσω τὸ ἐπιστέγασμα πρὶν ἢ ἀνεγείρω τὸ οἰκοδόμημα, ὡς ἔπραξε καὶ ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου ποιήσας ἐν ἀρχῇ τὸν οὐρανόν. Ὁ τελευταῖος Ἕλλην γέννημα καὶ θρέμμα τοῦ Τυρνόβου τῆς Βουλγαρίας, ὅπως ὁ Φλοποῖμην τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, εἶναι ὁ ἐκ Θεσσαλῶν γονέων καταγόμενος Νικόλαος Σάβα Πίγκολος γεννηθεὶς τῷ 1792, ὅστις διακούσας ἐν τῇ γενετείρᾳ του τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἐτελειοποιήθη εἰς τὸ Ἕλλην. Πανεπιστήμιον τοῦ Βουκουρεστίου. Εἶτα μεταβὰς εἰς Παρισίους ἔμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως συνεδέθη ἀρρήκτως μετὰ τοῦ Κοραῆ καὶ ἀπεστάλη παρ' αὐτοῦ εἰς Ἀγγλίαν διὰ νὰ παρασκευάσῃ τὰ πνεύματα. Εἶτα ἐπανελθὼν ἐν Ἑλλάδι διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν. Ἐθαυμάσθη δὲ ὑπὸ τοῦ Γκυίλφορδ διὰ τὸ ὕψος καὶ τὴν καθαρότητα τῆς ἑλλην. γλώσσης, «ἀπηλλαγμένης

1. Εὐλογοῦ Κουρίλα Λαυριώτου, Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης, ὁ μεταφραστὴς τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τὸ Ἀλβανικὸν καὶ.. ἢ Ἀκαδημία τῆς Μοσχοπόλεως κτλ., Ἀθήναι 1985, σ. 98. Καὶ δὲν εἶναι, ἀληθείας δικαιοσύνης, γνήσιοι ἀπόγονοι οἱ Μοσχοπολίται τοῦ μεγάλου Μακεδόνα δορυκτῆτορος, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποῦ οἱ Βαβυλωνίων παιδες «ἦδον τὰς Ἐβριπίθου ὠδὰς» κατὰ Πλούταρχον!

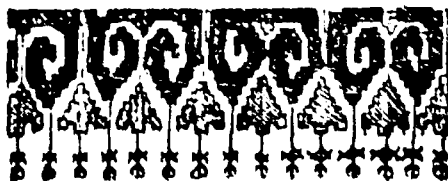

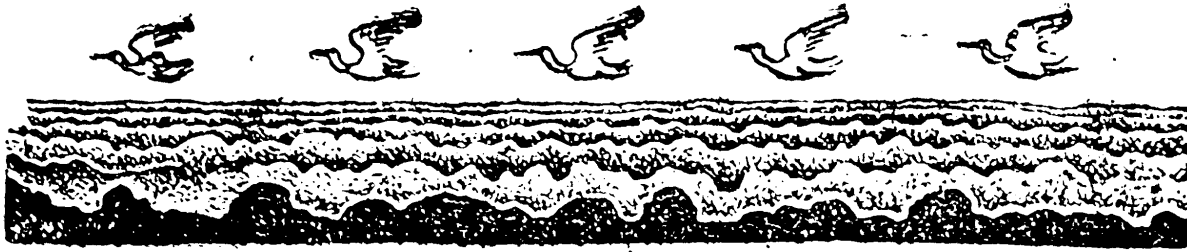
τῶν ἐπικινδύνων ἐκείνων ἀρχῶν, αἵτινες εὐκόλως δύνανται νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς ἐπιστήμην τόσο λεπτήν. Ὁ φιλόπατρις οὗτος ἀνὴρ ὁ τοσοῦτον ὀλιγορηθὴς παρ' ἀξίαν ἐν Ἑλλάδι εἶχεν ἀποκτήσει φήμην δεινοῦ ἑλληνιστοῦ παρὰ μὲν τοῖς ξένοις διὰ τὰς κριτικὰς αὐτοῦ ἐκδόσεις, παρ' ἡμῖν δὲ διὰ τὴν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ μεταγλώττισιν ἀριστουργημάτων· καὶ ὡς ὑπόδειγμα γλώσσης ὑψηλῆς καὶ καθαρᾶς ἅμα καὶ ἐπαγωγῆς καὶ εὐκαταλήπτου ἀναφέρω τοῦ Βερναρδίνου Σαιμπιέρρου «Τὰ κατὰ Παῦλον καὶ Βιργινίαν», ἐκλεκτὸν λογοτέχνημα, ὅπερ ὅστις δὲν ἀνέγνω, ἔχασε πολὺ. Ἐξεδόθη μετὰ σοφῶν φιλολογ. παρατηρήσεων ἐν Παρισίοις τῷ 1824. «Θεωρεῖται ἀριστοτέχνημα μεταφραστικῆς δεξιότητος, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς τότε καταστάσεως τῆς καθαρσεύσεως» γράφει ὁ Δημ. Πασχάλης ἐν τῇ Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, τόμ. Κ', σ. 199α. Ἐκδιωχθεὶς τῷ 1939 ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν Ἰταλῶν ἐκ Κορυτσᾶς καὶ διασκεδάζων τὴν ἀνίαν μου ἐν τῷ Ξενοδοχείῳ Μαζεστικῆ ἐνταῦθα εὐρον τερπνὴν παρηγορίαν, εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου τούτου. Ποῦ ἔμαθε τὴν καλλιπεπὴ ταύτην γλῶσσαν ὁ Ἀρβανιτοχωρίτης ὁ Πίκκολος; διερωτῶμαι. Οὐχὶ βεβαίως εἰς Παρισίους, οὔτε εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου βραχὺν χρόνον διέτριψεν, οὔτε δὲ καὶ εἰς τὴν Ρουμανίαν. Ἐμαθεν αὐτὴν ἐν Τυρνάβῳ, εἰς τὸ περίφημον Ἀρβανιτοχωρὶ εἰς τὸ ἔκει σχολεῖον εἰς δ' ἐδίδασκον Ἡπειρώται. Ὅποιος ἑλληνισμὸς ἤκμαζεν ἐκεῖ, ἀποδεικνύει ἡ γλῶσσα τοῦ ἐν λόγῳ διηγήματος, ὅπερ ὅμως δὲν ἔτυχε πλέον ἄλλης ἐκδόσεως (1). Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκλογή τοῦ θέματος, ὁμοίου σχεδὸν πρὸς τὸ τῆς Γενοβέφας, ἀποδεικνύει τὸ λεπτὸν αἰσθημα τοῦ μεταφραστοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν φιλοπατρίαν αὐτοῦ· διότι ἐκυκλοφόρουν τὰ βιβλία, γράφει εἰς τὸν πρόλογον, ὅτε «ὁ λόγος ἦτον περὶ ζωῆς ἢ θανάτου τοῦ ἑλληνικοῦ γένους», ὁ ἀναγνώστης ὅμως ἐπαραμυθεῖτο ἀρκούντως ἐκ τῆς συναφείας τοῦ διηγήματος καὶ τὰς συμφορὰς τῆς Βιργινίας εὐρεθείσης μετὰ τοῦ ἀρτιγενεοῦ Παύλου εἰς Μαδαγάσσαν, νῆσον γαλλικὴν τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ, ὃν εἶχεν ἐν γαστρὶ, ὅτε ἀπώλεσε τὸν μονάκριβον ἀνδρα τῆς. Ἐμεινε παντῆρμος εἰς ἀγνωστον μέρος εἰς τὴν ἀπωτάτην Ἀνατολήν, καὶ ὅμως ἡ ὑπομονὴ τῆς καὶ ἡ εἰς τὸν Θεὸν πίστις ἔφερον ἐν τέλει τὴν σωτηρίαν τῆς. Ὄντως τὸ βιβλίον ἦτο θεόπεμπτον, ὄντως παλλάδιον διὰ τοὺς δοκιμαζομένους ἑλληνας. Τούτου ἕνεκα καὶ ὁ μέγας φιλέλληνας Φερμίνος Διδότος, εἰς ὃν ἐγκαταλείπων τὸ Παρίσι τῷ 1822 εἶχεν ὁ Πίκκολος ἐμπιστευθῆ τὰ χειρόγραφα, ἔκρινεν ἀναγκαίαν τὴν ἐκδοσὶν διὰ νὰ ἐπιχύσῃ εἰς τοὺς τετραυματισμένους ἑλληνας θάλασμον παρηγορίας. Τὸ βιβλίον ὄντως εἶναι «παράκλησις τοῦ Ἰσραὴλ», ἀλλ' ἅμα καὶ μαγευτικὸν (2).

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

1. Καὶ εἶναι λυπηρὸν τοῦτο· διότι ὁ μεταφραστὴς περιέλαβεν ἐν τῇ μετὰ χεῖρας β' ἐκδόσει, γενομένη ἐν Παρισίοις τῷ 1841, καὶ ἄλλα τοῦ Σαιμπιέρρου διηγήματα, καὶ ἐν ταῖς σημειώσειςι πολλὰ τεμάχια ἄλλων μεγάλων Γάλλων ποιητῶν μετὰ σχολίων. Καὶ ὅμως ἡ Γενοβέφα ἔχει ἀναριθμήτους ἐκδόσεις, ἐφέτος δὲ καὶ ἐν ἐφημερίδι.

2. Παρεκινήθη δὲ ἐπιμόνως παρὰ πολλῶν φιλομούσων πατριωτῶν εἰς τοῦτο ὁ Πίκκολος, ἐν ᾧ χρόνῳ ἀνεξωπυροῦτο ὁ νεανικὸς ἐνθουσιασμὸς διὰ τὰς σειρήνας τοῦ Σαιμπιέρρου, τὰς ὁποίας δὲν ἤμπορεῖ πλέον ν' ἀποφύγῃ, ὅποιος φθάσῃ μίαν φορὰν νὰ μαγευθῇ ἀπὸ τὰ θέλητρα τῆς μελωδίας των· (προλ. σ. θ' καὶ προσάγει λίαν ἐπικαίρως τὸ χωρίον τοῦ Εὐσταθίου Θ)νίκης ἐκ τοῦ προοιμίου τῶν εἰς Ὀμηρον παρεκθ).

ΣΠΥΡ. Ν. ΣΤΟΥΠΗ (Βησσανιώτου)

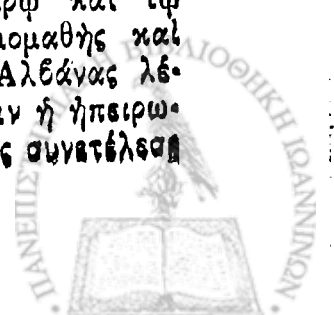
Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ ΣΠΥΡ. ΣΤΡΑΤΗΣ

Τὸ νησί τῆς Κερκύρας, ἀνέκαθεν στάθηκε ἄσυλο καὶ τόπος καταφυγῆς καὶ σωτηρίας στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς γιὰ τοὺς ἠπειρώτες, καὶ μάλιστα ἐκείνους τοῦ δυτικο—μεσογειακοῦ τμήματος τῆς Ἠπείρου, ὡς πλησιέστερον. Γι' αὐτὸ μεμονωμένοι ἢ ὀμαδικά, ἀνέρχονται σὲ πολλές χιλιάδες οἱ ἠπειρώτες ποὺ κατὰ καιροὺς καὶ γιὰ διαφόρους λόγους κατέφυγαν καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐδῶ, καὶ ἀπετέλεσαν τὸν κορμὸ, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς χωρὶς ὑπερβολή, τοῦ συνόλου τοῦ Κερκυραϊκοῦ πληθυσμοῦ. Καὶ γι' αὐτὸ πολλές φορές, ἐδῶ εὐρίσκεται συνέχεια τῆς ἠπειρωτικῆς ἱστορίας, μὲ ζωντανὰ ἀκόμα δείγματα σὲ πρόσωπα καὶ πράγματα, ποὺ περιμένουν τὸν ἱστοριοδίφη νὰ τὰ ἀνεύρει καὶ συναρμολογήσει.

Ἀπαντῶνται π.χ. παλιὰ ἀρχοντικά οἰκογενειακὰ ὀνόματα καὶ μάλιστα Γιαννιώτικα ποὺ ἔχουν ἐκλείψει πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τὴν Ἠπειρο. Εἴκοσι λεπτὰ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι στὸ χωριὸ Ποταμός, ὑπάρχει ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγ. Βάρβαρου ποὺ, εὐσεβεῖς γιαννιώτες, πρόσφυγες ἐκεῖ μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἐπανάστασι Διονυσίου τοῦ Σκυλοσόφου (1611) ἔκτισαν εἰς ἀνάμνησι ὁμοίας ἐκκλησίας ποὺ ὑπῆρχε καὶ ἐτίμοῦσαν μέσα στὸ Γιαννιώτικο Κάστρο πρὶν ἐκδιωχθοῦν⁽¹⁾. Τὸ πανελληνίου καὶ διεθνοῦς φήμης, σύμβολο Κερκυραϊκῆς φυσικῆς ὁμορφιάς Ποντικονήσι, ἄγονοι πρὶν βράχοι, εἶναι ἀξιοποιημένο ἀπὸ ἠπειρωτικὰ χέρια, καὶ ἀποτελεῖ καὶ σήμερα ἰδιοκτησία ἠπειρωτικῆς ἐκκλησίας⁽²⁾. Στὸ μέσον δὲ σχεδὸν τῆς παλιᾶς πόλεως, εὐρίσκεται ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος Φανερωμένη τῶν Στερεωτῶν, καινῶς γνω-

στὴ ὡς Παναγία τῶν Ξένων, ἰδρυθεῖσα τὸ 1690 «δαπάναις Ἰωαννιτῶν, Δελβινιωτῶν, Παραμυθιωτῶν καὶ ἄλλων στερεωτῶν», ὅπως ἀναγράφεται στὸ ὑπέρθυρο τῆς κεντρικῆς τῆς εἰσόδου, πρώτη μετὰ τὸν Αἵ Σπυρίδωνα σὲ πλοῦτο καὶ ἐπισημότητα ἐκκλησία τῆς Κερκύρας⁽³⁾. Καὶ Κερκυραϊκοὶ δρόμοι μὲ ἠπειρωτικὰ ὀνόματα ὅπως, ὁδὸς Πέτρου Βράϊλα, Ζαβιτσάνου⁽⁴⁾, Ἰδρωμένων⁽⁵⁾, Πετρίδου⁽⁶⁾, Δελβινιώτου⁽⁷⁾, Σερμιέτη⁽⁸⁾ καὶ ἄλλων, ἀφίχνουν νὰ ὑποπτευθῆ κανεὶς ἔστω καὶ ἀόριστα ἀξιόλογη ἠπειρωτικὴ παρουσία.

Εἶναι λοιπὸν πολὺ φυσικόν, πολὺμορφη καὶ ἐξαιρετικὸ ἠπειρωτικὸ ἐνδιαφέροντος νὰ παρουσιάζεται ἡ ζωὴ, ἡ δράσις, καὶ γενικώτερα ἡ συμβολὴ τοῦ ἠπειρωτικοῦ στοιχείου τόσο στὴν Κέρκυρα ὅσον καὶ στὴν ἀπέναντι πατρίδα, ἰδίως κατὰ τὰ χρόνια τῆς Ἐνετοκρατίας, καὶ ἀργότερα κατὰ τὴν Ἑλληνικὴ ἐπανάστασι. Γιὰ νὰ μὴ μακρύνουμε ὅμως τὴν πρόχειρη αὐτὴ ἐρευνά μας, περιοριζόμεθα νὰ ἀναφέρωμε περιληπτικὰ δύο σχετικὲς γνώμες διακεκριμένων μελετητῶν τῆς Κερκυραϊκῆς ἱστορίας. Ἔτσι ὁ ἀκαδημαϊκὸς καθηγητῆς Α. Ἀνδρεάδης, γράφει⁽⁹⁾: «Οἱ συντελοῦντες εἰς τὴν ἐμπορικὴν προαγωγὴν τῆς Κερκύρας, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐνετοκρατίας ἦσαν ἠπειρώται, ἰδίως ἔμποροι Ἰωαννῖται, οἵτινες μόνοι σχεδὸν τῶν χριστιανῶν συνηγωνίζοντο πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας ἐν τε τῷ μικρῷ καὶ τῷ μεγάλῳ ἐμπορίῳ». Ὁ δὲ νομομαθὴς καὶ ἱστορικὸς συγγραφεὺς Φρειδ. Ἀλθάνας λέγει⁽¹⁰⁾. «Κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν ἡ ἠπειρωτικὴ πρόσχωσις εἶναι ἐκείνη ἣτις συντέλεσα

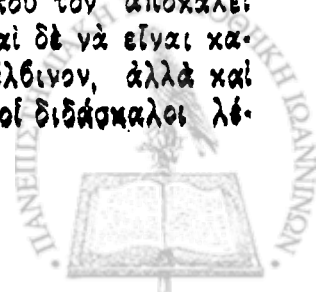
τά μέγιστα εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως ἐν τῇ πόλει τῆς Κερκύρας».

Ὁ ἄξων ὅμως τῆς ἠπειρωτικῆς ζωῆς καὶ ἡ ἐστία ἃς ποῦμε τῶν ἠπειρωτῶν τῆς Κερκύρας πρὸ τοῦ 1800 ἰδίως, ἦτο ἡ ἐκκλησία τους, ἡ Παναγία τῶν Ἑένων πού, ἀπὸ τὰ περισθθέντα ἀρχεῖα τῆς προβάλλει σὲ πολλά, ἀνάγλυφα ἢ ἐκκλησιαστικῆ, ἐθνικῆ καὶ κοινωνικῆ ζωῆ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀπὸ τὰ ἐν λόγῳ δὲ ἀρχεῖα, παρουσιάζομε σήμερὰ στὸ ἠπειρωτικὸ κοινὸ μιὰ ἀγνωστη ὑποθέτουμε σελίδα ἠπειρωτικῆς φιλοπατρίας καὶ ἀλτροῦσμοῦ. Πρόκειται περὶ ἐνὸς μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου, ἀπὸ τὸ Δέλβινον τῆς μαρτυρικῆς Β. Ἡπείρου, ἐγκατεστημένου ἐδῶ καὶ ἐμπορευομένου στὴν Βενετία σύμφωνα μὲ τὰ ἠπειρωτικὰ ἔθιμα, τοῦ Σπυρίδωνος Στράτη.

Ὁ Στράτης ὅπως τόσοι ἄλλοι ἐθνικοὶ μας εὐεργέται, φτωχόπαιδο καὶ ἄγαμοι, ὅταν πλούτισε καὶ ἐφθάσε στὸ σημεῖο ἐκεῖνο πού ἐπρεπε νὰ διαθέσῃ τὸν πλοῦτο του κατὰ κάποιον τρόπο, σκέφθηκε τὴν ἀνάγκη, πρὸ παντὸς τῆς ὑπάρξεως σχολείων στὴν ὑπόδουλη Πατρίδα πού, ἐγνώριζε ἴσως μόνο ἀπὸ οἰκογενειακὴ παράδοσι. Ἀλλά, ἃς γνωρίσουμε τὸν καλὸν αὐτὸν ἠπειρωτὴ ἀπὸ κοντὰ ὅπως ἀποκαλύπτεται στὴν ἰδιόχειρη διαθήκη του πού ἔκαμε τὸ Μάη τοῦ 1713 στὴ Βενετία. Ἐν Χριστῷ ὀνόματι. Ἀμήν. Ἐγὼ ὁ Σπυρ. τοῦ ποτὲ Στράτη ἀπὸ χώραν Δελδίνου ὅπου εἶναι κατὰ γνῶντα τοὺς Κορυφούς, ἔστωντας καὶ νὰ εἶμαι γηραλατός, καὶ μετρῶντας τὰ συμβεβηκότα ὅπου πάντοτε τυχαίνου ἐἰς τοὺς ἀνθρώπους... τῶρα ὅπου εὐρίσκομαι μὲ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ ἐν ὑγείᾳ σὲ ὅλα μὲ ταῖς ἑταιρῖαις αἰσθήσεσι, ἐπίασα καὶ γράφω ἰδιοχείρως τὴν παρῶσαν ἐσχάτην διαθήκην μου καὶ ὑστερνήν μου θέλησιν. Καὶ ἐν πρώτοις, παραδίδω τὴν ψυχὴν μου εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος καὶ παρακαλῶ νὰ μοῦ συγχωρήσῃ ταῖς πολλές μου ἁμαρτίαις μὲ ἐλεημοσύνην διατι κράζομαι ἁμαρτωλός, καὶ συγχωρῶ μικροὺς καὶ μεγάλους ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ διανοίας μου, καὶ παρακαλῶ νὰ μοῦ συγχωρήσῃ καὶ ἐμένα, ἂν ποτὲ τοὺς ἐσφαλὰ εἴτε μὲ ἔργον ἢ μὲ πειρασμόν ἢ μὲ αἰτίαν καὶ ἀφορμὴν...». Ἐν συνεχείᾳ, ὀρίζει μετὰ τὸ θανάτῳ του, ἐπιτρόπους καὶ ἐκτε-

λεστάς τῆς διαθήκης του τοὺς ἐκάστοτε ἐκκλησιαστικοὺς ἐπιτρόπους τῆς Παναγίας τῶν Ἑένων, «κείμενης εἰς τοὺς Κορυφούς εἰς ταῖς Στέρναις⁽¹⁾ ὅπου τὴν σήμερον εὐρίσκονταὶ κυβερνηταὶ καὶ ἀδελφοὶ οἱ ῥωμαῖοι στερεώτες». Ἰπογραμμίζομε δὲ τὴν φράσιν αὐτὴν γιατί ἔχει ἰδιάζουσα σημασία γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη πού ἡ καθολικὴ προπαγάνδα ἐπέζεε καὶ μετήρχετο παντοίους τρόπους νὰ καταπνίξῃ τὴν ὀρθοδοξία. Γι' αὐτὸ ὁ ἀείμνηστος διαθέτης τονίζει «ῥωμαῖοι στερεώτες» δηλ. Ἕλληνες ἠπειρωτῆς ὅχι Κερκυραῖοι πού ὑπήγαντο, τότε στὴ δικαιοδοσία τοῦ ἐδῶ καθολικοῦ ἀρχιεπισκόπου. Εἶναι μιὰ ἀφορμὴ πού ἂν ποτὲ ἡ ἐκκλησία συνέβαινε γιὰ ὅποιον ὁδηγοῦσε λόγῳ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὰ χεῖρα τῶν ὀρθοδόξων ἐλλήνων ἠπειρωτῶν, ἡ διαθήκη του, νὰ ἦτο ἄκυρος σὲ ὅτι ἀφοροῦσε τοὺς ἐκτελεστάς τῆς.

Προχωρῶντας ὁ Στράτης λέγει ὅτι ἔχει 14 χιλ. ἀσημένια δουκάτα καὶ ἄλλα ἀγαθὰ κατατεθειμένα κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος στὸ ἐνετικὸ θησαυροφυλάκιο, καὶ τὸ ὑπόλοιπο εἰς χεῖρας Νικολοῦ Καραγιάννη μὲ ἀνάλογο τόκο. Καὶ ὅτι σὲ καμιά περίπτωσι καὶ γιὰ κανένα ἀπολύτως λόγῳ δὲν ἐπιτρέπει οὔτε στοὺς ἐπιτρόπους του, οὔτε στοὺς συγγενεῖς του κλπ. νὰ δαπανήσῃ ἢ μετατρέψῃ ἔστω καὶ μικρὸν μέρος τῶν κεφαλαίων του «πάντοτε καὶ ἀεί». Ὅλα δὲ τὰ ἐξοδα γιὰ διαφόρους σκοποὺς πού κατονομάζει καὶ διαθέτει τὰ ἀντίστοιχα ποσά, θὰ λαμβάνονται μόνον ἀπὸ τοὺς τόκους. Καὶ ὡς πρῶτο σκοπὸ του καθορίζει καὶ προβλέπει τὴ σύστασι καὶ ἀνετη λειτουργία ἐνὸς ἐπτατάξιου σχολείου στὸ Δέλβινο «Πάντοτε καὶ ἀεί». «Οἱ ἐπίτροποι τῆς παρίδος μου, γράφει, νὰ ἔχουν ἐξουσίαν νὰ ἐκλέγουν ἕνα διδάσκαλον κάθε ἐπτὰ χρόνια, σοφόν, πιστόν καὶ ὀρθόδοξον κατὰ τὸ ρητόν καὶ δόγμα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ ζωῆς, ἐνάρετον ὡς πολίτην καὶ τέλειον εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν». Ἐπίσης ἕνα βοηθὸν τοῦ διδασκάλου πού τὸν ἀποκαλεῖ «πρωτόσχολον» οἱ μαθηταὶ δὲ νὰ εἶναι κατὰ προτίμησιν ἀπὸ τὸ Δέλβινον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλους τόπους. Καὶ οἱ διδάσκαλοι λέ-

γει «νά σπουδάζουν τούς μαθητάς και νά τούς δείχνουν εἰς τά μαθήματα και τήν ὀρθοδοξίαν τῆς πίστεως, κατά τὸ ρητόν και δόγμα».

Ἐν συνεχείᾳ, προβλέπει λεπτομερέστατα γιά τήν ἀπρόσκοπη και ἀνετη λειτουργία τοῦ σχολείου του, δωρεάν φοίτησιν ἀπόρων, ὑποτροφία πέντε εὐφυῶν ἀπόρων μαθητῶν, σχολικά μέσα, βιβλία, συντήρησι κτιρίου, ἀμοιβή προσωπικοῦ και τρόπος καταβολῆς τῶν προβλεπομένων ἐξόδων ἀπό τούς ἐπιτρόπους τῆς Παναγίας τῶν Ξένων ὡς ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης του, εἰς ἐκείνους τοῦ Δελβίνου.

Παράλληλα δὲ λαμβάνει πρόνοια ἀνάλογης ἐνίσχυσης ἐκκλησιῶν, μονῶν και ἐφημερίων τῆς περιοχῆς Δελβίνου μέ τὰ ἀντίστοιχα γιά τήν κάθε μιὰ περίπτωσι ποσά. π.χ. Γιά τή μονή τῆς Παναγίας Κάμινα κοντά στό Δέλβινο, τόν Ἄηλιᾶ πού εἶναι ἐπάνω ἀπό τούς Γιωργουτσάτες πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀργυροκάστρου, Παναγίας Γιωργάνου ἐπίσης και κοντά στόν Ἀϊλή, τήν Παναγία στό Στύλο κάτω ἀπό τὸ θουνὸ κοντά στή θάλασσα. Ἐπίσης στό μοναστήρι Θεοτόκου Σπηλιώτισσας στοὺς Συρακάδες, στήν ἐκκλησία τοῦ Δελβίνου Κοίμησις τῆς Θεοτόκου ἐπωνομαζομένη Μουλητρά. Ἐνίσχυσι πτωχῶν και φυλακισμένων κατά τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα και τῶν Χριστουγέννων, προίκησι δύο ἀπόρων κοριτσιῶν κάθε χρόνο ἐφ' ὅσον ὁ γάμος γίνεται κατά τὸ ἀνατολικὸν ὀρθόδοξον δόγμα, ἐνίσχυσι στενῶν συγγενῶν του κ.λ.π.

Γιά τὸ κληροδοτήμα Στράτη δὲν ἀντιδίκησε ἡ Παναγία τῶν Ξένων ὅπως συνέβηκε μέ πολλές ἄλλες παρόμοιες περιπτώσεις, πρὸς κληρονόμους. Ἔτσι ἐκτός ἀπὸ συνηθισμένες μερικές μικροανωμαλίες μεταξὺ τῶν ἐκπροσώπων τῆς ἐκκλησίας στή Βενετία και στό Δέλβινο φαίνεται ὅτι ἐλειτούργησε κανονικά και σύμφωνα μέ τίς θελήσεις τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πατριώτου. Εἰδικώτερα ὁμοίως, ὡς πρὸς τὸ σχολεῖο τοῦ Δελβίνου, πού θὰ εἶναι ἴσως και τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ σχολεῖο τῆς περιοχῆς του, ἐκτός τοῦ Ἀργυροκάστρου, δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς πότε ἤρχισεν ἡ λειτουργία του, γιὰ τὴν πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐδῶ ἐκκλησίας ἀπωλέσθησαν κατά τὸν τελευταῖον πόλε-

μον. Καὶ ἐπὶ τούτου ἴσως ὁ σεβαστὸς κ. Κ. Μέρτζιος, νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ διαλευκάνει τὸ ζήτημα. Πάντως ἐκ τῶν ὑπαρχόντων οἰκονομικῶν και ἄλλων βιβλίων τῆς ἐκκλησίας προκύπτει ὅτι ἡ λειτουργία τοῦ κληροδοτήματος ἤρχισε περὶ τὸ 1720 γιὰ τὴν τότε γίνεται λόγος περὶ «αὐξήσεως» τοῦ κτιρίου τῆς ἐκκλησίας δι' ἐξόδων τοῦ κληροδοτήματος Στράτη. Ἀλλὰ ἡ καταβολὴ προβλεπομένων κονδυλίων πρὸς τήν «Σύναξιν Δελβίνου ἢ τὰ Λεγάτα Δελβίνου» προκύπτει ὅτι ἀρχίζει τὸ 1772 και λήγει τὴν πρώτην ἐξαμηνίαν τοῦ 1798. Ἴδου δὲ και ἕνας τύπος ἀποδείξεως τῶν καταβαλλομένων κονδυλίων διὰ τὸ ἔτος 1787. «Κατεβλήθησαν εἰς τὸν Παπᾶ Ἀναστάση Παπᾶ, ἀνεγνωρισμένον μέ νέαν ἐπιτροπικὴν και μαρτυρικὸν γράμμα τοῦ ἀρχιερέως Δελβίνου και Χειμάρως τῆς συνάξεως Δελβίνου διὰ σόλδο εἰς τὰ λεγάτα Δελβίνου ὅπου ἐδώρησεν ὁ ποτὲ Σπυρ. Στράτης τζεκίγια χρυσᾶ 176». Ὑπογραφή. Ὁ κασιέρης τῆς ἁγίας μονῆς Γ.Θ. Φανερωμένης τῶν Στερεωτῶν Κερκύρας Ν. Καραϊωάννης⁽¹²⁾. Τελευταῖος δὲ παραλήπτης τοῦ 1798 γιά 83 τάλληρα φέρεται ὁ Δημήτρης ποτὲ Παπαναγιώτης.

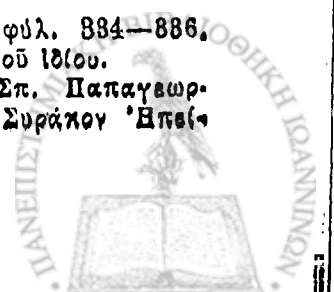
Ἀλλὰ τὴν εὐεργετικὴν λειτουργίαν τοῦ κληροδοτήματος Στράτη διέκοψεν γιά πάντα, ἡ μεσολαθήσασα κατά τὸ 1798 κατάρρευσις τοῦ ἐνετικῶν Κράτους, ὅποτε οἱ δημοκρατικοὶ γάλλοι κατέσχον και τὸ θησαυροφυλάκιον πού ἦσαν μέχρι τότε ἐν ἀσφαλείᾳ κατατεθειμένα τὰ κεφάλαια αὐτοῦ, καθὼς και ἄλλα ἑλληνικὰ τοιαῦτα, τὰ ὅποια ἐκτοτε ἀπωλέσθησαν. Ἡ καταβληθεῖσα δὲ ἀργότερον ἐπὶ αὐτοκρατορικῶν γάλλων, ἐντεῦθεν πρὸς τὸν Μέγα Ναπολέοντα προσπάθεια, πρὸς ἀπόδοσιν τῶν ἰονικῶν κεφαλαίων ὑπῆρξεν ἀναποτελεσματικὴ λόγῳ τῆς ἐκρύψου τότε καταστάσεως, τῆς πτώσεως αὐτοῦ κ.λ.π.

Ἑποσημειώσεις :

1. Ἐφημερίς εἰδήσεων Κερκύρας ἀρ. φύλ. 882 και 883 «Γιαννιώτικες οἰκογένειες στή Κέρκυρα», ὑπὸ Σπ. Στούπη.

2. Κερκυραϊκὰ Νέα, ἀριθ. φύλ. 884—886. «Ποντικονήσι και Βλαχαίρνα» τοῦ ἰδίου.

3. Ἐκκλ. Ἱστορία Κερκύρας Σπ. Παπαγεωργίου 1920, καταγομένου ἀπὸ τὸ Συράκων Ἡπειροῦ.

4. Ἐφημ. «Ἐλευθερία» Κερκύρας, ἀρ. φύλ. 2581—2584. «Πλάτων Πετρίδης» ὁ μέγας εὐεργέτης τῆς Κερκύρας, ὑπὸ Σπ. Στούπη.

5. Κερκ. Νέα φύλ. 289, 290 Κερκυραῖοι... Δελτινῶτες τοῦ ἴδιου.

6. Ἐφημερίς Εἰδήσεων Κερκ. φυλ. 1097—1103, «Οἱ πρόδρομοι τοῦ Κερκυραϊκοῦ Τουρισμοῦ», τοῦ ἴδιου.

7. Στὴν ἴδια Ἐφημερίδα φύλλα μηνὸς Φεβρουαρίου 1954 «Κερκυραϊκὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα προερχόμενα ἀπὸ ὀνόματα τόπων», τοῦ ἴδιου.

8. Ἡ Ἐκπαίδευσις ἐν Κερκύρα Χαρᾶς Στούπη 1953.

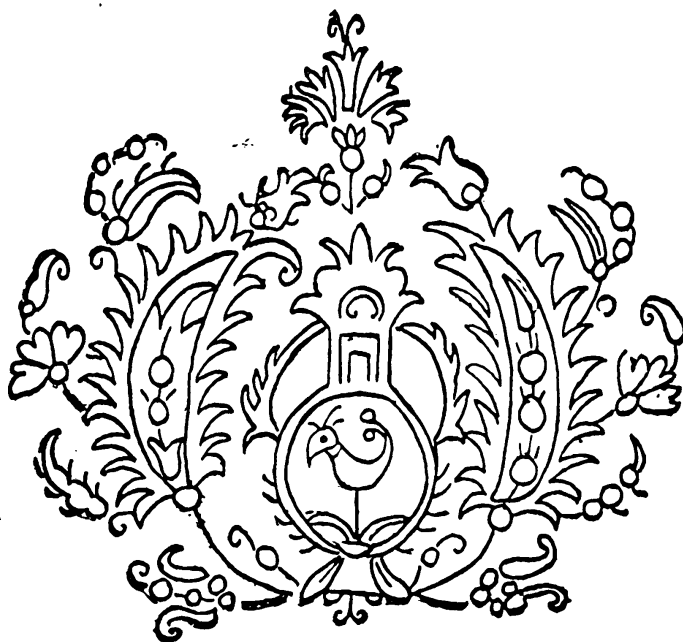
9. Οἰκονομικὴ Δοσις Ἑπτανήσου ἐπὶ Ἑνετοκρατίας. Τόμος Βος Α. Ἀνδρεάδου 1914 (Κερκυραίου, κρητικῆς καταγωγῆς).

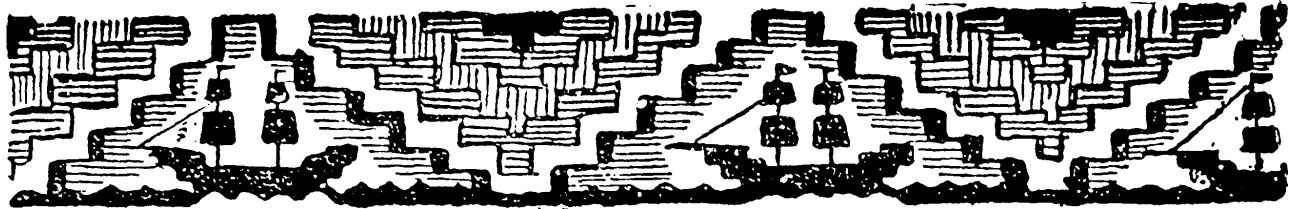
10. Κερκυρ. Ἀπομνημονεύματα Φρ. Ἀλβάνα

Τ. Βος.—Τὸ ὄνομά του, κατὰ Σάθων (Νεοελ). κ.α. ἐρευνητᾶς, ἠπειρωτικῆς προελεύσεως.

11. Στέρνες ἐλέγετο ἡ τοποθεσία ὅπου ἡ Παναγία τῶν Ἐένων γιὰ ἐκεῖ ἦσαν ἄλλοτε στέρνες ποῦ ὑδρεύετο ἡ πόλις, καὶ παλαιότερα ἐβαπτίζοντο οἱ καταφεύγοντες ἐδῶ ἀλλόθρησκοι.

12. Καραϊωάννης, Γιαννιώτικη παλαιὰ μεγάλη οἰκογένεια, ἀπὸ τὴν ὅποιαν προέρχονται καὶ αἱ οἰκογένειαι Μαυρογιάννη (ἐξελληνισμὸς τοῦ Καραγιάννη), τῆς Πάργας καὶ τῆς Ἑπτανήσου γενικᾶ. Ἐνας ἀπὸ τὸν κλάδο αὐτοῦ τοῦ Καραϊωάννου ποῦ ἔχει ἐκλείψει ἤδη, τιμήθηκε μὲ τὸν τίτλο τοῦ κόμητα ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς γιὰ μετὰ τὴν πελοποννησιακὴ ἐπανάστασι τοῦ 1770 (Ὀρλώφ), ὅποτε οἱ Ἀλβανοὶ πωλοῦσαν στὶς ἠπειρωτικὰς πόλεις πολυάριθμους αἰχμάλωτους ἑλληνίδες, ἐξηγόρασε πολλὰς ἀπ' αὐτὰς μὲ τὴν γυναῖκα του μαζί, τίς ἔφερε ἐδῶ, τίς ἐσυντηροῦσε καὶ τίς ἐπάντρεψε διδοντάς τους καὶ ἀνάλογη προίκα.

ΗΛΙΑ Β. ΒΑΣΙΛΑ

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΚΙ Ο ΧΑΛΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ *

(12/24 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1798)

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΓΑΛΛΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ L. A. CAMUS BARON DE RICHEMONT

Μᾶς μένει μόλα ταῦτα, μὰ τελευταία ἔλπις. Ἡ βομβάρδα La Frimaire εὐρίσκειται εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ στομίου τῆς Πρεβέζης μὲ πολλὰς βάρκες φορτωμένες μὲ στρατόν, τὸν ὁποῖον ὁ Διοικητὴς τῆς Ἀγίας Μαύρας ἀπέστειλε νὰ μᾶς βοηθήσῃ. Ὁ Tissot τοποθετεῖ τοὺς ἄνδρας του μὲ τὰ νῶτα πρὸς τὸν κόλπον καὶ καλύπτει τὰ πλευρά του μὲ τὰ σπίτια τῆς παραλίας διὰ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν γραμμὴν τῆς ἀμύνης του, κατ' ἀναλογίαν τῶν στρατιωτῶν πού εἶχε καὶ διὰ νὰ σταματήσῃ τοὺς Ἀλβανούς, μέχρι τῆς ἀφίξεως τῆς βομβάρδας, τῆς ὁποίας ἀγωνίζεται νὰ προσελκύσῃ τὴν προσοχὴν μὲ σήματα ἐπαινημένα(28). Ἀλλ' ἓνας στρατιώτης τὸν ὁποῖον στέλλει εἰς τὴν βομβάρδα, μέσα εἰς ἓνα πρῦαρι μὲ τὸ ὁποῖον προσεφέρθη ἓνας Πρεβεζᾶνος νὰ πάρῃ τὸν Τισσὸ γιὰ νὰ τὸν σώσῃ (ὅπερ ἐκεῖνος δὲν ἐδέχθη) προδίδει τὴν ἐμπιστοσύνην του.

Ὁ στρατιώτης διαβεβαιώνει τὸν πλοίαρχον ὅτι εἶδε νὰ σφάζονται οἱ Γάλλοι μέχρις ἑνός, καὶ ὅτι ὁ ἴδιος μόνον ἐκ θαύματος κατώρθωσε καὶ ἐγλύτωσε. Τὸν ἐπίστευσαν. Καὶ ὁ Πρεβεζᾶνος ὅστις δὲν ὁμιλοῦσε οὔτε Γαλλικὰ οὔτε Ἰταλικὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ φέρῃ ἀντίρρησην. Ἡ βομβάρδα καὶ οἱ βάρκες ἀπέπλευσαν πρὸς τὴν Ἀγία—Μαύρα(29)

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

28. Τὸ πρῶτ' λοιπὸν τῆς μοιραίας ἡμέρας Τρίτης Ὀκτωβρίου 12 εἶχεν σταλῆ μῆνυμα εἰς Λευκάδα πρὸς ἀποστολὴν βοηθείας, ἴσως ἀπὸ τὸν καπετὰν Χρηστάκη, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ Περραιβὸς (ἐκδ. 1803 Ἱστορία Σουλίου καὶ Πάργας).

29. Οἱ Πρεβεζᾶνοι θαρκάρηδες διατέλεσαντες ἐπὶ 80 χρόνια ὑπὸ τοὺς Βενετοὺς ὀλίγο—πολὺ ἤξεραν νὰ συνεννοηθοῦν Ἰταλικὰ. Ἡ γλῶσσα ἐξ ἄλλου τῶν χειρονομιῶν εἶναι διεθνῆς. Τόσον δύσκολον ἦταν στὸν Πρεβεζᾶνο θαρκάρη νὰ πῆ τοῦ πλοίαρχου ὅτι ὁ Τισσὸ εἶναι ταμπουρωμένος στὰ σπίτια τῆς παραλίας καὶ περιμένει τὴν ἀπόβαιον τοῦ στρατοῦ πού ἔφερνε ἐπὶ τοῦ πλοίου; Ἐπάρχει δυστυχῶς ἡ εἴδησις ὅτι ὄργανα τοῦ Ἀλῆ—Πασᾶ καὶ ἴσως καὶ αὐτὸς ὁ θαρκάρης παρέστησαν εἰς τὸν πλοίαρχον, ὅτι τὸ πᾶν τετέλεσται, διὰ νὰ πωλήσουν ἐκδούλευσιν εἰς τὸν Σατράπην. Καὶ οὕτω ἐγκατελείφθησαν μόνοι καὶ ἀβοήθητοι ἐπὶ τῆς ἀκτῆς οἱ ὀλίγοι ἥρωες τοῦ Τισσὸ. Ὁ Πουκεβίλ σελ. 92 τόμ. Α' τοῦ συγγράμματός του «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως» γράφει τὰ ἐξῆς περὶ τοῦ σημείου τούτου. «Παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Χαλαλάμπου, ὅποθεν φραγμοὺ ἐκ βαρελίων καὶ κιβωτίων, ὁ Τισσὸ ἐπὶ δύο ἡμέρας ὑπεστήριξε πάλην ἀπεγνωσμένα κατὰ διακοσίων καὶ πλέον Τούρκων, ἵνα ὑποβοηθήσῃ τὴν φυγὴν τῶν Χριστιανικῶν οἰκογενειῶν. Ἡ ἀξία αὐτοῦ προὔτιθετο νὰ θριαμβεύσῃ, ἐμελλεν ἴσως νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τύχην τῆς μάχης, διότι ἐφαίνετο ἐξερχόμενος ἐκ τῆς Ἀγίας Μαύρας στολισκος, ὅστις ἔφερεν ἐνταῦθα ἐπικουρίαν, ὅτε ἄνεμος ἐξ ἐναντίου πνεύσας ἰσχυρῶς, ἀνάγκασε τὴν ἐπικουρίαν ταύτην νὰ ὀπισθοχωρήσῃ».

Αὐτὰ δὲν εἶναι σωστά. Δυστυχῶς φαίνεται ὅτι ἐγίνε προδοσία ἀπὸ ὄργανα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅπερ καὶ ὁ μακαρίτης Γερογιάννης παραδέχεται καὶ ὁ Ροδοκανάκης εἰς τὸ βιβλίον του «ὁ Βοναπάρτης καὶ αἱ Ἴονιοι νῆσοι» σελ. 127. Μετάφρασις Νοεμβρίου—Ζηροῦ Παπᾶ ἔτος 1937, παραδέχεται.

Ὁ Tissot καὶ οἱ σύντροφοί του κατανοοῦν ὅτι εἶναι χαμένοι. Ἀλλὰ τὸ ἠθικόν των δὲν ἔχει κλονισθῆ καὶ ἐπαναλαμβάνουν τὸν ὄρκον τοῦ θανάτου τῶν Δημοκρατικῶν Γάλλων. Ὁρμοῦν ἀποφασιστικοὶ μέσα εἰς τοὺς δρόμους τῆς Πρεβέζης καὶ ἐπιπύπτουν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Τὰ πολεμοφόδιά των ἔξαντλοῦνται καὶ μάχονται πλέον μὲ τὸ ξίφος καὶ τὴν λόγχην. Εἶναι μιὰ σφαγὴ πού κάμουν ἐφ' ὅσον οἱ βραχίονές των μποροῦν νὰ κρατήσουν τὰ ὄπλα. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς των ἐλαττοῦται ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν. Δὲν ἔχουν φάγει τίποτε ὀλην τὴν ἡμέραν καὶ ἡ πείνα σφίγγει τὰ σωθικά των. Ἐχουν λυώσει ἀπὸ τὴν κούρασι τῆς συνεχοῦς μάχης, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ τὼνα νεοῦνται ἀκαταπαύσιως. Ἐπὶ τέλους, εἰς τὰς τέσσαρας τὸ δειλινό, οἱ μόνοι Γάλλοι πού προβάλλουν ἀκόμη ἀντίστασιν ὑφίστανται ἐπίθεσιν πανταχόθεν καὶ ἀφοπλίζονται. Εἶναι ἐννέα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τρεῖς βαρέως τραυματισμένοι. Ὁ Τισσὸ καὶ ὁ Cheron δὲν εἶχαν πάθει τίποτα⁽³⁰⁾.

Εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπομένης ἡμέρας, εὐρισκόμη μαζὶ μὲ ἄλλους Γάλλους φυλακισμένους εἰς τὸ φρούριον τοῦ Λούρου, μὲ τὸν στρατηγὸν La Sallette, τὸν ταξίαρχον Hotte τὸν λοχαγὸν Tissot καὶ καμμιά εἰκοσαριά στρατιώτας, ἀπὸ αὐτοὺς πού ἀπέμειναν ἀπὸ τοὺς 400 Γάλλους πού ἐπολέμησαν εἰς τὴν Νικόπολιν καὶ τὴν Πρεβέζαν. Μοῦ διηγήθησαν τὰς περιπετείας των, ἀλλὰ αἱ ἰδικαί μου ἦσαν πρὸ παράδοξες καὶ ἀπίστευτες. Δὲν πιστεύω, πράγματι ὅτι εἰς τὸ διάστημα τῶν 22 χρόνων πολέμων ποθ' ἡ Γαλλία διεξήγαγε ἐναντίον τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὸ 1792 ἕως τὸ 1814, οὐδεὶς ἀξιωματικὸς ἢ στρατιώτης τῆς Μεγάλης Στρατιᾶς, ἀντιμετώπισε θοριαμβευτικώτερον κινδύνου τόσο μεγάλου, πολυμόχθου καὶ ποικίλου καὶ νὰ ἔλαβε, ὅπως ἐγώ, τὴν εὐτυχίαν νὰ τοὺς ὑπενθυμίξῃ εἰς τὴν οἰκογένειάν του καὶ εἰς τοὺς φίλους του μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 82 ἐτῶν.

Γενικὴ ἐφοδος τῶν ἐχθρῶν καὶ σπάσιμο τῆς γραμμῆς ἀμύνης τῶν Γάλλων

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΑΦΗΓΗΣΕΩΣ

30. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι μερικοὶ ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ Tissot ἔπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κολυμβῶντες διεσώθησαν εἰς τὸ Ἄκτιον. Ἡ τελευταία ἐκκλήσις πού ἔκαμε ὁ Tissot εἰς τοὺς ἥρωες Γρεναδιέρους του εἶναι ἡ ἀξίως ὅπως τὴν ἀναφέρει ὁ Πευκεβίλ. «Ἄς πεθάνουμε μὲ τέτοιο τρόπο πρὸ αἱ μελλοντικαὶ γενεαὶ ὅταν ὁμιλοῦν διὰ τὴν μάχην τῆς Νικοπόλεως καὶ τῆς Πρεβέζης νὰ θαυμάζουν τὸ θάρρος μας καὶ κάθε ἐχθρὸς τῆς Γαλλίας νὰ τρέμῃ εἰς τὸ ἀκουσθῆναι καὶ μόνον τοῦ ὀνόματος τῶν Γάλλων».

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Ἀπὸ τὸ μακροσκελὲς ἐπικὸν ποίημα «Ἀληπασίας» τοῦ Χατζῆ Σεχρέτη, ὅπερ δημοσιεύει ὁ Κωνστ. Σάπας, τὸ 1870 ἐν Ἀθήναις, ἀνθολογῶ τὰ ἐπόμενα.

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς λαβὼν διαταγὴν παρὰ τοῦ Σουλτάνου νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῶν καταληφθέντων παρὰ τῶν Γάλλων Ἑπειρωτικῶν κτήσεων, σπεύδει ἀπὸ τὸ Βιδίνοι, ὅπου μετ' ἄλλων πασάδων ἐψευτοπολεμοῦσε τὸν ἀποστάτη Πεσβάνογλου καὶ «ἓνα μηνοῦ περβάτημα δέκα μερῶν τὸ κάνει—καὶ φύτρωσε στὰ Γιάννενα καὶ μπῆκε στὸ σεράϊ».

Συνεκάλεσε σύσκεψιν τῶν πιστῶν του καὶ τοὺς ἐρώτησε πῶς πᾶνε τὰ πράγματα εἰς τὴν Ἑπειρον καὶ Ρούμηλη, τὰς κυριώτερας χώρας τῆς σατραπείας του. «Καὶ τοῦ παν» μὲ τὸν φίλο σου πῶς ἔχουμε σεφέρι (ἐννοεῖ τὸν Βοναπάρτη),

Ἡ Ἄρτα μὲ τὴν Πρέβεζα κι' αὐτ' εἶναι στ' ἄματά τους
κι' ὦραν τὴν ὦραν καρτεροῦν ἐδῶ τὸν βασιληᾶ τους.
Στὴν Πρέβεζαν βουλώθηκαν, μικροί, τρανοὶ μεγάλοι,
πολλοὶ ραγιαδες τοῦ ἴβαν κοκάρδα στὸ κεφάλι (1).

Διατάζει νὰ τοῦ ἐτοιμάσουν τὸ ἄτι του «κεῦθὺς ἐκαβαλίκευσε καὶ πιάνει στὸ Φιλιᾶτι». Κατατρόμαξαν οἱ Τσάμιδες μῶλις τὸν εἶδαν.

Ἐτ' οἱ Τσάμιδες τὸν ἤξευραν ἀκόμα στὸ Βιδίνοι
κι' εἶχαν μεγάλον σουμπέν οἱ μαυρισμένοι ἐκεῖνοι
καὶ τοῦπαν «πότε ἐκόπιασες ἐδῶ στὸ σύνορό μας;
Ἀκόμα ψίχα χάθηκε τὸ ἔρτζι τὸ δικό μας».

Γράφει τοῦ Ρόζο ὅτι μόλις ἐγλύτωσε τὸ κεφάλι του ἀποκηρυχθεὶς ἀπ' τὸν Σουλτᾶνο, ὅστις ἔστειλε ἐναντίον του 10 πασάδες, πού διέλυσαν τὸν στρατό του, ὅτι αὐτὸς εὐρίσκεται κρυμμένος στὸ Φιλιᾶτι καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ τοῦ στείλῃ βοήθεια 10.000 Γάλλων «Νὰ σοῦ τοὺς ἀέρω ζωντανούς τοὺς 10 τοὺς πασάδες» (σελῆς 222—223, 224, 225 τῆς Ἀληπασιάδος).

Ὁ Ρόζος χωρὶς νὰ ὑποπιευθῆ, λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἀποβιβάζεται στὴν ἀκτὴ, ἀπέναντι τῶν Κορφῶν «καὶ πέρασε στὴν Τσαμουργιά μὲ μιὰ χαρὰ μεγάλη—ὁ σκοτεινὸς ὁ μπουνταλᾶς μὲ τὸ χονδρὸ κεφάλι».

Εἰς Φιλιᾶτες ὁ Ἀλῆς παραπονεῖται πὼς ὁ Βοναπάρτης χάλασε τὴν φιλία μὲ τὸν Σουλτᾶνο ἀποβιβασθεὶς εἰς τὸ Μισίρι, πὼς δυὸ καράβια στὴν Πρέβεζαν πού τοῦ εἶχε χαρίσει τοῦ τὰ πῆρε πίσω καὶ ἄλλα πολλὰ ἀφοῦ τὸν ὕβρισε τὸν συνέλαβε καὶ δεμένο τὸν ἔστειλε εἰς τὰ Γιάννενα (σελῆς 227).

Εἰς τὰ Γιάννενα ὅταν ἔφθασε, Τοῦρκοι, Ρωμαῖοι βγήκανε τὸν Ρόζο νὰ δεχθοῦνε,

Τὸν Ρόζον τὸν ζυγώνουι με κόπρια τὸν βαροῦνε.
Τὸν πῆγαν τοῦ Μουχτάρ πασᾶ πεσκέσι στὸ σεράϊ,
τὸν ἔρριξαν στὸ κούτζουρο στὴν σκοτεινὴ τὴν χάψη.

Ἐτοιμάζεται καὶ συγκεντρώνει στρατὸ στὸ Λοῦρο γιὰ νὰ βαδίσῃ ἐναντίον τῆς Πρέβεζας.

«Καὶ μιὰ γραφὴ προβόδησε πικρὴ φαρμακωμένη
στοὺς ἄρχοντας τῆς Πρέβεζας, σὲ τρεῖς μεριές καὺμένην.

Στὴν ἐπιστολὴ μεταξὺ ἄλλων λέει:

1. Δηλαδή τὸν Βοναπάρτη.

«Τοὺς φράγκους νὰ μοῦ στείλετε ἔδῳ, μορ' ἀρχοντάδες
Ραγιαδες νὰ τὸ ξέρετε, ἔσεῖς ἂν δὲν γραφθῆτε,
ἀλλιῶς θελὰ χαλάσετε καὶ θελὰ σκλαβωθῆτε».

τοὺς γνωρίζει τὴν τύχην τοῦ Ρόζου

«κι' ὁ, τ' ἔκαμέτε, χριστιανοί, ἄς εἶναι χαρισμένο,
κεφάλι δὲν χαλάσθηκε ποτὲ προσκυνημένο».

Τοὺς καλεῖ νὰ ὑποταχθοῦν οἰκειοθελῶς

«ἀλλιῶς δὲν σᾶς χαρίζομαι, νὰ σᾶς τὸ πῶ κι' ἐκεῖνο
καὶ ράγι νὰ μοῦ δώσετε κατόπι δὲν σᾶς δίνω
τὶ τὸ δικό μου τὸ σπαθὶ ραγιαδες δὲν λυπᾶται
καὶ σκλάβοι στὴν Ἀρβαντιὰ νὰ ξέρετε θὰ πᾶτε.
Καὶ τοὺς Φραντζέζους, ποῦχετε στὴν ἐδικὴν σας χώραν,
ἔδῳ νὰ μοῦ τοὺς φέρετε στὴν ἴδια τούτ' τὴν ὥρα.
Πρέπει νὰ προσκυνήσετε προτοῦ νὰ σᾶς βαρέσω
γιατὶ σᾶς βάνω τὸ σπαθὶ ἀνίσως καὶ κερδαίω (σ. 228, 29).

Ἀπόκρισις τῆς Πρέβεζας (σελὶς 230).

«Γιατὶ μᾶς γράφεις ἔτσι;
καὶ πῶς θελά'ρθουν σήμερα σὲ σένα οἱ Φραντζέζοι;
Τὸν Ρόζον μᾶς ἀλκότησες, δὲν γίνηκάμε ξίκι (?)
γιατ' ἔχομε σὰν τοῦτονε δυό, τρεῖς χιλιάδες λύκοι
κι' ἂν βγοῦν οἱ λύκοι σήμερα τᾶσκέρι σου τὸ σκίζουν,
ἀκόμα καὶ τὰ Γιάννινα αὐτὰ σοῦ τὰ ρουφίζουν.
Ἡ κλεφτουργιὰ τῆς Ρούμελης ἔδῳ ἔναι μαζωμένη
μερόνυχτον διὰ πόλεμον αὐτοὶ ἔναι λυσσασμένοι.
Πῶς κόπιασες στὴν Πρέβεζαν καὶ πῶς θὰ τὴν χαλάσης,
πιάστα καλὰ τὰ Γιάννενα κι' αὐτὰ νὰ μὴν τὰ χάσης».

Τοῦ ζητοῦν νὰ ἀποσύνη τὸ στρατό του ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Πρέβεζας προτοῦ
νὰ πιάσουν τὰ ὄπλα.

«Ἀβόλετο νὰ σηκωθῆς νὰ πᾶς μὲ τὴν τιμὴν σου
τὶ χάνεσαι στὴν Πρέβεζα ἐσὺ καὶ τὸ σπαθὶ σου;
ἔδῳ δὲν εἶναι Χόμοβο νὰ πᾶς νὰ τὸ χαλάσης...
ἔδῳ τὸ λένε Πρέβεζα στὸν κόσμον ξακουσμένη
ἀφ' ὄντας ὁποῦ στήθηκε κορίτζι εἶν' ἡ καυμένη...

Τοῦ λέγουν νὰ πολύση τὸν Ρόζον γιατί θενὰ μετανοιώση

«Καὶ μὴν θαρρεῖς τὴν Πρέβεζα ποτὲ νὰ τὴν ζαπώσης...
Καὶ ἀπ' ἔδ' ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν νερὸ νὰ μὴ γυρέψης,
νὰ πάρης τὰ ματάκια σου καὶ τόπον νὰ χαλέψης
Τί' ἔδῳ στὴν δόλια Πρέβεζαν πολλ' ἦλθαν καὶ χαθῆκαν
καὶ τὰ πικρά τους τὰ κορμιὰ στὴν μαύρη γῆς ἐμβῆκαν».

Ἐνῶ ἐτοιμαζόταν τοῦ ἦθε χαμπέρι πῶς οἱ σκοτεινοὶ Σουλιῶτες τοῦ πιάθουν
ταῖς δημοσιαῖς, ταῖς στραταῖς καὶ ταῖς πόρταις, κι' εἶχε ἓνα φίλο (?) ὁ Ἀλῆ πα-
σᾶς καὶ τῷ ὄρωκε χαμπέρι, ἐκεῖνος ὁ φίλος του τοῦ γράφει:

2. ἔναι χαθῆκαμε δηλαδή.

3. ἐννοεῖ ἴσως τὸν Γ. Μπότζαρη ἢ κάποιον ἄλλον ἴσως τὸν Παλάσκα.

«Κι' ὄλοι οἱ Σουλιῶται καρτεροῦν νὰ τοὺς γυρίσης πλάτη,
τουφέκι νὰ σοῦ βάλλουνε, τὶ σ' ἔχουνε γινάτι,
κι' ἡ κλεφτουργιὰ τῆς Ρούμελης κι' ἐκεῖνοι βουλλωθῆκαν,
Φραντζέζοι γράφθησαν κι' αὐτοί, στὴν Πρέβεζαν καὶ μπῆκαν.

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἀδιαφορήσας διὰ τὰς εἰδήσεις τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἀγανακτήσας ἀπὸ τὴν γραφὴν τῶν Πρεβεζάνων, διατάσσει τὸν Μουχτάρ νὰ κινήσῃ ἀμέσως γιὰ τὴν Πρέβεζαν.

«Μηδὲ μοῦ ἴδρωσε τ' αὐτὶ ποτὲ ἀπ' τὸν ἐχθρόν μου
κι' ἀπ' ἔδω κεῖθε τὸν ἐχθρόν θαρρεύω νὰ νικήσω,
καὶ σήμερα τὴν Πρέβεζαν μὲ λάδι νὰ τὴν ψήσω.

Ὁ Μουχτάρ πασᾶς κινᾷ διὰ τὴν Πρέβεζαν

«Σηκώθηκ' ὁ Μουχτάρ πασᾶς καὶ τοῦ ἴπιασε τὸ χέρι,
καὶ τὴν εὐχὴ του γύρευσε, κ' ἐσήκωσε τ' ἀσκέρι.
Χίλιους νομάτους ἔστειλε μαζὶ μὲ τὸν Μουχτάρη (σελ. 233 Σάθα)
Τοὺς ἑξακόσιους πρόσταξε κοντά του νὰ τοὺς πάρῃ
Ἄλῆ πασᾶς ζερβὰ μεριά σὲ μιὰ ραχοῦλα βγαίνει,
κι' ὁ γυιὸς του στὸ Παλιόκαστρο δεξιὰ μεριά παγαίνει.
Οἱ Φράγκοι τὸ Παλιόκαστρο μὲ τάμπια τό'χαν κλείσει
Φράγκοι καὶ κλέφτες καὶ ραγιαῖς τὸ κάστρο ἔχε γεμίσει
καὶ βγάζουν στὸ Παλιόκαστρο τόπια καὶ κουμπαραδες,
θαρρεύουν τὸν Ἀλῆ πασᾶ μὲ ἄμετρες χιλιάδες.
Χίλιοι ἑξακόσιοι ἦτανε καβάλα καὶ πεζούρα,
Καὶ ἐφάνηκε τῆς Πρέβεζας πολλὰ βαρεῖα θολούρα.
καὶ φθάνουν τὸ Παλιόκαστρον, κι' ἀρχίζουν τὰ κορμάτια,
καὶ θάμπωσ' ὄλος ὁ ντουνιαῖς, δὲν βλέπουν μὲ τὰ μάτια.
Κι' ἡ μπαταριά τους ἦτονε μία καὶ ὄχι ἄλλη,
γιατὶ τὸ Τούρκικο σπαθὶ τοὺς πέφτει στὸ κεφάλι.
Τὸ ἄλλα! ἄλλα! τῶν Τούρκων τοὺς ἔκαμε νὰ χάσουν
καὶ μπάλαις εἰς τὰ τόπια τοὺς νὰ μὴ ματαεμβάσουν·
καὶ τὸ θεριὸ ὁ Μουχτάρ πασᾶς σὰν ἀστραπὴ γυρίζει
σὰν στὸν καιρὸ τοῦ θερισμοῦ γυρίζει καὶ θερίζει.
Σὰν ἐν λειοντάρι φοβερὸ καὶ πεινασμένο τρέχει
ἀπὸ ταῖς τέσσαρες μεριῖς καὶ κρατημὸν δὲν ἔχει.
Ὡμοῦσε σὰν τὴν ἀστραπὴ ποὺ φαίνεται στὴ δύση,
καὶ φανερώνει παρευθὺς βροχὴ πὼς θέλα χύσει.
Ἄλῆ πασᾶς φοβήθηκε μὴ χαλασθῇ τ' ἀσκέρι,
κι' αὐτὸς τοῦ καβαλίκευσε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι,
τὸ βλέπει σὰν τὴν ἀστραπὴ τὸ ποθητὸ παιδί του
καὶ μπαίνει στὸ Παλιόκαστρο κι' αὐτὸς μὲ τὸ σπαθὶ του⁽⁴⁾.
Ἄλῆ πασᾶς στὴν μιὰ μεριά κι' ὁ γυιὸς του ἀπὸ τὴν ἄλλη
στὴν Πρέβεζα ἐβάλανε πολλὰ μεγάλη ζάλη.
Κι' οἱ Φράγκοι οἱ κακορρίζικοι πλέον δὲν ἔχουν χάλι,
γιατὶ τὸ Τούρκικο σπαθὶ τοὺς παίζει στὸ κεφάλι.
Μιὰ ὥραν δὲν ἐβάσταξαν καὶ οἴχνουν τὰ κλειδιά τους
σὰν τὸ χαλάζι πέφτουνε στὴν λάσπη τὰ κορμιά τους.

4. Αὐτὰ εἶναι ἀνακριβέια. Ὁ Σατράπης εἶχε σιήσει τὴν σκηνὴν του, εἰς τὸ Μιχαλί-
τσι καὶ ἔτρεμε περιμένων τὴν ἔκβασιν τῆς μάχης, ὅπερ κατόπιν ἔγινε γνωστὸν.

Ἐπάνω σ' κείνην τὴν φωτιά ἐμπῆκαν εἰς τὴν χώραν
 τὸν χάρο μὲ τὰ μάτια τοὺς τὸν εἶδαν κείν' τὴν ὥραν.
 Ὡς τόσος θοῆνος γίνηκε ἐκείνην τὴν ἡμέραν,
 κι' ὁ κόσμος ἀλησμόνησε καὶ μάνα καὶ πατέρα.
 Μανάδες μὲ μικρὰ παιδιὰ κι' αὐταῖς ἀλησμονοῦσαν
 ὥραν τὴν ὥραν ἢ ἔρημαῖς τὸν χάρον καρτεροῦσαν.
 Καὶ τὰ μαξούμικα παιδιὰ, ποῦχαν στὰ γόνατά τους
 μανάδες δὲν ἐγνώριζαν νὰ πιοῦνε τὰ βυζιά τους.
 Ὅ,τ' ἔκαμε στὴν Πρέβεζαν κανεῖς δὲν τὸ χεὶ κάμει,
 καὶ πέφτει μεσ' τὴν θάλασσαν τὸ αἷμα σὰν ποτάμι.
 Ἄλῃ πασᾶς ἐπρόσταξε τοὺς σκλάβους νὰ τοὺς πιάκη
 στὴν Πρέβεζαν γυρίζανε σοκάκι τὸ σοκάκι.
 Βαί, βαί καϋμένη Πρέβεζα, πὼς ἦσουν παινεμένη
 καὶ τώρα κατανιτήθηκες στὰ αἵματα πνιγμένη.
 Οἱ κλέφτες τοῦ' πεσαν ἀμάν, καὶ ραί δὲν τοὺς δίνει,
 ὅσ' ἦτονα στὴν Πρέβεζαν μηδ' ἓναν δὲν ἀφήνει.
 Γιατὶ σοῦ πῆρε, Πρέβεζα, ἀέρι τὸ κεφάλι,
 κι' τώρα σκλαβωθήκαταν ὅλοι μικροὶ μεγάλοι;
 Ἄλῃ πασᾶς στὴν Πρέβεζαν τέτιο νηζάμι δίνει,
 κόφτει κορμιά, πέρνει ψυχαῖς, δὲν καν' ἐλεημοσύνη.
 Περίσσιας σκλάβαις ἔπιασε κορίτσια καὶ νυφάδες,
 καὶ στέλνει στὴν Ἀρβανιτιὰ ἀμέτρηταις χιλιάδες.
 Πολλαῖς μανάδες χώρησαν ἀπὸ ταῖς θυγατέραις
 ποὺ νὰ ὀμνέουν στὸν ντουινιά, μὰ κείναις ταῖς ἡμέραις.
 Πολλὰ παιδιὰ ποὺ χώρησαν ἀπὸ τοὺς πατεράδες,
 καὶ τοὺς κρατοῦν στὰ Γιάννινα σὰν μαύρους Ἀραπάδες.
 Πολλαῖς γυναῖκες χώρησαν κι' αὐταῖς ἀπὸ τοὺς ἄνδρες,
 καὶ βληάζουν σὰν τὰ πρόβατα καὶ σὰν τ' ἔρνια σταῖς μάνδραις.
 Κι' ἀπ' τοὺς Φραντζέζους μερικοὶ στὴν θάλασσαν ἐμβῆκαν,
 κι' ἐβούλιαξαν στὴν Πρέβεζαν, οἱ σκοτεινοὶ πνιγῆκαν.
 «Κάμε νισάφι, Ἄλῃ πασᾶ, ἱέχεις μεγάλο κρίμα,
 τόσα κορμιά στὴν Πρέβεζα μὴν προβοδάς στὸ μνήμα!..
 Καὶ τώρα στὴν ἡμέρα σου νὰ μὴ ξεπατωθοῦμε,
 ραγιαδες νὰ σοῦ γίνουμεν, ὅσον καιρὸν κι' ἂν ζοῦμε»
 Φραντζέζους μιὰ τριακοσαριὰ στὰ σίδερα τοὺς βάνει,
 στὴν Πόλιν τοὺς προβόδησε, τοῦ βασιλιᾶ τοὺς πάνει.
 Χίλια κεφάλια ἔστειλε ἐπάνω στὸ Ντοβλέτι,
 καὶ τοῦ ἔγραφε, τὴν Πρέβεζα τὴν ἔκαμα μεφέτι
 στέλνει τὸν Ρόζ Ἄλῃ πασᾶς νὰ τοὺς κουμανδαρίση
 ὅπου ἔθελε τὰ Γιάννινα νὰ τὰ κληρονομήση.
 Πεσκέσι τοὺς προβόδησε Ἄλῃ πασᾶς στὴν Πόλι
 τοὺς σκλάβους τοὺς πικρόχειλους, τῆς Φραντζῆς τοὺς διαβόλοι.
 Καὶ τοῦ ἔγραφε τοῦ βασιλιᾶ, πὼς τοῦ ὄωσε νιζάμι,
 παρακαλεῖ καὶ στοὺς Κορφοὺς ταχίνη νὰ τὸν κάμη.
 Καὶ τὸ χαμπέρι σπάρθηκε σ' οὔλα τὰ βιλαέτια,
 ὅπου ἔπαθαν στὴν Πρέβεζα μεγάλα χακαρέτια,
 ὅπου ἔπαθαν στὴν Πρέβεζαν ἄνδρες γυναῖκες σκλάβοι,
 κι' ἄλλος κανένας στὸ ντουινιά ποτὲ νὰ μὴ τὸ λάβη.
 Κάλλια νὰ πάνε στὴν Φραγκιά ραγιαδες νὰ γραφθοῦνε
 παρὰ πρὸ τὸν Ἄλῃ πασᾶ ποτὲ νὰ μαχευθοῦνε.

Σὰν ἔκαμε τὴν Πρέβεζα χαράπι καὶ βιράνι
 Ἄλῃ πασᾶς σιὸ πόστι του σηκώθηκε καὶ πάνει
 καπάριασε στὴν Πρέβεζα αὐτὸς καμπὸς ἄσκέρι,
 νὰ βρῖσκαται τ' ἄσκέρι του στῆς Πρέβεζας τὰ μέρη.

Συνεπεία τοῦ κατορθώματος ὁ Σουλτᾶνος ὠνόμασε τὸν Ἄλῃ, Βεζύρην μὲ τρεῖς ἱππουρίδας. «Καὶ τρίτο τοῦτο τοῦ ἴσφιλε καὶ τὸ κιλίτς καφτάνι(5)» (σελὶς 233—236 Σάθα).

Ὁ Κασομούλης εἰς τὰ «Στρατιωτικὰ Ἐνθυμήματα» τομ. Α' σελ. 51 ὡς ἐξῆς ἀφηγεῖται τοὺς λόγους τοὺς προκαλέσαντας τὴν πτώσιν τῆς Πρεβέζης καὶ τὰ πρόσηθέντα αὐτῆς γεγονότα. «Οἱ Σουλιῶται καὶ οἱ Πάργιοι, ἴσως καὶ πολλοὶ ἀρχηγοὶ τῶν Ἀβανῶν ἐξ ἀντιζηλίας, ἐπίσημοι, προαισθανόμενοι τὴν πτώσιν τῆς Πρεβέζης, ὅτι ἐμελλεν νὰ συνεπιφέρῃ καὶ τὴν ἰδικὴν των, ἠθέλησαν νὰ βοηθήσουν. Ἐπὶ τοῦτου ἐπεμψαν πληρεξουσίους των εἰς Πρέβεζαν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ ἀφοῦ τοὺς ἀναγγεῖλουν ταῦτα, νὰ τοὺς ζητήσουν πολεμοφόδια.

Οἱ Πρεβεζάνοι ὅμως ἢ ἐπερειδόμενοι εἰς τὴν ὀλίγην φρουρὰν τῶν Γάλλων, ἢ θροφόμενοι ἀπὸ τὰς ἐλπίδας ὅτι δὲν ἠθέλον μείνει ἀπροστάτευτοι ἀπὸ τὴν συμμαχίαν (Σημ. Βλαχογιάννη, τὴν Τουρκορωσικὴν δηλ. καὶ τὴν κατόπιν Ρωσσοαγγλικὴν) ἀπεποιήθησαν τὴν βοήθειάν των καὶ τοὺς προμηθεύουν (πολεμοφόδια) ὥστε νὰ δεχθοῦν πρῶτοι οὗτοι (δηλ. οἱ Σουλιῶται) τὸν πόλεμον μακρόθεν, προκαλέσαντες τὴν οὐδετερότητά των, ἐπροκάλεσαν καὶ τὴν πτώσιν αὐτῶν τε καὶ ἐκείνων ἔπειτα». Ὁ ἐκδότης τοῦ Κασομούλη Βλαχογιάννης ἐπεξηγεῖ τὸ χωρίον ὡς ἐξῆς. «Οἱ Γάλλοι τῆς Πρέβεζας μὲ τὴν ἄρνηση τῆς συνδρομῆς τους πρὸς τοὺς Σουλιῶτες κλπ. ἐχθροὺς τοῦ Ἄλῃ, ὥστε νὰρχίσουν ἐκείνοι πρῶτοι ἀπὸ τὰ ἐνδότερα (ἀπὸ μακρὰν) τὸν πόλεμον, τοὺς ἀνάγκασαν νὰ μείνουν οὐδέτεροι (στὸν πόλεμον τοῦ Ἄλῃ μὲ τοὺς Γάλλους) καὶ ἔτσι ἔφεραν τὴν καίσαυροφὴν τῶν Γάλλων μὰ καὶ τῶν ἰδίων Σουλιωτῶν ἀργότερον».

Ἐν μέρει λοιπὸν ἀδιαφορήσαντες οἱ Σουλιῶται ἀπὸ δυσαρέσκειαν πρὸς τοὺς Πρεβεζάνους, καὶ ἐν μέρει κινούμενοι ἀπὸ τὰς προτροπὰς τῶν φίλων τῶν Ἀβανῶν, νὰ μὴ δώσουν νέας ἀφορμὰς ἐχθροπραξιῶν μετὰ τοῦ Ἄλῃ(6) καθ' ὃν καιρὸν ἔμελον νὰ συμπράξουν (οἱ Τοῦρκοι) μὲ τοὺς Ρώσσους κατὰ τῶν Γάλλων, ἀπατηθέντες καὶ ἀπὸ τὰς παρ' αὐτοῦ διδομένας εἰρηνικὰς ὑλοσχέσεις, τὸν ἄφηκαν (τὸν Ἄλῃ πασᾶ) νὰ διαβιβάσῃ ἐλευθέρως τὰ στρατευματὰ του πρὸς τὴν Ἄρταν καὶ Ἀκαρνανίαν».

Ὁ Πουκεβίλ ὅμως εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἀναγεννήσεως» τῆς Ἑλλάδος «μετάφρ. Ξενοφ. Ἐλάτου» 1890, τομ. Α' σελ. 90, ἀναφέρει ὅτι ὁ Chabot ἔστειλε πολεμοφόδια εἰς τοὺς Σουλιώτας. Αὐτὸ ὅμως θὰ ἔγινε πολὺ πρὸ τῆς ἐπιθέσεως, ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἔλευσιν τῶν Γάλλων εἰς Πρέβεζαν. Ὁ ἴδιος Πουκεβίλ βεβαιοῖ ὅτι οἱ Σουλιῶται ἤλθον εἰς ἐπικονωνίαν καὶ μετὰ τοῦ Ρήγα Φερραίου, ὅστις ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς ἐμπειπιστευμένους τινὰς (σελ. 83). Ἀσφαλῶς ὁ κοινὸς φίλος Γάλλων καὶ Σουλιωτῶν ἦτο ὁ Περραιβός, ὅστις προσεπάθησε νὰ πάρῃ μαζί του καὶ συμφιλίωσῃ μὲ τοὺς Σουλιώτας καὶ τὸν καπετὰν Γιαννάκη—Γεωργίτσα τῆς Καμαρίνας. Ὁ Χιώτης (σελὶς 663 τόμ. Γ' Ἱστορ. Ἀπομνημονεύματα 1860) γράφει ὅτι ἢ ἐκ Πρεβεζάνων πολιτοφυλικὴ ἀνήρχετο εἰς 2000.

Ἀφορμὴ τῆς ἀδρανείας τῶν Σουλιωτῶν πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἄρνησις τοῦ Γεωργίου Μπότζαρη νὰ παραβοῦν οἱ Σουλιῶτες τὰς προσφάτους, στὰς παραμονὰς τῆς

5. Τὸν ὠνόμασε βεζίρη μὲ τρεῖς ἱππουρίδας.

6. Ἐννοεῖ τοὺς ἀγάδες τῆς Παραμυθιάς καὶ τοῦ Μαργαριτιοῦ Χάσαν Τσακάρη καὶ Πρόνιο, οἱ ὅποιοι ἦσαν φίλοι καὶ ἐνισχυταὶ τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἐχθροὶ τοῦ Ἄλῃ πασᾶ.

ἐπιθέσεως, συνθήκας φιλίας πὺν συνῆψαν μετὰ τοῦ πονηροῦ Σατραπῆ καὶ τοῦ υἱοῦ του Μουχτάρ.

Ὁ Λαμπρίδης γράφει σελ. 23 τεῖχος 10 «Σουλιώτικα» εἰς τὰ «Ἡπειρωτικά Μελετήματα 1888» περὶ τῆς στάσεως τοῦ Μπότζαρη «Οὐχ ἦτιον καὶ πάντων τούτων οἱ κάτοικοι (Μαργαριτίου—Λάκκας, Τζαμουριάς) ἠδύναντο νὰ καταφεύγῳσι μετὰ τῆς κινητῆς περιουσίας των ἐν καιρῷ πολέμου εἰς τὸ τετραχώριον καὶ μάλιστα μετὰ τὴν αὐτομόλησιν πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶ τῆς πατριᾶς του Βοτσαρη καὶ τῶν περὶ αὐτὴν».

Συγκρουσθεῖς ὁ Γ. Βότζαρης με τοὺς ἀντιπάλους του εἰς τὸ ζήτημα τῆς διαορήξεως τῆς συνθήκης, πὺν εἶχαν κάμει με τὸν Ἀλῆ, ἀπεχώρησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ χωρῖα Ἀλποχώρι, Παλιοχώρι καὶ Ρωμανό. Καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Πρεβέζης, φοβηθεῖς τὴν ἐχθρὰν τῶν συμπατριωτῶν του ἀπεχώρησε με 170 οἰκογένειες φορτώσαντες τὰ ὑπάρχοντά τους εἰς δύο χιλιάδες φορητὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα τοὺς ἐχορήγησεν ὁ Ἀλῆ πασᾶς διὰ τὴν μετακόμισίν τους εἰς τὰ ἄρματολίκια τοῦ Πουλή Γώγου Μπακόλα (Ραδοβιζίου καὶ Τζουμέρκων) εἰς τὸ Κλίνοβο καὶ τὸ Μείζοβο, πὺν ἦσαν τμήματα τοῦ ἄρματολικιοῦ τοῦ Ἀσπροπόταμου καὶ ἀνῆκαν εἰς τοὺς Ντελγιάννη καὶ Στουρνάρα, ἀφοῦ ἐξεδίωξε τοὺς κατόχους των ἀπὸ ταῦτα. Διὰ τοῦτο αὐτοὶ ἀργότερον μένεα πνέοντες ἐδολοφόνησαν τὸν υἱὸν τοῦ Γεωργίου Βότζαρη, τὸν Κίτσον εἰς τὴν Ἄρταν (1813) ἐπάνω στὸ τραπέζι, ὅταν ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, τῆ προσκλήσει τοῦ Ἀλῆ. Ὑποκινητῆς τῆς συμφιλίωτικῆς πολιτικῆς τοῦ Γεωργίου πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶ θεωρεῖται ὁ γαμβρὸς του Παλάσκας (σελ. 52, 53 Κασομούλη), ὅστις «τέσσαρες χρόνους κατεγίνετο νὰ καταπέσῃ τοῦτον καὶ τὸν υἱὸν του Κίτσον νὰ κλίνουν πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶν. Μόλις ἐδυνήθη νὰ πράξῃ τοῦτο μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Πρεβέζης, ὅταν ὁ κίνδυνος τῶν Σουλιωτῶν ἐπαρουσιάζετο προφανέστερος».

Ὁ Πουκεβίλ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου γράφει σελ. 101 τομ. I «Ἱστορία τῆς Ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος», ὅτι ἡ λειποταξία τοῦ Γεωργίου Μπότζαρη ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ παραλάβῃ τὴν ὑπηρεσίαν του ὡς πολέμαρχος διὰ τῆς ψήφου τῶν συμπολιτῶν του καὶ ὅτι ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ διωρίζετο τοπάρχης, ἐν ὀνόματι τῆς Πύλης, τοῦ Σουλίου. «Μόλις ἐκράγη τὸ πυροβόλιον μετὰ τῶν Ρώσων καὶ Γάλλων εἰς Ἀγίαν Μαύραν καὶ κινηθεῖς ὁ Ἀλῆ πασᾶς κατὰ τῆς Πρεβέζης καὶ Βονίτσης λόγῳ νὰ καταδιώξῃ τοὺς 250 Γάλλους ἀπὸ Πρεβέζαν καὶ ἔως 80 ἀπὸ τὴν Βονίτζαν, πολιορκῶν σ' ἐνὰ τὴν πόλιν, ἧτις δὲν εἶχεν παρὰ ἕνα στενὸν τάφρον ἀνοικτὸν καὶ ἐκτεταμένον γύρωθεν, μετὰ τινὰς ἀκροβολισμοὺς μᾶλλον παρὰ πολέμους, οἵτινες συνέβησαν τὸ 1798 Ὀκτώμβριος, ἐξ ἐφόδου προσβίλοντες αὐτοὺς πανταχόθεν με τὰ πολυάριθμα σιρατεύματά του, καὶ εἰσπηδῆσαν τὸ σμῆνος τῶν Ἀλβανῶν ἐντὸς τῆς πόλεως ἀπὸ μέρη ἀπροφύλακτα, χωρὶς διάκρισιν φονεύοντες Γάλλους, Ἑλληνας, ἀόπλους, ὀπλισμένους, γυναῖκας, παιδιὰ καὶ αἰχμαλωτίζοντες ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν αὐτὴν κατὰ κράτος τὴν κατέκασαν (σελ. 51 Στρατ. Ἐνθυμήματα Κοσομούλη). Καὶ εἰς σελ. 52 ὁ αὐτὸς ἱστορικὸς γράφει: «Ἡ Πρεβέζα, τὸ ἀκουμβηστήριον καὶ τῶν ἄνωθεν (δηλ. ἄρματολῶν) καὶ τῶν Σουλιωτῶν, πεσοῦσα εἰς χεῖρας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἤρξατο καὶ ἡ ἀράδα τῶν Σουλιωτῶν». Εἰς προηγούμενας σελίδας τοῦ βιβλίου του ὁ Κασομούλης ἀναφέρει ὅτι ὅλοι σχεδὸν οἱ πιὸ φημισμένοι καπεταναῖοι καὶ κλέφται εἶχαν ἐνδιαίτημα καὶ καταφύγιον τὴν Πρεβέζα, ὅπως οἱ Συκάδες (Βλαχόπουλοι), Κοντογιανναῖοι, Δίπλας, Γοίβας, Ἀνδρουῖτσος, Καραστάθης, Καραβέλας κλπ. λόγῳ τοῦ ὅτι αὐτὴ ἦτο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Βενετῶν (1718—1797).

(Συνεχίζεται)

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

ΚΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ *

Γ'.—ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΑΝΑΔΡΟΜΕΣ

1

Τὰ Γιαννιώτικα στιχοπλάκια, ἐμφανίζονται νὰ κυριαρχοῦν στὶς λαϊκὲς ἐκδηλώσεις, ἀπὸ τὸ 19ο κυρίως αἰῶνα, κατὰ τὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὅποια ἐμφανίζονται νὰ κυριαρχοῦν, καὶ οἱ ἀπὸ τοὺς, σὰν παράγοντες τοὺς φερόμενοι, Μπαντίδοι καὶ Καραμπέρηδες, ὅμως μέχρι σήμερα, δὲν ξέρουμε ἀκόμα, ποῦ εἶναι αὐτὰ ἔχουν τὶς ἀρχικὲς τοὺς ρίζες. Τὸ θέμα τῶν καιρῶν ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀρχισε νὰ ἐκδηλώνεται ἡ στιχοουργικὴ αὐτὴ ἰδιοφυΐα τῶν κατοίκων τῆς πόλεως μας, εἶναι—ὅσο τουλάχιστο ξέρω—δυστυχῶς, ἀνερεύνητο.

Ἄλλὰ οὔτε καὶ εἶναι δυνατό, σὲ ἐρευνητές, ποῦ—σὰν καὶ μᾶς—μένουν σὲ μιὰ Ἐπαρχία, νὰ κατέχουν τὰ μέσα μιᾶς πλατειᾶς καὶ ὅσο μπορεῖ ὀλοκληρωμένης σχετικῆς ἐρευνας, γιὰ νὰ προσπαθήσουν νὰ πλησιάσουν στὴν πηγὴ τοῦ Γιαννιώτικου στιχοπλακιοῦ, καὶ νὰ παρακολουθήσουν λεπτομερειακὰ τὴν πρὸς τὴν ἐποχὴ μας ροὴ του.

Στὸν πρόλογο τῆς Συλλογῆς Ἀραβαντινοῦ τὴν ὅποια καὶ μόνο ἔχουμε ὑπ' ὄψει, ἀναφέρεται ὅτι, ἀπὸ τὸ διάσημο ἠθικοφιλόσοφο Montaigne—ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 16ου ἀκόμα αἰῶνα—διακηρύσσεται ἡ χάρη καὶ ἡ ἀπλότητα τῆς δημοτικῆς, σὲ ἀντιπαράταξη πρὸς τὴν ἐντεχνη, ποίησης, καὶ ἀπὸ τὰ 1700 σημειώνονται οἱ πρώτες στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ ξένους συλλογὲς τῆς. Ὁ Γκαίτε (1749—1832), μεταφράζει τὰ «Ἡπειρωτικὰ», ὅπως τὰ χαρακτηρίζει «ἄσματα», ὁ

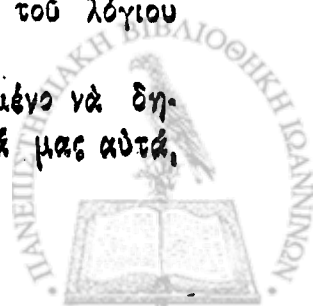
Σιατομπριάν καὶ ὁ Μέντελσον, κηρύσσουν στὸν κόσμον τὸ ἀπαράμιλλο καὶ τὴ δύναμη τῆς δημώδους μας ποίησης. Ὁ Φωριέλ (1830), ὁ Ζαμπέλιος (1853), ὁ Πασσώβ, ἐκδίδουν μεγάλες συλλογὲς τῆς, καὶ συνεχίζουν κατόπι ὁ Χασιώτης, ὁ Δεγκράν, καὶ στὰ χρόνια μας ὁ Βλαχλεῖδης, ὁ Στούπης—οἱ δύο τελευταῖοι, ἀπὸ μόνο στιχοπλάκια.

Πιστεύομε ἀκράδαντα ὅτι τὸ στιχοπλάκι, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα τὸ Γιαννιώτικο τραγοῦδι, ὅπως καὶ τὸ ἀντίστοιχο δημοτικὸ, εἶναι ἀπὸ τὰ μνημεῖα ἐκεῖνα τῆς ποίησης, τὰ ὅποια, ὅπως γράφει ὁ Παπαρηγόπουλος ἔχουν προκύψει κυρίως ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ ἀπλαστοῦ λαοῦ, καὶ δὲν ὑπῆρξαν ἔργο τοῦ λόγιου Ἑλληνισμοῦ.

Ἄλλὰ ἐπίσης ὅτι εἶναι ἀναμφισβήτητη ἡ ἀλληλοεπίδραση μεταξὺ τοῦ ἄγραπτου καὶ ἀνώνυμου δημοτικοῦ καὶ λαϊκοῦ τραγοῦδιου, καὶ τοῦ στιχοουργήματος τοῦ συνθεμένου ἀπὸ γνωστούς λόγιους στιχοπλόκους, ὅταν τὸ τελευταῖο εἶναι, ἢ ὁ καθρέφτης τῆς λαϊκῆς μουσικῆς καὶ ὁ ἐκφραστὴς τῶν συναισθημάτων τῆς, ἢ ὁ κάτου ἀπὸ τὶς ἴδιες προϋποθέσεις καὶ μετὰ τὴ δική της γλώσσα ὁδηγητὴς τῆς, σὲ πῶς καλλιεργημένα καὶ εὐρύτερα θέματα καὶ ρυθμούς. Γι' αὐτό, διπλὴ θὰ πρέπει νὰ ἔχη, νομίζομε, κατεύθυνση ἢ καθε ἱστοριοδιφικὴ ἐρευνα: Τὸ τραγοῦδι τοῦ ἀνώνυμου τραγοῦδιστῆ, καὶ τὰ παράλληλα στιχοουργήματα τοῦ λόγιου τῆς ἀντίστοιχῆς ἐποχῆς.

Μᾶς εἶναι πάντως ἐπιβλημένο νὰ δηλώσομε ὅτι μετὰ τὰ σημειώματά μας αὐτά,

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου

δὲν διενεργούμε, παρά μιὰ ἀτελῆ καὶ ἀποσπασματικὴ ἀναδρομὴ στὸ παρελθόν, καὶ δὲν πιστεύουμε ὅτι θ' ἀφήσουμε γι' ἀχνά-ρια τῆς πορείας μας, παρά μονάχα μερικούς δείχτες· κι' αὐτοὺς πάλι, πιθανότατα ὄχι πρῶτοι ἐμεῖς· καὶ μόνον ὄσες φορὲς θὰ ἔχουμε κατορθώσει, μὲ τὰ πενιχρότατα μέσα ποὺ διαθέτουμε, νὰ σταματήσουμε σὲ σημεῖα, ἀπ' ὅπου θὰ ἔχουμε κατοπτέυσει κάπως τὸ θέμα μας. Πιστεύουμε ἐπίσης ὅτι καὶ τὸ γιαννιώτικο στιχοπλάκι, συνδέεται ἄμεσα, ὅπως ἄλλως τε καὶ τὸ μὴ Γιαννιώτικο μὲ τὸ πλαυτότερο θέμα τῆς ἀντιστοιχῆς ἔρευνας γύρω ἀπὸ τὸ δημοτικὸ καὶ λαϊκὸ γενικότερα τραγοῦδι τῆς Ἡπειροῦ καὶ εἰδικότερα τῶν Γιαννίνων, χωρὶς αὐτὸ βέβαια νὰ παραμερίζη καὶ τίς μὴ ἠπειρώτικες ἐπιδράσεις.

2

Σὰν ἓνα δείγμα—καὶ μὲ βέβαιη, σχεστικὰ χρονολογία—τῆς τελευταίας αὐτῆς μορφῆς, ἀλλὰ γενικώτερα Ἡπειρώτικου (Πωγωνιανῆς), εἶναι τὸ ἀναφερόμενο στὸ παιδομάζωμα (τέλη τοῦ 16ου αἰῶνα) ποὺ καταχωρίζεται στὴ Συλλογὴ τοῦ Ἀραβαντινοῦ (1).

Ἀνάθεμά σε Βασιλεῖα καὶ τρεῖς ἀναθεμά σε
μὲ τὸ κακὸν ὀπῶκαμε, μὲ τὸ κακὸ ποὺ κάνεις.
Στέλνεῖς τραβᾶς τοὺς γέροντες, τοὺς πρῶτους,
[τοὺς παπᾶδες,
νὰ μάσης παιδομάζωμα, νὰ κάμης Γιαννιτοᾶρους.
Κλαῖν οἱ μανάδες τὰ παιδιά, κι' οἱ ἀδερφῆς τ'
[ἀδέρφια
κλαίγω κι' ἐγὼ καὶ καίγομαι, κι' ὄσο θὰ ζῶ θὰ
[κλαίγω·
Πέρου πήραν τὸ γυιόκα μου, φέτο τὸν ἀδερφό μου.

Ἀπὸ τὰ παλαιότερα ἐπίσης δημοτικὰ τραγοῦδια πρέπει νὰ εἶναι καὶ τὸ τραγοῦδι τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Μαλάμου (1580) ποὺ περιλαμβάνεται στὴν ἴδια ποὺ πιὸ πάνου ἀναφέραμε Συλλογὴ (2).

Μαλάμος ἐροβόλαγε νὰ πάη νὰ προσκυνήσῃ
βάνει τοὺς γέροντες (3) μπροστά κι' ἐκεῖνος ἀπὸ
[πίσω.
—Ἀγάλ' ἀγάλια (4) γέροντες, κάτι νὰ σᾶς ρω-
[τήσω·
Ἐφᾶς εἶδα στὸν ὕπνο μου, στὸν ὕπνο ποὺ κοιμώ-
[μουν
εἰς τὸ λαιμὸ εἶχα δυὸ σπαθιά καὶ ἄλλα δυὸ στὰ
[χέρια.
—Μαλάμο τὰ εἰνόρατα στὸ νοῦ σου μὴν τὰ δά-
[νεις (5)

Ἄλλο δείγμα—μὲ περισσότερο αὐτὸ βέβαιη χρονολογία—τῆς ἴδιας μορφῆς τραγοῦδιοῦ, ποὺ ἐμφανίζεται ἀνώνυμα καὶ χωρὶς κανένα καθορισμὸ συνθέτη του, πρέπει νὰ εἶναι τὸ «δημῶδες ἄσμα» ποὺ προβάλλει στὸ φῶς τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, στὸ τέλος τῆς ἐργασίας του «Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος», (6) καὶ τὸ ὁποῖο εἶναι ἓνα ἐπιτιμητικὸ τῆς λαϊκῆς ψυχῆς παράπονο κατὰ τοῦ ἐπαναστάτη Δεσπότη, γιὰ τίς αἱματηρῆς, καὶ καταστρεπτικῆς γιὰ τὰ Γιάννινα συνέπειες τῆς ἀποτυχίας τῆς Ἐπανάστασης ποὺ αὐτὸς ξεσήκωσε στὴ Θεσπρωτία καὶ τὰ Γιάννινα, στὰ 1611. (7).

Δεσπότη μου, τί σήκωσες τὸν κόσμο στὸ σφερί
καὶ ρήμαξαν τὰ Γιάννινα καὶ ρήμαξεν ὁ τόπος·
Μεῖναν τὰ σπήτια ἀδειανά, γεμίσαν τὰ χανδάκια
κι' ὁ Τούρκος δὲν ἀπόστασε νὰ κόβη καὶ νὰ καίη,
Ἐδῶ ἀρπάζουν κόρακες κι' ἐκεῖ οἱ Γιαουντήδες
δὲν ἔχ' ἢ μάννα πιά παιδιά καὶ τὰ παιδιά γο-
[νέους
Κι' ἐσάνα τὸ τομάρι σου τὸ στείλανε στὴν Πόλη
νὰ τρῶν οἱ κόττες πίτουρα νὰ νταβουλᾶν (8) οἱ
[Γύφτοι
γιὰ νὰ ξυπνᾶη ἢ Τουρκιά νὰ κἀνη Ραμαζάνι (9).

Τὸ δημοτικὸ αὐτὸ στιχοῦργημα, δὲ θὰ εἶναι χωρὶς ἄλλο τὸ μοναδικὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τῶν Γιαννίνων· οὔτε βέβαια καὶ τὸ πρῶτο.

Ἄλλο παρόμοιο, ἀλλὰ γενικώτερα Ἡπειρώτικο εἶναι τὸ δημοτικὸν γιὰ τὸν ἀρματωλὸ ταυτόχρονα καὶ κλέφτη Νικολὸ Τζιοβάρρα, ποὺ στὴν Ἡπειρο, ὑπόταξε σχεδόν στὴ δυνάμη του τοὺς Τούρκους κατὰ τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 17ου αἰῶνα. Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ, τὸ παραθέτει ὀλόκληρο στὴν Ἱστορία του ὁ Παπαρηγόπουλος:

«Λάλησε, κοῦκκε, λάλησε, λάλα καὶ μὲν' ἀηθόνι
λαλάτε στ' ἀκροπέλαγος ποὺ πλέουν τὰ καράβια.
Ρωτᾶτε γιὰ τὸν Νικολό, τὸν Νικολό Τζιοβάρρα
ποῦτον στὸ Δοῦρο ἀρματολός, στὸ Καρμπενήσι
[κλέφτης.
Εἶχε φλάμπουρο κόκκινο, κόκκινο καὶ γαλάζιο...
.....

Ἐὖ Ἀραβαντινός (10) τὸν ὀπλαρχηγὸ Τζιοβάρρα τὸν θέλει σὲ δράση κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα, καὶ παραθέτει στὴ Συλλογὴ του ἄλλο γι' αὐτὸν δημοτικὸν τραγοῦδι.

Στην περίοδο αυτή έχουμε, πιθανότατα καθαρά Γιαννιώτικο, τὸ τραγοῦδι τῆς Σουλεϊμάν Πασιῆνας (11) (1786), ἡ ὁποία φέρεται νὰ θρηνῇ τὸν ἄντρα τῆς Σουλεϊμάν Πασιά Βαλῆ τὴν Γιαννίνων, ποῦ ἐκτελέστηκε κατὰ διαταγὴ τοῦ Σουλτάνου.

Ποῖος θελ' ν' ἀκούσῃ σκούσματα καὶ μαῦρα μοι-
[ρολόγια
 ἄς πάγῃ μεσ' τὰ Γιάννινα ἀντίκρ' ἀπὸ τὸ κάστρο
 ν' ἀκούρμαστῇ τὴν πάσσαίνα τῆ Σουλεϊμανπασ-
[σίνα (12)
 ποῦ σκούζει καὶ μοιρολογάει καὶ χύνει μαῦρα δά-
[κρυα.
 Γυναῖκες ἀπ' τὰ Γιάννινα κοράδες (13) ἀπ' τὸ
[κάστρο,
 γιὰ βγάλετε τὰ κόκκινα (14), τὰ μαῦρα νὰ ντυ-
[θῆτε.

Ἄλλὰ καὶ λίγο ἀργότερα (1832), ἔχουμε τὸ τραγοῦδι τῆς γιὰ πρώτη φορὰ εἰσόδου τοῦ νεαροῦ Ἰμὴν Πασιά (15) στὰ Γιάννινα, ὡς Βαλῆ Ἡπειροῦ (16). Τὸ τραγοῦδι αὐτό, εἶναι κράμα δημοτικῆς καὶ λαϊκῆς ποίησης.

Ἐοὺ ὠραία καὶ καλὴ ποῦ πλέκεις τὰ μαλλιά σου σῦρε στὸν ἔξω τὸν ὄντ' ἀνοιξ' τὸ παραθύρι νὰ ἰδῆς καινούργιο στράτευμα, νὰ ἰδῆς καβαλλα-
[ρία
 νὰ ἰδῆς ὅλα τὰ Γιάννινα ποῦ τρέχουν γιὰ νὰ
[ἰδοῦνε
 τὸν νειούταικο Ἰμὴν Πασιά σ' ἀσῆμι φορτομένον. Ἄλλοι πηγαίνουν ἔμπροστὰ κι' ἄλλοι πηγαίνουν
[πίσω
 κι' αὐτὸς στὴ μέση ὀλόχρυσα περνάει καμαρω-
[μένους

Ἡ σημαντικότερη αὐτὴ λαογραφικὴ ἔρευνα θὰ μπορούσε—καὶ θὰ πρεπε—νὰ ἔχη—αὐτὸ εὐκόλα γίνεται ἀντιληπτὸ—εὐρύ-
 τата τὰ ὅριά της· καὶ ἴσως νὰ ταυτίζεται μετὰ τὴ διερεύνηση, ὅχι μονάχα τοῦ δημοτικοῦ καὶ γενικώτερα τοῦ ὁποιοδήποτε τραγοῦδοῦ, Πανελληνίου, Ἡπειρώτικου καὶ Γιαννιώτικου, καθὼς καὶ τοῦ στιχοπλακιοῦ τῶν Γιαννίνων, ἔσο—καὶ κατ' ἀνάγκη—τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς τῆς πόλης καὶ τῶν κατοίκων της, ἢ στιχογραφικῆ τῶν ὁποίων ἔκφραση, δὲν εἶναι, παρὰ ἓνα ἀπὸ τὰ μέσα—ἦθη, ἔθιμα, γλῶσσα, θρησκεία κ.τ.λ.—τῆς ἀντίστασης τοῦ ἄλλοτε ἐνδοξοῦ πολίτη τοῦ Δεσποτάτου, στὴν καταλυτικὴ προσπάθεια τῆς δυναστικῆς ὀμότητος τοῦ Τούρκου κυρίαρχου.

Τὸ Γιαννιώτικο—τὸ ὁποιοδήποτε Γιαννιώτικο: λυρικό, στοχαστικόν, γνωμικόν, διδακτικόν· περιγραφικόν, σατυρικόν, βακχικόν· πατριωτικόν, τῆς ξενητιάς, θρηνητικόν—τραγοῦδι, δὲ δείχνει παρὰ τὴν ἀλύγιστη ἀπόφραση τοῦ σκλαβωμένου, νὰ κρατήσῃ ἀνόθευτο κι' ἀμετάτρεπτο τὸν παλῆδ τρόπο τῆς ζωῆς του καὶ τῆς ἔκφρασης της, καὶ ἀναλλοίωτο τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον, καὶ νὰ συνεχίσῃ ἔτσι—ὡς ἀντίρροπον τῆς βίας καὶ τοῦ καταναγκασμοῦ—ἀδούλωτη τὴν ψυχικὴν του ὕψην.—Ὅλα γιὰ τὸν ὑπόδουλο—χαρὰ, τριγύρω, θρήνος· διαφώτιση, νουθεσία, μύηση—ὅλα γινόνταν τραγοῦδι καὶ καῦμός.

3

Στὸν ἴδιο μὲ τὸ δημοτικὸν τραγοῦδι τοῦ Διονύσιου καὶ τοῦ Μαλάμου αἰῶνα, ἀνάγεται καὶ ἡ στιχοουργία τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑβραιοπούλας τῆς Μαρκάδας καὶ τοῦ Ἡπειρώτη Δήμου (17), καθὼς καὶ τοῦ Γιαννιώτη λόγιου, Ἱερομόναχου Παΐσιου τοῦ Μικροῦ (18). Στὸ 18ο δέ, τὰ στιχοουργήματα τοῦ Μάνθου Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων (19).

Ἡ Ἱστορία τῆς Ἑβραιοπούλας τῆς Μαρκάδας—τὸ ὑποπευόμεστέ μόνον—δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ εἶναι ἔργον Γιαννιώτη ἢ καὶν Ἡπειρώτη: Ὁ ἥρωας τοῦ ὁποίου ἐξιστοροῦνται τὰ κατορθώματα, εἶναι Ἡπειρώτης, καὶ μονάχα τῶν Γιαννίνων ἢ πνευματικὴ αἰγλή κυριαρχοῦσε τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὴ Βαλκανικὴν. Βγῆκε ἄλλως τε ἀπὸ τὸ ἐκδοτικὸν ἐργαστήριον τοῦ Γλυκοῦ καὶ πάντως, δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ διαβάσθη πολὺ ἀπὸ τοὺς Γιαννιώτες, καὶ νὰ ἄσκησε κι' αὐτὸ τὴν εἰδικὴν ἐπίδρασίν του.

Ὁ Γιαννιώτης Παῖσιος ὁ Μικρὸς, ἔγραψε στὰ 1698—κι' ἀργότερα—βιβλίον σὲ στίχους ποῦ περιέχει: γνώμες ἠθικὰς καὶ πολιτικὰς, συμβουλὰς καὶ προστάγματα θεῖα καὶ πνευματικὰ, αἰνίγματα, ἄλλους στίχους καρκινικούς ἢ ἀναφερόμενους σὲ ἀρετὰς καὶ κακίαις, πρὸς δέ, ἐπίσης σὲ στίχους, καὶ Ἐπιαινον Ἰωαννίνων καθὼς καὶ γιὰ τὴν ὑπερβολικὴν ψυχρότητα (παγετὸ) τῆς Λίμνης τῶν Γιαννίνων τοῦ 1687, ποῦ ἐπαναλήφθη καὶ στὰ 1700. Τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ Παΐσιου, τυπώθηκε στὴ

Βενετία στα 1778 από τον εκεί, περίφημο αυτόν έκδοτικό οίκο Γλυκύ, και βρίσκεται τώρα στα Άρχεια της.

Τὰ στιχουργήματα του Ίερομόναχου Παΐσιου, δὲν εἶναι θέβαια στιχοπλάκια, μετὴν ἔννοια πού δίνουμε ἐμεῖς σήμερα σ' αὐτὴ τὴ λέξη. Δὲν εἶναι λυρικά, συναισθηματικά, ἐρωτικά, ἀλλὰ περισσότερο, γνωμικά, διδακτικά καὶ περιγραφικά: Τὸ τελευταῖο του δέ, μετ' ἐκδηλη σατυρική διάθεση. Εἶναι ὁμοίως γνήσια προϊόντα τῆς ἐποχῆς τους καὶ τοῦ τόπου στὸν ὅποιον ἔχουν συντεθῆ. Προέρχονται ἀπὸ σημαντικό Γιαννιώτη λόγιο τοῦ 17ου αἰῶνα, περιγράφουν παραστατικά, πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς ἐποχῆς, εἶναι ἕνας μικρὸς καθρέφτης τῆς ζωῆς τῶν Γιαννίνων στὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνα. Καὶ τὸ σπουδαιότερο, τὴν ιδιαίτερη ὕψή τους, τὴν ξαναβρίσκουμε σὲ ἄλλα μετὰγενέστερα παρόμοια στιχουργήματα τῶν Γιαννίνων: στὸ ἐπικό γιὰ τὸν Ἄλῃ Πασσιᾶ στιχοῦργημα τοῦ Κ. Τζουκαλά, (20) στὸ Ἑπὶ τῆ Σεχρέτη τὴν Ἀληπασιάδα, στὸ Βηλαρᾶ τὸ ποιητικὸ ἔργο, καὶ σὲ πολλὰ ἀπὸ τ' ἀνώνυμα στιχουργήματα, πού εἶναι γνωστὰ ὡς στιχοπλάκια ἢ λιανοτράγουδα.

Τὸ βιβλίον τοῦ Μάνθου Ἰωάννου τοῦ ἀπὸ Ἰωαννίνων βγήκε ἀπὸ τὸν ἴδιο ἐκδοτικὸ οἶκο Γλυκύ, στὰ 1779.

Βασικά, αὐτὸς ἐκεῖ ἐξιστορεῖ στιχουργικά, τὴ συμφορὰ καὶ τὸ σκλάβωμα τοῦ Μωρηά· δίνει κατόπι ἕνα ἡμερολογιακὸ κανόνιο, περιγράφει τελικὰ πῶς ἔπεσε αἰχμάλωτος στὰ χέρια τῶν Τούρκων, καὶ πῶς ὕστερα ἀπὸ πολλὰς περιπέτειες, ἐλευθερώθηκε καὶ ἀποβιβάστηκε στὴ Βενετία. Στὸ τέλος ὁμοίως τοῦ βιβλίου του, παραθέτονται μερικοὶ σὲ στίχους γνωμικοὶ ἀφορισμοὶ του, ἀλλὰ «εὐθυμὰ δίστιχα (στιχοπλάκια)» καθὼς καὶ σοννέτα, ἀπὸ τὰ ὅποια ὁ Κ. Μέρτζιος παραθέτει (ὅπου πῶς ἀνω) μερικά.

Τὰ «στιχοπλάκια» αὐτὰ τοῦ Μάνθου φαίνονται: προϊόντα μιᾶς κατασταλαγμένης πείρας τῆς ζωῆς, ἀπὸ ἕναν ἀνθρωποκοσμογυρισμένο· φανερώνουν δὲ ἐξαίρετη εὐφυΐα, καὶ ὄξυ δηκτικὸ καὶ σαρκαστικὸ πνεῦμα.

Ὁ Μάνθος Ἰωάννου, χωρὶς ἄλλο μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ἕνας ἀπὸ τοὺς πρόδρομους τοῦ Βηλαρᾶ.

Διαπιστώνεται ἔτσι μιὰ ἱστορική συνοχή καὶ μιὰ αἰωνόβια παράδοση πού κι' αὐτὴ πιθανότατα συνδέεται μετ' τὸ Βυζάντιο καὶ βαθύτερα ἀκόμα: μετὴν προβυζαντιακὴ καὶ ἀρχαϊκὴ ἐποχῆ.

«Ἰπῆρχε, γράφει ὁ Εὐλόγιος Κουρίλας, (21) προπαντὸς ἐν Ἡπειρῷ καὶ Μακεδονίᾳ, σχολὴ τοῦ εἶδους τούτου τῆς λογοτεχνίας, ἣτις σκεπὸν εἶχε τὴν ἠθικοποίησιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν διάδοσιν τῆς ἀρχαίας προγονικῆς κληρονομίας. Ἡ ποιητὴς στὴν Ἡπειρο, προσθέτει, εἶναι γηγενής».

Παραπέμπουμε τὸ φιλομαθῆ ἀναγνώστη, στὴν προμνημονευμένη μελέτη του, γιὰ ὀνόματα καὶ τίτλους ἐργασιῶν καὶ ἄλλων ἀκόμα λόγιων, μετὰξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἄλλοι Ἡπειρώτες, πού προσπαθοῦσαν εἰς τοὺς στοὺς καιροὺς τῆς σκλαδιᾶς, νὰ διαφωτίζον γενικὰ τὸ λαὸ, ἠθικά, θρησκευτικά, διδακτικά, ἢ καὶ νὰ τὸν τέρψουν ἀκόμα, μετ' στιχουργήματα γραμμένα στὴ γλῶσσα του, καὶ κατὰ συνέπεια, ἀσυγκρίτως πῶς ἀφομοιώσιμα κι' ἀπομνημόνευτα, ἀπὸ τὰ σὲ ἀρχαῖζουσα γλῶσσα κείμενα τῶν λογάδων τοῦ γένους, πού προσριζόταν μονάχα γιὰ τοὺς λίγους πολυμαθεῖς καὶ τοὺς σοφοὺς (22).

Ἀπὸ τὴν εἰδικὴ αὐτὴ πλευρά, τὰ στιχουργήματα τῆς Μαρκάδας, τοῦ Ίερομόναχου Παΐσιου τοῦ Μικροῦ, καὶ τοῦ Μάνθου Ἰωάννου ἀποτελοῦν καὶ σπουδαιότατα γλωσσικὰ μνημεῖα τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνα.

Νομίζουμε κατὰ συνέπεια ὅτι δὲ θὰ εἴμαστε ἔξω ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν σημειωμάτων μας, ἂν μεταφέραμε ἐδῶ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς στίχους τῆς ἱστορίας τῆς Μαρκάδας, τοῦ Ἐπαίνου τοῦ Ἰωαννίνων τοῦ Παΐσιου, καθὼς καὶ ἐλόκληρο τὸ στιχοῦργημά του τῆς περιγραφῆς τῶν παγετῶν τῆς Δίμνης στὰ 1687 καὶ 1700 (23), ἀλλὰ καὶ μερικά ἐπίσης ἀπὸ τὰ στιχουργήματα τοῦ Μάνθου Ἰωάννου. Καθιστοῦμε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο εὐρύτερα γνωστὸ ἕνα ἀξιόπεριεργο κομμάτι τῆς παλιᾶς ἠπειρώτικης καὶ γιαννιώτι-

κης ζωής, και συνδέουμε ιστορικά το Γιαννιώτικο στιχοπλάκι με την παλαιότατη ρίζα του.

(Συνεχίζεται)

Υποσημειώσεις :

1. Συλλογή Δημωδών Ασμάτων Ήπειρου, σελ. 3.
2. Όπου άμέσως πιδό πάνου, σελ. 26.
3. Οί Δημογέροντες, οί Προεστοί του χωριού ή της περιοχής.
4. Ο Μαλάμος, διστάζει νά προχωρήσει και κακό όνειρο είχεν ιδεί, και κακές είχε προαισθήσεις. Φοβόταν τή μπαμπεσιά.
5. Οί Προεστοί όμως, μπορεί νά είχαν λόγους νά έπιθυμούσαν πολύ τό προσκύνημα του Μαλάμου. έκεινή ιδίως τήν έποχή, ό άρματολός ήταν ταυτόχρονα —κατά τίς περιστάσεις— και κλέφτης και τάνάπαλι.
6. Στα «Ήπ. Χρονικά» του 1933, σελ. 184.
7. Δές Δ. Σαλαμάγκα: Ή Σπηλιά του Σκυλόσοφου, Αθήνα 1953. Έκδ. Περιοδικού «Κίθωτός». Σημειώνουμε με τήν εύκαιρία, ότι τό δημοτικό αυτό τραγούδι, δέ φανερώνει αισθήματα όργης, και δέν έκτρέπεται, ούτε σε κατάρεις, ούτε σε ύβρεις, για τόν ύπαίτιο της καταστροφής. Ο λαϊκός έδω τραγουδιστής, τή μεγάλη αυτή συμφορά, τή δέχεται—τοδαντίο—με έγκαρτέρηση: σάν κ'αυτί το μωραίο, σάν άναπόδραστη συνέπεια της άδυναμίας του σκλάβου άπέναντι στη δύναμη του δυνάστη του. Διακρίνεις μάλλον σ' αυτό μιá λύπη κι' έναν σίκτο, όχι μονάχα για τήν καταστρεμμένη λαϊκή μάζα, αλλά και γι' αυτόν άκόμα τόν ύπαίτιο της συμφοράς, πού του βασάνισαν οί Τούρκοι, άκόμα και τό τομάρι.
- 8 και 9. Από τό ντα ούλι, ντα βοϋλι τό μέγα τύμπανο (ή γκράν—κάσσα) τό όποιο, λείει ό τραγουδιστής, φκιάσαν οί Τούρκοι με τό τομάρι του Διονύσιου. Τό ντα ούλι, ήταν, άκόμα και στα χρόνια μας, τό γιορταστικό, ανακλητικό, και του συναγερμού άκόμα όργανο του Τούρκικου λαού, και ήχούσε περιφερόμενο τίς νύχτες στους Τούρκικους μαγαλάδες των Γιαννίνων, και κατά τή διάρκεια της μηνιαίας ιδιότυπης νηστείας των Τούρκων, τό λεγόμενο Ραμαζάνι' κατά τό όποιο, επί ένα μήνα, τή μέν ημέρα, επικρατούσε άπόλυτη άποχή από τροφή κλπ., τή δέ νύχτα, γινόταν παντοδαπή πανδαισία. Από τό δημοτικό αυτό Γιαννιώτικο τραγούδι, πιθανολογείται, ή έκρηξη της Έπανάστασης του Διονύσιου, νά είχε συμπέσει, τυχαία ή θεληματικά, με τό γιορτασμό από τους Τούρκους των Γιαννίνων του Ραμαζανιού τους.
10. Όπου στην ύπος. 1, σελ. 38.
11. Όπου άμέσως πιδό πάνου, σελ. 9.
12. Ή περίφημη στα Ιστορικά της Τουρκοκρατημένης πόλης και της ήγεμονικής της δυναστείας των Ασλανιδών (1600—1788) Δ Υσσέ, ή έπιλεγόμενη και Καραχούσιω, Πλουσιότατη, έξαιρετικά φιλόδοξη, δέ δίστασε νά σκορπίσει τό θάνατο στο άμεσο συγγενικό της περιβάλλο, για νά άνεβάσει στον Ήγεμονικό θρόνο των Γιαννίνων τόν

ώραιότατο Άργυροκαστρίτη και άγαπητικό της Άλιζότ, καφετζή του Σαραίου του άντρός της. Μετά δυό χρόνια ό Τεπελενλής δολοπλοκώντας, κατελάμβανε τό Βαληήηκι των Γιαννίνων. Τά δραματικά αδητά περιστατικά άποτελούν τό περιεχόμενο άνέκ δοτης έργασίας μου με τίτλο Ζουλί έίχα. Ή Άύσσέ δολοφόνησε και τό Ζαγορσιό Νούτσο Κοντοδήμο' σχετικά τραγούδια περιουλέγει και ό Πασσώβ (LIV, σελ. 48—54 και CCLXXI, σελ. 202—271.

13. Τό κυράδες έδω, αντιθέτεται προς τό γυναικες' και τό Κάστρο προς τά Γιάννινα. Υπόλειμμα της παληάς διάκρισης μεταξύ κατοίκων Καστρινων και άποίκων ή Έξωκαστρινων πού έμεναν έξω από τίς έπάλλξεις του Φρουρίου, στους καιρούς του Δεσποτάτου και της Φεουδαρχίας.

14. Τίς πορφύρες, πού μονάχα οί άρχουσες παληότερα κοινωνικές τάξεις έδικαιούντο νά φορούν.

15. Ο νεαρότατος γυιός του Ρεσσή Πασιά Κιουταχή, πού ήγεμόνευσε δυό φορές στα Γιάννινα: στα 1832 και στα 1836. Στην ύπηρεσία του, διατελούσε ό άξιωματικός του Άμπντουλλάχ, στην ίπποκομία του όποίου ήταν ό Νεομάρτυρας Άγιος Γεώργιος Ίωαννίνων ως σ'αίτζης Χασάν. Πρβλ. και Δ. Σαλαμάγκα, Ο Νεομάρτυρας Άγ. Γεώργιος Ίωαννίνων, Αθήναι 1954, σελ. 22 και έπ. και όπου άλλου. Για τόν Έμίν, δές στη Συλλογή Άραβαντινού και άλλο δημοτικό τραγούδι, στη σελ. 19.

16. Όπου στην ύπος. 1, σελ. 18.

17. Δές Κ. Μέρτζιου Κατάλογος των έκδόσεων Ν. Γλυκώς, στα «Ήπειρ. Χρονικά» 1935, σελ. 91 και έπ.

18. Όπου άμέσως πιδό πάνου, σελ. 101 και έπ. και Εύλογίου Κουρίλα, Παίσιος ό μικρός, στο Περιοδικό «Ήπειρ. Έστία» 1953, σελ. 657 και έπ.

19. Όπου άμέσως πιδό πάνου σελ. 109 και έπ. Κατά τήν ίδια αυτή έποχή, έμφανίζονται και άλλοι ήπειρώτες έντεχνοι στιχορρογοί, πού όμως τά κείμενά τους είναι άπρόσιτα για μάς και κατ' άνάγκη, περιοριζόμαστε στα όσα βρίσκονται κοντά στην έρευνά μας. Για τους Ήπειρώτες αυτούς στιχορρογούς, θά μιλήσουμε πιδό λεπτομερειακά, θργότερα.

20. Ίστορία του Βεζήρ Άλή Πασιά Τεπελενλή, συντεθεισα παρά του λογιότατου Κωνσταντίνου Διαμάντου Τζουκαλά, στα «Ήπειρ. Χρονικά 1934, σελ. 5 και έπ.

21. Όπου στην ύπος. 18.

22. Στα 1674 π. χ. ό έκδοτικός οίκος Γλυκός («Ήπειρ. Χρονικά» 1935 σελ. 68) κυκλοφορεί τό Γεωπονικόν... «πώς νά σπέρνουν τους καρπούς, πώς νά κεντρώνουν τά δέντρα... και έξόχως, πώς νά κυβερνάται πός ένας νά μήν άσθενήσει πώποτε, έτι δέ και ιατρικά διάφορα άληθέστατα εις πάσαν άσθένειαν...». Στα 1724, ό τιμωτάτος και εδγεγέστατος Παναγιώτης Σαράφης, ό εκ παλαιάς Ήπειρου έλκων τό γένος... «βλέποντας τό παρόν Άντιδωτάριον (όπου άμέσως πιδό

πάνου, σελ. 68 και έπ.) χρησιμώτατον δν εις τας χειρας (ίσως μάλλον χρείας;) και ανάγκας τών άπόρων και πενήτων ανθρώπων...» γίνεται χορηγός τής από τό Γλυκú έκδοσης του από τόν Έξοχώτατο και Έλλογιμώτατο «έν ιατροφιλοσόφους κύριον, κύριον Σ τ α υ ρ ο ν Μ ο υ λ α τ η ν τόν έξ Έωαννίνων» φιλοπονηθέντος έκλαϊκευτικού αύτου ιατρικού συγγράμματος... «περ...ιοβό-

λων δηγμάτων... περί βασκανίας... περί λουμού... φλεβοτομίας... καθαρτικού... φύλλων και κορέων κλπ».

23. Τό μεγαλειότερό του τμήμα, άποσπασματικά όμως, είναι δημοσιευμένο από τόν Κ, Μ έ ρ τ ζ ι ο στα «Έπειρ. Χρονικά» (όπου στην ύποσ. 18) ή συμπλήρωσή του δέ έγινε, με ευγενική του Ί δ ι ο υ — ύστερα από παράκλησήμου — προσφορά, στα 1952.

Η Π Ε Ι Ρ Ω Τ Ι Κ Α Ι Π Α Ρ Ο Ι Μ Ι Α Ι

— Τράβηξι (ή έπαθι) του λιναριού τά πάθια

Κατά μεταφορά στή δημοτική τής αρχαίας «Δίνου πάθη έσχε»(1). Για τούς υπερβολικά δεινοπαθήσαντας, όπως δεινοπαθεί τό λινάρι, πού τό κατεργάζονται με σκληρά έπαναλαμβανόμενα χτυπήματα.

— Του χωριό δέ σι θέλ', πούν τ' παπα του σπίτ'

(Ότι ένώ δλόκληρο τό χωριό δέν σέ θάλει, έού ρωτῆς πού είναι του παπα τό σπίτι, πού ως γνωστόν συντηρείται από τό χωριό).
Γιά δσους έπιμένουν παράλογα και γίνονται φορτικοί.

— Του χωριό καίουνταν κι' οί πρυτάνις λούζουνταν

Έντίστοιχη πρós τό αρχαίο: τών οικιών ύμών έμπιπραμένων ύμεις άδετε.

— Του ντουφέκι τ' άδειανό, σκιάζει(2) έγα κι' έναγ δυό.

Γιατί φοβίζει τόν αντίπαλο τό ντουφέκι πού τό θεωρεί γεμάτο, φοβίζει όμως και τόν κάτοχο, γιατί ξαίρει ότι είναι άδειο, άνίκανο νά τόν προστατεύη.

— Του χάλασι ή μανέστρα(3)

Όταν ματαιώνονται τά σχέδια κάποιου.

— Τρεις π' σέχου τρεις π' μ' έεις κι τρεις πούγι του πιδι

(Τρεις μήνες πού σ' έχω και τρεις πού μ' έχεις και τριών μηνών τό παιδι συμπληρώνουν τό έννεάμηνον).
Έ εξαπατήσασα τόν άφελή σύζυγο προσπαθεί με άφελείς έπίσης αριθμητικές πράξεις νά δικαιολογήση τό πάθημά της.

— Φέβγ άπού σημειουμένουν(4) κι' άπού τρίχα κόκκινη

Πιστεύεται γενικά ότι οί άδικημένοι από τή φύσι γίνονται κακεντροχείς.

— Φτουχοϋ καμπάνα δέν άχάει, πλουσίου ξεκουφαίνει(5)

Ότι και στις τελευταίες στιγμές διατηρείται ή διάκρισις μεταξύ πλουσίου και φτωχοϋ.

— Φυδγάτι πουδαράκια μου, νά μή σῆς χ . . . ού κ . . . σιμ'

Γιά δσους καταλαμβάνονται από πανικό και σπεύδουν νά απομακρυνθούν από κάπου όλοταχώς.

1. Διλ. Ποικ. Έστορ.

2. Φοβίζει

3. Δόγοκομμένη σοϋπα με ρύζι, λ. βενετσιάνικη

4. Σημειουμένους, ό σημαδεμένος, ό άνάπηρος

5. Ό μακαρίτης Π. Έραβαντινός τήν αναφέρει ως έξής: πτωχοϋ καμπάνα δέν άχάει πλουσίου δέν ανασαίνει. Δέν τήν άκούσαμε έτσι στην Έπειρο. Έλλοϋ θά τήν άκουσε. Έλλως τε «πτωχοϋ» δέν λένε στην Έπειρο.

[Συλλογή Έδαγ. Μπόγνα]

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΠΟΓΚΑ

ΤΑ ΖΩΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ ΣΤΟΥΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥΣ ΘΡΥΛΟΥΣ *

Η ΚΑΡΑΚΑΞΑ

Λένε ότι η καρακάξα είναι πρωτεξαδέρφη της κάργιας (γκαΐλας). Έχουν δίκη. Είναι «πόνηρη» και κλέφτρα, τὸ ἴδιο ὅπως κι' ἐκείνη και συμμαζεύει σιτή φωλιά της ὅ,τι γυλιστερό και μπιχλιμπιδίστικο «τῆς βαρέσει στὸ μάτι», ὅπως κάνει και ἡ γκαΐλα.

Στὴν ἐξοχή, ἅμα συναντήσης γκαΐλες, ἐτοιμάσου νὰ ξαφνιαστῆς σὲ λίγο ἀπὸ τὰ διαπεραστικά καρακακράξ τῆς ἐξαδέρφης τους, πὸν θάναι κάπου ἐκεῖ κοντὰ και θὰ βοσκάη ἀθέατη στὸ γρασίδι, κάτω ἀπὸ καμμιά γκορτσιά. Στὴν ἰδιότονη φωνή της χρωσταίει και τὸ κοινό της ὄνομα κ α ρ α κ ά ξ α, πὸν εἶναι φτιαγμένο, κατ' ἀπομίμησι τῶν φθόγγων κ, ρ, ξ, πὸν ξεχωρίζουν καθαρά σὲ κάθε ξεφωνητό της.

Τὸ ἐπιστημονικό της ὄνομα εἶναι Κίττα ἢ Κίσσα ἢ μακρόουρο ρ ο ς. Στὰ Γιάννινα ὅμως και στὰ γύρω χωριά, ὡς τὴ Δωδώνη κι' ὡς τὸ Ζαγόρι, κι' ὡς τὰ Κούρεντα, ἂν δὲν κάνω λάθος, ἢ και στὰ Κατσανοχώρια, τὴ λένε καρακάξα (!) εἴτε παρετυμολογικά ἀπὸ τὴ χαρά, ὅπως θὰ τὸ ἠθελε ἕνας φιλόλογος, εἴτε ἀπὸ ἄλλη αἰτία, πὸν σπουδαία, ὅπως προτιμοῦν οἱ ἠπειρώτισσες πὸν πάντοτε τὶς ἀποσχολεῖ πολὺ τὸ γύρισμα τοῦ ξενητεμένου, ἢ τὸ γράμμα του, ἢ τὸ «χαμπέρι» του, ἢ ὁ πλουτισμός της οἰκογενεείας τους. Και μὲ τὴ συνεχῆ ἀπασχόλησι πεινχαίνοιν κάποτε, γιατί οἱ γυναῖκες, κατὰ τὴν Παραψυχολογία, ἔχουν μεγαλύτερη διαίσθησι ἀπὸ τὸν ἄνδρα, ἔχουν ψυχικὴ μεμβράνη εὐαίσθητη πὸν τὶς ἐπιτρέπει νὰ ἔχουν και ἔκτη αἴσθησι, και μιὰ ἀκόμα δηλαδὴ αἴσθησι παραπάνω ἀπὸ τὶς πέντε, πὸν ἔχουμε ὅλοι οἱ ἄλλοι. Γι' αὐτὸ και πιστεύουν συνειδητὰ κι' ὄχι ἀπὸ τὴ συνήθεια τῆς παραδόσεως, ὅτι ἡ καρακάξα «κράζει τὴ χαρά», ὅτι «φέρ' καλὰ χαμπέρια, πὸν τὰ ξένα» κλπ. Ἔτσι:

— «Γράμμα θὰ πάρου πὸν τοῦ πιδὶ μ'», λέει ἡ μιὰ,

— «Θὰ στρώσ' ἢ δ' λειὰ τ' ἀντρόσιμ'» λέει ἡ ἄλλη νοικοκυρά, ὅταν ἡ καρακάξα ἀρχινάει στὴν καρυδιά, στὴν «καργιά» (καρυά) τῆς γειτονιάς τὸ σιγοτραγουδό της, πὸν ἅμα τὸ καλοπροσέξῃ κανένας θὰ ξεχωρίσῃ, χωρὶς ἄλλο, και ἀνθρώπινες λέξεις.

Μερικοὶ λένε ὅτι τὶς λέξεις αὐτὲς τὶς μιμεῖται, ἐπειδὴ τὶς ἀκούει ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους κοντὰ στοὺς ὁποίους ζῆ, ὅπως μιμεῖται και φωνὲς πουλιῶν, ἄλλοι ὅμως ἐπιμένουν, καλὰ και σώνει, ὅτι ἡ καρακάξα εἶναι π ρ ο φ η τ ι κ ὸ πουλι και ὅτι μὲ τὰ «λόγια» της, κάτι μᾶς μηνάει, κάτι μᾶς προμαντεύει.

Τὸ ἴδιο πιστεύουν γιὰ τὴν τρυγόνα κι' οἱ Σαρακατσάνοι τῆς Ἡπείρου, ὅταν τραγουδοῦν και λένε:

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου

1. Καρακράξα, καρακάξα. Τὸ δεύτερο ρ ἀποβάλλεται γιὰ ἀνομοίωσι ἐπειδὴ προηγεῖται ἄλλο ρ τῆς λ, χαρά.

Χρυσή τρυγόνα λάλησε,
σὲ δένδρινο κλωνάρι.
Καὶ δὲ λαλοῦσε σὰν πουλί,
σὰν τ' ἄλλα τὰ πουλάκια.
Μόνο λαλοῦσε κι' ἔλεγε
μ' ἀνθρώπινη κουβέντα...

Καὶ μὴ θεωρήσουμε ἐντελῶς ἄστειο ὅτι καὶ τὰ πουλιὰ μιλάνε. Ἡ καθημερι-
νὴ πείρα καὶ συμβίωσι τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὰ πουλιὰ μᾶς διδάσκει ὅτι κι' αὐτὰ
ἔχουν γλῶσσα, μόνο πὸν δὲν τὴν καταλαβαίνουμε ἑμεῖς. Καὶ δὲν ἔχουν νὰ κόνουν
καὶ τόσο πολλὰς κουβέντες. Γιατὶ κι' οἱ ἀνάγκες τους εἶναι περιορισμένες.

Ὅταν καλοπροσέξει κανένας τὰ λόγια τῆς καρακάξας ἢ τὰ τραγούδια τῆς εὐ-
κολα διακρίνει ὅτι δὲν ἐπαναλαμβάνονται τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια. Τώρα χαμηλώνει ἢ
ἀνεβάζει τὸν τόνο τῆς φωνῆς, ἔπειτα βιάζει ἢ κάνει ἀργὸ τὸ μέτρο καὶ ἄλλες φορές
ἀβγατάει ἢ ὀλιγοστεύει τὴ φλυαρία τῆς. Ὅλα αὐτὰ σημαίνουν ὅτι πλέκει φράσεις,
ὅτι ἐκφράζεται. Καὶ οἱ συνηθισμένες κουβέντες τῆς καρακάξας πρέπει νὰ εἶναι τέ-
τοιες ἢ περίπου τέτοιες :

Ὅταν τρώει καὶ τὴν ἀκοῦμε νὰ μιλάη, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐκεῖνο πὸν
λέει τότε εἶναι ὅ,τι θὰ λέγαμε κι' ἑμεῖς σὲ παρόμοια περίπτωσι:

—Χμ! νόστιμο πούναι.... Χμ! πόσο μ' ἀρέσει....

Ἡ ὅταν δὲ βρῖσκει σκουλήκια στὸ γρασιδί, ἀνεβαίνει στὴν ἀγριογορτσιὰ
καὶ λέγει στὴ φίλη τῆς:

—Δὲ βρῖσκει ἐδῶ κανένας τίποτα, πᾶμε κάπου ἄλλου...

—Ποῦ πᾶς καλέ;

—Φεύγω ἔλα καὶ σὺ κατ' ἐδῶ. Κάνε γρήγορα, τρέξε. Νά, ἐκεῖ βλέπω ὠραῖα
πράγματα.

—Ποῦ εἶσαι, ποῦ χῶθηκες;

—Νὰ με! Δὲ μ' ἀκοῦς;

—Ἄ. τᾶφαγες ὄλα, δὲν ξανακάνω συντροφιά μαζί σου. Νά! νά! νά! (κράξ—
κράξ—κράξ).

—Ἄχ μὴ καυμένη καὶ σὺ, πόνεσσαα... Ζηλιάρα, παληοζηλιάρα!...

Κι' ἀπάνω στὸν καυγᾶ, ἄμα ἀκουστῆ θόρυβος, σταματοῦν ἀπότομα καὶ ἀφου-
κράζονται:

—Τὶ νᾶν' αὐτό; Κάτι ἄκουσα... Ἄχ φοβᾶμαιαίαι...

—Τρέχα νὰ κρυφτοῦμε, νὰ γλυτώσουμε.

Ὅποιος θεωρεῖ ἀλίθανο ὅτι τὰ πουλιὰ ἠμποροῦν νὰ κουβεντιάζουν μεταξὺ
τους καὶ διαθέτει λίγο καιρὸ, ἄς ἐπιδοθῆ συστηματικὰ καὶ ὑπομονητικὰ στὴν πα-
ρακολούθησι τῆς κουβέντας τους. Πόσον θὰ εὐχαριστηθῆ, ὅταν θὰ καταφέρη, ν'
ἀκούη τὰ μυστικὰ τῆς ζωῆς τῶν πουλιῶν. Τότε πιά δὲν θὰ τὸν βρῖσκη κανένας
παρὰ μόνο γύρω ἀπὸ τὶς καλάμ ἐς τῆς λίμνης ἢ στὰ δάση καὶ οἱ δικοὶ του θὰ τὰ
βάλουν μαζί μου, γιατί τούς... τὸν ἐστέρησα.

Προτοῦ μ'λήσουμε ὁμως γιὰ τὸν μεγάλο προορ·σμό, τὸν προφητικὸ καὶ μαν-
τικὸ, γιὰ τὸν ὁποῖον ἔχει πλαστῆ ἢ χαρακάξα, ὅπως πιστεύουν ἀπὸ τὴν πανάρχαια
ἐποχή, ὅπως θὰ δοῦμε, οἱ Δωδωνιάτισσες, οἱ Γιαννιώτισσες καὶ ἄλλες Ἡπειρωτίσ-
σες, ἄς δοῦμε πρῶτα πῶς ζῆ.

Εἶναι κομψὸ δίχρομο πουλί. Μαῦρο καὶ ἄσπρο. Στὴ ράχη τῆς φτερούγας
καὶ στὸ μισὸ στῆθος εἶναι ἄσπρη καὶ ὄλο τῆς τὸ ἄλλο σῶμα εἶναι μαῦρο γυαλιστε-
ρό, φανταχτερό μαῦρο. Ἡ κατάμαυρη οὐρὰ τῆς εἶναι ἀσυνήθιστη γιὰ πουλί τῆς
οἰκογενείας τῶν κορακοειδῶν. Μακρὰ καὶ σφηνωτῆ ὅπως εἶναι δίνει στὸ σύνολο
τῆς καρακάξας ἀρχοντικὴ μορφή, καὶ ἐξωτικὰ ὄψι.

Τὴ βρίσκει κανέννας σ' ὄλη σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα. Στὰς Ἀθήνας—στὰ περίεξη δηλαδὴ τῶν Ἀθηναίων—καὶ στὴν Ἀττικὴ, ἀπὸ τὸ Μπογιατί καὶ κάτω δὲν τὴν εἶδα. Δὲν ὑπάρχει στὴν Ἀττικὴ «κυνήγι», δὲν ἔχουν ἀφήκει δηλαδὴ νὰ ὑπάρχη οἱ χιλιάδες τῶν κυνηγῶν τῆς, πού δὲν ἔχουν τί νὰ βαρέσουν καὶ σκοτώνουν κάθε πουλί, πού θὰ δοῦν νὰ πετᾷ μπροστά τους, τρώγεται δὲν τρώγεται. Ἀφθογοὶ εἶναι οἱ μποῦφοι, οἱ κουκουβάγιες, τὰ σόια—σόια γεράκια, οἱ χαλκοκουροῦνες κι' ὄλα τὰ ἄλλα κορακοειδῆ, πλὴν τῆς γκαίλας, πού βλέπει κανέννας στὶς προθήκες τῶν εἰδικῶν κατασημάτων τῆς Ἀθήνας, μπαλασσωμένα κατορθώματα τῶν ἀθηναίων κυνηγῶν.

Ἡ καρακάξα δὲν εἶναι καὶ τόσο ξεθαρεμένη μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως ἡ γκαίλα. Εἶναι πολὺ φοβητσαίρα. Προτιμᾷ τὰ χωράφια καὶ τὴν ἐξοχή, γιατί καὶ πιὸ ἡσυχὴ εἶναι αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πιὸ καλὰ βγαίνει τὸ μεροδούλι τῆς. Βρίσκει ἐκεῖ περισσότερα σκουλήκια καὶ σκαθάρια, περισσότερα ὄπωρικά, ἀλλὰ καὶ περισσότερα ξένα αὐγά. Εἶναι σκληρὴ διώκτρια τῶν ἄλλων πουλιῶν, τῶν ὠδικῶν, τῶν ὁποίων ρημάζει κυριολεκτικὰ τὶς φωλῆς. Ὅσες καρκαξὲς πρέπει νὰ κάνουν τὸν «Διὸς ἄγγελον»⁽¹⁾ στὶς γιαννιώτισσες καὶ εἶναι ἀναγκασμένες νὰ ζοῦν στὴν πόλι, δὲν χτίζουν ποτὲ τὴ φωλῆά τους στὶς ἀστρέγες καὶ τὰ τοβάνια τῶν παληῶν γιαννιώτικων σπιτιῶν, ὅπως οἱ γκαίλες, ἀλλὰ στὴν κορυφὴ καμμ' ἄς λεύκας, ἐκεῖ γύρω στὰ μποστάνια, ἢ καμμιάς φτεληᾶς, ἔξω ἀπὸ τὴ πόλι. Ὅλα κι' ὄλα. Ἡ καρκακάξα δὲν ἔχει τὴν κουταμάρα τῆς γκαίλας καὶ προτιμᾷ νὰ παλαίβῃ μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως ἐκεῖ στὴν κορυφὴ, παρὰ νὰ ἰδῆ τὰ παδιὰ τῆς στὶς γιαννιώτικες αὐλές, μὲ κομμένα τὰ φτερά, νὰ τὰ τυραγοῦν, νὰ τὰ «τζελατεύουσι» τὰ γιαννιωτάκια. Γι' αὐτό, ἐνῶ ἐξημερωμένες γκαίλες βρίσκεις σιὰ Γιάννινα σὲ πολλὰ χέρια, καρκακάξα δὲν θὰ ἰδῆς καμμιά. Οὔτε κι' ἀπόχτησα ποτέ μου, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ μπαλασσωμένη, δῶρο φιλικό, πού διατηρῶ στὴν Ἀθήνα, ἔτσι γιὰ τὸν καημὸ τῆς Δωδώνης.

Ἄμα ἰδῆς φωλῆὰ σὲ λεύκα ἢ φτεληὰ μὴ ρωτᾶς νὰ μάθῃς τίνος πουλιοῦ εἶναι. Κανένα ἄλλο πουλί ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καρκακάξα δὲ χτίζει τόσο ψηλά, ἐκεῖ πού εἶναι ἀδύνατο νὰ σκαρφαλώσουν τὰ παιδιά⁽²⁾. Καὶ τί φωλῆὰ περίτεχνη καὶ περαιοημένη! Ὡς καὶ μὲ στέγη τὴ σκεπάζει, γιὰ νὰ μὴν ὑπάρχη φόβος νὰ τῆς ἀρπά-

1. Ὁ κίρκος, ὁ κίλις τῶν Γιαννίων, ἦταν κι' αὐτὸς μαντικὸ πουλί καὶ χαρακτηριζόταν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ὡς «Ἀπόλλωνος ἄγγελος».

2. Ὁ σεβαστὸς φίλος καὶ καθηγητῆς μου στὰ ἑλληνικὰ καὶ τουρκικὰ, ὅταν φοιτοῦσα στὸ Σχολαρχεῖο στὴ Ζωσιμαῖα (1905) Γιαννιώτης καὶ παληὸς δικηγόρος—ἐπὶ Τουρκίας—κ. Σωτ. Συρμακέσης, μοῦ διηγήθηκε τὴν ἐξῆς ἱστορία, πού εἶναι χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴ μεγάλη δυσκολία νὰ φθάσῃ κάποιος τὴ φωλῆὰ καρκακάξας στὴν κορυφὴ λεύκας: Ζοῦσε κατὰ τὸ 1900 στὰ Γιάννινα ἕνας κηροπώλης, «κηροποῦλος», πού λεγόταν Σκόδρας. Εἶχε σπίτι στὴν Καλούτσα, ἐκεῖ κάπου στὰ μισὰ τῆς ὁδοῦ ΚΑ' Φεβρουαρίου, μιὰ μεγάλη αὐλὴ καὶ μὲ μιὰ ψηλὴ λεύκα στὸ βάθος. Στὴν κορυφὴ τῆς οἱ καρκακάξες εἶχαν πλέξει μιὰ φωλῆὰ. Ὁ ὑπάλληλος τοῦ Σκόδρα, ὁ Γιώργος, ἀνέβηκε κάποτε ψηλά στὴ λεύκα καὶ κρέμασε μιὰ καντήλα, καὶ τὴν ἀναβῆ ἀνεβοκατεβάζοντάς τὴν μὲ σκοινί, ἐφωδιασμένο μὲ «καρούλι», κάθε φορὰ πού οἱ Τούρκοι γιὰ τὸ ραμαζάνι (νηστεία) ἢ τὰ μεβλιούτια (γενέθλια τοῦ Μωάμεθ) ἀναβαν τὰ δικὰ τους καντήλια, στὸ μιναρὲ τοῦ τζαμιοῦ τῆς Καλούτσας. Μ' αὐτό, ὁ ἀπλοϊκός, ἀλλὰ μὲ βαθειὰ θρησκευτικὴ πίστι Γιώργος, ἤθελε νὰ δεῖξῃ ὅτι ἡ καντήλα τῆς Χριστιανωσύνης ἔπρεπε, ὅποιοδῆποτε νὰ βρίσκεται ψηλότερα, σὲ θέση ἀνώτερη, ἀπὸ τὴν καντήλα τῶν Τούρκων.

Κάποιοι γιὰ νὰ «τὸν κουντίσουν» γιατί ὁ καῦμένος ἦταν καὶ «ψίχα ἀλαφρὸς» στὸ μυαλό, ἦταν «ἀλαφρογορτῆ» ὅπως τὸν ἔλεγαν, τοῦ λένε κάποτε:

—«Ἡμεῖς λέμι, Γιώργου, ὅτ' δὲ μπουρεῖς νὰ σκαρβιλῶεις (σκαρφαλώσης), ὡς τὴν καρκαξουφουλῆ».

—Ἰγὼ, βαρὲ (μωρὲ), ἔκαν' ἐκεῖνος, μι' ξαίριτι καλά;

Κι' ἀμέσως ἀγκαλιάζει τὴ λεύκα καὶ παρὰ τὸ σελβάρι, πού τὸν ἐμπόδιζε—πολλοὶ Γιαννιώτες δὲν εἶχαν ἀρχίσει ἀκόμα νὰ φοροῦν τὰ «στενά» καὶ φοροῦσαν ἕνα εἶδος σαλβάρια, μὲ ὄχι μακρὰ φουφούλα πού τᾶλεγαν μπουραζάνες—καὶ παρὰ τὸ ὅτι τὸ κορμί τῆς λεύκας γλυστράει καὶ τὰ κλωνάρια δὲν εἶναι ἀπλωτά, ὅπως στὰ ἄλλα τὰ δέντρα, ἀλλὰ σφικταγκα-

ξουν τὰ μικρά, τὰ ἄλλα ἀρπακτικά. Μόνο μιὰ τρύπα ἀφήνει πλάγι, γιὰ νὰ μπαίνοβγαίνη. Γεννάει 4—5 αὐγά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα βγαίνουν, πολὺ σύντομα μάλιστα, σὲ 15 μέρες, τὰ «καρακαξόπ'λα» λὲς καὶ βιάζεται ἡ μάννα γιὰτὶ ἔχει καὶ προφητικὰ καθήκοντα. Τ' ἀγαπάει δὲ πολὺ τὰ παιδιὰ της, ὅπως ἀγαπάει πολὺ καὶ τὸ ταῖρι της. Γι' αὐτὸ καὶ «κλαίει καὶ δύρεται» ἐπὶ ἡμέρες καὶ δὲν ξεμακραίνει ἀπὸ τὸν τόπο τοῦ σκοτωμοῦ του. Εἶναι πολὺ θρηνητικὸ τὸ κλάμα της καὶ πολὺ συγκινητικὸ τὸ πένθος της.

Ἡ καρκαξά ὅταν τὴν πιάνουν μικρὴ, συνηθίζει κοντὰ στὸν ἄνθρωπο, σὰν τὴν γκαίλα, καὶ μαθαίνει ἔνω σωρὸ διασκεδαστικὰ πράγματα, ὅπως ὄλα τὰ κορακοειδῆ, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα καὶ ἡ Κίσσα, ἡ συγγένισσά τους. Μοῦ διηγήθηκαν ὅτι ὑπάρχει σήμερα σ' ἓνα καφενεῖο τῶν Πατρῶν μιὰ καρκαξά (ἡ γκαίλα), πού τὴ δίδαξε ὁ ἀφεντικός της καὶ κάνει...τὴ ζητιάννα. Γυρίζει στὰ τραπεζάκια καὶ ζητιανεύει χιλιάρικα. Βάζει τὸ χιλιάρικο στὸ στόμα, κι' ὅταν, γιὰ νὰ γελάσουν μαζί της, τῆς δώκουν καὶ δεύτερο, αὐτὸ τὸ πιάνει δὲ τὸ πόδι καὶ τρέχει γρήγορα—γρήγορα στὸν καταστηματαρχῆ. Στὸ βάθος τοῦ ἀσπίου αὐτοῦ βλέπομε τὸ ἔνστικτο τῆς ἀρπαγῆς, τὸ ἔνστικτο τῆς κλοπῆς καὶ τῆς κρυψώνας.

Κάποτε τὸ ἔνστικτο αὐτὸ τῆς καρκαξᾶς ἔγινε αἰτία, ὅπως διάβασα, νὰ διαλυθῆ ἓνα συνοικέσιο. Ἦταν δυὸ ἀρραβωνιασμένοι, πού ἀγαπιόντουσαν πολὺ. Μιὰ μέρα ὁ μνηστῆρ ἦτο στὸ σπῖτι τῆς μνηστῆς καὶ θέλοντας νὰ πλύνῃ τὰ χέρια του γιὰ νὰ καθίση στὸ γεῖμα, ἀκούμπησε κάπου πρόχειρα τὸ δαχτυλίδι του, οἰκογενειακὸ κειμήλιο. Ἡ καρκαξά, πού εἶχαν ἐκεῖ, τὸ εἶδε καὶ μὲ τρόπο τὸ «σούφρωσε» καὶ τὸ πῆγε στὴν κρυψώνα της. Δὲν τὴν εἶδε κανένας. Ὁ μνηστῆρ ἀπέδωσε τὴν κλοπὴ στὴν μνηστῆ καὶ στοὺς δικούς της, ἔφυγε ταραγμένος, διέκοψε τὶς σχέσεις καὶ στὸ τέλος ἀνεχώρησε γιὰ χῶρες μακρινές. Πέρασαν 25 ὀλόκληρα χρόνια, γέρασαν καὶ οἱ δυὸ ἀνύπαντροι καὶ μόλις τότε κατῶρθωσε ἡ μνηστῆ διαβάζοντας γι' αὐτὸν κάτι στὶς ἔφημερίδες, νὰ τὸν ἀνακαλύψῃ, νὰ τοῦ γράψῃ καὶ νὰ τοῦ ἐξηγήσῃ τί εἶχε συμβῆ καὶ νὰ ἀνασυνδεθοῦν ἡλικιωμένοι πιά καὶ οἱ δυό. Λίγο μετὰ τὴν διακοπὴ τῶν σχέσεων, παρακολούθησαν στὸ σπῖτι τῆς μνηστῆς τὴν κακὴ αὐτὴ συνήθεια τῆς καρκαξᾶς καὶ ἀνακάλυψαν τὴν κρυψώνα. Ἐκεῖ βρῆκαν διάφορα κλεμμένα καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτὰ καὶ τὸ δαχτυλίδι τοῦ μνηστῆρος.

Ἡ καρκαξά ὡς μάντισσα

Πολλὲς εἶναι οἱ μαρτυρίες τῶν ἀρχαίων γιὰ πουλιὰ προφητικὰ, γιὰ «μαντικά ὄρνεα», ὅπως τὰ ἔλεγαν, πού προεφήτευαν στοὺς ἀνθρώπους τὰ εὐχάριστα ἢ τὰ δυσάρεστα, τὰ «μαντιᾶτα», τὰ ποθοῦμενα ἢ τὰ ἀλευχόμενα τοῦ βίου, τοῦ βίου αὐτοῦ τοῦ σπαρμένου μὲ πόνο, πού μόνο ὁ εὐσπλαχνικὸς χρόνος μπορεῖ καὶ βαλσαμώνει, καὶ ἡ ἐλπίδα γιὰ καλλίτερη ζωὴ μπορεῖ καὶ μαλακώνει. Καὶ τὰ προέλεγαν, εἴτε μὲ τὸν τρόπο πού πετοῦσαν (πέταμα πρὸς ἀνατολὰς π. χ. ἐσήμαινε εὐτυχία, πρὸς δυσμὰς δυστυχία κ. ο. κ.), εἴτε μὲ τὴ φωνὴ τους, τοὺς «κρωγμούς».

Γιὰ τὴ μαντικὴ τοῦ εἴδους αὐτοῦ, τὴν οἰωνοσκοπία⁽¹⁾ γράφοντας ὁ Πλούταρχος

λιάζουν τὴ μάννα τους καὶ ἐμποδίζουν τὴν ἀναρρίχῃσι, τὸ «κλείτσιουμα», μὲ τὰ πόδια, φτάνει σὲ λίγο σὰν ἀκροβάτης στὴν κορυφῆ—κορυφῆ τῆς λεύκας, ὅπου ἡ φωλῆ τῆς καρκαξᾶς, ἐνῶ ὁ καρκαξοπατέρας καὶ ἡ καρκαξομάννα χαλοῦσαν τὸν κόσμον. ἀπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του, μὲ τὰ ξεφωνητὰ τους. Ὅσοι εἶχαν μαζωχτῆ ἀπὸ κάτω—ἀνάμεσά τους ἦταν κι' ἓνας—δύο Τοῦρκοι γιαννιώτες τῆς γειτονιάς, κρατοῦσαν τὴν ἀναπνοὴ τους, καθὼς ἡ λεπτὴ καὶ «θραυερῆ» κορυφῆ τῆς λεύκας λύγιζε, «βάιζε» ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ Γιώργου. Ἀφοῦ περιεργάσθηκε τὴ φωλῆ ὁ Γιώργος κατέβηκε. «Εἶχε μέσα, εἶπε, δύο ἄφτερα «γκόλια», καρκαξόπ'λα. Ἀλλὰ μοῦρθι (νήλα) κρῖμα γιὰ τ' μάννα τ'ς κι δὲν τὰ πῆρα». Δείχνει κι' αὐτὸ ὅτι οἱ Γιαννιώτες ἀγαποῦσαν καὶ σέβονταν τὴ καρκαξά περισσότερο κι' ἀπὸ τὴ γκαίλα.

Γ. Οἰωνός=πιτηνὸ

χος, πού πιστεύε ἀδίστακτα, σάν μύστης πού ἦτο ὅτι ἡ θέλησι τοῦ Θεοῦ φανερώ-
νονταν καί μέ τῆ φωνῆ τῶν πτηνῶν ἀναφέρει στήν ὥραλα πραγματεία του «Περὶ
τῶν ἐκλελοιπότην Χρηστηρίων» ρητά, ὅτι λαμβάνουν μέρος στή μαντική αὐτῆ καί
οἱ κόρακες. «Ἄλλ' ἐμεῖς πιστεύομε, γράφει, ὅτι ὁ Θεὸς ἐκδηλώνοντας τῆ θέλησί του
μεταχειρίζεται καί τοὺς ἐρωδιούς καί τοὺς τροχίλους καί τοὺς κόρακας κρώζοντας». Ὁ
κόρακας καί στήν Ἡπειρο θεωρεῖται ὅτι προαγγέλλει θάνατο μέ τῆ φωνῆ του.
Γι' αὐτὸ καί ἡ δημοτικὴ μῦσα ψάλλει:

Τ' ἔχεις καὶ μένε κόρακα, πού σκούζεις καί βρυχιέσαι;
Μῆνα διψᾶς γιὰ γαίματα, μῆνα πεινᾶς γιὰ λέσια(1);

Μέ τῆ λέξι «κόρακας» ὁ Πλούταρχος ἐννοεῖ, βέβαια, τὰ γνωστὰ καί σ' ἐμᾶς
σήμερα κοράκια, ὅχι ὅμως καί τὴν καρακάξα, πού ἀνήκει, ὅπως εἶδαμε καί αὐτῆ
σὴν οἰκογένεια τῶν κορακοειδῶν.

Ἄλλ' ἂν γι' αὐτῆ πρέπει νὰ ἀνατρέξουμε στὸν Ἡρόδοτο, στὸν «πατέρα τῆς
ἱστορίας». Ὁ Ἡρόδοτος ἐπεσκέφτηκε τὸ Μαντεῖο τῶν Θηβῶν, τῆς Αἰγύπτου κα-
καθὼς καί τὸ Μαντεῖο τῆς Δωδώνης. Στὸ τελευταῖο βρῆκε, γράφει, τρεῖς μάντισσες.

Τὴν Προμένηα, πού ἦταν «ἡ πρεσβυτάτη», τὴν Τιμαρέτη καί τὴ Νικάνδρη,
τῆ «νεωτάτη». Οἱ ἱέρειες αὐτῆς τοῦ εἶπαν ὅτι, κατὰ παλαιότατη παράδοσι, «δύο
πελειάδες μέλαιναί» πέταξαν ἀπὸ τὴς Θῆβες τῆς Αἰγύπτου. Καί ἡ μὲν μία πῆγε
σὴν Λιβύη (ὅπου καί κτίστηκε τὸ Μαντεῖον τοῦ Ἀμμωνος Διός), ἡ δὲ ἄλλη ἦρθε
σὴν Δωδώνη, ὅπου κάθησε ἐπάνω σὲ φηγό, (βαλανιδιά)(²) τοὺς μίλησε μέ ἀνθρώπι-
νη φωνῆ καί τοὺς εἶπε ὅτι πρέπει νὰ κτισθῆ Μαντεῖο τοῦ Διός. Οἱ «ἐπιχώριοι»,
πού ἄκουσαν τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ πουλιοῦ, τὰ θεώρησαν ὅτι ἦταν θεῖα λόγια καί
ἔκτισαν ἐκεῖ τὸ Μαντεῖο. Τῆ διήγησι αὐτῆ τῶν ἱερειῶν, προσθέτει ὁ Ἡρόδοτος, τὴν
ἐπεβεβαίωσαν καί οἱ ἄλλοι Δωδωναῖοι(³).

Ὁ Ἡρόδοτος μὴ πιστεύοντας ὅτι ἦταν πουλι ἡ πέλεια, παραδέχεται τὴν ἄλ-
λη ἐκδοχή, πού τὴν ἄκουσε σὸ Μαντεῖο τῶν Θηβῶν. Ἐκεῖ οἱ ἱερεῖς τοῦ εἶπαν ὅτι
κάποτε Φοῖνικες ἔκλεψαν δύο ἱέρειες τοῦ Μαντείου καί τὴς πούλησαν τῆ μία σὴν
Λιβύη καί τὴν ἄλλη σὴν Ἡπειρο, στοὺς Θεσπρωτοὺς. Φρονεῖ ὅτι αὐτῆ εἶναι ἐκεί-
νη πού συνεβούλευσε τοὺς Δωδωναίους νὰ κτίσουν τὸ Μαντεῖο τοῦ Διός. «Μοῦ
φαίνεται δέ, λέγει, ὅτι τὴς γυναῖκες τὴς εἶπαν πελειάδες, γιατί ἦταν βάρβαρες (τὴν
γλώσσαν) καί φαίνονταν στοὺς Δωδωναίους ὅτι μιλοῦσαν τὸ ἴδιο ὅπως καί τὰ πτη-
νὰ (δηλ. ἀκατανόητα). Τὸ ὅτι δὲ τὴν ἐχαρακτήριζαν ὡς μέλαιναν αὐτὸ σημαίνει,
λέγει, ὅτι ἦτο γυναῖκα Αἰγυπτία(⁴)».

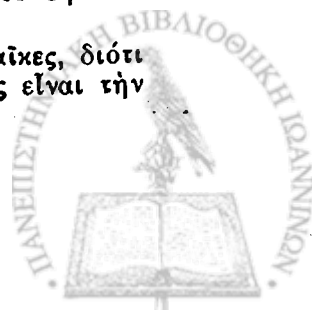
Ὁ Ἡρόδοτος δὲν ἤμπορῶσε, βέβαια, παρὰ νὰ δεχθῆ τὴν πρώτη ἐκδοχή ὡς
τὴν πιὸ θετικὴ. Καί γιὰ νὰ τὴν κάνει πιστευτὴ καταφεύγει σὴς παραπάνω ὑποθέ-

1. Λέσια=πτώματα. Λέξις τουρκικὴ,

2. Φηγὸς γράφουν σήμερα τὰ λεξικά μας ὅτι σημαίνει ἄξυά, λατ. FAGUS. Κατὰ τὴν
ἀρχαιότητα ἐσήμαινε εἶδος δρυὸς (βαλανιδιάς). γνωστὴ σὴν Ἡπειρο ὡς ἡμερόδενδρο, τοῦ
ὁποίου τὰ βάλανια ἢ βελάνια τρώγονται. Βρίσκουμε ὀρθότερη τὴν ἐρμηνεία τῆς φηγοῦ ὡς
βαλανιδιάς σὴν ἐποχὴ τοῦ Ἡροδότου, γιατί ἡ ὄξυά δὲν εὐδοκιμεῖ σὲ χαμηλὰ μέρη ὅπως
ἡ Δωδώνη, ὅπου ὅπως καί στὰ ἄλλα «ριζὰ» τῆς κοιλάδος τῶν Ἰωαννίνων εὐδοκιμεῖ ἡ δρυς.
Ἡ ὄξυά εὐδοκιμεῖ σὲ μεγάλα ὕψη γι' αὐτὸ καί τὴ συναντᾶμε σὴς κορυφῆς τῆς Πίνδου (Μέ-
τσοβο, Ζαγόρι κ.ά.).

3. Ἰζομένην δὲ μιν ἐπὶ φηγὸν ἀυδάσασθαι φωνῆ ἀνθρωπηῆ, ἐκ χρωῶν εἶη μαντήϊον
αὐτόθι Διὸς γενέσθαι, καί αὐτοὺς ὑπολαβέειν θεῖον εἶναι τὸ ἐπαγγελόμενον αὐτοῖσι, καί
σφέας ἐκ τούτων ποιῆσαι. Δωδωναίων δὲ αἱ ἱέρειαι ἔλεγον ταῦτα, συνωμολόγεον δὲ σφι καί
ἄλλοι Δωδωναῖοι. (Ἡρόδοτ. Β. 55).

4. Πελειάδες δὲ μοι δοκέουσι κληθῆναι πρὸς Δωδωναίων ἐπὶ τούδε σὶ γυναῖκες, διότι
βάρβαροι ἔσαν, ἐδόκεαν δὲ σφι ὁμοίως ὄρνεσι φθέγγεσθαι. Μέλαιναν δὲ λέγοντες εἶναι τὴν
πελειάδα, σημαίνουσι ὅτι Αἰγυπτίη ἢ γυνὴ ἦν (Ἡροδ. Β. 57).

σεις. Δέν ήταν στὸν Ἡρόδοτο προσιτὰ αὐτὰ τὰ ἀφύσικα φαινόμενα—δηλ. πούλι πὺν νὰ μιλήη μὲ ἀνθρώπινη φωνή—ὅπως ἦταν ἀργότερα στὸν Πλούταρχο, γιὰτὶ ὁ Πλούταρχος ἔζησε 27 ὀλόκληρα χρόνια μέσα στὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν. Ἐγὼ τὴν γνώμη καὶ τὴ διαίσθησι ὅτι ἡ πέλεια αὐτή, πὺν μεταφράζεται ἀνεπιτυχῶς «ἀγριοπεριστερά», (Προβλ. καὶ Ὅμηρ. Λεξ. Πανταζίδου) δέν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν ἀγαπημένη καὶ στίς σημερινές ἡπειρώτισσες χαρακάξα.

Δέν ἐφρόνισα νὰ μάθω ἀπὸ ποιὸν καὶ πότε ἐρμηνεύθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἡ πέλεια⁽¹⁾ στὴ νεώτερη γλῶσσα ὡς ἀγριοπεριστερά. ἀλλὰ μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι λανθασμένη ἡ ἐρμηνεία αὐτή. Διότι:

α) Ὁπου ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος τὴ λέξι πέλεια, τὴν ἀναφέρει γιὰ νὰ συμβολίσῃ τὴ δειλία. Θεωρεῖ δηλ. τὴν πέλεια σὰν πούλι ὑπερβολικὰ φοβητσιάρικο. «Τρήρωσι πελειάσιν ὁμοῖαι» (ὁμοῖαι μὲ δειλὲς πελειάδες) ἢ «φύγεν ὡς τε πέλεια» (ἔφυγε (τρομαγμένη) σὰν πέλεια). Ἰλ. Ε 788, Φ 493. Ἀλλὰ γιὰ νὰ χαρακτοῖζῃ ὁ Ὅμηρος δειλό, κί' ἀκόμα πὺν πολὺ, σύμβολο τῆς δειλίας, ἓνα πούλι, ὑποτίθεται ὅτι ἡ παραβολὴ γίνεται μὲ πούλι γνωστὸ, προστὸ στὴν ἐμπειρία τοῦ ἀνθρώπου. Γιὰτὶ γιὰ νὰ εἶναι ἐπιτυχημένη καὶ νοητὴ μιὰ εἰκόνα παραβολῆς, πρέπει αὐτὸς πὺν τὴν ἀκούει νὰ ἔχη καὶ προσωπικὴ ἀντίληψι γιὰ τίς ιδιότητες τοῦ ὑποκειμένου, στὴν περίπτωσηί μας, τῆς πέλειας, πὺν χρησιμοποιεῖται στὴν παραβολή. Καταλαβαίνουμε τί θὰ πῆ «τρομάρα λαγοῦ» γιὰτὶ μᾶς συνέβη κάποτε στὴ ζωὴ μας νὰ δοῦμε λαγὸ μὲ τί εἶδος τρεχάλα ἀπομακρύνεται. Ἀλλὰ ποῖός, ἀρά γε, νὰ ἔχη ἰδῆ τὸ ἀπρόσιτο ἀγριοπερίστερο πῶς τρομάζει καὶ πῶς φεύγει; Τὴν χαρακάξα ὅμως καὶ συχνὰ τὴ συναντᾶμε, ἀλλὰ, καὶ πόσο φοβητσιάρικα εἶναι, τὴ βλέπουν στὰ χωριά κάθε στιγμῆ.

β) Στὴ Δωδώνη εἶπαν στὸν Ἡρόδοτο ὅτι «ὅπως ἀκούσαμεν ἀπὸ τοὺς γεροντότερους, κάποτε ἦρθε μιὰ πέλεια ἐδῶ καὶ ἀφοῦ ἐκάθητε σὲ μιὰ βαλανιδιὰ εἶπε τὸ καὶ τό, μὲ ἀνθρώπινη φωνή». Ἡ βαλανιδιὰ αὐτὴ βέβαια θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν κοντὰ σὲ ἀνθρώπινες κατοικίες ἢ ἔστω καλύβες γιὰ νὰ μπορέσουν οἱ «ἐπιχώριοι» νὰ τὴν ἀκούσουν, καθὼς μιλοῦσε. Ἀλλ' ἂν ἡ πέλεια ἦταν ἀγριοπερίστερο, πὺν κάθθε ἄλλο παρὰ λάλο εἶναι—ἡ ζωολογία δέν ἀναφέρει κἂν, ὅτι ἔχει φωνή—πῶς ἡμπορεῖ νὰ πιστευθῆ ὅτι μίλησε ἢ ὅτι κάθησε σὲ ψηλὸ δένδρο κοντὰ σὲ ἀνθρώπους, ὅταν εἶναι γνωστὸ ὅτι τὸ ἄγριο αὐτὸ πούλι ἀπσφεύγει συστηματικὰ καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ψηλὰ δένδρα;

Τὸ ἀγριοπερίστερο κτίζει τὴ φωλιὰ του στοὺς ἀπόκρημους βράχους τῶν ἡπειρωτικῶν βουνῶν, στὰ σκέμια καὶ στίς ἀπρόσιτες στὸν ἀνθρώπο σπηλιές⁽²⁾, ἐνῶ ἡ χαρακάξα ἀντίθετα καὶ λαίσιστατὴ εἶναι καὶ κοντὰ στὰ χωριά ζῆ κάποτε δὲ καὶ μέσα σὲ αὐλές, ἀλλὰ καὶ σὲ ψηλὰ δένδρα προτιμᾶει νὰ κάθεται, ὅπου καὶ πλέκει τὸ σιγοτραγούδι της, ἀπὸ «προφητικὴ» συνήθεια καὶ ἀνάγκη.

Ὁ Ὅμηρος κάνει τὴν τιμὴ τῆς γκαίλας καὶ τὴν ἀναφέρει δυὸ φορὲς στὴν Ἰλιάδα. «Ὅς τ' ἐφόβησε κ ο λ ο ι ο ὕ ς τε ψῆράς τε» (ὁ ὁποῖος—ἰέραξ—ἐφόβισε τίς γκαίλας καὶ τὰ ψαρόνια). Ὑπῆρχαν δὲ καὶ τότε κοπάδια ἀπὸ γκαίλας (κάργιες) μᾶς λέει ὁ Ὅμηρος, ὅπως καὶ σήμερα.

1. πέλεια πλῆθ. πελειάδες.

2. Παιδιά ὅταν εἶμασταν, ξεκινούσαμε ἀπὸ τὰ Γιάννινα, πρὸς τὰ δυτικὰ καὶ πααίναμε μιὰ δύο ὄρες δρόμο σ' ἓνα μέρος ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ Σταυράκι, πὺν τὸλεγαν «Βαθόλακκα». Ὁ Βαθόλακκας εἶναι ἓνα βαθούλωμα γῆς πελώριο. κί' ἀπὸ πάνω του κρέμονται ἀπόκρημνα καὶ ἀπάτητα ἀπὸ ἀνθρώπινο πόδι βράχια, σωστὰ κράκουρα. Ἐκεῖ πααίναμε ἀπὸ περιέργεια γιὰ νὸ ἰδοῦμε τίς φωλιές, πὺν εἶχαν ἐκεῖ σ' αὐτὰ τὰ βράχια τ' ἀγριοπερίστερα. Συνήθως πααίναμε στὸ πανηγύρι τῶν Ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης, κατὰ τὸ ὅποιο ξεσηκωνόνταν καὶ ὅλα τὰ Γιάννινα, τὰ παλῆὰ ἐκεῖνα χρόνια, καὶ πῆγαιναν στὸ Σταυράκι μὲ τὰ πόδια οἱ περισσότεροι. Οἱ λίγοι, οἱ πλούσιοι «οἱ χούμενοι» πῆγαιναν μὲ καρρότσα (ἀμάξι τοῦ πλανῶ).

«ὡς τε ψαρῶν νέφος ἔρχεται ἢ ἐ κ ο λ ο ι ῶ ν
οὔλον κεκλήγοντες, ὅτε προΐδωσιν
Ιόντα κίρκον, ὅτε σμικροῖσι
φόνον φέρει ὀρνίθησιν

Ἰλ. P. 755—756

[Κι' ὅπως ἔρχεται σύγνεφο ἀπὸ ψαρῶνια ἢ γκαίτες,
ποῦ δυνατὰ τσιρρίζουν, ὅταν δούν
Κίρκος (1) νὰ χυμάη, ποῦ θραῦσι
στά τσιροπούλια κάνει.]

Μετάφρ. Σ.

Κίττα ὁμως ἢ Κίτσα, δηλαδή ἢ γνωστή μας καρακάξα, δὲν ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Ὅμηρο οὔτε στὴν Ἰλιάδα οὔτε καὶ στὴν Ὀδύσεια. Ἄλλ' εἶναι δυνατόν ὁ τόσο παρατηρητικὸς Ὅμηρος (2) ποῦ ἀναφέρει τὰ ψαρῶνια καὶ τὶς γκαίτες καὶ πολλὰ ἄλλα πουλιὰ ὡς καὶ τὸ χαριτωμένο παπάκι τῶν λιμνῶν, τὸ «βουτ'στάρι» τῆς (Παμβώτιδος) λίμνης μας, νὰ μὴν εἶδε ἢ νὰ μὴν ἐσκέφθη νὰ δανεισθῇ εἰκόνες ἀπὸ τὴν παρακοιμώμενη τῆς γκαίτας στοὺς ἀγροὺς καρακάξα, μὲ τὰ δυνατὰ ξεφωνητά της, τὴν παράξενή της ὄψιν καὶ τὸ τρομάγμα ποῦ κάνει καὶ φεύγει «ὡς τε πέλεια» μόλις ἀντιληπθῇ ἀπὸ μακρὰ ἀνθρώπο; Γι' αὐτὸ βρίσκω περισσότερο πιθανὸ ἢ καρακάξα νὰ ἐλέγετο «πέλεια» στὴν ὀμηρικὴ ἐποχὴ, γιὰτι ὅλες οἱ ἐνδείξεις βλέπουμε ὅτι εἶναι μὲ τὸ μέρος της. Ὡς Κίττα ἢ Κίτσα ἢ μακρόουρος συναντᾶται πολὺ μεταγενέστερα, πολὺ μετὰ τὴν ἐποχὴ καὶ τοῦ Ἡροδότου.

δ) Γιὰ ἐκεῖν' ν ποῦ δὲν εὐρίσκει ἀρκετὲς τὶς ἐνδείξεις αὐτὲς παραθέτω καὶ τὴ μαρτυρίαν τοῦ μεγάλου φυσιοδίφου, τοῦ Ἀριστοτέλη παῦ μᾶς διέσωσε ὁ Ἡσύχιος στὸ λεξικόν του: «πέλεια περιστέρα, καὶ αἶ ἐν Δωδώνῃ θεσπίζουσαι μάντιες. Ἀριστοτέλης φησὶ διαφέρειν περιστέρας καὶ πελέιας». Ἐδῶ, ὑποθέτω, βρίσκομε καὶ τὸ κλειδί, ποῦ μᾶς λύει τὴν ἀπορία, γιὰτι ἡ πέλεια ἔγινε ἀγριοπεριστερά. Ὁ συλλογισμὸς, ὁ ἐσφαλμένος βέβαια, τοῦ μεταφραστοῦ πρέπει νὰ ἦταν ὁ ἑξῆς: Ἀφοῦ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, ἡ πέλεια διαφέρει ἀπὸ τὸ περιστέρι ἄρα πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἄγριο περιστέρι. Ὑπῆρχε, δηλαδή, ἀνέκαθεν ἀμφιβολία γιὰ τὴν πέλεια τί πουλι ἦν, καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡσυχίου.

Ἐπειτα καὶ τὸ ντύσιμο τῆς καρακάξας βοηθεῖ στὴν παραδοχὴ τῆς ἐρμηνείας ἔτι ἡ πέλεια τῆς Δωδώνης δὲν ἦταν ἄλλη ἀπὸ τὴ γνώρισή μας καρακάξα, ποῦ μὲ τὰ ζωηρὰ μαῦρα καὶ ἄσπρα φτερὰ—σὰν καλόγρηρα συριανοῦ Καθολικοῦ Μοναστηροῦ—καὶ τὴν κατάμαυρη σιρηνωτὴ οὐρά της, δείχνει παράξενη καὶ ἐξωτικὴ ὄψιν τέτοια, ποῦ σοῦ αἰχμαλωτίζει τὸ μάτι καὶ τὴν προσοχή. Τὸ ἄσπρο φαίνεται λίγο στὴν κορυφῇ τῆς φτερούγας καθὼς καὶ στὸ στήθος. Ὅλα τ' ἄλλα κεφάλι, πλάτες, πόδια οὐρά, εἶναι στιλπνὰ μαῦρα. Ἐπικρατέστερο δηλαδή εἶναι τὸ μαῦρο, γι' αὐτὸ

1. Κίρκος ἐδῶ εἶναι μᾶλλον ὁ γνωστός μας «ἀτμαξίης» λιγάκι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν κίλιλα. Ἀρπάζει χειμῶντας στά βᾶτα καὶ τὰ χαμόκλαδα στά πρόθυρα τῶν Γιαννίνων σκουρ-γίτια καὶ ἄλλα μικροπούλια.

2. Εἶναι τόσο ζωντανὴ καὶ τόσο χαριτωμένη στὴν ἀπλότητά της ἢ εἰκόνα αὐτῆ τοῦ Ὀμήρου, ἀλλὰ καὶ τόσο συνήθης στά γύρω τῶν Γιαννίνων καταπράσινα λειβάδια, ὅπου βλέπει καὶ σήμερα ἀκόμη κανένας, πράγματι, τὰ μὲν ψαρῶνια—τὰ «τζίουρμάνια»—νὰ χώνωνται καὶ νὰ βόσκουν ὅλα μαζί ἀνάμεσα στά πρόβατα, γιὰτι ξαίρουν ὅτι ντουφεκιά ἐκεῖ δὲν πέφτει, τὶς δὲ γκαίτες ταυτόχρονα νὰ κάθονται στὶς ράχες τῶν προβάτων, γιὰ τὰ τσιμπούρια, κι' ὅταν κάποτε τρομάξουν, φεύγουν σὲ χωριστὸ σιμήνος, «κουμπούνι» τὰ ψαρῶνια καὶ σὲ χωριστὸ οἱ γκαίτες, ποῦ θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι ὁ γέρο—Ὅμηρος εἶχεν ἐπισκεφθῆ καὶ τὴν Ἠπειρὸν καὶ πῆρε τὴν εἰκόνα του κάπου ἐκεῖ ἀπὸ τὸ λόφο τοῦ Βελισσαρίου στά λειβάδια, ποῦ ἀπλώνονται πρὸς τὴ Λαγκάτσα καὶ τὸ Νηοχώρι...

και ὁ Ἡρόδοτος λέει ὅτι τοῦ εἶπαν μιὰ «μέλαινα πέλεια» πῆγε στή Δωδώνη κλπ.⁽¹⁾. Τὸ ἀγριοπερίστερο δὲν ἔχει μαῦρο χρῶμα. Τὸ χρῶμα του ἔρχεται μᾶλλον πρὸς τὸ σκοῦρο γαλάζιο.

Καθισμένη κατὰ τὸ μεσημέρι χαμηλὰ στὶς ρεματιές ἢ και σὲ δένδρο ψηλό, ὕστερα ἀπὸ καλὸ φαγοπότι, ὅπως κάθησε και στή φηγὸ τῆς Δωδώνης, ἀρχινᾷ τὸ σιγανοτραγουδιό της, πού πολλοὶ λένε ὅτι ξεχωρίζουν μέσα σ' αὐτὸ και ἀνθρώπινα λόγια. Πρέπει δὲ νὰ πιστέψουμε ὅτι κάτι τέτοιο συμβαίνει, γιατί δὲν εἶναι μόνον οἱ Δωδωνιάτισσες (οἱ ἄλλοτες Τσαρκιβιστ'νές) κι' οἱ Γιαννιώτισσες, πού τὴν ἀκούνε και σήμερα ἀκόμα νὰ μεταφέρῃ «καλὰ χαμπέρ α», ἀλλὰ κι' οἱ Τυρολέζοι γιὰ ἀνάλογη αἰτία τὴν θεωροῦν «ἄγια» τὴν καρκακάξα, οἱ δὲ Σουηδοὶ «θεόπεμπτη»⁽²⁾.

Μὴ νομίζουμε δὲ ὅτι οἱ ἱέρειες τῆς Δωδώνης, ὅταν ἐπισκέφτηκε ὁ Ἡρόδοτος τὸ Μαν·εἶο, δὲν ἠμποροῦσαν μὲ τὴ λέξι πέλεια νὰ ἐννοοῦν τὴν καρκακάξα, ἐπειδὴ ἡμεῖς σήμερα δὲν τὴν ἔχουμε σὲ ὑπόληψι γατὶ «καρκακάξες» λέμε και τὶς γλωσσοῦδες, τὶς κουρκουσοῦρες γυναῖκες. Κάθε ἄλλο· στὴν παλιὰ ἐκείνη ἐποχὴ πρέπει νὰ ἐθεωρεῖτο ἱερὸ πουλί και νὰ εἶχε μεγάλη ὑπόληψι. Γιατὶ πέλεια στὴν ἀρχαία ἠπειρωτικὴ διάλεκτο ἔλεγαν και τὴ σεβίασμα γραῖα και κατ' ἐπέκτασι ὕστερα και τὴν ἱέρεια τῆς Δωδώνης, ἐπειδὴ ἀρχικὰ ἦταν γραῖα. Ἀργὸ ερα πέλειες ἢ πελειάδες ἔλεγαν τὶς ἱέρειες ἀδιακρίτως ἡλικίας, ὅπως και σήμερα στὰ μοναστήρια λένε γερόντισσα τὴν εἶτε 80 εἶτε 20 χρονῶν εἶναι.

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

1. Πρὸβλ. και τοὺς στίχους τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ:

*Ἄσπρα μου πουλιά, μαῦρά μου χιλιδόνια

Μὴν τὸν εἶδαταν τὸ Λύγκο, τὸ λεβέντη, τὸν ἀρχιληστή.

*Ὅπου τὰ χιλιδόνια, τὰ ἀσπρόμαυρα, τραγουδιοῦνται ὡς μαῦρα, γιατί τὸ μαῦρο εἶναι ἐπικρατέστερο.

2. Ἡ μακαρίτισσα ἢ Συρμακέσαινα, μάννα τοῦ κ. Σ. Συρμακέση, δεχόταν, μᾶς ἔλεγε, ὁ γηραιὸς πρεσβύτερος πιά γυιὸς της, ταχτικά τὴν ἐπίσκεψι τῆς καρκακάξας της, μὲ τὴν ὁποία και ἄλλαξαν γλυκόλογα—«Ἡρθες κυρά μ' ἰού;» τὴ ρωτοῦσε ἢ Κυρά Συρμακέσαινα.—*Κράξ —κρίξ—κράξ. Ναι πονετικιά μου κυρά· τῆς ἀπαντοῦσε ἐκείνη.

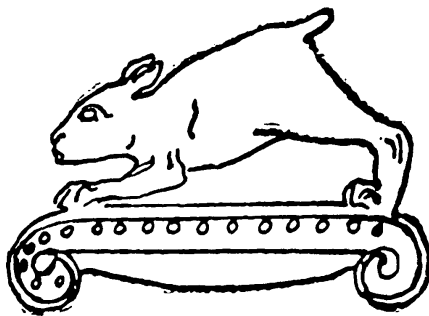
Κάθε μέρα αὐτό, κάθε μέρα. Κάποια φορὰ ὅμως δὲ φάνηκε στὴν κορομηλιά, στὴν «κουμπλιά», ἢ καρκακάξα. Ἡ Κυρά Συρμακέσαινα στενοχωρήθηκε, «ἀλαζουνεύκη» πολὺ. Κράζει τὸ γυιὸ της τὸν μεγάλο, τὸ Νικολάκη και τοῦ λέει: *Ἀνέβα γυιέ μ' ανέβα Ν'κουλάκη μ' ἀπάν' στὴν κριββάτα κι φώναξέ τ'ς ἐφτά φουρές ἔτσιγα:

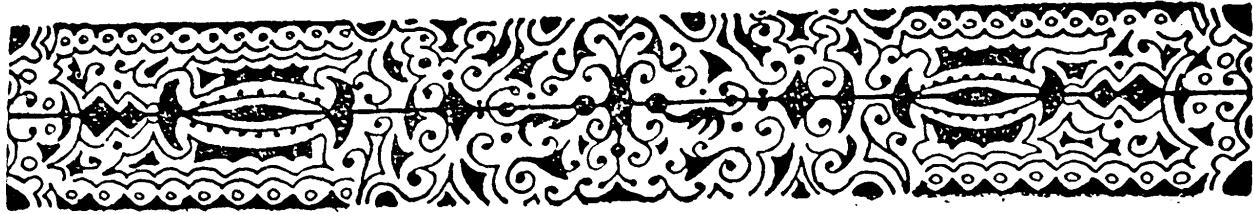
Καρκακάξακράξ, καρκακάξακράξ.... Θάρρω κι' ἔρθ'!

Μπᾶ! τί ἔπαθι τοῦ π'λί; Εἶναι μέρις π δὲν τ' ἀκούου....»

*Ἡ προσταγὴ ἔγινε και στὸ ἔκτο—ἕβδομο καρκακάξακράξ τοῦ Νικολάκη, νά σου τὴν και φανερώναται στὴν «κουμπλιά». *Κράξ—κρίξ—κράξ—καρκακάξακράξ. *Ἐδῶ εἶμαι, τί μὲ θέλεις, σάν νά τῆς ἔλεγε στὴ γλώσσα τῆ δικῆ της.—*Καλῶς τὴν, Καλῶς τὴν, Καλῶς τὴν. Χαῖρλῆ, χαῖρλῆ ἔκανε ἢ Κυρά Συρμακέσαινα, κατ' καλὸ θ' ἀκούσουμε, κάποιος θὰ μᾶς ἔρθ'».

Κι' εἶναι σωστὴ ἢ ἱστορία και ἀληθινὴ ἢ συνεννόησι μὲ τέτοια κραξίματα και τέτοια χαῖδολογήματα, γιατί τὴν εἶδε μὲ τὰ μάτια του και τὴν ἀκουσε μὲ τ' αὐτιά του ὁ ἐπιζῶν γυιὸς της.

ΜΙΧ. ΚΟΚΚΟΡΟΥ, Νοσταλγού

ΤΑ ΑΥΣΤΗΡΑ ΗΘΗ ΤΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ

Ποιός τάχα να ήταν αυτός που κατετάραξε την ήρεμη, έντιμη και σεμνή ζωή στο χωριό μου Κουκουλι—Ζαγορίου κατά το έτος 1839; Ποιός ξεύρει σε ποια μέρη εταξιδεύετο και πώς είχε διαπλασθή ο ψυχικός του κόσμος ώστε να φθάση στο κατάντημα να θηλώση να διαφθείρη τα πατροπαράδοτα αυστηρά ήθη του χωριού μου, εκείνη τη μεμακρυσμένη εποχή όταν οι άνθρωποι ζούσαν με τις αυστηρές ήθικες αρχές και παραδόσεις που τις είχαν κληρονομήσει από τους πατέρας των και τις τηρούσαν με σεβασμό, προσοχή και Χριστιανική ευλάβεια. Τότε που ο γυναικονότης στην εκκλησία είχε «καφάσια» στα παραθυρά του ήτοι ξύλινα δικτυωτά και οι Ζαγορίσιες τυλιγμένες με τις μανδήλες τους έβγαίναν από τα σπίτια τους με σκεπασμένους τους λαιμούς και μονάχα από τα δυο λαμπρά μάτια ή την κορμοστασιά μπορούσε το βέβηλο ανδρικό μάτι να μαντευθή άμυδρά όσα οι γιατροί μονάχα μπορούσαν να ιδούν όπως έλεγε και το παλιό τραγούδι:

«μπράτσα που δέν τα είδ' ο ήλιος
και τα βλέπουν οι γιατροί κτλ.»

Τότε που οι γυναίκες του Ζαγοριού πραγματικές «Εστιάδες» του σπιτιού δέν χόρευαν μαζί με τους άνδρες στα πανηγύρια, τότε που για να βγή ή γυναίκα από το σπίτι έπρεπε να χή δουλειά (για νερό, για κλαδί, για ξύλα κτλ.) ή αν ήταν γιορτή να πάη σε συγγενικό της σπίτι για τοπική επίσκεψη, τότε τέλος που όπως είναι γνωστό στο πολιτισμένο Ζαγόρι ή γυναίκα χωρίς να εύρισκεται σε υποδιέστειρη από τον άνδρα θέση, έτηρούσε τους τύπους της σεμνότητος και αξιοπρεπειας σε μεγάλο βαθμό και κάθε υποκτη κίνησης της την έφερε σε κοινή περιφρόνησι και ανυποληψία, τότε βρέθηκε ο παράδοξος αυτός θανδής να καταταράξη την ήρεμη του χωριού μου ζωή όπως φαίνεται ολοκάθαρα από ένα έγγραφον που είναι επίσημη των δημογερόντων απόφασις και στο οποίο καθορίζεται ή μεγάλη αγανάκτησις των κατοίκων του χωριού για την ανάρμοστη συμπεριφορά του έρωτομανούς εκείνου νέου. Και ιδού το έγγραφον με τα ελάχιστα όρθογραφικά λάθη του:

«Ηξεύρωμεν πολλά καλά ότι όχι μόνον το χωριον μας, αλλά όλον το Βιλαέτι ζή με την

πικράν ξενιτιάν και διά μόνον μίαν τιμή έρχονται οι άνθρωποι και αναπαύονται όλγιον καιρόν εις τον αγριότοπον των χωριών των.

Διά τουτο δηλοποιώμεν όλοι ή κοινώτης του χωριού μας Κουκουλλου ότι πρό χρόνων έπασχεν και πάσχει από τον υιόν του Κωνσταντή Κατζόγλου, διά τας τόσας κακάς αποδειγμένας άσελγείας του, αι όποιαι τώρα κατήντησαν εις το επάπειρον. Πολλάκις ζώντος του Μακαρίτου Χριστοδούλου Οικονόμου, ύβρίσθη, άτιμάσθη και έπειδεύθη μέσον του Καπιτάνου μας, πλην τρόπος διορθώσεως δέν εστάθη. Ημείς όμως φυλάττοντες εν όρτζι του πατρός του, έπροσμέναμεν τον έρχομόν του, όπου ίσως τον σωφρονίσει.

Λοιπόν δυο χρόνια είναι αφ' ότου ήλθεν και αυτός να τον σωφρονήση, κάμνει πολλά περισσότερον όπου εκαιήνητησεν το χωριον μας να μην έμπορη έλευθέρως ή κάθε γυναίκα να έβγαίνη εις την δουλειάν της, χωρίς να κινυγείται απ' αιδόν' όλας τας νύκτας περπατά εις τα σοκάκια και δρόμους με τα άρματα, όπου αν του άντισταθής κανεις και τον έμιλήση τίποτες διά τα κακά φεροίματά του να τον φεβερίζη ότι θα τον κακοποιήση και άλλα παρόμοια.

Η σιωπή μας έως τώρα εστάθη διά να μην όνοματίσωμεν όσπίτια οικοκυρέους τα όποια ό καθεις ακούοντάς τα απομακρύνεται από το όσπικόν του και τότες το χωριον μας οβύνεται. Έστείλαμεν με κοινήν γνώμην τον κυρ' Κωστάκη Μάνθου εις τον πατήρ του, όστις του ειπεν ότι θα τον σωφρονίση διωχοντάς τον εις κανέν ταξίδι δια να ήουχάση το χωριόν μας, όστις υποσχέθη να το κάμη' πλην αντίς να τον απομακρύνη, τον έθάρρηγεν περισσότερον' οι άνθρωποι όμως απέλπιστηκαν και διά την τιμήν των απέφασισαν να κινηθουν εις τον ύψηλότατον και γαληνότατον αφέντη μας' ήμεις όμως, κοινή γνώμη άποφασίσαμεν διά να κατέβουν δυο τίμιοι χωριανοι να συμβουλευθουν την όξυνοον γνώσην του ευεργρηγοτάτου και καλοθελητου όλης της πατρίδος μας, και έξόχως του χωριού μας, Κυρ' Αλέξη Πικιάζογλου παραυταίων εις την ευγένειάν του τα άνω δίκαια μας εις τα όποια και ή εδβένεται του βαζόμενος από την φιλότιμον καλοκαθίαν του και βεβαιούμενος ότι πάσχωμεν τήν όντι θα προσπαθήση να μάς έλευθερώση από την άκρι-

εσάτην λέξιν ἀτιμίαν με ὅποιον τρόπον στοχασθῆ.

Ἐάν ὁμως και ἡ εὐγένειά του δὲν ἐμπορέση τότες νὰ μᾶς ὀδηγήση με τί τρόπον νὰ φερθῶμεν πρὸς τὸν ὑψηλότατον και γαληνότατον ἀφέντη μας.

Διὰ νὰ ἐκτελεσθοῦν τ' ἄνω ἀποφασίσθησαν οἱ Κύριοι Κώστας Τζαρλίμης και λοιποὶ εὐρηθέντες χωριανοὶ μας εἰς Ἰωάννινα ὅπου νὰ τρέξουν ἀόκνως και χρεῖας τυχοῦσης και ὅλοι ἡμεῖς οἱ ὑπογεγραμμένοι καλοθεληταὶ τοῦ χωριοῦ μας εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν ἐμπορεῖ ν' ἀκολουθήσουν και ἔξοδα κινούμενοι ἐξωτερικῶς τὰ ὅποια θὰ τὰ δίδωμεν και νὰ ἐπιφορτίζονται εἰς τὸ ὄσπριον τοῦ Χατζόγλου καθὼς και ἐάν διαβαλθῆ κανένας ἀπὸ ἡμᾶς. Ἐάν ὁμως τῶν χωριανῶν μας κανεῖς εἶναι βοηθὸς διὰ νὰ ἀποσκεπάσῃ τὰς ἀτιμίας του νὰ παιδεύεται παρομοίως ὡς ὁ ἴδιος φτέκτης.

Διὸ ἐγείναν τὸ παρὸν μας ὥστε ὅλοι συμφώνως νὰ διόξωμεν αὐτὴν τὴν ἀχρεῖαν λέξιν (ἀτιμίαν) διὰ νὰ ἐξεύρη ὁ καθεὶς τὴν τιμὴν του και τὸ ὄσπριον του σήγουρον και καθαρὸν ἀπὸ παρόμοια και ὑποφαινώμεθα.

1839 α" ὄβριου Κουκούλιον
Χριστόδουλος Κουτούζης
Κων. Ἀλεξίου
Κώστας Τζαρλίμης
Χριστόδουλος Σ. Κόκκορος
Ἀναστάσιος Δημητρίου
Ἰωάννης Χριστοδούλου
Ἀλέξης Ἀναστάσης
Παντελῆς Χρίστου
Γιαννάκης Τζολέκας
Ἰωάννης Ἀναστάσης
Χριστόδουλος Μπαλαμπάνης
Ἀστερινὸς Κόκκορος
Τόλης Τζεκούρας
Δημήτριος Κόκκορος
Γεώργιος Τζίνγκας

Παρ' ὄλη τὴ σοβαρότητα τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ, παρ' ὄλους τοὺς ὑπερβολικοὺς κάπως χαρακτηρισμοὺς του φανερώμεται ὁμως μ' αὐτὸ καθαρά πὼς ἐφρόντιζαν τότε οἱ κάτοικοι και ποῖα μέτρα σοβαρὰ ἐλάμβανον διὰ τὴν τιμὴν και ὑπόληψιν των. Ὁ γυιὸς του Κ. Χατζόγλου Γεώργιος θὰ ἦταν κάποιος ἐρωτοπαθὴς και τίς νύχτες τριγυροῦσε στοὺς δρόμους τραγουδῶντας κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρα ἢ κυνηγοῦσε καμμιὰ ὄμορφη Ζαγοροῖα πειράζοντάς την με λόγια διαφοροῦμενα γιὰ ν' ἀποσπασῇ ἓνα χαμογελοῦ της ἢ μιὰ

ὑπόσχεση. Αὐτὰ δηλαδὴ ποὺ στις μέρες μας φαίνονται φυσικὰ και συνηθισμένα και κανένα δὲν ἐνοχλοῦν, τότε ἐπαιρναν τὸ βαρὺ χαρακτηρισμὸ τῆς «ἀσελγείας» και τῆς προσβολῆς τιμῆς τῶν σπιτιῶν κι' ἐπρεπε νὰ ληφθοῦν σοβαρὲς ἀποφάσεις γιὰ νὰ σταματήσῃ τὸ κακό! Ἔτσι πῆρε τὴν παραπάνω ἀπόφασιν ἡ δημογεροντία ποὺ με τὴν ἀγανάκτησιν περιγράφει τὴν ἀνάρμοστη συμπεριφορά τοῦ ἐρωτιάρη Χατζόγλου ποὺ πέταξε ἓνα βότσαλο στὴ λίμνη» ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα.

Ὁ πατέρας τοῦ ἐρωτολήπτου αὐτοῦ Κ. Χατζόγλου ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ι. Δαμπρίδου ὡς δωρητῆς 5000 γροσιῶν εἰς τὴν Σχολὴν Κουκουλλίου (Ἀγαθοεργ. Μέρος Β' σελ. 136) ἦταν δὲ ἀρκετὰ πλούσιος και ἔζησε με τὴν νύμφην του ὅπως λέγει ἡ παράδοσις και με τὴν μικρὰν ἐγγονὴν του. Ὁ ἐρωτομανὴς γυιὸς του ἐξαφανίσθηκε.

Ἀπὸ τὸ ἐγγράφον αὐτὸ μαθαίνουμε και τὴν αὐτοδιοίκησιν τοῦ Ζαγοριοῦ γιὰ τὸ φερόμενος ὡς Καπετάνος ἦταν πρόσωπο τῆς ἐκλογῆς τῆς Κοινότητος και ἐμισθοδοτεῖτο ἀπ' αὐτῆ.

Ὅταν συνέταξε τὸ ἐγγράφον ἡ δημογεροντία δὲν ζοῦσε ὁ περίφημος Χριστόδουλος Οἰκονόμου τοῦ ὀποίου «ἡ γραφὴ ἦν παροιμιώδης κατὰ τὴν ἐποχὴν του» κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸ ποὺ δίδει ὁ Δαμπρίδης στὰ «Ζαγοριακά» του. Ἡ δύναμις τῆς γραφίδος τοῦ Χρ. Οἰκονόμου φαίνεται και ἀπὸ σωζομένη ἐπιστολὴ του τῆς 17 Σεπτεμβρίου 1831 πρὸς τοὺς χωριανοὺς του στὴν ὁποία προσπαθεῖ νὰ συμβιβάζῃ φιλονεικίας, συκοφαντίες κτλ. γιὰ νὰ μὴ φθάνουν αὐτὰ τὰ θέματα στὴ Μητρόπολι ἢ και στις Τούρκικες ἀρχές.

«Μὲ ὄλας τὰς συμβουλὰς (γράφει στοὺς χωριανοὺς του) και καλὰ παραδείγματα και φοβερισμοὺς μοναχὰ δὲν θέλετε νὰ διορθωθῆτε, εἰδέτε τώρα και τὰ καλὰ τῶν Ἰωαννίνων και ἄς στοχασθῆ καλὰ ὁ καθεὶς και ἂν θέλετε ἀκούστε και τώρα και διορθωθῆτε· πάρτε τὸν παλῆον τίμιον δρόμον τοῦ χωριοῦ μας με τὸ πρεπούμενον σέβας εἰς τὸν κάθε ἓνα ἄνδρες και γυναῖκες συμαζωχτήτε και ἐσεῖς οἱ νέοι εἰς τὴν δουλιάν σας ὁ κάθε ἓνας ὅτι θὰ κακοπάθητε ἀγιάτρητα, διορθώστε τὸ στόμα σας και τὰ φερσιματά σας... διαβάστε τὸ παρὸν μου εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ τὸ ἀκούσουν και ἄνδρες και γυναῖκες μικροὶ και μεγάλοι διὰ νὰ εὐγὼ ἐγὼ ἀπὸ τὸ ἀδελφικὸν και φιλικὸν πατρικὸν χρέος μου».

Τέτοιες ἦταν οἱ ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γιὰ τὴν ἠθικὴν τιμὴν και ὑπόληψιν τοῦ χωριοῦ μου ὅπως και ὄλου τοῦ Ζαγοριοῦ.

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΝΗΣΙΣΤΑΣ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ*

(ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΜΕ ΤΟ ΧΟΡΟ ΚΑΓΓΕΛΑΡΙ,
ΚΑΙ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ)

Μετά τήν απόλυση ἄρχιζε πιά τὸ γλέντι καὶ οἱ συναντήσεις τῶν γνωστῶν καὶ οἱ συστάσεις τῶν ξένων καὶ ἐκείνων ποὺ γιὰ πρώτη φορά ἔρχονταν στὸ πανηγύρι. Εὐκαιρία σπάνια, τὰ μάτια νὰ ἰδοῦν ὅσο μποροῦν πιδὸ πολὺ καὶ ἡ καρδιά νὰ αἰσθανθῇ πιδὸ έντονα τὰ ἑμαδικὰ αἰθήματα τοῦ πανηγυριοῦ. «Εἶμαι ξένος καὶ θὰ ἰδῶ, καὶ θὰ πάω νὰ μολογῶ στὰ χωριά ποὺ θὰ περνῶ» λέει τὸ τραγοῦδι.

Τὰ πυκνόφυλλα φουντωτὰ δένδρα ἐξασφάλιζαν ἡσικιο καὶ εἰδικοί ἄνθρωποι ἐξυπηρετοῦσαν τὸν κόσμο νὰ μὴ διψάσῃ ἢ στερηθῇ πιοτά, φρούτα ἢ ὅ,τι ἄλλο ἤθελε.

Παρέες—παρέες γλεντεῦσαν, ἄλλοῦ μὲ τραγοῦδια μόνο, ἄλλοῦ καὶ μὲ ὄργανα. Ἄλλοῦ μόνο καθισμένοι μὲ τραγοῦδια ἀργὰ ποὺ δὲν χορεύονται, ἄλλοῦ καὶ τραγουδῶντας καὶ χορεύοντας μὲ λαλούμενα. Χορεύονται ὅλοι οἱ χοροὶ καὶ τραγουδιόνταν ὅσο ἰδὸ δυνατό πιδὸ πολλὰ τραγοῦδια. Ἄλλὰ τὸ πιδὸ ἰακουστὸ τραγοῦδι καὶ ὁ πιδὸ περίφημος (οὐδὲς ἦταν τὸ Καγγελάρι ποὺ σήμερα χορεύεται τῇ δεύτερῃ μέρα τοῦ πανηγυριοῦ 27 Ἰουλίου) καὶ τὴν Τρίτη τῆς Λαμπρῆς, ἰδὸ ἀπόγευμα μόλις ἀρχίζῃ νὰ βασιλεύῃ ὁ ἥλιος.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς μέρας αὐτῆς, ἐκτὸς ἐπὸ τούς πανηγυριστὲς ποὺ ἔμεναν ἀπὸ τίς ἕλλες μέρες, ἔπρεπε νὰ παρευρεθοῦν στὸ χοροστάσι ὅλο τὰ παλληκάρια καὶ οἱ ὄμορφες τῇ Νησίστας, ἐπίσης καὶ οἱ ἡλικιωμένοι. Ἄν κανένας, μάλιστα νέος, ἀπὸ κάποιο ἐμπόδιο δὲν κατάφερνε νὰ πάῃ στὸ πανηγύρι, θὰ τὸ εἶχε μεγάλο παράπονο καὶ

μαράζι γιὰ πολὺν καιρό. Στὸ σπῆτι θὰ ἔμενε μόνο ἕνας γιὰ νὰ μὴ γίνῃ καμμιά ζημιὰ ἀπὸ τὰ ζωντανά. Καὶ αὐτὸς ὁ καυμένος, μάλιστα ἂν ἦταν κορίτσι, ἦταν πολὺ πικραμένος ἐκείνη τῇ χρονιά γιὰ τὸ «ἔπεσε ἡ σκορδίτσα (=ἡ κοντή, ὁ λαχνὸς)» νὰ μείνῃ ἔξω ἀπὸ τὸ πανηγύρι. Καὶ ἔδλεπες ὅλον τὸν κόσμο νὰ ἐπιδείχνηται μὲ τὰ διαλεχτότερα στολῖδια καὶ τίς πιδὸ βαρετὲς ἀρμάτες.

Οἱ γυναῖκες «ἀστράφτουν στὸ λαχοῦρι, στὸ μετάξι καὶ στὸ μάλαμα. Βάνουν τὸν ἡλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι ἀστήθι καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερὸ βάνουν καμαροφρούδι», «ἀστράφτουν τὰ μανίκια τους καὶ λάμπει ἡ τραχηλιά τους κι ὀλόγουρα ἡ ποδιά τους φλωρί, μαργαριτάρι».

Τὸ κάθε παλληκάρι «ἔχει μεσοῦλες γι' ἄρματα κι' ὤμους γιὰ τὸ δοξάρι, ποὺ πάῃσε καὶ πολέμησε σὲ τρία μεγάλα κάστρα» καὶ γιὰ νὰ τὸ τιμήσουμε πρέπει νὰ πάῃμε «στὴ Βενετιά γιὰ τὸ φλωρί, στὴν Πάτρα γιὰ τ' ἀσήμι καὶ στὴν καυμένη Πρέβεζα γιὰ τ' ὄμορφο κορίτσι», «σέρνει τὸ φέσι του στραβά καὶ τὸν τσιαμπὰ κλωσμένο».

Ἄπὸ τὸ Περδικάρι καὶ τὸν Ἄμο καὶ τὴν Κερασίτσα.

Ἦρθαν ἀπ' τὸ Καθαράβου νι καὶ τὸ Σκληθρο, ἀπὸ τίς Κοπριές, τὸν Προυνιά, τὸ Πολύκοινο, τὴν Κακαρούκλα καὶ τὸ Παράποταμο, ἀπὸ τῇ Σάντινα ἢ Κρανούλα καὶ τῇ Σουμέση, ἀπὸ τὸ Χάβο καὶ τὸ Ξεράκι, καὶ τέλος ἀπὸ τῇ Λάψανα καὶ τὸ Κεντρικὸ χωρίο.

Σάν σὲ μεγάλο προσκλητήριο πρέπει νὰ δώσουν ὅλοι τὸ «παρών» γιορτάζει ἡ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου

θαυματουργός Ἄγία, ἡ προστάτρια καὶ βοηθός τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς ἀξίζει παλλαϊκὸ προσκύνημα.

Οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ πανηγυριοῦ βαστοῦν ὅλη τὴ μέρα μὲ μικρὴ διακοπὴ τὸ μεσημέρι. Πολλὰ ἐχούμενα σπίτια τοῦ χωριοῦ τὸ θεωροῦν καλὸ νὰ καλοῦν κόσμον καὶ ὄργανα γιὰ νὰ φᾶνε καὶ νὰ γλεντήσουν στὸ σπίτι ὅλοι μαζί μὲ τραγούδια τῆς τάβλας καὶ χοροῦς.

Τὸ ἀπόγευμα, ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ φαγοπότι καὶ τὸ γλέντι στὸ σπίτι, βγαίνουν ὅλοι μαζί μὲ τὰ ὄργανα μπροστὰ καὶ παρέες γλεντζέδων κρατημένοι ἀπὸ τοὺς ὄμους χορεύουν στὸ δρόμο ἢ χτυποῦν παλαμάκια, ξεφωνίζουσι ἢ σφυρίζουσι. Τὰ ὄργανα παίζουσι ἰδίως πατινάδ.ς ἢ ἄλλα εὐθυμα τραγούδια.

Ὅσοι εἶναι στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ ποῦ ἦλθαν τώρα ἀπὸ τὰ σπίτια γιὰ τὸ ἀπογευματινὸ πανηγύρι, ποῦ θὰ εἶναι τὸ κορυφωμα, βγαίνουν στὰ ξάγναντα καὶ κοιτάζουσι μὲ θαυμασμὸ τίς μεγάλες αὐτὲς παρέες ποῦ ἐπιστρέφουσι γλεντώντας στὸ χοροστάσι.

Κι' ἀρχίζει πιά τὸ ἀπογευματινὸ γλέντι. Ὁ κόσμος ποῦ εἶναι τώρα μαζεμένος ἐκεῖ δὲν ἔχει μετρημὸ. Οἱ πανηγυρισταὶ διασκεδάζουσι τώρα παρέες—παρέες μὲ ὄργανα, μὲ τραγούδια, μὲ χοροῦς καὶ ἐπιφωνήματα. Μιὰ διάχυτη εὐθυμία καὶ εὐχαρίστηση ἀστράφτει στὴ μορφὴ ὄλων.

Τὰ γλέντια αὐτὰ μὲ ὄργανα καὶ πιοτὰ καὶ μεθύσια καὶ θόρυβος καὶ ἀταξίες δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουσι ἐδῶ.

12. Τὸ Καγγελάρι⁽¹⁾

Σὲ λίγος ὁ ἥλιος πλησιάζει πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ καὶ δροσερὸ ἀεράκι ἀναδεύει τὰ φύλλα τῶν δένδρων καὶ τὸ κάμα ἀδυνατίζει. Ἀπ' τὸ πανύψηλο καμπαναριὸ ἢ καμπάνα πρὸ ἐλίγος ἐσήμανε τὸν ἑσπερι-

1. Τὸ Καγγελάρι (ἐκ τῆς λ. κάγγελα=κιγκλίδες, ἐξ οὗ καὶ Καγγέλια, τὰ, τοπωνύμιον. καγγελοπορτα, καγγελοφουδάτος, κλπ.) εἶναι χορὸς καὶ τραγούδι ποῦ συνηθίζεται στὰ χωριά τῶν Τζουμέρκων. Ἀπὸ τὸ σοβαρὸ καὶ ἐπίσημον ὕψος τοῦ καὶ τίς μονότονες καὶ βαρεῖες κινήσεις καὶ τὴν καθολικὴν κατὰ τὸ δυνατόν συμμετοχὴ σ' αὐτὸν ὄλων τῶν πανηγυριστῶν, φαίνεται ὅτι εἶναι

νὸ καὶ, ἀφοῦ τελειώσῃ, βγαίνουν οἱ πιστοί. Μιὰ βοή πολὺμικτὴ σκορπίζεται παντοῦ. Τότε ὁ ἐπιβλητικώτερος μεσόκοπος ἢ γέρος τοῦ χωριοῦ ντυμένος μὲ τὴν καινούργια περιποιημένη στολή του—φουστανέλλα κάτασπρη μὲ πλῆθος λαγγιόλια (=δίπλες), σιλάχι στὴ ζώνη μὲ ἀσημοπιστόλια, ἀσημοσοῦγια, μαχαίρια μὲ ἀσημομάνικα, κάλτσες ἀσπρες, μαύρη λωρίδα μὲ φούντα στὸ γαστροκνήμιον, ὠραῖα τσαρούχια κόκκινα καὶ φούντα πλούσια εὐρωπαϊκῆ, μὲ πελοσὲ καὶ γιλέκο ὀλοκέντητα καὶ ἀλυσίδες καὶ μανίκια ὀπισθεν καὶ πουκάμισο μὲ φαρδομάνικα καὶ σκούφια ἀτλαζωτὴ στραβὰ καὶ μαλλιά χτενισμένα καὶ τσιαμπᾶ κλωσμένο καὶ μουστάκι ἀρειμάνιο—, παίρνει μερικὸς ὁμοίους τοῦ καὶ κρατιοῦνται σὲ γραμμὴ χοροῦ καὶ, σὰν νὰ εἶναι στοὺς τόσους ὁμίλους τῶν διασκεδάζοντων, ἀποτελοῦν καὶ αὐτοὶ ξεχωριστὸν ὄμιλον ἀνθρώπων ποῦ τραγουδοῦν καὶ χορεύουσι χωρὶς συνοδεία ὀργάνων. Αὐτοὶ χορεύουσι ὄχι τσιιάμικον ἢ συρτόν ἢ μπεράτη, ἢ καραγκούνα, ἢ χασάπικον, ἢ ζεμπέκικον, ἢ ἄλλο εἶδος, ἀλλὰ χορεύουσι χορὸ στρωτόν.

Τὰ τραγούδια, ποῦ τραγουδοῦν καὶ χορεύουσι αὐτοὶ ὥσπου νὰ παρασύρουσι τὸν ἄλλο κόσμον νάρθη νὰ πιασθῇ στὴ γραμμὴ αὐτὴ γιὰ τὸ Καγγελάρι, εἶναι διάφορα καὶ, ἀνάλογα μὲ τὸ χρόνον ποῦ θὰ μεσολαβήσῃ ὅσο νὰ συμπληρωθῇ ἡ γραμμὴ, εἶναι περισσότερα ἢ λιγώτερα.

α) Προπαρασκευὴ γιὰ τὸ Καγγελάρι:

Σὲ ρυθμὸ ἀργὸ τραγουδοῦνται καὶ χορεύονται διάφορα δίστυχα στρωτοῦ χοροῦ:

ἀρχαῖκὸ λείψανον μέσων συμμετοχῆς καὶ ἐκδηλώσεως κοινῶν συναισθημάτων ὑπὸ μεγάλων ἐμάδων λαοῦ. Κατὰ τὴ γνώμη μου ὁ χορὸς αὐτὸς δὲν μοιάζει μὲ τοὺς συνηθισμένους κυκλικοὺς χοροὺς στὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ πρὸ παντὸς στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου. Ὁ ἀνάλογός του μόνον στὴν «τράτα» τῶν Μεγάρων μορεῖ κάπως νὰ ἀναζητηθῇ, καθ' ὅσον γνωρίζω μέχρι τώρα. Τὸ Καγγελάρι τραγουδιέται καὶ χορεύεται χωρὶς μουσικὰ ὄργανα.

1. Συντάζονταν τοιμάζονταν δλο τὸ βιλαέτι (ἦ: τρακόσια παλληκάρια)
νὰ χτίσουν πύργο κι' ἐκκλησιὰ κι ἀφόρ'γο μοναστήρι...

2. Τώρα 'ναι Μάης κι ἀνοιξη, τώρα 'ν τὸ καλοκαίρι,
τώρα κι ἡ γῆς στολίζεται στ' ἀνθὶ καὶ στὸ λουλούδι,
τώρα κι ὁ ξένος βούλεται στὸν τόπο του νὰ πάη.
Νύχτα σελλώνει τᾶλογο, νύχτα τὸ καλιγώνει·
βάνει τὰ πέταλα χρυσὰ καὶ τὰ καρφιὰ ἀσημένια,
κι αὐτὰ τὰ καλθοσφύρια του ἀγνὸ μαργαριτάρι.
Κι ἡ κόρη ποὺ τὸν ἀγαπᾷ γλυκὰ τὸν κουβεντιάζει:
— Αὐτοῦ ποὺ πᾶς, βρέ ξένε μου, πᾶρε καὶ μὲ κοντὰ σου.
— Ἐδῶ ποὺ πάνω, κόρη μου, κορίτσια δὲν περνᾶνε,
γιατ' εἶναι οἱ Τοῦρκοι ἀνύπαντροι κι οἱ Φράγκοι παλληκάρια.
Κι ἡ κόρη ποὺ τὸν ἀγαπᾷ βαρειὰ τὸν καταριέται:
— Αὐτοῦ ποὺ πᾶς, βρέ ξένε μου, πολλὴ ἀκριβειὰ νὰ γένη·
νὰ πάη τὸ στᾶρι χίλια δυὸ κι ἡ ρόκα χίλια πέντε
(ἦ: νὰ πάη τὸ στᾶρι ἑκατὸ κι ἡ ρόκα στὰ διακόσια).
— Ἐδῶ ποὺ πάνω, κόρη μου, πολλὴ φτήνεια θὰ γένη·
θὰ πάη τὸ στᾶρι δώδεκα κι ἡ ρόκα δεκαπέντε.

3. Τὸν εἶδες τὸν ἀμάραιθο σὲ τί γκρεμὸ φυτρώνει;
Δίχως δροσιὰ δροσιζεται, δίχως ἀέρα κ' νιέται.
Ὅποιος τὸν κόβει, κόβεται, κι ὁποιος τὸν φάη πεθαίνει.
Τὸ τρῶν τὰ λάφια καὶ ψοφοῦν, τ' ἀρκούδια κι ἡμερεύουν.
Τὸ τρῶν τὰ λάγια πρόβατα κι ἀλγισμονοῦν τ' ἀρνιά τους,
νὰ τῶχε φάει κι ἡ μάνα μου νὰ μὴ 'χε κάμ' καὶ μένα...

4. Μπήτε, κορίτσια, στὸ χορὸ νὰ μάθετε τραγούδια
νὰ ἰδῆτε καὶ νὰ μάθετε πῶς πιάνεται ἡ ἀγάπη.
Ἄπὸ τὰ μάτια πιάνεται, στὰ χεῖλη κατεβαίνει
κι ἀπὸ τὰ χεῖλη στὴν καρδιὰ καὶ στὴν καρδιὰ ριζώνει...

5. Σηκώθηκαν τρία σύννεφα, τὰ τρία ἀράδα—ἀράδα.
τὸ πρῶτο φέρνει τὴ βροχή, τὸ δεῦτερο χαλάζι
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο φέρνει μαργαριτάρι.

6. Ὁ ἥλιος βασιλεύει κι ἡ μέρα σώνεται
κι ὁ νοῦς μου ἀπὸ τ' ἐσένα δὲ συμμαζώνεται.
Ψηλὸ μου κυπαρίσσι λυγάζει ἡ κορφάδα σου,
τὸ ποιὸς νὰ σοῦ φιλήσῃ τὴν ἐμορφάδα σου;
Ψηλὰ στὴν Κοστελάτα βοσκοῦν τὰ πρόβατα
χορεύουν οἱ κοπέλλες μὲ τ' ἀσ'μοζώναρα
Μπό, μπό, μπό, μπό, τρομάρα μου!
νὰ μὴν τὸ μαθ' ἡ μάνα μου.
Μπό, μπό, μπό, μπό, ποιὸς πέρασε
καὶ δὲ μᾶς καλησπέρισε;
Μπό, μπό, μπό, μπό, ποιά εἶναι αὐτή
μὲ τὸ γαρύφαλο στ' αὐτί.

7. Σειώνται τὰ δέντρα σειώνται, Ζαχαρούλα, σειώνται καὶ τὰ κλαριά.
Σειώται κι ἡ Ζαχαρούλα, Ζαχαρούλα με τὰ ξανθὰ μαλλιά.
Εὖγα στὸ παραθύρι, Ζαχαρούλα, κρυφὰ ἀπ' τὴ μάνα σου
καὶ κάμε πῶς ποτίζεις, Ζαχαρούλα, τὴ μαντζουράνα σου.
Τσαρούχια τελατ'νένια, Ζαχαρούλα, καὶ παρδαλή ποδιά
νὰ δάλη ἡ Ζαχαρούλα, Ζαχαρούλα, νὰ πάη στὴν Ἐκκλησιά.
Νὰ πάη νὰ προσκυνήσῃ ἡ Ζαχαρούλα, ν' ἀνάψῃ δυὸ κεριὰ
τῆνα στὸν Ἄϊ—Γιάννη, Ζαχαρούλα, τ' ἄλλο στὴν Παναγιά.

8. Γιάνναινα, μωρὴ Γιάνναινα, Γιάνναινα Γιαννάκαινα.
Νὰ μὴν πᾶς, μωρὴ Γιάνναινα, νὰ μὴν πᾶς γιὰ λάχανα.
Νὰ μὴν πᾶς γιὰ λάχανα καὶ μᾶς φέρῃς ἑάσανα.

Αὐτὰ καὶ ἄλλα ἀκόμη τραγούδια τραγουδοῦνται καὶ χορεύονται μὲ στρωτὸ χορὸ, σὲ ρυθμὸ κατ' ἀρχὰς ἀργό, ὕστερα δὲ γοργότερο. Εἶναι ἡ προετοιμασία γιὰ τὸ Καγγελάρι· ν' ἀκούσουν οἱ πανηγυριῶτες πού 'ναι στὴν πλατεία εἰς ἡλθε ἡ ὥρα καὶ πρέπει νὰ σπεύσουν λίγοι—λίγοι νὰ κρατηθοῦν χέρι μὲ χέρι στὴ μεγάλη χορευτικὴ γραμμὴ πού θ' ἀποτελέσῃ τὸ Καγγελάρι.

β) Τὸ Καγγελάρι

Ἀπὸ τὴ μέση κι ἐμπρὸς τῆς γραμμῆς κρατιοῦνται οἱ ἄνδρες, κι ἀπὸ τὴ μέση καὶ πίσω οἱ γυναῖκες. Μπροστὰ—μπροστὰ οἱ γεροντότεροι καὶ πρὸς πίσω οἱ νεώτεροι καὶ στοὺς ἄνδρες καὶ στὶς γυναῖκες. Τὸ ἰδεῶδες τοῦ χοροῦ αὐτοῦ εἶναι νὰ λάβουν μέρος ἄλλοι οἱ παρευρισκόμενοι χωρὶς νὰ μείνῃ κανεὶς ἔξω καὶ νὰ γίνῃ μιὰ ἔνωση, ἀδελφωσι, συμμετοχὴ ἄλλοι τοῦ χωριοῦ γιὰ νὰ ἐκφράξουν ἀπὸ κοινοῦ τὰ εὐχάριστα συναισθήματα.

Ἡ χορευτικὴ γραμμὴ χωρίζεται πρῶτα στὸ τμήμα τῶν ἀνδρῶν καὶ δευτέρα στὸ τμήμα τῶν γυναικῶν.

Ἐπειτα τὸ τμήμα τῶν ἀνδρῶν θεωρεῖται χωρισμένο σὲ δύο, τὸ πρῶτο μισὸ μὲ τὸν προεξάρχοντα τοῦ χοροῦ, ὁ ὁποῖος δὲν μένει ὁ ἴδιος ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, ἀλλὰ λαβαίνουν διαδοχικὰ τὴ θέσιν του ἢ ἕως 5 καὶ περισσότεροι. Καὶ τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ ἀνδρικοῦ τμήματος, τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνει πάντοτε πανομοιότυπα τὰ λόγια καὶ τὸ σκοπὸ τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ ἀνδρικοῦ τμήματος.

Ὅταν αὐτοὶ πού διευθύνουν σιωπηρὰ τὸ χορὸ ἴδουν εἰς σχηματίσθηκε ἡ γραμμὴ, ἐνῶ μέχρι τῶρα χορεύαν στρωτὸ χορὸ

καὶ τραγουδοῦσαν τραγούδια σὰν αὐτὰ πού γράψαμε παραπάνω, δίνουν τὸ σὺνθημα νὰ γίνεταὶ ὁ χορὸς «στὸν τόπο» καὶ τέλος σταματοῦν.

Ἔτσι ἀκίνητοι πού εἶναι ἄλλοι τῆ στιγμῆ πού βασιλεύει ὁ ἥλιος πάνω στὸ θουνὸ στὴ θέσιν Γοργόμυλος ἢ Γκορτσούλα καὶ ἄλλων ἢ προσοχὴ καὶ τὰ βλέμματα εἶναι στραμμένα πρὸς τὸν ἀρχηγὸ τοῦ χοροῦ, α'. Ὁ λεβέντης ἀρχηγὸς ἀκίνητος ἀρχίζει μόνος του ἀρχὰ μακρόσυρτα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἄλλοι σιωποῦν:

Τέτοια νῶ—μωρὴ τέτοια νῶ—
τέτοια νῶρα ἦταν ἐξέες.

β'. Πάλι ἄλλοι ἀκίνητοι (ἢ ἄλλοτε ἀργοκινούμενοι σὲ πολὺ ἀργὸ ρυθμὸ χοροῦ «στρωτοῦ») ἐπαναλαμβάνουν ἐντελῶς ἑμοῖα τὰ παραπάνω λόγια καὶ στὸν ἴδιο σκοπὸ:

τέτοια νῶ—μωρὴ τέτοια νῶ—τέτοια νῶρα ἦταν
[ἐξέες.

γ'. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ χοροῦ μὲ τὸ πρῶτο ἀνδρικό τμήμα τραγουδοῦν σὲ γοργότερο ρυθμὸ καὶ συγχρόνως ἄλλο ἢ χορευτικὴ γραμμὴ τίθεται σὲ κίνησιν ἑμοιόμορφα καὶ ἀρχίζει πιά τῶρα κανονικὰ ὁ «στρωτὸς χορὸς», μὲ τὸν ὁποῖον χορεύεται ὡς τὸ τέλος τὸ Καγγελάρι:

τέτοια νῶρα ἦταν ἐξέες τέτοια καὶ παραπροξέες.

δ'. Τὸ β' ἀνδρικό τμήμα ἐπαναλαμβάνει πανομοιότυπα:

τέτοια νῶρα ἦταν ἐξέες τέτοια καὶ παραπροξέες.

ε'. Ὁ ἀρχηγὸς καὶ τὸ πρῶτο ἀνδρικό τμήμα:

Ἄτὸ χορὸ, μωρὴ στὸ χορὸ—στὸ χορὸ πού χορεύαν

στ'. Τὸ 6' ἀνδρικό τμήμα τὰ ἴδια:
 Στὸ χορὸ. μωρέ, στὸ χορὸ—στὸ χορὸ ποὺ χόρευαν
 ζ'. Ὁ ἀρχηγὸς καὶ τὸ α' ἀνδρικό τμήμα:
 Στὸ χορὸ ποὺ χόρευαν ὄλο ἀγόρια καὶ παιδιὰ
 η'. Τὸ 6' ἀνδρικό τμήμα:

Στὸ χορὸ ποὺ χόρευαν ὄλο ἀγόρια καὶ παιδιὰ
 Καὶ ἔτσι συνεχίζεται ὡς τὸ τέλος τὸ
 τραγούδι ὅσο νὰ τελειώση.
 Παραθέτομε ἐδῶ ὄλα τὰ λόγια τοῦ τρα-
 γουδίου αὐτοῦ:

Τέτοια νῶρα ἦταν ἐψές, τέτοια καὶ παραπροψές.
 Στὸ χορὸ ποὺ χόρευαν ὄλο ἀγόρια καὶ παιδιὰ.
 Ὅλο ἀγόρια καὶ παιδιὰ καὶ κορίτσια ἀνύπαντρα.
 Καὶ στὴ μέρη στὸ χορὸ κάθεται χρυσὸς αἴτιος
 καὶ τροχάει τὰ νύχια του καὶ τὰ νυχοπόδαρα.
 Καὶ τὰ νυχοπόδαρα, τὰ χρυσὰ φτερούδια του.
 Τὸ Θεὸ παρακαλεῖ: «—Θέ μου, δός μου λευτεριά! (ἦ: Κύριε, δός μου προθυμιά)
 Θεέ μου, δός μου λευτεριά νὰ χυθῶ ν' ἀδράξω μιά.
 Κι ἂν δὲν τὴν ἐδιάλεγα ν' ἀπεφταν τὰ νύχια μου.
 Ν' ἀπεφταν τὰ νύχια μου καὶ τὰ νυχοπόδαρα (ἦ: τὰ χρυσὰ φτερούδια μου).
 (ἦ: ἄς μοῦ κόβαν τὰ φτερά καὶ τὰ νυχοπόδαρα)».
 Μπαῖραχτάρη τοῦ χοροῦ, σὺ ποὺ σέρνεις τὸ χορὸ.
 Σὺ ποὺ σέρνεις τὸ χορὸ σὰν κλωνὶ βασιλικό,
 σὰν κλωνάρι ἀμάρανθο.
 Νὰ τῶχα στὸν κῆπο μου νὰ τὸ συχνοπότηζα
 Τετραδοπαράσκευο καὶ Σαββατοκύριακο.
 Σὺ ποὺ σέρνεις τὸ χορὸ, κάμε διπλοκαγγελό.
 Κάμε διπλοκαγγελό κάμε καγγελίσματα.
 Σὺ ποὺ σέρνεις τὸ χορὸ, κάμε τριπλοκαγγελό,
 κάμε καγγελίσματα.
 Σὺ ποὺ σέρνεις τὸ χορὸ, κάμε τετροκαγγελό
 κάμε καγγελίσματα.
 Σὺ ποὺ σέρνεις τὸ χορὸ, κάμε πέντε καγγελό,
 κάμε καγγελίσματα.
 Σὺ ποὺ σέρνεις τὸ χορὸ, κάμε ἕξη καγγελό,
 κάμε καγγελίσματα.

(Καμμιά φορά, ὅταν τὸ κουράγιο εἶναι μεγάλο, λένε καὶ ἔ φ τ ο κ α γ-
 γ ε λ ὸ καὶ ὄ χ τ ω κ α γ γ ε λ ὸ).

Σὺ ποὺ σέρνεις τὸ χορὸ, κάμε σταυροκαγγελό,
 κάμε καγγελίσματα.
 Μπαῖραχτάρη τοῦ χοροῦ, σὺ ποὺ σέρνεις τὸ χορὸ,
 τράβα σιάσε τὸ χορὸ.
 Κι εἶμαι ξένος καὶ θὰ ἰδῶ καὶ θὰ πάω νὰ μολογῶ
 στὰ χωριά ποὺ θὰ περνῶ.
 Μὲς στὸν πέρο μαχαλᾶ καὶ στὴ δῶθε γειτονιά
 π' ἀγαπῶ κι ἐγὼ μιά νιὰ τὴν Ἀφέντρω Καλογριά.
 Φόντας πάαινα ἐκεῖ, μοῦ τηγάνιζε τυρὶ, μοῦ δινε παλιὸ κρασί,
 μῶστρωνε τράγειο σακκί.
 Κι ἔμαθα πῶς πέθανε
 καὶ θὰ πάνω θράδου ἐκεῖ μὲ λαμπάδες μὲ κεριά,
 μὲ καθάρια λειτουργιά.
 Μὰ τὸν Ἅγιο Κωνσταντῖνο, τὸ χορὸ δὲν τὸν ἀφήνω.
 Μὰ τὸν Ἅγιο Ἀθανάση κι ὁ χορὸς θάλα χαλάση.

Στά παλιά χρόνια, όταν τελείωνε ο χορός, ή χορευτική γραμμή σταμάταγε στη θέση της. Οι χορευταί ξέμπλεκαν τὰ χέρια τους και ρίχναν κουμπούρια και κραύγαν χαρούμενα. Σήμερα χτυποῦν μόνο παλαμάκια και φωνάζουν ὅλοι δυνατά: «Και τοῦ χρόνου!».

γ) Παρατηρήσεις

1. Οι χορευταί πιάνονται στη γραμμή, περνώντας ὁ ἕνας τὸ χέρι του στὸν ἀγκώνα τοῦ ἄλλου.

2. Ὁ στρωτός χορός γίνεται ὡς ἑξῆς:
α) οἱ χορευταί ξεκινοῦν μὲ τὸ ἀριστερὸ πόδι ἕνα βῆμα μπροστὰ λοξὰ πρὸς τὰ δεξιά.
β) Ἐπειτα τὸ δεξιὸ πόδι κάνει ἕνα βῆμα μπροστὰ λίγο λοξὰ δεξιά και γ) συνέχεια, ἀφοῦ σηκωθῆ ἀπὸ ἐκεῖ τὸ δεξιὸ πόδι κάνει ἕνα βῆμα δεξιά. δ) Ὑστερα τὸ ἀριστερὸ πόδι ἐπιστρέφει στὴν ἀφετηρία ἕνα βῆμα δεξιότερα λίγο κρεμαστὸ ὥστε νὰ στηρίζεται στὴ μύτη. Οἱ τέσσερες αὐτὲς κινήσεις ἀποτελοῦν μιὰ πλήρη φάση τοῦ στρωτοῦ χοροῦ. Οἱ 4 αὐτὲς κινήσεις ἔχουν τὴν ἑξῆς ἀντιστοιχία στὰ λόγια τοῦ τραγουδιοῦ:

α) τέτοια, β) νῶ—μωρε, γ) τέτοια, δ) νῶ—.

3. Στὸ διπλοκαγγελοῦ διπλώνει ἡ γραμμή τῶν χορευτῶν. Στὸ τριπλοκαγγελοῦ τριπλώνει και οὕτω καθ' ἑξῆς.

4. Στὸ σταυροκαγγελοῦ δυὸ ἄνδρες τοῦ μέρους ποῦ δὲν διπλώθηκε στὰ καγγελίσματα, σχηματίζουν καμάρα μὲ τὰ χέρια τους και ἀπὸ κάτω περνάει χορεύοντας ὅλη ἡ γραμμή ποῦ σχημάτισε διπλὴς μὲ τὰ καγγελίσματα, και προχωράει γιὰ νὰ εὐθυγραμμισθῆ ἐνῶ ἡ ὑπόλοιπη γραμμή πρὸς τὰ πίσω μένει ἀκίνητη.

5. Ὅπως διηγοῦντο πολλοὶ γέροι τοῦ χωριοῦ, τὸ Καγγελάρι εἶχε ἐπὶ τουρκοκρατίας σκοπὸ ἐθνικό. Ἦταν ἕνας τρόπος νὰ συγκεντρώνωνται οἱ χωριανοὶ και νὰ συνονοοῦνται και ἀνταλλάτσουν τίς γνώμες τους πῶς νὰ φυλαχθοῦν ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἢ πῶς νὰ διεξαγάγουν τὸν ἀγῶνα ἀντιστάσεως. Γι' αὐτὸ γίνονταν τὰ καγγελίσματα και τὸ σταυροκαγγελοῦ. Ἐκεῖ στὴν καμάρα μπαῖναν οἱ σύνδεσμοι ποῦ ξέραν καλά τὰ ζητήματα και στὸν καθένα ποῦ πέρναγε ἀπὸ κάτω, λέγαν τί νὰ κάμουν ἢ μαθαίναν νέα ἀπὸ αὐτοῦς και τὰ ἔλεγαν στοὺς ἄλλους.

Εἶναι και μιὰ γνώμη διὰ τὰ καγγελίσματα εἶχαν και σκοπὸ νὰ μποροῦν τὰ παλληκάρια νὰ βλέπουν τίς ὁμορφες και νὰ διαλέγουν τὴ νύφη τους. Συνήθως στὰ ἀπομερα χωριὰ ποῦ σπάνια συγκεντρώνονται τὰ νιάτα, τὰ πανηγύρια και οἱ χωροὶ χρησιμοποιοῦν και γιὰ νυφοπάζαρα.

6. Ἀπὸ μακρὰ ὁ χορὸς αὐτός, μὲ τὴν ὁμοιομορφία τῶν κινήσεων και τὰ σχήματα, φαίνεται πολὺ γραφικός.

Μετὰ τὰ παλαμάκια διαλύεται ἡ χορευτική γραμμή. Στὴν πλατεία τὸ γλέντι ἐξακολουθεῖ τώρα παρέες—παρέες χωριστὰ μὲ ὄργανα ὅπως προτοῦ χορευθῆ τὸ Καγγελάρι. Ὅλογορα οἱ ἄλλοι κοιτάζουν εὐτυχισμένοι και λές παρακαλοῦν νὰ μὴ τελειώσῃ ποτὲ αὐτὴ ἡ ἡμέρα τῆς χαρᾶς και τῆς εὐθυμίας. Ἀργὰ τὴ νύχτα ἀρχίζει ὁ κόσμος λίγος—λίγος νὰ φεύγῃ και νὰ πηγαίῃ στὰ σπίτια του παίρνοντας μαζί του και τοὺς ξένους ποῦ διάλεξε ὁ καθένας, ἄλλος συγγενεῖς, ἄλλος ἀπλῶς γνωστοὺς και ἄλλος ἐντελῶς ἀγνωστους.

Ὅλοι οἱ δρόμοι τώρα ξυπνοῦν στίς φωνὲς αὐτῶν ποῦ γυρίζουν ἀπὸ τὸ πανηγύρι.

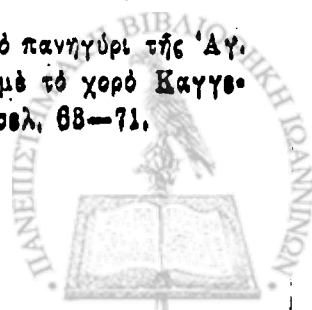
Τὶ ἐντυπώσεις γιὰ πολλοὺς πρωτόφαντες! Τὶ χαρὲς, τί ὄνειρα, τί γνωριμίες και τί συμπεθεριάσματα και ζευγαρώματα δὲν σχεδιάσθηκαν στὸ μεγάλο αὐτὸ πανηγύρι ποῦ τὰ νιάτα μὲ τὰ πιὸ καινούργια και τὰ πιὸ καλά τους στολίδια κάναν ἐμφάνιση και ἐπίδειξη στὴν ἐκκλησιά, στὴν πλατεία, στὸ χορὸ και στὸ Καγγελάρι.

Γιὰ ὅλους θὰ εἶναι ἱστορικὴ αὐτὴ ἡ ἡμέρα. Γιὰ πολλὲς μέρες θὰ διηγοῦνται στίς κουβέντες τους ἐντυπώσεις ἀπὸ τὸν κόσμο και τὰ γεγονότα τοῦ πανηγυριοῦ.

Τὸ πανηγύρι αὐτὸ γίνονταν πολλὰ χρόνια ἤσυχα και ὁμορφα και σ' αὐτὸ δρίσκαν ψυχαγωγία οἱ ἄνθρωποι τῶν ἀπόμερων ἐκείνων χωριῶν⁽¹⁾.

[Συνεχίζεται]

1. Κων. Ἀθ. Διαμάντη, τὸ πανηγύρι τῆς Ἀγ. Παράσκευης στὰ Τζουμέρκα μὲ τὸ χορὸ Καγγελάρι περιεθ. «Ἀίφωνῆ» 1958, σελ. 68—71.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

Γ. ΣΑΚΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ, Έπιθεωρητοῦ Γεωργίας

Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΚΟΙΝΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ

Βάσις τῆς οἰκονομίας στή χωρίδ κατά κανόνα εἶναι ἡ γεωργία καί γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν πῶς κατὰ πόσον δύναται ἡ Κοινότης νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας τοῦ χωριοῦ. αἱ ὁποῖαι δὲν ἐξαρτῶνται μόνον ἀπὸ τὴν ἀτομικὴν προσπάθειαν ἐκάστου γεωργοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ κοινῆς ὠφελείας ἔργα τὰ ὁποῖα καὶ πρέπει νὰ γίνον, ἀλλὰ καὶ νὰ συντηρῶνται.

Εἰμεθα ἕνας νομὸς 5042 τ.γμ. ἐξ ὧν 686.000 στρ. (13,6%) ἐκμεταλλεύονται γεωργικῶς (δὲ ἐτησίων καὶ δενδρωδῶν καλ. γειῶν) ἦτοι:

Γεωργ. ἐκμετῶσεις	13,6%	686.000	στρ.
Δάση, θημάσια καὶ μὴ	28,2	1.422.000	
Δάση Βοσκότοποι	12,4	626.000	
Γρῦναι ἐκτάσεις βοσκῶν	40,3	2.031.000	
καὶ Σοῦμοί, ὕδατα, ἄγωνα κλπ.	5,5	277.100	5.042.100

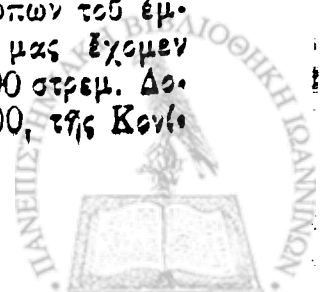
Ἔχομεν πληθυσμὸν (ἀπογραφή 1951) 153.748 κατοίκων 31 κατὰ τ.γμ. ἐξ ὧν οἰκογέναιαι 9497 ἢ 31% εἶναι ἀστικά. 1500 κτηνοτροφικά (5%) καὶ 20.045 περίπου εἶναι ἀγροτικά (64%) μὲ 105.200 ψυχὰς οἰκοῦσαι εἰς 315 Δῆμους καὶ Κοινότητες ἢ 343 χωρία καὶ αἱ ὁποῖαι διαβιῶν ὑπὸ σχετικῶς μετρίας συνθήκας, μὲ χαμηλὸν ἐτήσιον εἰσόδημα μὲ οὐχὶ πάντοτε εὐνοϊκὰς συνθήκας κατοικίας, υγείας, διατροφῆς, ὑπονομευόμεναις προδήλως τὴν εὐρωστίαν τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ παραγωγὴ δὲν ἐξασφαλίζει ἀκόμη ἀνεκτὴν στάθμην διαβίωσης καὶ ἀνωψώσεως τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς, ἀλλὰ εἶναι δυνατὴ πολὺ μεγάλη ἐξέλιξις ἀφοῦ ὑπάρχουν πλείστα εἶσαι δυνατότητες ἐπεκτάσεως τῆς καλλιεργησίμου ἐκτάσεως, βελτιώσεως τῆς βρεπτικῆς ἰκανότητος βο-

σκῶν καὶ ἀναπτύξεως τῆς παραγωγῆς ἐν γένει φυτικῆς, ζωϊκῆς, ὀρυκτῆς, γεωργοβιομηχανικῆς κλπ.

Ἡ Γεωργικὴ οἰκονομία ἐξακολουθεῖ μεταπολεμικῶς νὰ εἶναι καθυστερημένη παρὰ τὴν συντελεσθεῖσαν πρόοδον καὶ δημιουργοῦνται ὑποχρεώσεις δι' ἄσκησιν εὐρείας γεωργικῆς πολιτικῆς κατατεινούσης εἰς αὐξήσιν τῆς καλλιεργησίμου ἐκτάσεως καὶ ἐντατικὴν καὶ ἀποδοτικὴν καλλιεργίαν. Ἡ αὐξήσις τοῦ γεωργικοῦ εἰσοδήματος μὲ βᾶσιν τὰς σταθερὰς τιμᾶς τοῦ 1951 παρουσιάζει ἐξέλιξιν ἀπὸ τὸ 1948 ἕως 1953 μὲ αὐξήσιν τοῦ γεωργικοῦ εἰσοδήματος κατὰ 30%. Ὁ γεωργικὸς κλῆρος εἶναι πολὺ μικρὸς (1,5 στρ. ἀναλογοῦν εἰς κάθε κάτοικον καὶ 57,5% ἔχουν 10—50 στρ.) Ὁ γεωργὸς ἔχει πρόσοδον κατὰ στρέμμα πού φθάνει μάλιστα τὸ 27% τοῦ μέσου ὄρου τοῦ Εὐρωπαϊοῦ γεωργοῦ, καὶ ἀποδοτικότητα ἐργασίας 52% τῆς τοῦ Εὐρωπαϊοῦ. Ἐνθαρρυντικὸν σημεῖον εἶναι ἡ διαφοροποίησις εἰς τὰς καλλιεργείας μὲ μελλοντικὴν βελτιώσιν τῆς συνθέσεως τοῦ γεωργικοῦ εἰσοδήματος, βελτιωμένη εἰς τὰς ἐγγειοβελτιωτικὰς βελτιώσεις.

Ὁ γεωργὸς περιμένει μὲ λαχτάραν μέσα, δοθήθειαν νὰ ἐργασθῇ καὶ νὰ προκόψῃ πρὸς ἴδιον καὶ γενικώτερον ὄφελος.

Εἰς τὴν προσπάθειαν ἀναπτύξεως, δὲν πρέπει νὰ παροραθῇ ἡ ἀνάγκη συμβολῆς τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆ ἐκδήλωσις καταλλήλως τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ δραστηριότητος τῶν Κοινοταρχῶν, ὡς ἐκπροσώπων τοῦ ἐμψύχου ὄλικου. Εἰς τὸν νομὸν μας ἔχομεν τὴν πεδιάδα Ἰωαννίνων 150.000 στρεμ. Δολιανῶν—Παρακαλάμου 50.000, τῆς Κενῆ

τοσης 20.000 στρ. ατελέστατα έκμεταλλευόμενας κατά μέγα μέρος.

Έχομεν επίσης σοβαράς ύδατινας ροάς, τὸν Ἄωον (68 χμ. ἐπὶ Ἑλλ. Ἐδάφους Βοϊδοματῆν—Σαραντάπορον, τὸν Καλαμᾶν (ἄνω ροῦν ἀπὸ Δολιανῶν μέχρι Βροσύνης) καὶ Γορμόν, τὸν Λοῦρον (ἀπὸ Τερρόβου μέχρι Βούλιστας Παναγιάς), τὸν Ἄραχθον (ἀπὸ Μέτσοβον μέχρι Πλατανούσης), πολλές πηγὰς ἀξιολόγους (Ρογόζι, Γοτίστης κλπ) καὶ τὰς λίμνας Ἰωαννίνων, Ζαραδίνης, σοβαράς δηλ. ροὰς ἀναμενούσας διευθέτησιν καὶ ἀξιοποίησιν παραγωγικὴν τῶν ὑδάτων των.

Έχομεν γενικῶς ἰδιόμορφωσιν ἐδάφους κατὰ μεγάλην ἀναλογίαν ὄρεινῆν, μὴ ἐπιτρέπουσαν ταχεῖαν καὶ καλὴν ἀποστράγγισιν τῶν μεταξὺ τῶν ὄρεινῶν ὄγκων κοιλάδων καὶ πεδιάδων, σοβαρωτάτας διαβρώσεις τῶν ἐπικλινῶν ἐδαφῶν, καταστρεπτικὴν ἐπίδρασιν χειμάρρων, μειωνούσας καὶ ἐνίοτε μὴδενίζούσας τὴν παραγωγικὴν ἱκανότητα τοῦ ἐδάφους, ἰδιότροπον κλίμα, καταστρεπτικὰς πλημμύρας λόγω μὴ ρυθμίσεως τοῦ ροῦ τῶν διαρρεόντων τὰς πεδιάδας ποταμῶν, χειμάρρων καὶ ρυάκων, ἀνεπαρκῆ χρησιμοποίησιν τῶν ὑδάτων δι' ἀρδεύσεις ὥστε αἱ καλλιέργειαι λόγω ξηρασίας νὰ καταστρέφονται ἢ νὰ δίδουν μικρὰς ἀποδόσεις, ἔλλειψιν ὕδατος εἰς πολλὰς βοσκὰς διὰ πότισμα τῶν ζώων, ἔλλειψιν ἐπαρκῶς συγχρονισμένων μέσων πρὸς ἄσκησιν τοῦ γεωργοκτηνοτροφικοῦ ἐπαγγέλματος. Τὰ παραγωγικὰ κεφάλαια εἶναι σχετικῶς ὀλίγα καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν ἀγροτικὴν παραγωγὴν μόνον τὰ 40% τῶν διατιθεμένων ἐργατικῶν χειρῶν. Ὁ γεωργὸς ἐτησίως διαθέτει μόνον 120 ἡμερῶν ἐργασίαν, χάνονται δὲ διὰ τὴν Ἐθνικ. οἰκονομίαν τὰ 2/3 ἐργασίας, ἣν δύναται νὰ ἀποδώσῃ, ἐνῶ ἡ διατροφή του θαρύνει καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ἀργίας τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν.

Ἡ ἀξιοποίησις τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ βασικὴ βελτίωσις τῆς οἰκονομίας θὰ ἐξασφαλισθῇ παραλλήλως μὲ τὴν ἐφαρμογὴν νεωτέρων μεθόδων καλλιέργειας ἀπὸ τοὺς γεωργοὺς δι' ἀπόκτησιν ἱκανοποιητικωτέρων ἀποδόσεων, καὶ μὲ αὐξήσιν τῶν παραγωγικῶν ἐκτάσεων ὡς καὶ μὲ βελτίωσιν τῶν βοσκῶν.

Ἡ ἐπαύξησις τοῦ ζωτικοῦ χώρου τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων καὶ ἡ σταθεροποίησις τῶν ἀποδόσεων, γίνεται δι' ἐκτελέσεως ἐγγειοβελτικῶν ἐργῶν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ὀλότητος καὶ ἤρχισεν ἐδῶ ἐφαρμοζομένη ἀπὸ τὸ 1936. Ἐπιτυγχάνεται δὲ:

α) διὰ βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν ἀρδεύσεως, εἰς ἐκτάσεις πλημμελῶς ἀρδευόμενας καὶ διὰ μετροπῆς ξηρικών ἐκτάσεων εἰς ποτιστικὰς (ἀρδευτικὰ ἔργα) μὲ δέσεις, γεωτρήσεις, ἀνυψωτικὰ μηχανήματα κλπ.

β) δι' ἀποκαλύψεως ἐδαφῶν μὲ ἀποξηρανσιν ἀπὸ συσσωρευόμενα ὕδατα (ἀποξηραντικὰ) μονίμων καὶ παροδικῶν ἐλῶν.

γ) δι' ἀπομακρύνσεως τῶν πληθωρικῶν ὑδάτων ἐξ ὑγρῶν ἐδαφῶν μὲ δυσμενεῖς ὑδρολογικὰς συνθήκας (ἀποστραγγίσεις καὶ ἐξυγιάνσεις).

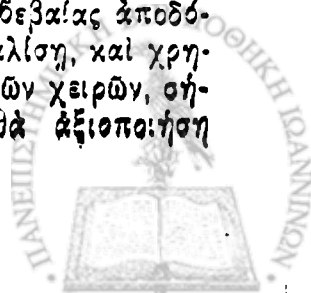
δ) διὰ προστασίας γαιῶν μὲ ἀναχώματα, ἀναδαθμούς, προβόλους ἢ διὰ διευθετήσεως τῆς κοίτης χειμάρρων κλπ, ἀπὸ τὰς διαβρώσεις, προσχώσεις, ἀποπλύσεις, πλημμύρας κλπ.

ε) διὰ κατασκευῆς δεξαμενῶν καὶ ποτιστρῶν, ὑδρομαστεύσεων, φρεάτων, στερνῶν κλπ, πρὸς ὕδρευσιν κατοίκων.

στ) διὰ βελτιώσεως τῶν βοσκῶν μὲ ἀποστράγγισιν, καθαρισμόν, ἀνασποράν, προστασίαν ἀπὸ διαβρώσεις, λίπανσιν κλπ.

ζ) διὰ διανοίξεως ἀγροτικ. ὁδῶν, κατασκευῆς μικρῶν γεφυρῶν, διαβάσεων, ρεϊθρῶν κλπ. ὡς καὶ διὰ ἐπισκευῆς καὶ συντηρήσεως ὑπαρχουσῶν τοιοῦτων.

Ἐξ ὧν τῶν ἐγγειοβελτιωτικῶν ἐργῶν μεγαλυτέραν σημασίαν ἔχουν λόγω ἰδιομόρφου κλίματος καὶ κλίσεως καὶ συστάσεως ἐδάφους, τὰ ἔργα διαφοροποιήσεως τοῦ ὕδατικοῦ παράγοντος τῶν ρεόντων ἢ λιμναίων ἢ ὑπογείων ὑδάτων (διὰ φυσικῆς ροῆς, ἀνυψώσεως ἢ ἀντλήσεως), ὥστε τὸ ὕδωρ νὰ μετατραπῇ εἰς γονιμοποιὸν δύναμιν, ἐξασφαλίζουσαν τὰς ἐσοδείας καὶ αὐξάνουσαν τὰς ἀποδόσεις. Ἡ ἀρδευσις μὲ τὰ ὑπάρχοντα πολλὰ ὑδάτινα ρεύματα, τὰ ὅποια ἀναμένουν ρύθμισιν ὥστε νὰ μὴ συγκλίνουν πρὸς τὴν θάλασσαν, οὐ μόνον αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ σταθερὰς θεβρίας ἀποδόσεις γεωργ. εἰδῶν θὰ ἐξασφαλίσῃ, καὶ χρησιμοποίησιν πολλῶν ἐργατικῶν χειρῶν, σήμερον εἰς ὑποαπασχόλησιν, θὰ ἀξιοποίησιν

διὰ καλῆς πλέον προσδοφόρους καὶ δι' ἀνάπτυξιν λαχανοκομίας, δένδροκομίας, καλῆς διατηρήσεως τῶν προϊόντων, γεωργ. βιομηχανοποιήσεως κλπ.

Καὶ τοιαῦτα ἐγγειοβελτιωτικά ἔργα γίνονται πλεῖστα ὅσα ἐν συνεργασίᾳ καὶ ἐνισχύσει τῶν ὑπηρεσιῶν ἀπὸ τὰς Κοινοτήτας, διὰ προσωπικῆς ἐργασίας, διὰ χρηματικῆς ἐνισχύσεως, δι' ἀτόκων δανείων κλπ. τῇ ἐποπτεῖᾳ καὶ καθοδηγήσει τῶν γεωργικῶν ὑπηρεσιῶν, τῆς Τ.Γ.Δ.Κ., Δ.Γ.Κ. κλπ. διὰ δανείων παρὰ ΑΤΕ κλπ.

Ἡ δημιουργικὴ προώθησις, ἡ κατασκευὴ καὶ συντήρησις ἔργων κοινῆς ὠφελείας εἶναι ἐκ τῶν βασικῶν ἀπασχολήσεων τοῦ Προέδρου Κοινοῦ καὶ Συμβουλίου του. Εἶναι ἄστοχον τὸ ἐνίστε προτασσόμενον ὅτι ταῦτα εἶναι ἔργον τῶν γεωργῶν μόνον οὐς ἐνδιαφέρουν καὶ ὅτι ἡ καθυστέρησις ἐκτελέσεώς των ἀφείλεται εἰς ἀδιαφορίαν δι' ἑαυτῶν τῶν γεωργῶν. Ἡ ἐνίσχυσις, καθοδήγησις, υποβοήθησις τοῦ διευθύνοντος ὀργάνου εἰς ἔργα κοινωφελούς δράσεως, θὰ ἐκπληρώσῃ τὸν σκοπὸν τῆς διοικήσεως. Τὰ κοινόχρηστα ἔργα πρέπει νὰ ὀργανοῦνται καταλλήλως ἀπὸ τὸ διευθύνον ὄργανον, μετὰ διαφῶτισιν τῶν ἐνδιαφερομένων ἀγροτῶν: θὰ γίνεταὶ δηλ. ἐργασία διὰ τὸν ἀγρότην, μὲ τὸν ἀγρότην. Ἐξεπλάγημεν πολλάκις πρὸ τῆς ἀπλότητος κοινωφελῶν ἔργων, ἐχόντων βασικὴν σημασίαν δι' αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς, τὰ ὅποια δὲν ἔγιναν ὅχι διότι δὲν ὑπῆρχεν ἐνδιαφέρον τῶν κατοίκων, οὔτε διότι δὲν ὑπῆρχον τὰ οἰκονομικὰ μέσα, ἀλλὰ διότι δὲν ὑπῆρχεν ὀργάνωσις, πρακτικὸν πνεῦμα, προώθησις καὶ παρακολούθησις. Πρόεδροι καὶ Κοινοτικ. Συμβούλια μὲ ζῆλον, ἀνιδιοτελῶς ἐνδιαφερόμενοι διὰ τοὺς κατοίκους, προοδευτικοί, δυνάμενοι νὰ συλλάβουν καὶ μελετήσουν τὰ ζητήματα, μὲ δυνατότητα δι' ἐκτελέσιν, ἐπέτυχον νὰ γίνουν πλεῖστα ὅσα μικρὰ ἐγγειοβελτιωτικά ἔργα εἴτε ἐκ τῶν πόρων των, εἴτε διὰ τοῦ προγράμματος Πρόνοια Ἔργασια, εἴτε δι' ἀτόκων δανείων, εἴτε καὶ διὰ δανείων.

Εἰς τὰς ὑπηρεσίας εὖρον ἐνίσχυσιν, στενὴν παρακολούθησιν, καθοδήγησιν, καὶ ἐπέτυχον τὴν αὐξήσιν τοῦ εἰσοδήματος τῶν συγχωριανῶν τους. Μὲ δέσεις χανδάκια,

δεξαμενάς, ἀναχώματα κλπ. ἐπεξέτεινον τὰς ποτιστικὰς ἐκτάσεις, συνεκέντρωσαν ὕδατα διὰ καθαριότητα, ὑδρευσιν, πότισμα ποιμνίων κλπ. Πολλὰ ζητήματα ἐλύθησαν ἀπὸ τὴν προθυμίαν καὶ δραστηριότητα ἐκάστου κοινοτάρχου, ἐπωφεληθέντος τῆς πείρας τῶν τεχνικῶν ἐν γένει ὑπαλλήλων καὶ ἀναλώσαντος ἀποδοτικῶς τοὺς διαθέσιμους πόρους, ὡς καλοῦ κηδεμόνος τῶν κοινῶν συμφερόντων τῶν μελῶν τῆς Κοινοῦ.

Σημειωτέον ὅτι ὅταν αὐξάνεται τὸ εἰσοδήμα τῶν κατοίκων, θὰ αὐξηθῇ καὶ τὸ ἔσοδον τῆς Κοινοῦ καὶ τότε θὰ εἶναι αὕτη εἰς θέσιν νὰ ἐκτελέσῃ καὶ ἄλλα ἔργα διὰ τὸ σύνολον τῶν κατοίκων.

Διακρίνομεν βέβαια μεγάλα ἔργα ἀναλαμβανόμενα ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ μικρὰ ἐγγειοβελτιωτικά, κατασκευαζόμενα ἀπὸ τὰς Κοινοῦ.

Α. Μεγάλα ἔργα, ἐγγείων βελτιώσεων, δι' ἃ ἀπαιτεῖται γενικωτέρα προσπάθεια τοῦ Κράτους καὶ σημαντικὴ ἀρωγὴ τοῦ Κρατικ. προϋπολογισμοῦ, γίνονται τῇ ἐπιβλέψει εἰδικῶν Τεχνικῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Ἰπουργείων Συντονισμοῦ καὶ Δ. Ἔργων, Γεωργίας, τῆς ΑΤΕ. Εἰς ταῦτα ἡ ἀρμοδιότης τῶν κοινοτήτων περιορίζεται εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως, συντηρήσεως καὶ ἀξιοποιήσεως διὰ καλῆς ἀφοῦ περατωθῶν αἱ ἐξυγιαντικαὶ προσπάθειαι: Ἐκ τῶν τοιούτων ἔργων ἀναφέρομεν:

Τὸ ἔργον ἀποξηράνσεως Βάλτου Λαψίστης διὰ κατασκευῆς σήραγγος ἀπὸ Βελτιστίης πρὸς Νεοχώρι, ἐκτελεσθείσης κατὰ τὸ 1)2 προπολεμικῶς, ἀπὸ τὴν Μπούντ καὶ συνεχιζομένης ἤδη τῆς κατασκευῆς διὰ νὰ περατωθῇ μετὰ 30 μῆνας. Δι' ἀπομακρύνσεως τῶν ὑδάτων, θὰ ἀποδοθῶν εἰς τὴν καλῆν 14.000 στρ., θὰ προστατευθῶν δὲ καὶ περὶ τὰ 50.000 στρ., καθισταμένης σταθερᾶς τῆς στάθμης λίμνης Ἰωαννίων,

Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ἔργου εὐρισκόμενον ἐν προγραμματισμῷ, θὰ παροχετεύσῃ τὰ ἐπιζήμια ὕδατα χειμάρου Λαγκάτσας καὶ ἐλῶν Μπιζανίου πρὸς τὴν λίμνην δ' ἐξυγιάνσιν καὶ τῆς Ν. περιοχῆς, συνάμα δὲ θὰ ἀρδεύσῃ δι' ἐγκατατάσεως δικτύου καὶ ἠλεκτροκινήτων ἀντλητικῶν συγκροτημάτων ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης, περὶ τὰ 80.000 στρ. τοῦ λεκανοπεδίου, τοῦθ' ὅπερ

θά αλλάξει ἄρδην τὴν μορφὴν τῆς περιοχῆς, καὶ θὰ καλλῆθουν προσοδοφόρα φυτά, κτηνοτροφικά, λειμώνια, βιομηχανικά (σακχαρότευτλα) με ἐξησφαλισμένην ἀπόδοσιν.

Τὸ ἀρδευτικὸν Κορίνθης. με φράγμα ἐπὶ τοῦ Ἀώου, μετ' ἀποπεράτωσιν θ' ἀρδεύσῃ 14.000 στρ. καὶ θὰ δώσῃ εὐκαιρίαν δι' ἀξιοποιήσεως παραγομένης μικρᾶς ὕδατοπτώσεως, νὰ ἠλεκτροφωτισθῇ ἡ κωμόπολις. *Τὸ ἀρδευτικὸν Καστρύτης Ἀρδομίστης.*

Ἐγένετο ἐγκατάστασις πέντε ἀντλητικῶν συγκροτημάτων (ἐντὸς τριῶν ἀντλιοστασίων) πρὸς ἄρδουσιν 1500 στρ. δι' ἀντλήσεως τοῦ ἀρδευτικοῦ ὕδατος ἐκ τῆς Λίμνης Ἰωαννίνων (Παμβώτιδος).

Τὸ ἀρδευτικὸν ἔργον Καστρύτης.

Ἐγένετο ἐγκατάστασις πέντε ἀντλητικῶν συγκροτημάτων (ἐντὸς δύο ἀντλιοστασίων) πρὸς ἄρδουσιν 1500 στρ. δι' ἀντλήσεως τοῦ ἀρδευτικ. ὕδατος ἐκ τῆς λίμνης Ἰωαννίνων (Παμβώτιδος).

Τὸ ἀποστραγγιστικὸν ἔργον Κοτσελιοῦ.

Ἐγένετο διάνοιξις ἀποχετευτικῶν τάφρων Κοτσελιοῦ καὶ Καστρύτης (μετὰ τῆς κατασκευῆς τῶν διαφόρων τεχνικῶν ἔργων αὐτῶν) πρὸς ἀποχέτευσιν τῶν ὑδάτων ἐκ τοῦ περιοδικοῦ ἔλους Κοτσελιοῦ ἐκτάσεως 4000 στρ. Ὑπολείπεται πρὸς ἀποστράγγισιν ἕκτασις 550 στρεμμάτων.

Τὸ ἀρδευτικὸν Ζαραβίνης.

Ἐπιδιώκεται ἡ ἄρδουσις 1200 στρ. καὶ ὑπολογίζεται δι' ἡ παραγωγή τῆς πρὸς ἄρδουσιν περιοχῆς θὰ δώσῃ μέχρι τοῦ διπλασίου, διὰ κατασκευῆς ἀρδευτικοῦ αὐλακος (ἀντλήσεως ὕδατος δι' ἀντλητικοῦ συγκροτήματος τὸ ὁποῖον κατέχεται ὑπὸ οἰκείου Συνομοῦ).

Τὸ ἀρδευτικὸν Βασιλικῶν.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἄρδουσιν 2.000 στρεμμ. διὰ σημαντικὴν αὐξησιν τῆς γονιμότητός των, διὰ κατασκευῆς φράγματός ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βοϊδομάτη καὶ παροχέτευσως τῶν ἀναγκαιουσῶν ποσοτήτων ὕδατος.

Ἄνω ροῦ Καλαμᾶ.

Διὰ τὴν προτῆσιν καὶ ἀποχέτευσιν

πλεοναζόντων ὑδάτων πρὸς ἐξυγιάνσιν καὶ ἀξιοποίησιν 31500 στρέμ. ἀπὸ Βελλάς μέχρι Βροσύνης. Τὸ ἔργον ἔχει ἤδη μελετηθῆ ὑπὸ Ἀμερικ. Ἐταιρείας ΒΑΠΕΛ ἐν τῷ συνόλῳ του μέχρι ἐκβολῶν Καλαμᾶ καὶ μετὰ κατάθεσιν τῆς σχετικῆς μελέτης θέλει προγραμματισθῆ.

Ἡ διάνοιξις ἐπαρχιακ. καὶ κοινοτικ. ἀγροτικῶν καὶ δασικῶν ὁδῶν εἰς περιοχὰς Γράμμου, Ζαγορίου, Κατσανοχωρίων, Ξηροβουνίου, Λάκκας Σουλίου κλπ. Ἡ ὠφέλεια ἐκ τούτων εἶναι πρόδηλος.

Ἡ προσπέλασις διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν σημαντικωτάτων δασικῶν ἀποθεμάτων, μεταφορὰν τῶν προϊόντων τοῦ ὄρεινου χώρου εἰς τὰ κέντρα καταναλώσεως, ἡ μείωσις γενικῶς τοῦ κόστους τῶν διακινουμένων ἐφοδίων, καὶ ἡ ἐπαφή τοῦ ὄρεινου πληθυσμοῦ μετὸν πολιτισμὸν θὰ καταστῆ ἐφικτή.

Ἡ ἀξιοποίησις τῆς ζωσῆς δυνάμεως τοῦ ὕδατος Λούρου—Καλαμᾶ—Ἀώου διὰ παραγωγήν εὐθηνοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος χρησιμοποιοῦντοσμένου εἰς πλείστας δασαγεωργικὰς ἀνάγκας.

Β'. Τὰ ἔργα ἐγγείων βελτιώσεων κοινῆς προσπαθείας ἢ μικρὰ ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα Κοινοτήτων, Συνομοῦν, Συνδέσμων Κοινοτήτων κλπ. εἶναι ἀρμοδιότητος τῶν ἰδίων, βοηθουμένων ὑπὸ τῶν τεχνικῶν ὑπηρεσιῶν ΤΥΔΚ, Γεωργ. ὑπηρεσιῶν, ΑΤΕ, ΔΥΚ, ἸΜΚ κλπ. καὶ γίνονται ἢ διὰ προσωπικῆς ἐργασίας τῶν κατοίκων ἢ διὰ δανείων τῆς ΑΤΕ με ἐργολάβον ἢ διὰ προσωπικῆς ἐργασίας ἐν συνδυασμῷ με ἐνίσχυτιν διὰ μικροῦ ἡμερομισθοῦ κλπ. Τοιαῦτα ἔργα εἶναι:

1) Ἀρδευτικὰ με μικρὰ πρόχειρα ἢ ἡμιμόνιμα φράγματα (δέσεις).

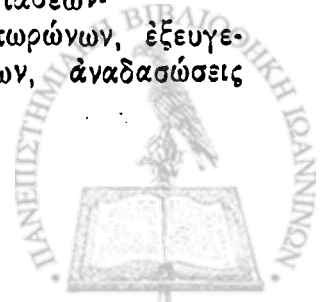
2) Ἀποστραγγιστικὰ δι' ἀνοίγματος χανδάκων, καθαρισμῶν καταβοθρῶν, διευθυτίσεις χειμάρρων κλπ.

3) Ὑδρευτικὰ κατοίκων καὶ ζώων διὰ ὑδρομαστεύσεων, φρεάτων, στερνῶν, ὕδατοδεξαμενῶν, ποτιστρῶν κλπ.

4) Ἀντιδιαβρωτικὰ διὰ συστηματοποίησης ἐπικλινῶν ἔδαφῶν κατὰ διαβρώσεων.

5) Ἐκχερώσεις ἀποκαλυπτομένων ἔδαφῶν καὶ κοινοχρήστων ἐκτάσεων.

6) Δενδροφυτεύσεις ὄπωρώνων, ἐξευγενισμὸς ἀγρίων ὄπωροφόρων, ἀναδασώσεις νέαι ἀμπελοφυτεῖται κλπ.

7) Βελτίωσις βοσκών διὰ καθαρισμού (ἀπὸ βάτους, παλιούρια, ἀκάνθας κλπ.) διὰ λιπάνσεως, διὰ σπορᾶς χρησίμων κτηνοτροφικῶν φυτῶν (ἀγροστοδῶν καὶ ψυχανθῶν) ἐξυγιάνσεως κλπ.

8) Κατασκευὴ ἀγροτικῶν δρόμων, μικρογέφυραι κλπ. βασικὸς παράγων δι' ἀξιοποίησιν τῆς παραγωγῆς καὶ μείωσιν κόστους μεταφορῶν.

Ἔχω ὑπ' ὄψιν μου πίνακα ἐκτελεσθέντων μέχρι σήμερον ἀπὸ θετίας μικρο—ἐργῶν ἀπὸ Κοινοῦτητας, ἀρδευτικῶν, προστατευτικῶν, ξηραντικῶν, κοινοτικῶν ὁδῶν, μικρογεφυρῶν, ποτιστρῶν ζώων, στερνῶν, ὑδατοδεξαμενῶν κλπ. ὡς καὶ ὑπὸ μελέτην τοιούτων καὶ ἐν προγραμματισμῷ.

Οἱ γεωργοὶ πάντως καὶ εἰς τὰ σοβαρώτερα ἔργα δύνανται οὐσιωδῶς νὰ συμβάλουν πρὸς μείωσιν τῆς δαπάνης δι' ἀνορύξεως τριτευόντων ἀλλάκων ἢ ἀποστραγγιστικῶν χανδάκων καὶ εἰς τὴν συντήρησιν παλαιότερων, ὑφισταμένων τοιούτων, εἰς διαμόρφωσιν ἀγροτικῶν ὁδῶν προσπελάσεως, εἰς ἐγκατάστασιν ὑδραγωγείων κλπ.

Δι' ἐκτελέσεως ἔργων γονιμόταται ἐκτάσεις θὰ καλ)θῶσιν διὰ πρώτην φοράν ἢ θὰ προστατευθοῦν ἐκ τῶν πλημμυρῶν, αἵτινες ἐμποδίζουν τὴν καλ)γειαν πρωτῶν καὶ μειώνουν ἢ μηδενίζουν τὴν παραγωγὴν ὀψίμων.

Ἡ ἀρδευσις θὰ ἐπιτρέψῃ οὐ μόνον τὴν ἐξασφάλισιν καὶ σοβαρὰν ἐπαύξεισιν τῶν ἀποδόσεων ἀλλὰ καὶ τὴν εἰσαγωγὴν πολυτιμωτέρων καὶ ἀποδοτικωτέρων καλ)γειῶν, ἰδίᾳ κτηνοτροφικῶν (συντελούντων εἰς ἀνάπτυξιν καὶ βελτίωσιν τῆς κτηνοτροφίας) καὶ βιομηχανικῶν (σακχαροτεύτων, κλωστικῶν κλπ.).

Τὸ ὑπὸ ἐμαλὰς συνθήκας ἔλλειμα ἀρτοποιησίμων σιτηρῶν θὰ καλυφθῇ καὶ θὰ βελτιωθοῦν οἱ ὄροι διατροφῆς τοῦ πληθυσμοῦ. Αἱ ἀποδόσεις σήμερον τῆς ξηρικής καλ)γειᾶς ἀραβοσίτου δὲν ὑπερβαίνουσι τὰς 70—80 ὄκ. καὶ κατὰ τὰ ξηρὰ ἔτη αἱ ἀποδόσεις εἰς πολλὰ σημεῖα δὲν πραγματοποιοῦνται. Συστηματοποιημένων τῶν ἀρδεύσεων καὶ διὰ βελτιωμένων σπόρων (ὑδριδίων) ἢ ἀπόδοσις 150—200 ὄκ. στρ. εἶναι ἀσφαλῆς. Αἱ καλ)γειαι μηδικῆς, καννάβου, τεύτων κλπ. θὰ λάβουν τὴν

δέουσιν θέσιν εἰς τὴν ἀμειψισπορὰν ἐπὶ ἐκτάσεων τῶν σήμερον ἐλωδῶν περιοχῶν ἢ ἀτελῶς ἐκμεταλλευομένων.

Ἡ δένδροκομία καὶ λαχανοκομία δι' αἱ συνθήκαι τῆς Ἡπείρου εἶναι ἰδιαιτέρως πρόσφοροι θὰ λάβουν τὴν ἐνδεδειγμένην ἐπέκτασιν.

Ἰπολογίζομεν μόνον ἀπὸ αὐτὰ τὰ βελτιωτικὰ ἔργα ὅτι ἐν τῷ Νομῷ Ἰωαννίνων: θ' ἀποστραγγισθοῦν κατὰ στρογγυλοποιημένους ἀριθμοὺς στρ. 25.000, θὰ προστατευθοῦν στρ. 55.000, θὰ ἀρδευθοῦν στρ. 120.000 (80.000 λεκανοπεδίου) θὰ ἐξυγιανθοῦν στρ. 20.000, θὰ αὐξηθοῦν διὰ βελτιώσεως αἱ βοσκαὶ εἰς χωρητικότητα καὶ θὰ ἐξοικονομηθοῦν αἱ ἀνάγκαι ζώων, θὰ ἀξιοποιηθοῦν ὄρειναι βοσκαὶ στερούμεναι ὕδατος, θὰ γίνουσι πολλὰ χιλ. ὁδῶν ποῦ θὰ συνδέσονται τὰς περιοχὰς Ζαγορίου, Λάκκας Σουλίου, Κατσανοχωρίων, Τζουμέρκων, Γράμμου κλπ.

Ἐφέλεια τεραστία, θετική, ἢ ὅποια εἶναι περιττὸν νὰ ἐξαρθῇ περισσότερον. Ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν ὅτι αὐξήσις τῆς παραγωγῆς κατὰ στρέμμα θὰ εἶναι 40—50% τῆς κανονικῆς τοῦλάχιστον.

Εἶναι βελτιώσεις οὐ μόνον οἰκονομικαὶ (αὐξήσις εἰσοδήματος) ἀλλὰ καὶ ἀγροτοτεχνικαὶ (ἐντατικώτερα ἐκμετάλλευσις, εἰσαγωγὴ προσδοφῶν καλ)γειῶν) καὶ ἀγροκοινωνικαὶ (ἀξιοποίησις ἐργατικοῦ δυναμικοῦ) με ἐπακόλουθα τὴν βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν τοῦ βιωτικοῦ καὶ ἐπαγγελματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀγρότου καὶ συγκράτησιν αὐτοῦ εἰς τὴν ὑπαιθρον.

Ἀλλὰ θὰ ἔχη νὰ ἀντεῖπῃ κανεὶς. Ἐχουν ὅλοι τὴν θέλησιν καὶ πολλοὶ ἔχουν τὰ μέσα νὰ ἐργασθοῦν ἐπιμελῶς, ἀλλὰ δὲν γνωρίζουν τὸν τρόπον καὶ ἀποτέλεσμα εἶναι νὰ παρατηρῆται κάμψις τῆς δυνάμεως τῆς ὑπαιθρου διὰ συγκράτησιν τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ καὶ διὰ διατήρησιν του εἰς βιωτικὸν ἀνεκτὸν ἐπίπεδον. Σπουδαῖον ρόλον καὶ βοήθειαν, ἀξίαν πάσης ἐκτιμήσεως, θὰ παράσχῃ ἢ πρόσληψις παρ' ὁμάδων 5—6 κοινοτήτων, ἐνὸς τεχνικοῦ ὑπαλλήλου γεωπόνου ἐφαρμογῶν ἀνωτέρας Σχολῆς ὃν ὑπόσχεται τὸ Κράτος νὰ διαθέσῃ, ἐφ' ὅσον ἡ ὁμάς Κοινοτήτων (ἀνὰ 1000 οἰκογένειαι)

συνεισφέρουν τὰ 500)ο τῆς ἀπαιτουμένης δαπάνης. Εἶναι ἀσφαλῶς ἐφικτὴ ἢ ἐξευρεσις ἐτησίως ποσοῦ 2500 δρχ. κατὰ κοινότητα ἀντιστοιχοῦντος εἰς 6 δρχ. κατὰ κεφαλὴν (ἐπὶ 1000 οἰκογεν.) διὰ διατήρησιν ἐνὸς ὑπαλλήλου μὲ ρόλον τόσον σημαντικόν. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ὅμως δὲν ἔφθασεν ἀκόμη ἢ ὠριμότης τῶν γεωργῶν, δὲν κατενόησαν τὴν σημασίαν, διὰ τὰ ριζοβολήσῃ ἢ προσφορά αὐτῆ τοῦ Κράτους, δεδομένου ὅτι μὲ τοὺς περιορισμοὺς τῶν δαπανῶν καὶ θέσεων, δὲν εἶναι δυνατὴ ἢ διαθέσις τῶν ἀναγκαιούτων ὑπαλλήλων συντηρουμένων ἀπὸ τὸν Κρατικὸν προϋπολογισμόν.

Οἱ Κοινοτάρχαι καὶ τὰ Συμβούλια θὰ πρέπει νὰ μελετήσουν τοῦτο μὲ προσοχὴν.

Ἡ ἐπέκτασις τῆς καλλιέργειας ἐπιφανείας, ἢ μελέτη ἐκτελέσεως μικρῶν ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων, ἀναθαμνώσεις, ἐκχερσώσεις, εἰσαγωγὴ βελτιωμένων σπόρων καὶ φυτῶν, ὁ ἐξευγενισμὸς ἀγρίων δένδρων, ἢ ἐφαρμογὴ καλῶν τεχνικῶν μεθόδων, ἢ ἐνδεδειγμένη χρῆσις λιπασμάτων καὶ ἀρδευτικοῦ ὕδατος, ἢ συντήρησις ἐδαφῶν κατὰ διαβρώσεων (περιμετρικὴ καλλιέργεια ἢ κατὰ λωρίδας, πεζούλια κλπ.) καὶ ἢ διαμόρφωσις τῆς γονιμότητος τούτων, ἢ βελτίωσις τῶν βοσκοτόπων, ἢ ἀντικατάστασις καλλιεργειῶν δι' εἰσαγωγῆς ἄλλων οἰκονομικῶς ἀποδοτικωτέρων, ἢ καταπολέμησις φυτονόσων καὶ ζωνοδόσων, ἢ βελτίωσις τοῦ ζωικοῦ κεφαλαίου καὶ ἢ αὔξησις τῆς ἀποδόσεως τούτου μὲ καλλιτέραν διατροφὴν καὶ διαβίωσιν, ὁ μετασχηματισμὸς φυτικῶν καὶ ζωοκομικῶν προϊόντων, ἢ συντήρησις τῶν προϊόντων κλπ. διὰ τὰ ἀπαριθμήσωμεν μερικὰ ἐκ τῶν προβλημάτων τοῦ καλοῦ κοινοτάρχου, ἐξυπακούουν βούθειαν ἀπὸ ἄτομα μὲ ἐπαγγελματικὴν κατάρτισιν, δυνάμενα νὰ μεταφέρουν εἰς τὴν ὑπαιθρον τὰ πορίσματα τῆς γεωργικῆς ἐπιστήμης καὶ νὰ ἀποδεικνύουν καὶ ἐφαρμόζουν συνεχῶς διὰ τοῦ ἀνὰ ἐκάστην ἢ ἀνὰ δύο κοινότητας δυναμένου νὰ συντηρηθῇ γεωργοτεχνίτου, ἀποφοίτου ἀγροτικοῦ οἰκοτροφείου ἢ πρακτικῆς Σχολῆς, τὰ ἀναγκαῖα μέτρα θεραπείας, δεδομένου ὅτι λόγῳ καταρτίσεως καὶ διορατικότητος εἶναι ἱκανοὶ νὰ συντομεύσουν τὸν χρόνον τῆς ἐκτελέσεως τῶν βελτιωτικῶν τούτων ἔργων. Ἡ δαπάνη πολ-

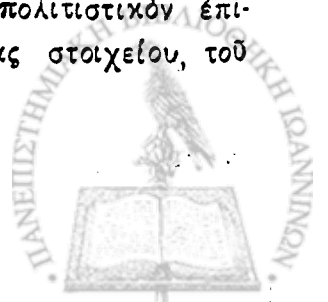
λαπλασίως ὑπερκαλύπτεται ἀπὸ ἀνυπολόγιστον ὄφελος.

Δι' ἔργων μελετωμένων καὶ ἐκτελουμένων τῇ ἐπιβλέψει καὶ καθοδηγήσει τοῦ ὡς ἄνω Κοινοτικοῦ γεωπόνου ἐφαρμογῶν, δι' ἀποκαλυψεως καὶ προστασίας πολλῶν χιλιάδων στρεμμάτων ἐλωδῶν ἢ καλυπτομένων ἀπὸ θάμνους, διὰ συστηματοποίησης τῶν ἀρδεύσεων, διὰ διανοίξεως καὶ συντηρήσεως κοινοτικῶν ὁδῶν μεταφορᾶς τῶν προϊόντων κλπ. εἶναι βέβαιον ὅτι οὐ μόνον τὸ τοπικὸν ἔλλειμμα σιτηρῶν εἶναι δυνατὸν νὰ καλυφθῇ ἀλλὰ θὰ παραχθοῦν καὶ ἄλλα πολύτιμα γεωργικὰ προϊόντα, συντελοῦντα εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ὄρων διατροφῆς τοῦ ὑποσιτιζομένου σήμερον πληθυσμοῦ καὶ εἰς ἀξιοποίησιν τοῦ ἐν ὑποαπασχολήσει ἀγροτικοῦ δυναμικοῦ.

Μετὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ὄρυζοκαλλιέργειας καὶ θάμβακος εἰς τοὺς ἄλλους Νομούς, λόγῳ κλίματος, ὁ Νομὸς μας καὶ ἰδίᾳ τὸ λεκανοπέδιον θὰ καταστῇ κατάλληλον δι' ἐπέκτασιν καλλιέργειας ψυχανθῶν καὶ εἰσαγωγῆν βιομηχανικῶν φυτῶν, ἰδίᾳ σακχαροτέτων, δυνάμενων νὰ ἐξασφαλίσουν καὶ βιομηχανίαν σακχάρου.

Πιστεύομεν δὲ ὅτι δι' ἐκτελέσεως ἔργων ὑπὸ τῶν Κοινοτήτων θὰ ἐξασφαλισθῇ παράλληλως καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ βιωτικοῦ ἐπιπέδου, ἀφ' οὗ θὰ βελτιωθῇ ἢ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ ἀγρότου, ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας ἀλλὰ καὶ τῆς Ἑθνικῆς τοιαύτης.

Ἡ συνείδησις τοῦ καθήκοντος τοῦ αἰρετοῦ προύχοντος καὶ ἡ θέλησις καὶ ἐνεργητικότης του, ἐκδηλούμενα ἐμπράκτως θὰ ὀδηγήσουν εἰς τὸ νὰ γίνῃ κάτι τὸ καλὸν εἰς τὸ χωρίον, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι μὲ τὴν ψήφον των, τὸν ἀνεβίβασαν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Κοινοτάρχου. Διὰ τὰ ἐπιτύχουν ἐχρησθήσαν πολλοὺς κόπους, μεγάλης θυσίας ἐργασίαν, ἐνθουσιασμόν. Ἄλλ' ἢ ἐργασία τὸ καθήκον αὐτὸ τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου, εἶναι εὐλογημένη καὶ ἐπεδαψίλευσε πολλὰ δῶρα εἰς τὸ παρελθὸν ὑπὲρ τοῦ συνόλου, θὰ παράσχῃ δὲ ἀγαθὰ εἰς τὸ μέλλον τὰ ὁποῖα θὰ ἀνυψώσουν τὸ πολιτιστικὸν ἐπίπεδον τοῦ ὑγιεινότερου μας στοιχείου, τοῦ ἀγρότου.

Η ΠΡΩΤΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΠΕΣ ΜΟΥ...

Πές μου κι' άλλα, πές μου κι' άλλα για τις λύπες σου,
για τα βάσανα, τις πίκρες τῆς ζωῆς σου,
πλαίι στὸν ξένο, πλαίι στὸν πόνο τὸν ἀνθρώπινο.
Ξαλαφρώνει κι' ἡ ψυχού'α σου ἢ δική σου.

Πές μου, πές μου για τις ἄκαρπες ἐλπίδες σου,
για τις χίμαιρες ποὺ ἀσπρίσαν τὰ μαλλιά σου,
για τὰ δάκρυα ποὺ κυλοῦν στὸ προσκεφάλι σου,
κάποιας νύχτες ποὺ θυμᾶσαι τὰ παληά σου.

Για τοὺς φίλους ποὺ νομίζαμε πὼς εἶχαμε
καὶ δὲν ἦταν παρὰ μόνο καιροσκόποι,
για τις πλάνες μας ποὺ μ' αἶμα τις πληρώσαμε,
για τὰ πάθη μας ποὺ ἦταν χαμένοι κόποι.

Πές μου ἀκόμα για τὴ φτώχεια σου (ἂν τὴ γνώρισες),
τὸ προσφάι τῶν ταπεινῶν, τὴν καταφρόνια,
ποὺ σὲ κάνει νὰ γερνᾷς πρὶν ἀπ' τὴν ὥρα σου
καὶ διπλᾶ νὰ σὲ βαραίνουνε τὰ χρόνια.

Πές μου τα ὅλα τὰ κρυφά σου τὰ παράπονα,
τῆς ψυχῆς σου τὴν παιδιάστικη δειλία
καὶ για κείνο τὸ μαρτύριο τὸ χειρότερο,
τὸ σαράκι ποὺ τὸ λένε ἀμφιβολία.

Πές μου κι' άλλα, πές μου κι' άλλα για τοὺς πόνους σου,
τὴν ψυχού'α μου κοντά σου ν' ἀλαφρώσω,
κι' ἂν γυρεύεις κι' ἀπὸ μένα λίγο ἀντίδωρο,
μὴ φοβᾶσαι κι' ἔχω τόσο νὰ σοῦ δώσω...

Κλαύδιος Μαρκίνας

ΠΟΝΟΣ

Νὰ χωριστοῦμε ἐμεῖς οἱ δυὸ πὼς γίνεται,
ποῦμαστε ἀδέρφια ἀχώριστα καὶ φίλοι;
Πὼς γίνεται μηλιὰ δίχως τὰ μῆλα τῆς,
χωρὶς τὸ τσάμπουρό του τὸ σταφύλι;

Πόνε, πόνε μου ἐσύ, πιστέ μου σύντροφε,
μυριόφωτο καντήλι τῆς ψυχῆς μου,
νὰ σ' ἀρνηθῶ, νὰ μ' ἀρνηθῆς, πὼς γίνεται,
σταυρέ μου ἐσύ κι' Ἀμάθεια τῆς ζωῆς μου;

Κλαύδιος Μαρκίνας

ΧΡΙΣΤΟΦ. Μ. ΜΗΛΙΩΝΗ

ΤΟ ΓΙΑΛΙΝΟ ΜΑΤΙ

Ένας ύγρος νοτιάς ἐφύσηξε με δύναμη κι ἐσήκωσε ψηλά τὰ σπουλίδια τοῦ δρόμου. Ὁ Χάρης σταμάτησε, γύρισε τὸ κεφάλι πρὸς τὰ πίσω, μισόκλεισε τὰ μάτια του κι ἔφερε προσιὰ τους τὴν ἀπαλάμη του, γιὰ νὰ τὰ προφυλάξῃ. Κι ὅταν ἐπέρασε ὁ ἀνεμοστρόβιλος, ἐσυνέχισε τὸ ἀργό του περπάτημα.

Ἐβγαίνει ἀπὸ μιὰ συνοικία με χιμπλά σπίτια, πού ἡ φήμη της δὲν ἦταν καὶ τόσο καλή. Οἱ δρόμοι ἦταν στενοὶ καὶ τὸ φῶς ἀδύναμο. Ἔτσι, σὰν ἐβγήκε σ' ἓνα δρόμο κεντρικό, ἔνωσε, κάποιαν ἀνακούφιση, γιὰτὶ ἐδῶ τὸ φῶς ἦταν πιὸ δυνατό. Ἐβλεπε τὸ κομαεῖ—μικρὲς χάρτινες ροδίτσες νὰ τρέχουν στὴν ἄσφαλτο, καθὼς φυσοῦσε ὁ ἀγέρας.

Μερικὰ καυναβάλια διάβηκαν θορυβίοντες καὶ μπροστὰ σὲ μιὰ ταβέρνα ἔπαιζε ἓνα ὄργανάκι.

Ὁ Χάρης πῆγε κι ἐστάθηκε κοντά, ἀκουμπώντας τὴ ράχη του στὸ στίλο με τὸ ἠλεκτρικό. Μιὰ ξέστηθη γοργόνα ἦταν ζωγραφισμένη στὴν μπροστινὴ ὄψη τῆς λατέρας, πάνω ἀπὸ τὸν ξεθωριασμένο καθρέφτη.

Ὁ ὄργανοπαίχτης ἦταν καθισμένος στὸ τραπεζάκι τοῦ πεζοδρόμιου μαζί μ' ἓνα γέρο ξεραγκιανό, ἔπινε τὴ ρακὴ του με τὸνα χέρι καὶ με τ' ἄλλο ἔπαιζε ἀδιάκοπα τὴ λατέрна. Ὁ σκοπὸς ἦταν μονότονος, κι ὁ Χάρης ἔνωσε νὰ τοῦ φέρῃ μιὰ γλυκιὰ χάνωση.

Ἐστερα σηκώθηκε ὁ ξεραγκιανὸς γέρος, πῆρε ἓνα ντέφι με κουδουνάκια κι ἄρχισε νὰ χορεύῃ. Γύρω του σχηματίστηκε κύκλος γιὰ λίγο, πού διαλύθηκε ὅμως γρήγορα, μόλις ὁ γέρος ἀπλωσε τὸ ντέφι του ζητώντας πενταροδεκάρες.

Ξαναπῆρε κι ὁ Χάρης τὸ δρόμο του

στὴν ἀποκριάτικη νύχτα, προχώρησε ὡς τὴ γωνία, σταμάτησε λίγο σκέφτηκε κι ὕστερα ἔστριψε.

Ἡ ταβέρνα ἦταν ἀπόμωρη καὶ τὰ τραπέζια της ἀδειανὰ. Μὰ ἐκεῖ στὸ βάθος εἶδε καθισμένον τὸ Δημήτρη μ' ἓνα μπουκάλι μπροστὰ του. Ὅταν κι ἐκεῖνος τὸν εἶδε νὰ μπαίνει στὴν πόρτα, σηκώθηκε καὶ τὸν ἐφώναξε κοντά του' ἔβγαλε τὸ δεξὶ του χέρι νὰ τὸν χαιρετήσῃ, θυμήθηκε πὼς εἶναι κομμμένο, τὸ ξανάβαλε στὴν τσέπη καὶ τοῦδωσε τὸ ἄρισ ερό.

—Ἐδῶ τὴν περναῖς; Ρώτησε ὁ Χάρης.

—Ἐδῶ' εἶπε. Ποῦ νὰ πᾶς; Κι' ὕστερα ἐπρόσθεσε: Ὅσπου νὰ φύγω γὰ πάντα.

—Θὰ φύγῃς;

—Φεύγω γιὰ τὴν Ἀμερικὴ.

Ζήτησε ἀκόμη ἓνα ποτήρι κι ἔδωσε τὸ γαραφάκι νὰ τὸ γεμίσουν. Γέμισε ὕστερα τὰ ποτήρια, σήγωσε τὸ δικό του, εὐχήθηκε καὶ τὸ κατέβασε μονορρούφι.

Ἦπε κι ὁ Χάρης τὸ δικό του καὶ ἔνωσε τὴ ρακὴ νὰ τοῦ ζεσταίνῃ τὸ στήθος. «Ὅ,τι χρειάζεται' σκέφτηκε. Θὰ δοκιμάσουμε κι αὐτὸ τὸ φάρμακο. Εἶναι κακὸ νὰ μὴ μορῆς νὰ σκοτώσῃς τὸν ἑαυτό σου, ν' ἀποκοιμήσῃς τοῦλάχιστον γιὰ λίγο τὸ νοῦ σου...»

—Θὰ καταδεχτῆς καμμιά φορὰ νὰ μοῦ ἀπαντήσῃς, ἂν πάρῃς γράμμα μου; Ρώτησε ὁ Δημήτρης' μιλοῦσε με παράπονο.

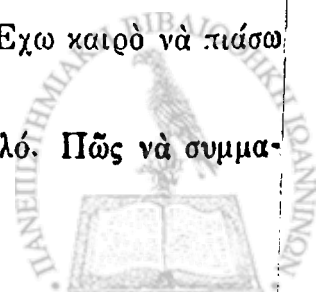
Σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ τὸν ἐκοίταξε δίχως νὰ καταλαβαίνει. Ἐστερα θυμήθηκε.

—Γιατὶ ὄχι! εἶπε. Ἐν μοῦ γράφῃς θὰ σοῦ ἀπαντῶ... Μὰ τὸ σκολειὸ θὰ τὸ σταματήσῃς;

—Ποιὸ σκολειό; Ἐχω καιρὸ νὰ πιάσω βιβλίο.

—Μὰ γιατί;

—Γιατὶ; Εἶναι ἀπλό. Πὼς νὰ συμμα-

ζέψω τὸ νοῦ μου, ὅταν νιώθω ἄδειο τὸ στομάχι; Πῶς θὰ πάρω δίπλωμα;

Ἐγινε σιωπή. Ὁ Χάρης σκέφτηκε: «Νὰ μπορούσα κι ἐγὼ νὰ μιλῶ ἔτσι ἀπλᾶ!...»

Θᾶθελε νὰ γείρη μ' ἐμπιστοσύνη στὸν ὄμο τοῦ Δημήτρη καὶ νὰ τοῦ πῆ γιὰ τούτη τὴν εἰκόνα:

Καθόταν τὸ δειλινὸ στὸ παγκάκι τοῦ πάρκου κι' ἐνιωθε τὸν ἥλιο, πὺ γιὰ μιὰ στιγμή εἶχε προβάλλει, νὰ τοῦ θερμαίνει γλυκὰ τὸ κορμί. Σάφνου φάνηκε μπροστὰ του ὁ Ἡλίας μὲ τὴ Μαρία, συμφοιτητές του κι οἱ δύο, τὸν ἐχαιρέτησαν κι ἐδιάβηκαν. Ὅταν ὅμως ξεμάκρυναν λίγο, σταμάτησαν, κάτι εἶπαν κι ὁ Ἡλίας ἐξέσπασε δυνάτο γέλιο. Ὑστερα ἔστριψαν κι ἐχάθησαν...

Τὸ πρόσωπό του φλογίστηκε κι ἀνοιξε τὰ χεῖλη νὰ μιλήσῃ τοῦ Δημήτρη. Ἀλλὰ μετάνιωσε.

—Τὶ ἤθελες νὰ πῆς; Τὸν ρώτησε ἐκεῖνος.

—Στὴν ὑγιά μας! Εἶπε σηκώνοντας τὸ ποτήρι του.

Καὶ σκέφτηκε μέσα του: «Ὁχι! Πρέπει νὰ μάθῃς νὰ κρατᾷς βαθιὰ τὸν πόνο σου...»

Ξαναγέμισε τὸ ποτήρι του, ξανάπνε. Ἐνα μούδιασμα ἀτλώνονταν σιγὰ σ' ὄλο τὸ σῶμα του. Τῶνα του μάτι σπίδιζε κι ἔδειχνε πὺ μεγάλη ἀντίθεση μὲ τ' ἄλλο, πὺ ἦταν νεκρὸ, γιάλινο.

Μὰ ὁ Δημήτρης μῆτε πὺ τὸν ἐπρόσεξε. Ὁ ἴδιος εἶχε γείρει μπροστὰ τὸ κεφάλι μὲ τὰ βλέφαρα μισοκλεισμένα.

Ἄρχισε κίολας νὰ τραυλίζει.

—Ἐχεις τσιγάρο; εἶπε.

Ὁ Χάρης ἔβγαλε τσιγάρο. Ἄναψαν, καὶ τότε ὁ Δημήτρης φουσκώντας τὸν καπνὸ ἔσκυψε ἐμπιστευτικὰ στ' αὐτὸ του:

—Ξέρεις; Σκοπεύω νὰ παντρευτῶ ψιθύρισε. Κι ἐπειδὴ ὁ ἄλλος ἔδειχνε πῶς σκεφτόταν, περιμένε νὰ τοῦ πῆ πῶς τοῦ φάνηκε. Μὰ ἐκεῖνος δὲν ἐσήκωσε τὸ κεφάλι του κι ὁ Δημήτρης, καρτερώντας, ξέχασε σ' ὁ τέλος τί εἶχε ρωτήσει. Γέμισε τὰ ποτήρια κι εἶπε ψελλίζοντας:

—Ἐβίβα!

Τότε κι ὁ ἄλλος ἄπλωσε τὸ χέρι κι ἐπῆρε τὸ ποτήρι του.

—Ἐβίβα! εἶπε. Κι ἐσκέφτηκε: «Σήμερα μαζί κι αὔριο μαζί πάλι στὸ χορὸ!...»

Κι ἡ ὥρα περνοῦσε ἡσυχὰ στὴν ἔρημη

ταβέρνα, ὅπου δὲν εἶχε φτάσει ἡ Ἀπόκρηα, κι ὁ κάπεις εἶχε ξεχαστῆ κι αὐτὸς στὸν πάγκο του κι ἐκοίταζε μὲ κοιμισμένο βλέμμα τὴν πόρτα...

*

Τὰ σύννεφα εἶχαν ρίξει τὴν ἀνοιξιὰτικὴ βροχὴ τους καὶ τώρα ξεσκέπαζαν τὸ φρέσκο βαθυγάλαζο χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ.

Ὁ Χάρης κατέβηκε στὴ γυριστὴ μαρμάρινη σκάλα μὲ τὰ σιδερένια κάγκελα κι ἐβρέθηκε στὸν κῆπο. Κοίταξε γύρω κι ἀναγάλιασε. Σήκωσε ψηλὰ τὸ κεφάλι κι εἶδε τὰ σύννεφα νὰ φεύγουν πίσω ἀπὸ τὸ βουνό. Δὲν ἦταν ἀπὸ τὰ σύννεφα ἐκεῖνα τὰ φοβερὰ πὺ κρύβουν μέσα τους τὴν ἀστραπή. Ἦταν κάτασπρα, κομμάτια ἀπὸ ἀφρὸ πᾶνω στὴ γαλάζια θάλασσα τοῦ οὐρανοῦ. Ἐνιωθε εὐτυχισμένος. Καὶ τὸ ἀριστερό του μάτι, τὸ γιάλινο, πῆρε ζωὴ γιὰ μιὰ στιγμή κι ἔλαμψε κι ἐκεῖνο.

Ὑστερα ξανακοίταξε τὸν κῆπο πὺ ἦταν γεμάτος λουλούδια.

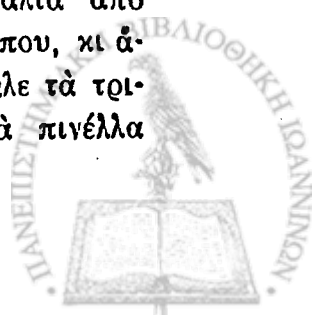
—Τώρα θὰ σκεφθῶ τὴ Μαρία! εἶπε. Ἀνάμεσα σὲ τόσα λουλούδια θὰ τὴ σκεφθῶ μὲ δύναμη, ὥσπου νὰ τὴ φέρω ἐδῶ μπροστὰ στὰ μάτια μου.

Κι ἀνάμεσα στὶς ψηλόκορμες ντάλλιες φαντάστηκε νὰ προβάλλῃ τὸ λευκὸ πρόσωπο τῆς Μαρίας.

Μὰ σὰν ἔστριψε ἀριστερὰ εἶδε στὴ ρίζα τοῦ τοίχου μιὰ τριανταφυλλιά, πὺ τὰ φλογερὰ τριαντάφυλλά της, ἔτσι καθὼς προβάλλονταν στὸ ἄσπρο τοῖχο κι ἐπεφτε πάνω τους ὁ ἥλιος, ἔδιναν μιὰ παράξενη ζωερὴ ἐντύπωση. Ἡ καρδιά του χτύπησε καὶ γιὰ μιὰ στιγμή τὰ ξέχασε ὅλα ἀκόμη καὶ τὴ Μαρία. Καὶ σ' ὅλη τὴν ψυχὴ του, στὸ νοῦ του, στὰ μάτια του, σ' ὅλη του τὴν ὑπαρξὴ κυριαρχοῦσαν ἐκεῖνα τὰ ἄλικά τριαντάφυλλα πὺ τὰ φώτιζε ὁ ἥλιος.

Στάθηκε λίγο, δίστασε, κι ὕστερα ὄρμησε κι ἄρχισε γρήγορα νὰ τὰ μαζεῦν. Τὰ τραβοῦσε μὲ λύσσα, κόβοντας μαζί καὶ μεγάλα κλωνάρια τριανταφυλλιάς. Καὶ τ' ἀγκάθια τοῦ μάτωναν τὶς ἀπαλάμες.

Κι ἀφοῦ μάζεψε μιὰν ἀγκαλιά ἀπὸ δαῦτα, πέρασε τὴν πόρτα τοῦ κήπου, κι ἀνέβηκε τρέχοντας τὴ σκάλα. Ἐβαλε τὰ τριαντάφυλλα σ' ἕνα βάζο, πῆρε τὰ πινέλλα

του και τὰ χρώματα, ἔστησε τὸ τελλάρο του κι ἄρχισε νὰ ζωγραφίζη.

— «Πρώτη φορά πετυχαίνω τέτοια χρώματα» σκέφτηκε. Ζωγράφιζε γρήγορα και μὲ σίγουρες πινελιές. Ἐγερνε πίσω τὸ κεφάλι του, μισόκλεινε τὰ βλέφαρα και τὸ χέρι του ἔτρεχε. Πάνω στοῦ τελλάρο φιγουράριζαν τώρα τὰ ζωηρὰ τριαντάφυλλα και ὁ Χάρης σκέφτηκε νὰ ζωγραφίση ἕνα πρόσωπο λίγο πιὸ πάνω ἀπὸ τὰ λουλούδια, ὅμως ἔτσι πὺν ν' ἀποτελῆ μιὰ σύνθεση μαζί τους.

Θὰ ἦταν ἕνα πρόσωπο γλωμὸ σὰν ἀπὸ κινέζικη πορσελάνη μὲ μαῦρα μάτια και ἔβρηνια μαλλιά.

— Πρώτη φορά ἡ Μαρία θὰ πάρη τέτοιο δῶρο' εἶπε.

Ἐνιωσε μέσα του σιγουριά και περηφάνια. Ὑψωσε τὸ μικρὸ του ἀνάστημα και κοιτάχτηκε σιτὸν μεγάλο καθρέφτη τοῦ τοίχου. Τὸ δεξί του μάτι ἦταν ὄλο φλόγα, μὰ τὸ γιάλινο τὸν ἐκοίταζε ἄψυχα πίσω ἀπὸ τὸ κρύσταλλο τοῦ καθρέφτη. Μιὰ ἀγωνία ἄρχισε νὰ τὸν κυριεύη, τὸ κεφάλι του βούιζε, τὸ βλέμμα του θόλωσε. Κι ὄλα τὰ πράγματα, τὰ τριαντάφυλλα, τὰ χρώματα τῆς παλέτας, τὸ γλωμὸ πρόσωπο, ἀνακατεύτηκαν σὲ μιὰ στιγμή και περιστρέφονταν σὲ μιὰ δίνη μὲς σιτὸν καθρέφτη, γύρω ἀπὸ ἕνα γιάλινο μάτι πὺν ὄλο μεγάλωνε... Μιὰ τρεμούλα συντάραζε ὄλο τὸ κορμί του. Ἄκουσε τότε ἕνα γέλιο δυνατὸ πίσω του, ἕνα πλούσιο γέλιο πὺν τὸν ἔχτύπησε σιτὴν καρδιά σὰ μαχαίρι. Γύρισε και εἶδε τὸν Ἡλία νὰ ξεκαρδίζεται μὲ πρόσωπο παραμορφωμένο. Εἶχε σταθῆ σιτὴν ἀνοιχτὴ πόρτα, σιτηρζόνταν σιτὸ πλάι και γελούσε κοιτάζοντάς τον' γελούσε μὲ ὄλη τὴ δύναμή του.

Ὁ Χάρης στριφογύρισε ἀνήσυχτα σιτὸ κρεββάτι του, τέντωσε τὰ χέρια, κάτι ψιθύρισε και τέλος ἀνοιξε τὰ μάτια. Μεγάλες σταγόνες ἰδρώτα ἔτρεχαν ἀπὸ τοὺς διάφανους κροτάφους του, τὰ μαλλιά του ἦταν ἀνακατωμένα, τὰ μάγουλά του πυροκόκκινα και τὰ χέλια του ξερά ἀπὸ τὸν πυρετό.

Ἐξω σιτὸ δρόμο τὰ παιδιὰ τῆς γειτονιάς χαλοῦσαν τὸν κόσμο μὲ τις φωνές και τὰ γέλια. Ἐνα ραδιόφωνο ἔπαιζε σιτὸ διπλανὸ σπιτι. Ἦταν βράδι και ὁ ἥλιος, καθὼς ἔγερνε νὰ βασιλέψη, ἔμπαινε ἀπ' τὸ παράθυρο και ἐφώτιζε ἀπαλά τοὺς γυμνοὺς τοίχους.

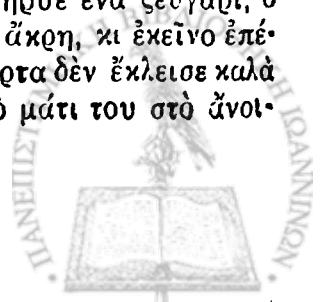
Κι ἦταν σὰ νύχε ἀπλωθῆ μιὰ καλωσύνη σιτὸ κρῖο ἐργένικο δωμάτιο μὲ τὴν τόση ἀκαταστασία. Πάνω σιτὸ παλιὸ τραπέζι, τὸ στρωμένο μὲ μιὰ λερωμένη ἔφημερίδα, βρίσκονταν σωριασμένα βιβλία, μικρὰ και μεγάλα, μαζί μὲ τετράδια λυωμένα ἀπὸ τὴ χρήση. Και μὲς ἀπ' τὸ σωρὸ ἐπρόβαλλε μιὰ λάμπα πετρελαίου μὲ γιάλι μαῦρο ἀπ' τὸν καπνὸ.

Ὁ Χάρης κρατοῦσε γιὰ πολλὴ ὥρα τὸ βλέμμα του καρφωμένο σιτὸν τοίχο, πὺν τὸν φῶτ ζε ὁ ἥλιος. Θαρροῦσε πὺς ἔβλεπε ἀκόμη ἐκεῖ μὲ τὸ θολὸ του βλέμμα τὰ κόκκινα τριαντάφυλλα και τὸ γλωμὸ πρόσωπο. Και σι' αὐτιά του βούιζε ἐκεῖνο τὸ τὸ γέλιο, ἀνακατωμένο τώρα μὲ τὰ ζεφωνητὰ τῶν παιδιῶν.

Σιγὰ—σιγὰ εἶδε καθαρὰ πιά. Ἐνιωσε δίψα σιτὰ ξερά του χέλια, κοίταζε τὸ κύπελλο σιτὸ τραπέζι μὰ δὲ σηκώθηκε. Θυμήθηκε ὄλη τὴ χιεσινὴ μέρα, τὸ πάροκο, τὴ βρωμερὴ συνοικία, τὴν ταβέρνα, τὸ Δημήτρη. Μὰ προσπάθησε νὰ τὰ λησμονήση. Πάνω σιτὸ προσκέφαλο ἦταν γυρισμένο ἀνάποδα ἕνα ἀνοχτὸ βιβλίο μὲ δερμάτινο δέσιμο. Ἀπλωσε ἐκεῖνος μιὰ στιγμή τὸ χέρι του και τὸ σήκωσε. Πέρασε τὴ ματιά του βαρεστημένα σιτὴν ἀνοιχτὴ σελίδα και τὸ ξανάφησε νὰ πέση πάνω σιτὴ μάλλινη κουβέρτα του. Τοῦ φάνηκε πὺς εἶχαν βαρεθῆ πιά νὰ πολεμοῦν οἱ Ἀχαιοὶ σιτὴν Τροία και πὺς ἐπάνω σιτὰ τείχη τους βημάτιζαν σκεπτικοὶ οἱ Τρωαδίτες.

Ἀπόψε, σκέφτηκε, ἡ Μαρία θὰ εἶναι σιτὸ χορό. Θ' ἀστράφη ἡ ὁμορφιά της μέσα σιτὴν ὀλόφωτη αἴθουσα. Τοῦ φάνηκε πὺς πῆγε και ἐστάθηκε κρυφὰ ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα και ἀπὸ τὸ κρῖσταλλο, πούχε θολώσει ἀπὸ τὰ χνῶτα, ἐκοίταζε τὸν κόσμο πὺν γλενιοῦσε.

Προσπαθοῦσε νὰ διακρίνη τὰ ζευγάρια πὺν χόρευαν και μ' ὄλο πὺν ἡ αἴθουσα ἦταν ὀλόφωτη, δὲν ἔβλεπε παρὰ μόνον τις σιλουέτες τους. Ἀπλωσε τὴν παλάμη του νὰ καθαρῖση τὸ κρῖσταλλο, ἀλλὰ τότε κατάλαβε πὺς ἦταν ἀχνισμένο ἀπὸ τὸ μέσα μέρος και κοκκίνησε ἀπὸ ντροπὴ γιὰ τὴν ἀνοησία του. Τὴ στιγμή ἐκεῖνη ἦρθε ἕνα ζευγάρι, ὁ Χάρης μαζεῦτηκε σιτὴν ἄκρη, και ἐκεῖνος ἐπέρασε μέσα. Μὰ ἡ ἡ πόρτα δὲν ἔκλεισε καλά και ὁ Χάρης ἐκόλλησε τὸ μάτι του σιτὸ ἀνοι-

γμα. Στροβιλίζονταν εκεί τόσο άνθρωποι, που αυτός για μιὰ στιγμή ζαλίστηκε. "Επαιξε και μιὰ μουσική που πρώτη φορά την άκουε. «'Αλήθεια' αναρωτήθηκε. Ποιός σκοπός είναι αυτός; Τι παίζει ή μουσική;» Τόν είχε τόσο παρασύρει, που άρχισε κι αυτός να κινή ρυθμικά τὸ κεφάλι του. Μὰ ξαφνικά εἶδε ανάμεσα στὸ στρόβιλο ἐκεῖνο τὴ Μαρία μὲ μαῦρο φόρεμα μὸ ἀστραφτερές χάνιρες κι ἀπάνω ἀπ' τοὺς γυμνοὺς της ὤμους ἐπρόβαλλε τὸ κεφάλι τοῦ Ἥλια. Τινάχτηκε ὀλόκληρος, κάτι θέλησε νὰ πῆ καὶ στὰ χεῖλη του ἦρθε ξαφνικά ἡ φράση: «Τι παίζει ἡ μουσική;» Κι ἐντράπηκε γιὰ δεύτερη φορά μέσα στὴ ζάλη του.

Μὰ τώρα προσπάθησε κι' ἐκυριάρχησε στὸν ἑαυτό του. Τοὺς παρακολουθοῦσε ὅλη τὴν ὥρα, ὥσπου τέλειωσε ὁ χορὸς κι ἐκεῖνοι λῆγαν κι ἐκάθισαν στὸ φορτωμένο τραπέζι. Μιὰ σερταίνα πέρασε ἐπάνω τους καὶ τοὺς ἔνωσε. Τοὺς ἔνωσε; Ὁ Χάρης ἐτρόμαξε στὴν ἰδέα αὐτή. Ὑστερα ἐκεῖνος ἀνοιξε ἕνα μπουκάλι, κι εἶδε τὸ ἀφρισμένο κρασί νὰ χύνεται στὰ χρυστάλλινα ποτήρια κι ἔνωσε τὰ χεῖλη του ξερὰ ἀπ' τὴ δίψα. "Ακουσε τὸν ἤχοτῶν ποτηριῶν, καθὼς ἐκτύπησαν, κι ὅταν ἐκεῖνη κατέβασε τὸ ποτήρι της, εἶδε νὰ γαλίζουν τὰ μάτια της ἀπ' τὸν ἔρωτα καὶ τὸ κρασί.

"Ἐμεινε πολλὲς ὥρες ἐκεῖ, ὥσπου οἱ ἄνθρωποι σηκώθηκαν, γιὰ νὰ φύγουν, κι αὐτὸς κόλλησε πιὸ πέρα στὸν τοῖχο, γιὰ νὰ μὴν τὸν δοῦν, καθὼς περνοῦσαν μπουστά του. Κι ἀγάλι—ἀγάλι ὁ δρόμος ἔμεινε ἔρημος. Κοίταξε ψηλὰ στὸν οὐρανὸ κι εἶδε τὸ πτερόν νὰ κρέμεται πάνω στὶς ψηλὲς ταραίσεις.

Ἐκίνησε τότε καὶ πῆρε τὸ δρόμο γιὰ τὴν παραλία. Ἡ θάλασσα ἦταν ἤσυχη, ἠπέραντη, κι ἀνιφέγγιζε τὸ φῶς τοῦ πτεροῦ. Λίγα καίκια ἀραγμένα πιὸ τέρα διαγράφονταν μὲ ἀδύνατες γραμμές. Ἀλλὰ δὲ σκέφτηκε ἐκεῖνη τὴ στιγμή πὼς τὰ μποροῦσε ἴσως νὰ ζωγραφίσῃ αὐτὴν ἡν εἰκόνα, λίγα καίκια ἀραγμένα κάτω ἀπ' τὸ φῶς τοῦ πτεροῦ.

"Ἐνιωθε τὸ πρόσωπό του νὰ καίη, τὰ

χεῖλη του ἦταν ξερὰ καὶ τὸν κυριεῖε ἡ ἐπιθυμία νὰ πέση μὲς στὸ νερό, νὰ δροσιση. Πῆρε ἔπειτα τὸ δρόμο που πῆγαινε δίπλα στὴ θάλασσα κι ἕνα νυχτερινὸ ἀγέρι ἔρχονταν νὰ τοῦ δροσίση κάπως τὰ μάγουλα.

Κι' ἐνῶ τὰ γόνατά του κέβονταν ἀπὸ μιὰ κούραση προσπαθοῦσε νὰ περπατᾷ γρήγορα, χωρὶς νὰ ξέρη τί ζητοῦσε ἀκριβῶς. Τὰ χεῖλη του ζητοῦσαν νερό, τὰ μάτια του ὁμως ἀναζητοῦσαν τὴ Μαρία.

"Ἦταν τόσο φεγγαρόφως παιτοῦ, στὸν οὐρανὸ, στὴ θάλασσα, στὴν πόλη, μὰ ἐκεῖνη δὲν τὴν εὔρισκε πουθενά. Καὶ ξαφνικά πέρασε μιὰ ἰδέα ἀπὸ τὸ μυαλό του: Στὸ πάρκο! Καὶ πῆρε τρέχοντας τὸ δρόμο γιὰ τὸ πάρκο.

"Ὅμως βρῆκε κλειστὴ τὴ σιδερένια του πόρτα, κοίταξε γύρω του—ἐρημιὰ—κοίταξε κι ἀπάνω κι εἶδε ἕνα χρυσοπράσινο φεγγάρι ανάμεσα στὰ κλώνια. Κι ἐνῶ ξεκινοῦσε ἀπελπισμένος γι' ἄλλοῦ, εἶδε πίσω ἀπὸ τὰ ψηλὰ σιδερένια κάγκελα ἕνα πρόσωπο νὰ σαλεύη. "Ἐτρεξε λαχανιασμένος κατὰ κεῖ προσπαθώντας νὰ φωνάξῃ: ποῦ εἶσαι;.. Μὰ σὰν πλησίασε, εἶδε τὸ πρόσωπο τοῦ Ἥλια κολλημένο στὰ κάγκελα μὲ γκριζὰ μάτια καρφωμένα ἐπάνω του καὶ μὲ τὰ χεῖλη ἀνοιγμένα σὲ ἕνα ἀτέλειωτο χαμόγελο.

Δὲ γελοῦσε δυνατὰ τούτη τὴ φορά, μὰ τὸ χαμόγελό του καρφώθηκε πιὸ ἄγρια στὴν καρδιά του. "Ἐμεινε γιὰ λίγο νὰ κοιτάξῃ τὸ σκληρὸ ἐκεῖνο πρόσωπο κι ὕστερα τινάχτηκε τρομαγμένος...

*

Ὁ Χάρης ἄρπαξε τὰ σίδηρα τοῦ κρεβατιοῦ του κι ἀνοιξε τὰ μάτια.

Στὸ φτωχικὸ του δωμάτιο εἶχε πιὰ σκοτεινιάσει. Τὰ παιδιὰ εἶχαν μαζευτῆ στὰ σπῖτια τους καὶ τὸ ραδιόφωνο εἶχε σωπάσει. "Ἐκανε νὰ γλείψῃ τὰ χεῖλη του ποῦ ἦταν πιὸ ξερὰ κι ἀπ' τὸ χόρτο τὸν Αὔγουστο, μὰ ἡ γλώσσα του δὲν εἶχε καθόλου σάλιο.

Σηκώθηκε λοιπὸν τρικλίζοντας στὰ σκοτεινά, πῆγε πρὸς τὸ τραπέζι, ἄρπαξε τὸ κύπελλο καὶ τῶφερς ἀνυπόμονα στὰ χεῖλη...

ΑΦΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΗΛΙΟ...

Θέλω νὰ σ' ἀπλώσω μὲ τὰ σύννεφα.
Στοῦ νοτιὰ τῆ μόρα νὰ σ' ἀπλώσω.
Θέλω στοῦ πελάου βαθειὰ τῆ μάνητα
ἄφρισμένο κῦμα νὰ σὲ δώσω.

Νὰ σὲ πάρουν φλόγα στὴν ἀνάσα τους
ὦ χαρά, κατάρρα κι' ἰσχή τους.
Νὰ σὲ βάλουν φλάμπουρο στὸ δρόμο τους
νὰ σὲ κάνουν—ὦ ψυχὴ—ψυχὴ τους.

Νὰ δαρθῆς μὲ τὰ στοιχεῖα τ' ἀδάμαστα
φθινοπωρινὸ κομμένο φύλλο.
'Απὸ τὸ στρατὶ πὺ χαμωσέρονεσαι
κι' ἀπὸ τὸ λιμάνι σάπιο ξύλο.

'Αφοῦ μὲ τὸν ἥλιο δὲν ὑψώθηκες
γιὰ νὰ φτάσης τὰ ὠραῖα καὶ τὰ μεγάλα.
Κι' ἀφοῦ δὲν ἀνέβηκες μὲ τ' ὄνειρο
τῆ χρυσῆ πὺ σὲ καλοῦσε σκάλα.

Κι' ἄχ ἀφοῦ φτωχὴ μου δὲ δυνήθηκες
ν' ἀπλωθῆς στῆς ἀνοιξὴ τὰ μῦρα
νὰ σὲ κάνουν τὰ πουλιὰ τραγοῦδι τους
καὶ νὰ γίνης τῆς ἀγάπης μοῖρα.

Χρυσάνθη Ζιτσαλα

ΚΟΣΜΟΣ

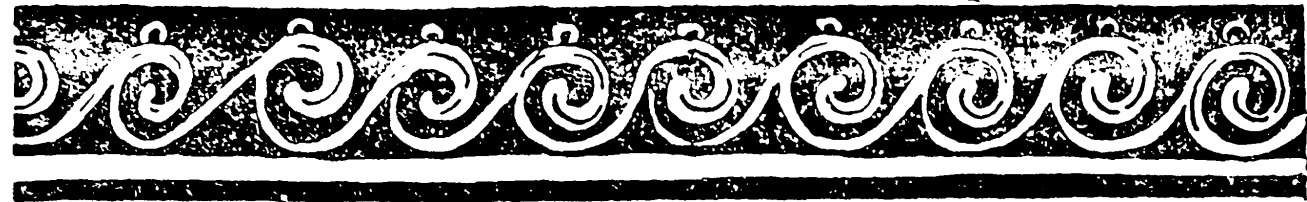
Σὰν τέρας πολυκέφαλο καὶ σὰν θεριὸ ἀνήμερο
Βουτίζει ὁ κόσμος λαίμαργος, στὶς πολιτεῖες τὶς στρατές,
Γύρω στὸ φρέσκο τὸ ψωμί, μὲ τὸν καημὸ ἐφήμερο.

Σὰν ἄγρια φουσκοθαλασσιὰ, τὰ πάθη του ἀμέρωτα.
Οἱ λόγοι πέφτουν στὸ κενό, νωθροί, σὰν ὑπνοβάτες
Καὶ ξεψυχοῦν τὰ ὄνειρα σὰν τὰ πουλιὰ τ' ἀπτέρωτα.

Σὰν μόρας ἀστραπόβολης τὸ βραχνιασμένο μήνυμα,
Σὰν ὄρνεο μὲ παχύφτερες στὰ νύχια σου φλωκάτες
"Α, κόσμε' δὲν σοῦ ταίριαζε τῆς σκέψης τὸ προσκύνημα.

'Αλκης Μυραίνης

ΚΛΕΟΠΑΤΡΑΣ ΑΠ. ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ

ΑΝΤΙΛΑΛΟΙ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

(ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ)

Ἡ ἡχώ τῶν μεγάλων ταραγμῶν τῆς ψυχῆς καί τοῦ πνεύματος καθὼς ἐρχεται ἀντιλαλημένη ἀπ' τὸ ἀθόρμητο καλλιτεχνικό της ἔκφρασμα εἴτε στὴν ποίηση εἴτε στὸ τραγούδι: εἴτε σὲ κάποιο μορφικώτερο, πλαστικώτερο σχεδιασμό της, δίνει στὸν ἀνθρωπο δημιουργὸ ὅλων τούτων τὴν παρήγορη κι' ἀνακουφιστὰ ἱκανοποίηση τῆς θέασης τῆς ἐσωτερικῆς του κατάστασης ὀλοκληρωμένης, ἐπιβλητικῆς καὶ κοσμοπρόσθετης χάρις στὴν ἀνώτερη, καλλιτεχνικὴ ὅπωςδήποτε διαμόρφωσή της.

Κάθε καρδιά, κι' ἡ πιὸ φτωχὴ σὲ πλοῦτια δύναμη δημιουργίας ὁμορφοπλάστρας ἐκείνων ποὺ τὴν κάνουν νὰ πετᾷ ἀπὸ χαρὰ ἢ νὰ χαμοκυλιέται ἀπὸ θλίψη ἢ νὰ βαραίνει ἀπὸ ἔγνια, προσπαθεῖ πάνω στὴν ἀκμὴ τῆς ἐσωτερικῆς δράσης νὰ ξεριζώσῃ τὰ βιώματά της ἀπ' τὴ γῆς τῆς ἀποκλειστικῆς ἀπογνοιαῆς καὶ θγάζοντάς τα ἀπ' τὴν ἄμορφη κατάσταση τῶν ψυχικῶν φαινόμενων νὰ τὰ στήσῃ, ὑπάρξεις ἀνεξάρτητες, ἀπέναντι στὰ μάτια της, λὲς γιὰ νὰ τὰ νοιώθῃ ἔτσι πιὸ καλά. Εἶναι περίεργη ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν τοῦ ἀρκεῖ ἡ μεγάλη εὐχαρίστηση ποὺ αἰσθάνεται μέσα του, ἕνα ἐνωμένη με τὸ ἐγὼ του, ἀλλὰ θέλει νὰ τὴν κἀνῃ ἕνα δεῦτερο ἀντικειμενικὸ ἐγὼ καὶ νὰ τὴν ἀποθαυμάσῃ, νὰ τὴ χαρῆ ἔπαναληπτικὰ ἀπ' τὸ κάποιο μόνιμο ἔμμεσο καθρέφτισμά της. Τὸ ἴδιο καὶ με τὴς λύπες καὶ τοὺς καύμους. Ἀπὸ ἕνα εἶδος σαδιστικῆς τάσης ἡ ψυχὴ μας μέσα στὸ θρηνητικὸ ἢ ἀπογνωσμένο ἔσοπασμά της ὀρθώνει τὸν σπαραγμὸ της ἔξω, μνημοῦρι κεντριστικὸ τοῦ πόνου. Ὅλοι μας, σπρωγμένοι ἀπὸ μιὰ ἄγνωστη δύναμη, ζητοῦμε νὰ μορφοποιήσουμε αὐτὸ ποὺ νοιώθουμε με κάποιο συμβολικὸ ἢ νατουραλιστικὸ σημάδι ἤχου, λόγου ἢ χειροπιαστοῦ δουλεμένου ὄγκου. Κι' ἔτσι ἀντὶ νὰ θειάσουμε τὸ πλημμυρισμένο ἀπ' τὸ κακὸ συναίσθημα ἐσωτερικὸ μας, τὸ γεμίζουμε πιότερο με φρίκη ἀπ' τὴς ἀνατριχιαστικῆς ἀνταύγιες τῶν ἀστραπῶν πάνω στὴν τεχνητὴ λίμνη ποὺ μακρόζωγη (περισσότερο ἢ λιγώτερο, ἀνάλογα με τὴς δυνάμεις μας τὴς καλλιτεχνικῆς) σχηματίζεται ἀπέναντί μας. Τὴ θύελλα τῆς ψυχῆς ἀντὶ νὰ τὴ γαληνέψουμε τὴν ἔσπλωσαμε μπρὸς στὰ μάτια μας, τὴν κάναμε νὰ κούγεται ἀπ' τ' αὐτιά μας καὶ νὰ νανουρίζεται προστατευτικὰ ἀπ' τὴ μνήμη μας, τὴ μνήμη τοῦ γεννᾶ τὸ ἐρ-

γο. Ξεγελιώμαστε γιὰ λίγο νομίζοντας πὼς ἡ ἐξωτερικὴ θὰ φέρῃ τὸ ἡμέρωμα, τὴν ἀπαλλαγὴ, τὸ σκόρπισμα τῆς ἐντασης καὶ παραδίνουμε τὸ θλιβερὸ μυστικὸ μας στὴν αἰώνια (ἔστω καὶ σχετικὰ με τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς κι' ὄχι τῆς φήμης μας) διατήρησή του, τοῦ χαρίζουμε τὸ δικαίωμα με τὸ πρόσχημα τῆς τέχνης ἢ καὶ τῆς χωρὶς ἀξιώσεις ἀθόρμητης ἔμπνευσης τοῦ πάθους, νὰ μᾶς θυμίζῃ γιὰ πάντα αὐτὸ ποὺ τὴ θύμισή του θελήσαμε νὰ ἐξαφανίσουμε, νὰ ρίξουμε μακριὰ μας, πέρα στοῦ κόσμου τὸ ἐξαφανιστικὸ καμνί . . .

Ὁ ποιητῆς, γιὰ νὰ πάρουμε αὐτὴ τὴν τάξη τῶν ἐξωτερικευτῶν τῶν βιωμάτων κι' ὄντας πρωτόγονος (στὴν πνευματικὴ καλλιέργεια κι' ὄχι τόσο στὴ χρονικὴ τοποθέτησή του), εἶναι ἀνθρωπος προικισμένος με ἀνασυνθετικῆς δυνάμεις, φαντασία καὶ λεκτικῆς ἀποδοτικῆς ἱκανότητες πλιότερες ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κοινούς ἀνθρώπους. Ἡ καρδιά του ὁμως κατὰ βάθος νοιώθει ὅσα σχεδὸν νοιώθουν κι' οἱ ἄλλοι στὴς ἀνάλογες τῆς λύπης ἢ τῆς χαρᾶς στιγμές. Ὅλοι θὰ ἐπιθυμοῦσαν νὰ φωνάξουν ὁμορφα ὅσα μέσα τους λέγει ἡ καρδιά, μὰ δὲ βρίσκουν τὰ κατάλληλα λόγια, γι' αὐτὸ ἀρκοῦνται στὰ μουγγεμένα δάκρυα, στὰ γέλια, στὸ ἀπλὸ νοιώσιμο ἢ τῶν στεναγμῶν τὸν ἀκατάληπτο, τραγικὸ ὄγγο. Ἄν εἶναι χαρὰ παίξουν μαζί της καὶ χαίρουνται. Ἄν εἶναι λύπη παλεύουν κορμί με κορμί με τούτη, ὥσπου κι' οἱ δύο τοὺς ἀποκαμωμένοι παραδίνονται στὴν ἀδράνεια τῆς ἀδυναμίας. Δὲ συμβαίνει ὁμως τὸ ἴδιο καὶ με τοὺς μουσεβλόγητους ἀρμονικά κι' ἀξιοθαύμαστα (ἔστω ἀπλοϊκοῦς), ποὺ βγάζουν στὸ φῶς τὴς ἀνησυχίας τῆς καρδιάς τους, παιδιὰ ποιητικὰ μιᾶς πονεμένης μάννας - καρδιάς.

Ὡς ἐδῶ μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς τὸ ἔκφρασμα τοῦ ἐσωτερικοῦ πάθους (καλοῦ καὶ κακοῦ) εἶναι ἕνα εἶδος εἰλου vital ποὺ κατοικεῖ σὲ κάθε ἄτομο μὰ ποὺ ἡ ἀντοχὴ του δὲν εἶναι ἡ ἴδια σ' ὅλους καὶ γιὰ τοῦτο στοὺς περισσότερους δὲν κατορθώνει νὰ πετάξῃ πολὺ ψηλὰ, μὰ μόλις δὰ προλάβῃ νὰ ξεπεταχτῇ ἀπ' τὴν ἀλλοτῆτα τῆς ἀπλῆς ψυχικῆς συναίσθησης πέφτει κουρασμένο κι' ἀνεκφραστο (μορφολογικά, οὐσιαστικά) στὴν ἄγονη γῆς πάλι τῆς αὐτοσυνειδησίας.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι γιὰ τοῦτο οἱ πολλοί, σὰ σύνολο, καταδικασμένοι νὰ μὴ μπορούν νὰ ἀπο-

λάφουν την πληρότητα του συναισθήματός τους στην ένότητά της. Έκείνο που νοιώθουν όσο δυνατά κι' ο άλλος, ο τυχερός μορφοποιός, μα δέν μπορούν να το παρουσιάσουν στο ύψος του, το τραγουδούν κι' αυτοί με τα λόγια του ενός απ' τόν κύκλο τους, που αν και ζή τις ίδιες ακριβώς μ' αυτούς έσωτερικές στιγμές, καταφέρνει μ' όλα τούτα να τους δίνει χάρη στις ποιητικές του, καλλιτεχνικές ιδιότητες ζωή *αυτότελη και ύπαρξη μακρυνότερη απ' τή διάρκεια κι' αυτού του απαιτητικώτερου μα περαστικού πάντα βιώματος*. Έχει λοιπόν κι' ο άπλουσταρος, κι' ο πιο άμουσος των ανθρώπων τή δυνατότητα να γευτή αντικειμενικά τή χαρά και να κλωθογυρίσει (έστω σ' αυτομαρτύριο γλυκό) τόν πόνο του, τήν έγνοια του, με τής δμορφης και δυνατής έκφρασης τόν τρόπο. Δίχως έμπνευση αυτός ταιριάζει στα κορμιά τής ψυχής του τις φορεσιές που φτιάξαν άλλοι, βγαλμένοι απ' τής τάξης του τή νοοτροπία και τις πνευματικές του άπλωσιές. Παίρνει σά για παρηγοριά φυσική του έαυτού του στην ίδια του ψυχή τά τραγούδια του *όμοιοπαθου, ικανού έκφραστή*, που τό όνομά του οδίζεται με τόν καιρό μέσα στή δημοτικότητας τή φήμη.

Και τό ώρισμένο, ξεχωριστό λοιπόν άτομο και τό λαϊκό *sine nomine* πληρώνουν τις ανάγκες τής ψυχής τους μ' όμοιο τρόπο, με τό καλλιτεχνικό μορφόδοσμα των ροδινοχρωμων ή κορακόμαυρων σύννεφων που άπεριόριστα κι' άσυμμόρφωτα άπλώνονται έδω κι' εκεί. Μα τά μέσα, τά δρομάκια που καλλιτεχνικά πεχύνουν μπρός σ' αυτόν και τους άλλους τά παθήματα τής καρδιάς είναι τόσο διαφορετικά! Σ' αυτό άλλωστε τό σημείο διαφέρει κυρίως ή ποιητική (λυρική πρό πάντων) προσωπική δημιουργία απ' τή λαϊκή άπρόσωπη. Όχι στις άφορμές, στα πρώτα της κινήματα αλλά στο δούλεμα του υλικού που μας προσφέρουν τά βασικά βιώματα τής λύπης και τής χαράς. Όχι στο τί νοιώθουν, αλλά πώς τό νοιώθουν. Όχι στο πλάτος σύλληψης του γεγονότος που μέσα τους διάβηκε, αλλά στις απ' τήν καλλιέργεια έξαρτημένες δυνάμεις ύψηλης έκφρασης του ίσοδύναμου νοιωσίματος του μέγεθους. Ό ποιητής τής έντεχνης ποίησης τόσο νοιώθωντας μόνο όσο και δημιουργώντας συγκεντρώνεται γύρω από τήν εδυσχία ή θλίψη του, τήν άγκαλιάζει, διπλώνεται μέσα σ' αυτή. Έκείνο που αισθάνεται ή ψυχή τό συλλαμβάνει με τό πνεύμα και τό αναλύει με τή δύναμη του παρατηρητή. Τό έγώ του θυλίζεται στην κατάσταση του και τή ζή έντατικά, έγώσιτικά. Δέν επιτρέπει στους άλλους να πλησιάσουν τό βιώμα του και να συμμεριστούν τις χαρές και τους πόνους του. Η λύρα του παίζει τό σκοπό του παθήματός του γι' αυτό τόν ίδιο άποκλειστικά... Ό πνευματικός άνθρωπος έχει τή δύναμη να αυτοαναλύεται, να αυτοκρίνεται συστηματικά και σκόπιμα. Δίνοντας στα συναισθήματά του τή μορφή τής καλλιτεχνίας τής όποιασδήποτε πνευματώνει τό ήδη πνευματικό, προσάλλει τό μέγα του για να δώσει τή δυνατό-

τητα να άπλωθή και να πάψη να τόν πιέζει κι' όχι τόσο για να τό γνωρίσουν κι' οι άλλοι. Θέλει άπλά να έκφράση κάτι όπως είναι και τό έκφράζει με τήν τέχνη του και τήν ψυχή του δίχως τή βοήθεια συγκεκριμένων φυσικών — υλικών ουβόλων, που θα χρειασθή να διαπεραστούν, να ποτιστούν με τό πάθος του για να μαρτυρηθή έτσι και στους έξω *πόση δύναμη έχει τό άσχημο, ακαθόριστο βιώμα του που τόν δονεί*. Στην καθαρή λυρική ποίηση ή ψυχή τραγουδά όσα μπορεί καλύτερα, έκφραστικώτερα και πιστά τό θάθος του είναι του. Και ποτέ δε ζητά τή βοήθεια κανενός. Σά μάρτυρας ό ευαίσθητος καλλιτέχνης γυμνώνει τά πλούτια ή τις πληγές του και τ' αντίκρύζει θαρρετά και πασχίζει να σηκώσει τά βάρη τους όλομόναχος. Σαλπίζει τή χαρά του και κλαίει τή συμφορά του χωρίς σκοπό, χωρίς πρόθεση καμιά, αλλά έτσι αθόρμητα, άμελέτητα. Κι' έχει τή δύναμη να πιάνη απ' τις ρίζες τους τή χαρά και τή λύπη του, να πίνη τους χυμούς τους και να ζή τήν άρνηση και τή θέση τής ύπαρξής του άσχητικά, έρημόνοιωστες. Με τήν άφηρημένη του δύναμη κατορθώνει να κυκλώση όλόκληρο τό πάθος του, να τό καμαρώση σά ναό ψηλό, χτισμένο απ' τά χέρια του πάνω στα θέμελα τής ψυχής. Αντίθετα ό λαϊκός ποιητής, σάν αντιπρόσωπος των βιωμάτων του πλήθους των άπλοϊκών, άνέμπνευστων ύάρξεων δέν έχει τή δύναμη του νου και τής φαντασίας που χρειάζεται για να συλλάβη τόν μεγάλο πόνο ή τή χαρά του στην απόλυότητά τους. Τους νοιώθει μα δε μπορεί να τό πη, δε μπορεί να τους βαστάξη μέσα του και σύγχερα να τους παρατηρή, ζαλισμένος έντας απ' τόν ίλιγγο του ύψους τους. Αυτόανάλυση έδω δε γίνεται με τό ποιητικό έκφρασμα, παρά μόνο μια *αντικειμενικοποίηση και θέαση μοιρολατρική* αυτού που του συμβαίνει. Ένώ ή *άτομική ποίηση είναι έξωκεντρική, ή δημοτική έξωκεντρική*. Μεταφέρει δηλ. ή τελευταία τό πάθος και στις άλλες ψυχές (έστω κι' άψυχες, υλικών σωματών), τό ξαπλώνει έδω κι' εκεί, όσο μπορεί, στην πλάση, στα διάφορα αντικείμενα, λές και θέλει να πειστη για τή δύναμή του, γιά να βεβαιωθή ότι σ' αλήθεια τό κάθε τι χαιρεται πονει πολύ μαζύ του. *Η προβολή του συναισθήματος του λόγιου ποιητή γίνεται σά γενίκευση μέσα στον ιδεοτό κόσμο, ένω του λαϊκού στον φυσικό, πραγματικό για πιστοποίηση*. Ό λαϊκός άνθρωπος δέν έχει τήν ικανότητα τής διεύδυσης στον πολυσύνθετο κόσμο τής ψυχής, αλλά μόνο τή δυνατότητα τής παθητικής άναμέτρησής του, όταν τούτος άνταυγάζεται στα έκτός. Ό λόγιος αναδιπλώνεται, ό λαϊκός ξεδιπλώνει τά φτερά τής συναισθησής του.

Ένας βαθός πόνος για μιá συμφορά (γενική ή καθαρά άτομική) γίνεται άφορμή κοσμογονίας έξωτερικής κι' όχι έσωτερικής (τουλάχιστον άμεσα). Όλα γύρω ντύνονται με τό πένθος τής θλίψης τής ψυχής. Αντί να φτάση ό πονεμένος (όπως συμβαίνει με τόν προσωπικό ποιητή) στην άκρια του γοήματος τής ύπαρξής του πιάνοντας

τὸ νῆμα τοῦ πάθους του. Ἄντι νὰ φιλοσοφήσῃ πάνω στοὺς ὄρους τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς δυστυχίας, κι' ἄντι νὰ περιορίσῃ μὲ κάποιον σκεπτικισμό τὴν ἀπαισιοδοξία ποὺ γεννᾷ φυσικὰ ὁ πόνο, ἀπλώνει ἀντίθετα τὴν κακοκεφιά τοῦ ἐγὼ του καὶ στὴ γύρω του φύση.

Τὸ κάθε τι πονᾷ, ὑποφέρει ὁμοίᾳ μὲ τὴ μονάδα. Νὰ τὴν ποῦμε ἐγωϊσμό αὐτὴ τὴν τάση τῆς δημοτικῆς μουσῆς, ποὺ ἀπαιτεῖ συμμόρφωση τῶν πάντων στὸ κλίμα τοῦ ἐγὼ; Μὰ τί εἶδους ἐγωϊσμός ὑπορεῖ νάναί αὐτὸς ποὺ ζητᾷ ἀπ' ὅλους νὰ λυπηθοῦν μὲ τὴν κατάστασή του, νὰ χαροῦν μὲ τὴ χαρὰ του, νὰ μαιραστοῦν τέλος πάντων καθε τοῦ βίωμα μὲ χριστιανικὴ ἀναλογία στὸ σήκωμα τῶν βαρῶν; Ἡ ἐπιταχτικὴ αὐτὴ ἀκτινοβολία τῶν παθῶν θὰ μποροῦσε μᾶλλον νὰ ἐρμηνευτῆ ἀπὸ ἀδυναμία τοῦ ἀτόμου νὰ βαστάξῃ μόνο τὸν πόνο τοῦ ἡρωϊκά, νὰ κλειστῆ στὴν αὐτάρκεια τοῦ ἑαυτοῦ του. Τὸ νὰ σκορπᾷ ἔτσι ἀφθονα στὸ περιβάλλον τὰ ἐσωτερικὰ γεγονότα δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀδύναμη ἐγκατάλειψη, ἓνα διαλάλημα ξεπεσμοῦ καὶ ἔλλειψης αὐτοκυριαρχίας. ἓνα ἠθικὸ γενικὰ λύγισμα. Οἱ μεγάλοι πόνοι κι' οἱ μεγάλες χαρὲς δὲν ἔχουν ἀνάγκη οὔτε ἀπὸ συμμετοχὴ οὔτε ἀπὸ βοηθητικὸ ἀντιστήκωμα. Κοινωνολογώντας τὰ συναισθηματὰ σου δειχνεῖς πὼς ἔχεις καιρὸ καὶ γι' ἄλλη ἔχτος ἀπ' αὐτὰ ἀπασχόληση, ἐνῶ ἀντίθετα ἂν ἦταν πραγματικὰ μεγάλα θὰ σὲ εἶχαν δουλώσει τέλεια, θὰ σὲ εἶχαν συμμαζέψει σφιχτὰ γύρω ἀπ' τὴν ἔγνοια τους.

Ὁ λαϊκὸς ὁμῶς ἄνθρωπος ὅταν τραγουδῶντας τὴ θλίψη του τὴν ἐνσωματώνει στὴν πλῆξη δλόγυρά του, καὶ τὴν ἀντικειμενικοποιεῖ μ' ὅλη τὴ σημασία τῆς λέξης, δὲν τὸ κάνει οὔτε ἀπὸ ἐγωϊσμό οὔτε κι' ἀδυναμία.

Τὸ ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπ' τὸ συμμέρισμα τῶν ἄλλων φαίνεται ἀπ' τὴ φύση τῶν ὄντων ποὺ τοὺς ἐμπιστεύεται τὴν οὐσία τῶν παθημάτων τους. Ἄν δηλ. εἶχε ἀνάγκη συντρεγμοῦ καὶ καταπόνησης παρηγορητικῆς ἀπ' τὸ μέρος τῶν οὐκ ἐγὼ θὰ πρόβαλε τὸ ἐγὼ (ἢ θὰ ὑπόβαλε, ὅπως μᾶλλον συμβαίνει, στὸν ἑαυτό του τὴν ἰδέα ὅτι καὶ εἰ ἄλλοι ἔτσι αἰσθάνονται) σὲ ὄντα μὲ ἀνθρώπινη συνείδηση, ψυχὴ καὶ κατανόηση. Ἐνῶ τώρα καθρεφτίζει τὸ ὅτι νοιώθει καὶ σὲ μὴ ἀνθρώπινα, ἀκόμα τέλεια κι' ἀψυχα γύρω του ὄντα. Ἡ συνειδητοποίηση ἑνὸς γεγονότος ἀπὸ μὴ ἐνσυνείδητες ὑπάρξεις — μᾶς πείθει ὅτι τὸ μέγεθος καὶ μόνο τοῦ πάθους ἐξχειλισμένο καὶ ἀφησμένο ἀπ' τὰ λουριά κάθε ἰδανικοποίησης καὶ στοχαστικῆς αὐτοανάλυσης (ἀνυπαρχτῆς ἐξ ἄλλου γιὰ τὸν ἀπλοϊκὸ ἄνθρωπο), τὸ πάθος λοιπὸν καὶ μόνο ἐπεβλήθηκε στὸν ἔξω κόσμον μὲ τὴν ὀρμὴ του καὶ τὸν ἔκανε, ἂν ὄχι νὰ νοιώθῃ ἀλλὰ τουλάχιστον νὰ εἶναι, νὰ περιέχῃ τὴν κατάστασή του καὶ σὰν τοῦρχειται βολικὸ νὰ τὴν ἐκδηλώσῃ (ἀνάλογα πάντα μὲ τίς δυνάμεις καὶ τὸν τρόπο ἐνέργειας κάθε φυσικῆς μερικότητας ποὺ ἀποτελεῖ τὴν κοσμικὴ ἐνότητα).

Ἡ συμφωνία τοῦ ἔξω μὲ τὰ μέσα εἶναι ἓνας πανθεϊστικὸς συμβολικὸς ἐναρμονισμὸς τοῦ ὕψους τοῦ βιώματος μὲ τὴν ἀντάξια ἀπόδοσή του. Ὅ,τι στὸν λόγιον, πνευματικὸ ἄνθρωπο ἐπιτυχαίνει ἢ δύναμη τῆς ὑψηλῆς ἐμπνευσης, στὸ λαὸ ἀναλαμβάνει νὰ δείξῃ ἢ φύση ἐπιστρατευμένη στὴν πεικιλία καὶ πολυζυνειδησία ποὺ μᾶς παρουσιάζεται στὸ δημ. τραγοῦδι ἀπ' τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ αἰσθάνεσθαι μὲ τὸν τρόπο τὸν ἐντατικὸ τοῦ ἐνός. Ἐχομε ἔτσι ἓνα περίεργο συμβολισμό τοῦ ἐνός ἀπ' τὰ πολλά. Τὸ γεγονός τῆς συμβολοποίησης εἶναι γενικὰ μιὰ ἀφαίρεση, καὶ μάλιστα νοητικὴ. Στὴ λαϊκὴ ὁμῶς ποίηση ὄχι μόνο δὲν ἔχουμε καθαρὰ νοητικὴ λειτουργία στὴν περίπτωσή τῆς ἀφαίρεσης, ἀλλὰ σὰ γιὰ συμπλήρωμα τοῦ πρώτου αὐτοῦ συγκεκριμενισμοῦ νὰ προστεθῆ ἢ ἀντιπροσώπευση τοῦ σύμβολου, τοῦ ἐνός, ἀπ' τὴν πολλαπλότητα.

Τὸν τραγικὸ π. χ. σπαραγμὸ ποὺ αἰσθάνθηκε ὁ λαὸς γιὰ τὸ κούρσημα τῆς Ἀδριανούπολης δὲν τὸν θρηνηλόγησε στοὺς στίχους του σ' ἐπιδειχτικὸ μονόλογο αὐτοσυκιτισμοῦ καὶ νοερῆς συγκέντρωσης. Τὸ ἐγὼ ποὺ αἰσθάνθηκε τὸν πόνο τραβήχτηκε στὸ δάθος κι' ἄφησε πάνω στὴ σκηνὴ γιὰ νὰ ἱστορήσῃ τὰ δεινὰ του κάτι ἀπ' τὸν ἔξω κόσμον. Οἱ ἠθοποιοὶ μὰ σύγχρονα ἤρωες τοῦ πόνου εἶναι ἐδῶ τὰ πουλιά :

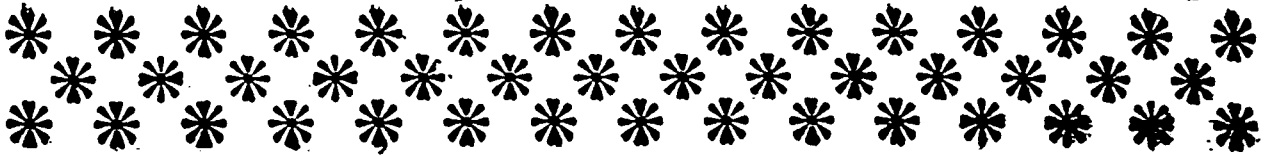
«Τὰ θρόνια τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ πουλιά
[τῆς Δύσης
κλαίγουν ἀργά, κλαίγουν ταχέειά, κλαί-
[γουν τὸ μεσημέρι
κλαίγουν τὴν Ἀντριανόπολη τὴν πολυ-
[κουρσεμένη ... »

(«Τὸ κούρσο τῆς Ἀντριανόπολης»
Ν. Πολίτου Ἐκλογή).

Τὸ βίωμα τοῦ πόνου εἶναι τόσο δυνατό ποὺ πέρα κι' ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους λάβωσε καὶ τίς ψυχὰς τῶν πουλιῶν. Ἡ αἰσθησὴ του ἀπλώθηκε σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη. Ἄν τὸ πάθος, τὸ συναισθημα ποὺ δονεῖ τὴν προσωπικὴ ποίηση εἶναι ἓνα εἶδος vox clamantis in animo poetae στὴ δημοτικὴ ποίηση τοῦτο μεταμορφώνεται θαυμαστὰ σὲ μιὰ vox elamantis in natura. Ὁ ψυχικὸς κόσμος τοῦ λυρικοῦ ποιητῆ μιλιᾷ μὲ τὸ πνεῦμα του καὶ μὲ τὰ μορφοῦ ἀπειρο, ἐνῶ τοῦ λαοῦ ἐπικοινωνεῖ καὶ δρῶκει ἀνταπόκριση στὰ μάτια ὄλων τῶν ἔξω ἀπ' τὴν ἀνθρωπινότητά του ὄντων. Ἡ ἀγωνία ἀπὸ ὁποιαδήποτε ψυχικὴ πληρομὴν γερμίζει μ' αὐτὸ τὸν παραστατικὸ ποιητικὸ τρόπο ἔκφρασης τῆς ὅλο τὸν κόσμον κι' ἔτσι μοιάζει πολὺ πιὸ φοβερὴ, πολὺ πιὸ πιστευτὴ παρ' ὅτι τὸ σκοτεινὸ πάθος τοῦ ἐμπνευσμένου ποιητῆ τὸ χαμένο στὰ σύννεφα τῆς ὑψηλοῦς ἔκφρασης ἐσωτερικότητάς του.

(Συνεχίζεται)

LAFONTAINE

ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΚΩΝ ΜΕ ΤΙΣ ΝΥΦΙΤΣΕΣ

Καθώς τὸ ἀρπαχτικὸ τῶν γάτων γένος,
Ἔτσι ἡ νυφίτσα, μὲ τὴ μύτη τὴ μακροῦ,
Θρέφει ἔχτρα γιὰ τῶν ποντικῶν τὸ σὶ βαρειά.
Κι' ἂν δὲν βρισκόνταν ὁ λαὸς τους πάντα ἀμπαρωμένος
Μεσ' στὰ στενὰ λαγούμια τοῦ στή γῆ,
Τὸ ζῶο μὲ τὴ μακρότατη τὴ ράχη
Φριχτὴ θὲ νᾶκανε στὴ μάχη
Τῶν ποντικῶν σφαγὴ.
Μὰ μιὰ χρονιά, καλὴ χρονιά,
Ποῦχε πληθύνει τὸ ποντικομάνι,
Ἄξιο στρατὸ ἀρματώνει μάνι—μάνι.
Μὰ καὶ οἱ νυφίτσες, ἀντρειωμένο τζάκι
Ἐδιπλώνουν κι' αὐτὲς ἀμέσως τὸ μπαϊράκι.
Τώρα, ἂν ὁ θρῦλος δὲ μιλάει τὸ ψέμμα,
Πολλὲς φορὲς ἡ Νίκη ἄλλαξε χέρι.
Χορτάσανε τὰ νιόργωτα χωράφια μὲ αἷμα
Πῶχυνε τὸ ἓνα, μὰ καὶ τ' ἄλλο ἀσκέρι·
Μὰ τὸν χαμὸ τὸν πιὸ βαρὺ,
Σ' ὄλα τῆς μάχης τῆς φριχτῆς τὰ μέρη,
Τῶν ποντικῶν παθαίνει ἡ γενιὰ ἡ πικρὴ.
Ἔσταθη ἡ συφορὰ τελειωτικὴ.
Κι' ὄσο κι' ἂν ἀγωνίστη ὁ Ψυχαρπάχτης,
Ἄξιο Ψωμαρπάχτης, ὁ Μεριδαρπάχτης,
Ποῦ, κατασκονισμένοι, τρέχαν δῶ καὶ κεῖ,
Γιὰ νὰ στυλώσουνε, μὲ τὸ δικό τους βάρος,
Τοῦ ἀσκεριοῦ ποὺ ἀντιστέκονταν τὸ θάρρος,
Ἡ ἀνιρειά τοῦ κάκου ἐσπαταλήθη ἡ τόση·
Οἱ ποντικοὶ δὲν ξέφυγαν τῆς Μοίρας τὴν ὀργή:
Φεύγουν μικρὸς λαὸς καὶ στρατηγοί·
Κοιτᾷ ὁ καθεὶς πῶς νὰ γλυτώσῃ.
Ἐκεῖ ὁ ἀνθὸς τῆς Ἀρχοντιᾶς ἐχάθη·
Μὰ ὁ ὄχλος ξέφυγε μέσα στῆς γῆς τὰ βάρη,
Σὲ ὄποιο θαλάμι συντύχαινε βαθύ,

Κι' ἐγλύτωνε χωρίς ζημιὰ μεγάλη.
 Μὰ τοὺς ἀρχόντους, πὺ βареиὰ εἶχαν ἀρματωθῆ
 Κι' εἶχε ὁ κοθεὶς ἀπὸ ἓνα λόφο στὸ κεφάλι
 Κέρατα, θύσσανους, φτερά,
 Εἴτε γιὰ νὰ δηλώσουν τὸ τρανὸ τους σπῆτι,
 Εἴτε γιὰ νὰ φανοῦν πιὸ φοβεροὶ
 Εἰς τὶς νυφίτσες, τὸν ἐχθρὸ τὸν μακρομύτη,
 Βαρεиὰ τοὺς βρῆκε ἡ συφορά.
 Τρύπα, ρωγμὴ, σκασιὰ μικρὴ
 Δὲν παίρνουν τὰ καλπᾶκια τὰ μεγάλα·
 Ἐνῶ ἡ πεζούρα ἡ πενιχρὴ
 Χωνόνταν καὶ στὴν πιὸ μικρὴ κουφάλα.
 Κι' ἔτσι στρωθῆκαν οἱ πλαγιές μὲ τὰ κορμιὰ
 Τῶν ποντικῶν, πούταν τρανοὶ κι' ἐπίσημοι.
 Μιὰ κεφαλὴ πῶχει λοφιά, πῶχει φτερά
 Δὲν εἶναι πάντα στὴν ἀνάγκη χρήσιμη·
 Τ' ἀμάξι, πολὺ πλούσιο καὶ βαρὺ
 Σὲ μιὰ στενὴ ποριὰ μπορεῖ
 Εὐκόλα νὰ κολλήση, νὰ βουλτώση.
 Μὰ εὐκόλα καταφέρνευν οἱ μικροί,
 Κουτσά—στραβά, καθένας νὰ γλυτώση.

(Μετάφραση: ΑΡ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ)

ΣΤΗ ΜΑΝΝΑ

Μητέρα ! .
 Ὅσο χρυσάφι ἔχει ἡ καρδιά μου σοῦ ἀποθέτω,
 στὴν ἀγκαλιὰ Σου τὴν σεμνὴ κι' ἀρχοντικιά ! .
 (Ζωῆς θρακιά,
 ἡ ὀδηγήτρα Σου ἡ μορφὴ στὴν ἄγρια μπόρα ! ..)
 Μὴν τὸ ἀρνηθεῖς ! .. Σοῦ ἀξίζει πονεμένη μάννα ! ..
 Τὸ μᾶζεπα στὸν ἴσκιο Σου καὶ στὸ γλυκὸ Σου φῶς ! ..
 (Καημὸς κρυφός,
 σ' ὄσους δὲ βύζαξαν τὸ θεϊκό Σου γάλα ! ..)
 Κι' ἂν στὴ ζωὴ μὲ ὀρμήνευες μὲ ἀγαπημένα
 λόγια, ἓναν μεγάλο πόθο ἔχω καὶ γώ :
 Νὰ τραγουδῶ,
 —Εἴκοσι χρόνων ποιητῆς — τὶς ἀρετές Σου ! ...

Κούλης Δογγρινός

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΛ. ΠΑΛΛΗΣ (1851-1935)*

(ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ)

ΛΥΡΙΚΟΣ ΚΑΙ ΣΑΤΥΡΙΚΟΣ

Ὁ Πάλλης ἔγραψε καὶ τραγούδια γιὰ μεγάλους. Εἶναι λυρικά καὶ σατυρικά. Στὰ σατυρικά του τσοῖζει ἄσχημα πολλές φορές· ἀλλὰ καὶ πολλές φορές ἀντιλαμβάνεται κανεὶς τὸ πλατὺ γέλιο τοῦ ποιητῆ, τὸ ἄκακο χωρατὸ του, πὺ ξεπηδάει μ' ἓναν ἔλευθερόστομο λόγο. Κάποτε λυρισμὸς καὶ χιοῦμορ μπερδεύονται καὶ γίνονται ἓνα. Στὰ καθαρὰ λυρικά του ὁ Πάλλης φανερώνεται μὲ ψυχὴ ἄρματολικὴ τραγουδιστῆς τῆς πατρίδας, τῆς ἀγάτης καὶ τῆς κλεφτουργιάς, ποιητῆς γεμᾶτος λεβεντιὰ καὶ περηφάνεια. Δὲν ὑπάρχουν στὰ τραγούδια του εὐαισθησιές ρωμαντικές, οὔτε συμβολισμοὶ ἢ ἄψυχοι πο'λές φορές παρνασσοὶ πίνακες. Ἡ εἰκόνα δὲν δὲν στολίζεται μὲ πολλὰ καὶ βάρβαρα στολίδια, βαλμένα μὲ ἀνατολίτικη ἀπειροκαλία. Ἡ βακχεία ἢ Διονυσιακὴ δὲν ξεχειλίζει, ἀλλὰ δεσμεύεται ἀπὸ τὸ μέτρο καὶ τὴν ἁρμονία. Ὅλ' αὐτὰ προδίδουν μιὰ ἀνώτερη αἰσθητικὴ κατάρτιση καὶ ποιητικὴ διάθεση.

Γιὰ τὴν αἰσθητικὴ του κατάρτιση ἀποκαλυπτικὲς εἶναι καὶ ὠρισιμένες σελίδες τοῦ «Μπρουσοῦ». Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ τραγούδια του γιὰ τὴν τέλεια κλασσικὴ του μορφή εἶναι ὁ «Μεσολογγίτης». Ἡ ἄρματολικὴ του ψυχὴ, ἡ τιμὴ τῶν πατροπαράδοτων ὄπλων, ὅπως καὶ στὰ κλέφτικα τραγούδια, ὁ ἔρωτας καὶ τέλος ἡ τραγωδία τοῦ Μεσολογγιοῦ, πὺ σὰν κυρίαρχη ἰδέα ἐπιβάλλεται καὶ κορυφώνεται στὸ τέλος, ὅλ' αὐτὰ ἐκφράζονται μὲ κλασσικὴ λιτότητα πειθαρχημένα σὲ μιὰ ἀνώτερη τεχνικὴ τοῦ στίχου:

Εἶχα ντουφέκι ἀλάθειτο, περήφανο σὰν ἄτι,
πὺ μῆνες δὲν παράτησε τ' ἀσάρκωτό μου χέρι,
κι' ὄσες οἱ τρίχες μου, ἔφαγε τόσων ὀχτροῶν τὸ μάτι.
Φτάν' ἢ Ἀραπιά, τὸ πέταξα κι' ἀδράζω τὸ μαχαίρι.

Ἦταν μαχαίρι γονικό, σὰ σκύλος μπιστεμένο,
κ' εἶχε ἀπ' τὰ χρόνια τὰ παλῆα, τὰ κλέφτικα, συνήθεια
νὰ κυνηγᾷ τὶς ἄπιστες καρδιές σὰ λυσσασμένο.
Εἶδα πολλοὶ 'ταν, τὸμπηξα στῆς Δέσπως μου τὰ στήθια.

Τῆς Δέσπως, πὺ μοῦ πείνασε, πὺ δίψασε μαζί μου,
πὺ λάμπανε ἀπ' τὰ κάλλη τῆς τὰ κορφοβούνια, οἱ λόγγοι...
Μὰ τί; Τῆ Δέσπω θὰ θρηνάη καὶ τ' ἄρματα ἢ ψυχὴ μου;
Δὲν κλαίω γιὰ κείνα, χάθηκε σὰς λέω τὸ Μεσολόγι.

Ὁ Πάλλης ὁ δημοτικιστῆς, ὁ μαχητῆς τῆς γλωσσικῆς ἰδέας, πὺ ἦταν γι' αὐτὸν θρησκεία, κατορθώνει καὶ ἀπαλλάσσεται στὰ τραγούδια του ἀπὸ τὰ θεωρητικὰ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

δεσμά καὶ γράφει μιὰ δημοτικὴ, πού δὲν τῆς βρῖσκει κανεὶς κανένα ψεγάδι. Κατορθώνει ἐδῶ νὰ συνδυάσῃ τὶς γλωσσικὲς τοῦ ἀντιλήψεις μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς τέχνης. Ὁ γλωσσικὸς μαχητὴς δὲν ὑποτάσσει τὸν ποιητὴ. Ἄν ριξώμε μιὰ ματιὰ στὶς γλωσσικὲς ἀνθαιρεσίες ἄλλων ποιητῶν, παλαιῶν καὶ νεώτερων, τότε θὰ ἐκτιμήσωμε καλύτερα κι' ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὲς τὴν τεχνικὴ τῶν τραγουδιῶν του. Γιατὶ ὁ ποιητὴς αὐτός, πού ζοῦσε στὴν Ἀγγλία καὶ στὶς Ἰνδίες, κατώρθωσε νὰ εἶναι ὁ πιὸ Ρωμιὸς ἀπ' ὅλους τοὺς ποιητὰς μας καὶ νὰ μᾶς δώσῃ τραγούδια μὲ ὕφος, μὲ αἴσθημα καὶ μὲ λεβεντιὰ ἑλληνικὴ.

Η «ΙΛΙΑΔΑ»

Ἄλλὰ τὴ φλέβα τὴν ποιητικὴ τὴν ξόδιασε ὁ Πάλλης στὴν «Ἰλιάδα». Τὰ ἀρχαῖα κείμενα ἦταν ὡς τότε μούμιες, πού τὶς περιεργάζονταν οἱ εἰδικοί. Οἱ τυχόν γινόμενες μεταφράσεις ἦταν ὅλες σχολαστικὲς καὶ κρύες. Ἔδιναν τὸ νόημα ἀλλ' ὄχι καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ κειμένου. Καὶ λογοτεχνικὸ κείμενο σημαίνει ψυχὴ. Ὁ Πάλλης δούλεψε γὰ νὰ ζωντανέψῃ τὸ σπουδαιότερο ἴσως ποιητικὸ βιβλίον τοῦ κόσμου, τὴν «Ἰλιάδα» τοῦ Ὀμήρου. Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι μόνο ποιητὴς ἢ μόνο φιλόλογος ὁ μεταφραστὴς ἑνὸς ἀρχαίου κειμένου, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ συνδυάζῃ καὶ σπουδαία φιλολογικὴ κατάρτιση καὶ γερὸ ποιητικὸ ταλέντο. Ἄν τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο λείπῃ ἢ ὑπάρχῃ σὲ μικρὸ βαθμὸ, ἢ ἀποτυχία εἶναι προεξοφλημένη. Ὁ Πάλλης, ὅπως εἶδαμε ἀπὸ τὰ πρωτότυπα ποιήματά του, ἦταν πραγματικὸς ποιητὴς. Ἄλλ' ἀχρειάστηκε τεράστιος κόπος νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλλειψη τῶν εἰδικῶν σπουδῶν.

Καὶ τὸ κατώρθωσε. Εἶχε ἄλλως τε προηγηθῆ ἡ «Ἀντιγόνη» καὶ μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἦταν ἔτοιμος, ὅταν ἐπεχείρησε νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸν τὸν ἀθλο. Τὸ 1892 βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας οἱ πρώτες ραφωδίες μὲ σχόλια. Ξαφνίζονται οἱ πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ παρατάξεις. «Βεβήλωση!» ξεφωνίζουν οἱ λόγιοι, πού θέλουν νὰ περιεργάζονται τὰ ἀρχαῖα κείμενα σὰ μούμιες. «Ξαναζωντάνεμα τοῦ Ὀμήρου» λένε ἐκεῖνοι, πού θέλουν νὰ ἀπολαύσωμε αἰσθητικὰ τὰ ἀρχαῖα ἀριστουργήματα καὶ νὰ τὰ κάνωμε ἀνάγνωσμα λογοτεχνικὸ τῆς μεγάλης μάζας. Τὸ 1904 ἐκδίδει ὅλη τὴν «Ἰλιάδα» καὶ τὸ 1915 τὴν ἐπανεκδίδει μὲ εἰδικὸ τύπο γραμμάτων (ὅλα κεφαλαῖα) καὶ μὲ ἐλαφρὲς διορθώσεις, ὅπου παρουσιάζεται καὶ κάποια ἀποφυγὴ μερικῶν γλωσσικῶν ἀκροτήτων. Μὲ τὴν ἐκδοσὴ τῆς «Ἰλιάδας» ὁ Πάλλης πέτυχε — παρὰ τὶς φωνῆς τῶν γλωσσαμυντόρων καὶ τῶν ἀνίδεων — νὰ κατονοήσῃ ὁ πολὺς κόσμος τῶν διανοουμένων τὴν ἀξία τῆς δημοτικῆς, νὰ ἰδῆ τὸν ἐκφραστικὸ τῆς πλοῦτο, τὴν ἀνυπέρβλητη ἱκανότητα τῶν ἀποχρώσεων καὶ τὴν ὑπεροχὴ τῆς ἀπέναντι τῆς καθαρεύουσας γιὰ τὴν ἐκφραση τοῦ συναισθηματικοῦ κόσμου τῆς ψυχῆς. Γιατὶ ἦταν πολλοὶ ἕως τότε πού νόμιζαν, ὅτι ὁ γλωσσικὸς πλοῦτος τῆς δημοτικῆς ποίησης δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφράσῃ ὅλα τὰ συναισθήματα τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸν τὸν μῦθο τὸν κατέρριψε πρῶτος ὁ Πάλλης. Ὅταν πρωτοδημοσιεύτηκε ἡ «Ἰλιάδα» οὔτε ἡ «Ἀσάλευτη ζωὴ» οὔτε ὁ «Δωδεκάλογος» τοῦ Παλαμᾶ εἶχαν δημοσιευθῆ. Τὰ ἀποσπόμενα τοῦ Σολωμοῦ εἶχαν τὴν ἀδυναμία τῶν ἀποσπασμάτων καὶ οὔτε ἄλλως τε τὰ εἶχε προσέξει ἀκόμα ἡ Ἀθήνα.

Εἶπαν ὅτι ὁ Πάλλης κατώρθωσε νὰ κάμῃ τὴν «Ἰλιάδα» δημοτικὸ τραγούδι. Αὐτὸ ὡς ἓνα σημεῖο εἶναι ἀλήθεια. Ὅταν διαβάζουμε τοὺς πρώτους στίχους τῆς «Ἰλιάδας», νομίζομε πὼς ἔχουμε μπροστά μας κείμενο δημοτικὸ :

Τραγούδα, μοῦσα, τὸ θυμὸ τοῦ ξακουστοῦ Ἀχιλλέα,
τὸν ἔρμο, π' ὅλους πότισε τοὺς Ἀχαιοὺς φαρμάκια
καὶ πλῆθος ἔστειλε ψυχῆς λεβέντικες στὸν Ἄδη.

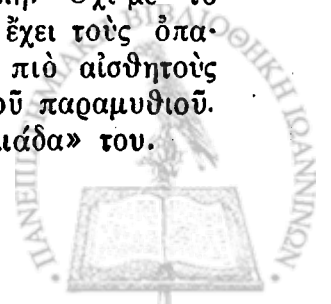

Σὲ πάρα πολλὰ σημεῖα ὁ Πάλλης κατώρθωσε νὰ κάμῃ τὴν «Ἰλιάδα» δημοτικὸ τραγούδι χάρις στὴ δύναμή του νὰ ἀφομοιώσῃ τὸν ἀρχαῖο στίχο μέσα στὰ αἰσθητικὰ πλαίσια τοῦ νεοελληνικοῦ λόγου σὰν ἄνθρωπος ποὺ κατεῖχε τὰ μυστικά τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Παίρνουμε τυχαῖα μερικοὺς στίχους ἀπὸ τὴ συνάντησή τῆς Ἀνδρομάχης καὶ τοῦ Ἑκτορα. Ἡ Ἀνδρομάχη προτρέπει τὸν ἄντρα της νὰ μὴν ἐκτίθεται στοὺς κινδύνους καὶ νὰ κάμῃ πόλεμο κοντὰ στὰ τείχη. Ὁ Ἑκτορας ἀπαντᾷ :

«Γυναῖκα, ναὶ κι' ἐγὼ ὄλ' αὐτὰ στὸ νοῦ μου τ' ἀναδεύω
ὄμως ντροπὴ ἀπ' τὶς Τρώϊσες, ντροπὴ 'ναι ἀπ' τοὺς Τρῶες
νὰ σέρνομε ἔτσι σὰν κιοτῆς ἀλάργα ἀπ' τοὺς πολέμους ...
μῆτε τὸ θέλει μου ἡ καρδιά ! τὶ πάντα παλληκάρι
ἔμαθα νᾶμαι καὶ μπροστὰ σὶς κονταρῆς νὰ τρέχω,
μ' ἀλόφαση τὸ γονικὸ νὰ διαφενιέψω θρόνο.
Ναί, ξαίρω, μοῦ τὸ λέει αὐτὸ ἀλάθευτα ἡ ψυχὴ μου,
θὰ φέξῃ μέρα — δὲν ἀργεῖ — ποὺ θὰ χαθῆ ἡ πατρίδα,
κι' ὁ βασιλιάς ὁ Πρίαμος, κι' ὁ ξακουστός λαός του
μὰ δὲ μοῦ σφάζει τὴν καρδιά τῶν Τρῶων σὰ λογιαζῶ
τὰ πάθια, ἢ καὶ τῶν δύστιχων γονιῶνε μου, οὔτε τόσο
τῶν ἀδερφῶν μου, ποὺ πολλοὶ μὲς στὰ χρυσὰ τους νιάτα
θὰ κυλισοῦν στὸ αἷμα τους σφαγμένοι ἀπ' τοὺς Ἀργῆτες,
ὄσο γιὰ σένα, ὅταν κανεὶς ἀπ' τῶν ὄχτρον τὸ πλῆθος
σὲ σέρνει σὲ πικρὴ κλαβὰ στὰ δάκρυα βουτημένη.
Κι' ἄλλη κυρά, στ' Ἄργος σὰν πᾶς, νὰ φαίνῃς θὰ σὲ βάζῃ
καὶ μὲ τὴ στάμινα ἀπ' τὴν πηγὴ νεροῦ θὰ πᾶς νὰ φέρῃς,
ἄθελα, δόλια, μὰ πικρὴ θὰ σὲ στενεύῃ ἀνάγκη.
Καὶ σὰ σὲ βλέπουν ποὺ περνᾷς ἀχνὴ καὶ δακρυσμένη,
«νά το», θὰ λέν, «τοῦ Ἑκτορα τὸ ταῖρι, ποὺ τῶν Τρῶων
ἦταν τὸ πρῶτο αὐτὸς σπαθὶ στῆς Τροίας τοὺς πολέμους.»
Ἔτσι ἴσως ποῖν κι' ὁ πόνος σου θὰ ξαναοίγῃ πάντα
σὰ βλέπεις πὼς ἀπ' τὴ σκλαβὰ νὰ βγῆς δὲν ἔχει ἐλπίδα.
Μὰ θέλω νὰ μὲ φάῃ ἡ γῆς, ἡ μαύρη πλάκα θέλω,
πρὶν νὰ βογγᾷς, νὰ κλαῖς σὲ δῶ, πρὶν σκλάβα νὰ σὲ σέρουν !»

Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι οἱ γραμμὲς αὐτὲς εἶναι γνήσιοι δημοτικοὶ στίχοι. Ὅμως ὁ Πάλλης προχώρησε πρὸ πέρα ἀπὸ τὴν ἀπλὴ ἀπόδοση τοῦ ἀρχαίου κειμένου σὲ στίχους δημοτικούς. Πόδεσε τοὺς ἥρωες τῆς «Ἰλιάδας» μὲ τσαρούχια καὶ τοὺς φόρεσε τουζλούκια. Προχώρησε σὲ νεωτερισμούς, ποὺ ἦταν ἀγνωστοὶ στὶς ἡμέρες του. Σήμερα δίνουν παραστάσεις Σαξπηρικῶν δραμάτων ντύνοντας τοὺς ἠθοποιούς μὲ σύγχρονες στολές. Εἶναι ἓνας αἰσθητικὸς ἀκροβατισμὸς, πού, ἂν δὲν πετύχῃ, καταλήγει στὸ γελοῖο. Οἱ ἥρωες τοῦ Πάλλη μ' αὐτὸ τὸ ντύσιμό τους καὶ μὲ τὴ νεοελληνικὴ παραφθορὰ τῶν ὀνομάτων τους φαίνονται πρὸ πολλὸν ἀρματολικοὶ — κᾶτι σὰν ἀρματολικοὶ καὶ κᾶτι σὰν ἀρχαῖοι. Ὅμως ὄχι μόνο δὲν ξεπέφτουν στὸ γελοῖο, ἀλλὰ παραμένουν ἥρωες. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ μεταφραστὴς κατώρθωσε νὰ κρατηθῆ σ' ἓνα ἀνώτερο ἐπίπεδο τῆς τέχνης καὶ νὰ κρατηθῆ γερά, ὥστε νὰ μὴ πέσῃ.

Ἔτσι πρέπει νὰ κρίνῃ κανεὶς τὴν προσπάθεια αὐτὴ τοῦ Πάλλη. Ὅχι μὲ τὸ ἂν συμφωνῆ ἢ δὲν συμφωνῆμὲ τὴν αἰσθητικὴ αὐτὴν ἀντίληψη, ποὺ ἔχει τοὺς ὀπαδούς της. Εἶναι ἔξ ἄλλου βέβαιο, ὅτι μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τοὺς ἔκανε πρὸ αἰσθητοὺς στὴ φαντασία μας, πρὸ πραγματικούς, τοὺς ἔβγαλε ἀπὸ τὸ πλαίσιο τοῦ παραμυθιοῦ. Καὶ εἶναι αὐτὸ ἓνας ἀκόμα λόγος, γιὰ τὸν ὁποῖον ἀγαπήθηκε ἡ «Ἰλιάδα» του.

“Όταν λέμε ότι την έκανε δημοτικό και ιδιαίτερα άρματολικό τραγούδι, πρέπει να έχουμε υπ’ όψη, ότι έδωσε στην «Ίλιάδα» τὸ ὕφος πὸν ἔχει ἓνα τραγούδι δημοτικό. Τὸ ὕφος δὲν τὸ παίρνει μιὰ μετάφραση κατὰ λέξη, οὔτε μὲ γλωσσικὲς περιφράσεις ἢ μὲ συμβατικὲς ἐξηγήσεις. Ὑπάρχουν τέτοιες μεταφράσεις πολλὲς γραμμένες στὴ δημοτικὴ, ἀλλὰ χωρὶς δημοτικὸ ὕφος. Ὁ Πάλλης πέτυχε τὸ ὕφος πὸν ἤθελε, γιατί δούλεψε τὴ μετάφραση στίχο πρὸς στίχο γὰ νὰ τὴν μεταφέρει ὄχι μόνο σύμφωνα μὲ τὶς φθολογικὲς, γραμματικὲς καὶ συντακτικὲς συνθήκες τῆς δημοτικῆς ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἔκφραση τῆς δημοτικῆς καὶ μὲ τὸν ἀέρα τοῦ δημοτικοῦ στίχου. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ φάνηκε ἀληθινὸς μάστορας. Γιὰ ν’ ἀποδώσει τὸ ἀρχαῖο κείμενο, ἔπλασε νέες λέξεις. Κι’ ὁμως κατώρθωσε, ὥστε αὐτὲς οἱ νέες λέξεις νὰ εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ γλωσσικὸ αἶσθημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὸν παρέσυρε βέβαια κάπου - κάπου ἡ γλωσσικὴ του ἀδιαλλαξία, ἀλλ’ εἶχε σὲ ἀρκετὰ μεγάλο βαθμὸ ἀνεπτυγμένο τὸ αἶσθημα τοῦ καλοῦ, ὥστε τὰ σφάλματά του νὰ εἶναι πολὺ λίγα. Σ’ ἓνα βιβλίο ἀπὸ 15 περίπου χιλιάδες στίχους οἱ παρερμηνεῖες του, πὸν διωρθώθηκαν στὴν ἔκδοση τοῦ 1915 μετριοῦνται στὰ δάχτυλα.

ΤΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

Ὁ Πάλλης εἶχε βαθύτατα ριζωμένη τὴ θρησκευτικὴ πίστη στὴν ψυχὴ του, ὅπως καὶ τὴ δημοτικιστικὴ ἰδέα. Καὶ ὅπως ἡ «Ίλιάδα» ἦταν γιὰ τὸν Πάλλη ἔργο ζωῆς, ἔτσι καὶ ἡ ἀπασχόλησή του στὴν Καινὴ Διαθήκη ἦταν ἐπίσης ἔργο ζωῆς. Ἄν κανεὶς μὲ λίγα λόγια θὰ ἤθελε νὰ μάθῃ τί ἦταν ὁ Πάλλης θὰ μπορούσε νὰ ἔχῃ τὴν ἐξῆς ἀπάντηση : ἦταν ἓνας ποιητῆς, ἐρμηνευτῆς καὶ θρησκευόμενος. Ὁ Πάλλης ἦταν μιὰ ἀρματολικὴ ψυχὴ γεμάτη θρησκευτικὸ καὶ πατριωτικὸν ἐνθουσιασμό καὶ μαζί μιὰ ποιητικὴ ψυχὴ, πὸν κατέβηκε ἀπὸ τὰ βουνὰ — ἰδεατὰ βέβαια — ἔμαθε γράμματα κι’ ἔγραψε μερικὰ δικά του τραγούδια, λίγα τραγούδια δικά του, γιατί ἀφιέρωσε τὸ ποιητικὸ του ταλέντο στὴ μετάφραση τῆς «Ίλιάδας» καὶ δούλεψε σ’ ὅλη του τὴ ζωὴ συνειδητὰ γὰ τὴ θρησκευτικὴ ἀγωγή τοῦ ἔθνους του. Ἄν γιὰ τὴν «Ίλιάδα» — μετάφραση καὶ σχόλια — ἀφιέρωσε τὰ χρόνια τῆς ζωῆς του, τὰ χρόνια αὐτὰ τὰ ἀφιέρωσε παράλληλα γιὰ τὰ Εὐαγγέλια καὶ τὶς Ἀποστολικὲς ἐπιστολές. Στὴν Ἀγγλικὴ γλῶσσα ὑπάρχουν μελέτες του καὶ σχόλια ἐρμηνευτικὰ πάνω στὰ Εὐαγγέλια καὶ σὲ ὡρ σμένες ἐπιστολές τοῦ Παύλου.

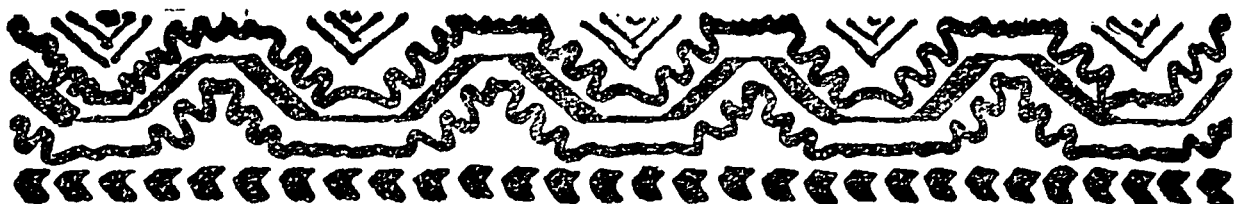
Ὁ Πάλλης μελετοῦσε τὴ γραφὴ, τὴ μετάφραζε καὶ τὴν ἐσχολίαζε. Στὰ παιδιά του κάθε Κυριακὴ δ’ ἀβάζε ἀπὸ τὴ μετάφρασή του τὸ Εὐαγγέλιο τῆς ἡμέρας, ὅπως μᾶς βεβαιώνει ὁ κ. Α. Α. Πάλλης, ὁ γιός, (1). Ἡ μετάφραση τῶν Εὐαγγελίων προκάλεσε στὴν Ἀθήνα ταραχὲς ἀπὸ τοὺς Μιστριώηδες, πὸν ξεσήκωσαν τοὺς φανατικούς καὶ τοὺς ἀνίδεους.

Ὅμως δὲν ἔχει τίποτε τὸ μεμπτό. Εἶναι μιὰ στροτὴ μετάφραση στὴ δημοτικὴ καὶ μεταφράσεις στὴ δημοτικὴ, ἢ στὴν καθαρεύουσα, ἢ σὲ στίχους δακτυλικούς ἀκόμη τὰ ἑλληνικὰ γράμματα γνωρίζουν πολλὲς. Δὲν θεωρήθηκαν ποτέ, ὅτι ἀποτελοῦν ἀπόδειξη ἀνιθρησκευτικοῦ πνεύματος. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία ἄλλως τε εὐνόησε τὴ μετάφραση τῆς Γραφῆς εἴτε στὴ νέα Ἑλληνικὴ, εἴτε σὲ ἄλλες γλῶσσες, γιὰ νὰ μορφωθῇ χριστιανικὰ ὁ κόσμος πὸν πιστεύει στὸ Χριστό. Ἄλλ’ ὅπως λέει ὁ Πλούταρχος μιῶντας γιὰ τὴ δολοφονία τοῦ Δίωνος, στὴν Ἀττικὴ δὲν παράγεται μόνο τὸ μέλι τοῦ Ὑμηττοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ δραστικώτερο δηλητήριο, τὸ κώνειο. Καὶ ἡ κακὴ θέληση ἔχυνε τὸ δηλητήριό της συνειδητὰ ἐναντίον τοῦ Πάλλη. Γιατί ἀποτελεῖ συνειδητὴ συκοφαντία νὰ κατηγορηθῇ γιὰ πράγματα πὸν δὲν ἔγραψε στὴ μετάφρασή του, νὰ εἰπωθοῦν φράσεις ὡς δῆθεν γραμμένες στὸ Εὐαγγέλιο, πὸν τὶς κατασκεύασαν οἱ ἀντίπαλοί του.

(Συνερίζεται)

1. Α. Α. Πάλλη «Ἐνητεμένοι Ἕλληνες», Ἀθήνα, 1954.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Ο ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ, ΕΤΣΙ ΠΟΥ ΗΤΑΝ*

Με ζήλευε, όπως έλεγε, γιατί δεν ακολουθούσα τις κοινωνικές συμβάσεις, γιατί ζούσα στην έξοχή, γιατί σπούδαζα φιλολογία, για όλα.

—Σου τὸ εἶπα καὶ ἄλλοτε, μούλεγε ἄλλη φορά. Τὸ ὕφος σου τὸ ἐμόρφωσες γράφοντας χρόνια κάθε μέρα, ὑποχρεωτικά, σελίδες γιὰ τὸ Μπουκέτο.

Σὲ κάτι τέτοιες στιγμές δὲ μπορούσα παρά ν' ἀναρωτιέμαι: εἶναι ἀφελής ἢ κοροϊδεύει;

*

Ὁ Ἄγρας εἶχε σπουδάσει νομικά. Νομίζω πὼς ἔκαμε λάθος: ἡ βαθύτερη κλίση του ἦταν ἡ φιλολογία. Ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἀμεση κληρονομικότητα, τὸν προόριζε γιὰ καὶ καὶ ἡ ἀναλυτικὴ, λεπτολόγα φύση του, ἡ κατὰ βάθος κατοχὴ τοῦ γλωσσικοῦ ὄργανου ἢ ἱκανότητά του ν' ἀνατέμνει τὰ κείμενα ὡς τίς λεπτομέρειες (σὰν κριτικός) ἢ νὰ τὰ συνθέτει διυλίζοντας τὴν κάθε του φράση, ἄλλος «κατατηξίτεχνος» (σὰ συγγραφέας).

Γιατὶ ἄραγε δὲ σπούδασε καθηγητής; Ἴσως ἀπὸ κρυφὴ ἀντίδραση στὸν πατέρα του, τὸν παλιὸ ἠπειρώτη γυμνασιάρχη, δέντρο γερὸ τοῦ εἶδους τῶν δρυῶν ποὺ βάραινε μὲ τὸν ἴσχιό του αὐτὴν τὴ ντελικάτη μιμόζα τοῦ νεώτερου λυρισμοῦ μας.

Ὁ Ἄγρας ἦταν διασταύρωση μιᾶς δυναστείας βουλοισιῶν μὲ μιὰ νησιώτικη γενεαλογία. Ἀπὸ τὸ πατέρα του πήρε τὴ δασκαλιστικὴ, σχεδὸν σχολαστικὴ ροπὴ ἀπὸ τὴν τηριακῆς καταγωγῆς μητέρα του θὰ κληρονόμησε κάποια τάση πρὸς τὴ μυστικοπάθεια, πρὸς τὰ ὑπερβατικά. Καὶ τὸ χάρισμα τῆς μούσας; Αὐτὸ μπορεί νὰ προέρ-

χεται κι ἀπὸ τὰ δύο μέρη, μὲ κυρίαρχο βέβαια τὸν ἀπαλὸ τόνο τῆς κυκλαδίτικης μελωδίας.

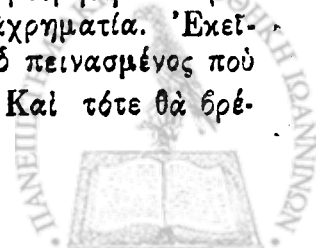
Πάντως ὁ ποιητὴς δὲν ἤθελε νὰ ἐκφράζεται γιὰ τοὺς δικούς του, ἴσως ἀπὸ συστολή, μπορεί καὶ ἀπὸ ἀνομολόγητη ἀσυνενοησία μαζί τους. Κάπου κάπου μιλοῦσε μονάχα, μὲ συμπάθεια, ἀλλὰ καὶ μὲ γκρινια χαϊδεμένου παιδιοῦ, γιὰ μιὰ ἢ δύο θείες του, ἀδερφὲς τῆς μητέρας του φαίνεται, ποὺ κοντὰ τους ἔμενε κατὰ διαστήματα ὁ Ἄγρας σὰ μισοκοίτροφος. Ἐχω τὴν ἐντύπωση πὼς ἐκείνες τοῦ φέρνονταν στοργικά, μὰ ἦταν καὶ παράξενος, ἔλεγε ὁ ἴδιος.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς παρὰ τὴ φαινομενικὴ του βολικότητα ὁ ποιητὴς μας θὰ καταντοῦσε ἀρκετὰ δυσμεταχείριστος γιὰ κείνες τίς νοικοκυρεμένες ὑπάρξεις, μὲ τὸν ἰδιόρρυθμο τρόπο ἐργασίας καὶ ζωῆς του, μὲ τὴν ἔλλειψη κοινωνικῶν σχέσεών, δοσμένος πάντα σὲ μιὰ παραγωγικὴ ἐνδοσχόπηση. Καὶ οὔτε εἶχε ἀκόμα τὴν αἴγλη καμιάς ἐπίσημης ἀναγνώρισης γιὰ νὰ τὸν δεχτοῦν ὅπως ἦταν, σὰ μιὰ προικισμένη ἐξαίρεση.

Αὐτὴν τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἀποξένωσης ἔναντι τοῦ οἰκογενειακοῦ του περιβάλλοντος διατηρῶ, ἀμυδρὰ ὅμως, ἀπὸ τὴ μοναδική μου ἐπίσκεψη καὶ φιλοξενία στὸ σπίτι του, πρὶν ἀπὸ μιὰ εἰκοσαετία περίπου. Καὶ νὰ πὼς ἔγινε αὐτό:

Θὰ συναντηθήκαμε στὴ Βιβλιοθήκη ἀπὸ πρὶν καὶ θὰ βγήκαμε μαζί τὸ μεσημέρι. Θὰ μὲ ὑποδέχτηκε μὲ τὰ συνηθισμένα του ἐνθουρυντικά: «Εἶσαι μιὰ χαρὰ! Νὰ χτυπήσω ξύλο...». Ἐγὼ θὰ διαμαρτυρήθηκα λέγοντας πὼς ὑποφέρω ἀπὸ ἀχρηματία. Ἐκεῖνος θὰ τὸ ἄκουσε ὅπως ὁ πεινασμένος ποὺ δὲν πιστεύει τὸ νηστικό. Καὶ τότε θὰ δρέ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου.

θηκα στην ανάγκη, σαν είδος πρόκληση, σα σχήμα λόγου πιδ πολύ, να του πω πως δεν έχω ούτε να φάω, απaráλλαχτα σαν τον ήρωα της Πείνας του Χάμσου, Έτσι θα βρέθηκε κι' εκείνος στην ανάγκη—έξωθώντας την τόλμη του μιὰ ξηρά—να με καλέσει στο σπίτι του για φαί.

Άμέσως όμως θα πρόσθεσε: «'Αν θέλεις, να κάνουμε πρώτα μερικές δουλιές». Έβγαλε τότε εκείνος το αχώριστο σημειωματάριο το γεμάτο διευθύνσεις, τηλεφωνικούς αριθμούς και ατέλιωτες παραγγελίες, να το συμβουλευτεί για τις άγγαρες της ημέρας. Τι είχε σημειωμένο εκεί μέσα; Ένας Θεός ξέρει τί. Πάντως, με οδηγό εκείνο, έψαχνε σε στοές, εμπαινε σε γραφεία, έπαιρνε κι έδινε σε τυπογραφεία προπάντων, εγάζοντας ολοένα το καπέλο του, προσηνέστατος και χαμογελαστός, γεμάτος ευχαριστίες. Στην τυπικότητα, στην άδρότητα δεν τον έφτανε κανένας.

Νόμιζες πως δεν καλόβλεπε με τα γιαλιά του, μα εκείνος άνίχνευε προσεχτικά ως πέρα, έχοντας το δέος των ανθρώπων, προπάντων του σιναφιού του. «Αμα έπαιρνε το μάτι του κανέναν τέτιον, έλεγε βιαστικά: «'Ας στρέψουμε από δω, τώρα άμέσως, γιατί βλέπω εκείνον τον ... κι' άμα αρχίσει την πάρλα, δεν τελειώνει ποτέ του». Είγε πολλούς τέτιους άσπινδους φίλους ο Άγρας, που τους φιλοδωρούσε πίσω τους με κοσμητικά επίθετα και που άμα τα μαθαίναν από τρίτους, άντι να πάψουν να του γίνονται ένοχλητικοί, όχι μόνο δε συναισθάνονταν τα σφάλμα τους, αλλά του κρατούσαν και κακία, τον έβριζαν ως άνειλικρινή!

Τελοςπάντων, ύστερ' από πολλά λοξοδρομίσματα, χαιρετούρες ύποσχέσεις, κολακείες κλπ., ο Άγρας ο πολύπαθος με οδηγησε στο σπίτι του, ένα μικροαστικό νοικοκυριό, στην όδο 'Ηπείρου ή κάπου εκεί γύρω, νομίζω. Οί άλλοι είχαν φάει, θαρρώ κάτι τέτιο. Πάντως στο τραπέζι μäs έκανε συντροφιά μονάχα ο πατέρας. Τη μητέρα του την είδα ή δεν την είδα. Όπωςδήποτε ήταν μιὰ άσθενική μπορεί και τυραννική, γριούλα που αποκλειόταν να έχει δημιουργήσει, με τη χάρη του παρουσιαστικού της, οιδιπόδειο πλέγμα στον κα-

ταχθόνιο άγιο, το άποκύημα της γαστρος της!

— «Όστε είσαι κι' έσύ άπ' την 'Ηπειρο; Και σπούδασες φιλολογία; Το δίπλωμα δεν το πήρες;

Κάτι τέτοια με ρώτησε, με το τραχύ λεκτικό του, με την άμουση γλώσσα του, ο μέτριος στο άνάστημα, με στρουμπουλδ κεφάλι, Γεώργιος 'Ιωάννου, άπ' το γωριδών μαστόρων, τη Βούρμπιανη, που δεν άναγνώριζε τίποτε δικό του στο λεπτοφυή, ντροπαλό Τέλλο Άγρα, φύτρο έλλαδικών των γάλλων συμβολιστών.

— Κι' έσύ σαν το Βαγγέλη; Μμ... μμ... έκανε με μισόλογα και μурμουρες ο συνταξιούχος εκπαιδευτικός, πιδ πολύ ήθικολόγος παρά γερογκρινιάρης.

Άφου φάγαμε πρόχειρα κάποιον περισεμα, με τον Άγρα δουδαμένο, σα να μην ήταν στο σπίτι του, σα να μην δριζε κι' αυτός εκεί μέσα, με κυριαρχική την παρουσία του πατέρα, ήπιαμε καφέ και χωρίσαμε.

Δέ θυμάμαι άν με ξανακάλεσε, πάντως δεν ξαναπήγα εκεί. Προτιμούσα να τον βλέπω έξω, περιπατητή στους δρόμους.

Πολλά είχε να μάθει κανείς, άν έπαιρνε τον Άγρα από κοντά το μεσημέρι. Έπρεπε όμως να παραφυλάξει μήπως τον πρόφτανε κανένας άλλος. Πολλοί ήταν οί μνηστώρες, που τον περίμεναν τοποθετημένοι σε θέση άκροβολισμού: στην κεντρική είσοδο, στην άπο κάτω πόρτα, στο τέλος των μαρμαρίνων σκαλιών, άπ' την πλευρά του Πανεπιστημίου ή άπέναντι, άπ' τη στοά Πεσματζίδου.

Και είχαν, ολοι αυτοί οί άπαιτητές του Άγρα, μιάν άγραφη συνθήκη μεταξύ τους: να υποχωρούν μπρος στον ισχυρότερο ή στον πιδ, άς πούμε, δικαιούχο. Και ολοι απέλπίζονταν προκαταβολικά όταν τον έβλεπαν να θγαίνει συνοδεύοντας τον «ποιητή» διευθυντή του, το μεγαλόσωμο και άλύγιστο, που ένή ήταν τόσο διαφορετικός σε όλα από τον Άγρα, μερικές φορές τον ήθελε και τον κρατούσε το λεπτεπίλεπτο ύποταχτικό του, για να του λείι άρες μάρες στο δρόμο.

Άλλος που τον πιλάτευε συχνά με τις γλωσσικές παρατηρήσεις του και με τη

δημοτιστική πολυγνώσια του ήταν ὁ μακαρίτης ὁ Ποριώτης, πού ἐρχόταν καί ξεφύλλιζε παλιά λεξικά γιά νά τριβελλίσει ἔπειτα μέ τίς σοφίες του τὸ μυαλό τοῦ κακότυχου Ἄγρα, πού οὔτε ὀρθόδοξος δημοτικιστής ἦταν οὔτε συμφωνοῦσε κατὰ βάση μαζί του. Μοιάζαν μονάχα στή λόγια ὑφή τους ὁ ἕνας μέ τὸν ἄλλον.

Κάποτε μέ κρατοῦσε κοντά του σάν ἀσπίδα, ὥσπου ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀπ' τὰ ἐπικίνδυνα στενά. Λογάριαζε τὴν παρουσία μου σάν ὄπλο ἀλεξίκαχο γιά διάφορους νεαρὸς καί μή, πού περίμεναν ἀπ' αὐτὸν τὸ πνευματικὸ χρίσμα μέ τὴ δημοσίεψη γραπτῶν τους, Αὐτοὺς ὁ Ἄγρας τοὺς βαριόταν καί τοὺς φοβόταν μαζί. Ἄλλὰ δὲν εἶχε τὸ θάρρος νά τοὺς διώξει ἀπὸ κοντά.

— Θὰ τοῦ γράψω μιὰ κριτική, νά τὸν ξεφορτωθῶ κι αὐτὸν! ἔλεγε γιά κομηῆτες ἢ παράσιτα τοῦ φιλολογικοῦ μας στερεώματος.

Μοῦ ἐπαναλάβαινε πὼς ἕνας ἀπ' τοὺς λόγους πού μέ συμπαθοῦσε ἦταν γιὰτὶ δὲν τοῦ εἶχα ζητήσει ποτὲ νά γράψει κάτι γιά μένα.

— Ἐγὼ ὅμως τὸ ξέρω τὸ καθήκον μου, πρόσθετε ἀμέσως καί θὰ ἴδεις. Θὰ σέ περιλάβω στοὺς ἐκλεκτοὺς, στοὺς ὀλίγους. Σοῦ ἔχω θέση στὸ βιβλίο ...

Πιστεύω πὼς διατήρησε ὡς τὸ τέλος αὐτὴν τὴ συμπάθειά του γιά μένα, ἀφοῦ δὲ μοῦ ἀφιέρωσε οὔτε λίγες γραμμὲς στίς ἐξαντλητικὲς του βιβλιοκρισίες.

Τὸ χειρότερο εἶναι πὼς μ' αὐτὰ κατὰφερε νά μὴ γράψει τίποτε, ἢ σχεδὸν τίπο-

τε, γιά τὸν Καρυωτάκη, γιά τὸ Φιλύρα, γιά τὸ Λαπαθιώτη, ἀφήνω τὸν Παλαμά, τὸ Σικελιανό, τὸ Βάρναλη, τοὺς ἀνόμοιους του. Οἱ ζηλωτὲς καί θιασῶτες τοὺς χαράμισαν, κερμάτισαν αὐτὸ τὸ κριτικὸ πνεῦμα.

*

Ἦθελα νά πῶ παραπάνω πὼς ὁ Ἄγρας δασκαλόφερνε. Ἐμοιαζε γιά δάσκαλος καί στὸ γράψιμο καί στήν ἐμφάνισή του. Ἦξερε σάν τέλειος καθηγητὴς ὀρθογραφία, στίξη (σ' αὐτὴν ἦταν ἀσυναγώνιστος δεξιότηχης), συνταχτικὴ διάρθρωση, εἰδικὴ ὀρολογία, ὅλα τὰ μυστικὰ γιά τὴ συγκρότηση λόγου, ὅλες τίς προϋποθέσεις γιά τὴ δημιουργία ὕφους. Ἀκόμα καί ὁ γραφικὸς του χαρακτήρας, ἐπιμελέστατος, εὐανάγνωστος, λεπτὸς σάν κέντημα, πρόδινε ἄνθρωπο πού ἔδινε σχεδὸν ἐπαγγελματικὴ σημασία σ' αὐτό. Ἄλλὰ καί τὸ προσεγμένο, ποτὲ ἀτημέλητο παρουσιαστικὸ του τὸν ἔδειχνε σὰ ν' ἀνῆκε στὸ διδακτικὸ προσωπικὸ μιᾶς ἀνωτάτης σχολῆς, ἕναν ὑφηγητὴ σὰ νά ποῦμε.

Ἰφηγητὴς ... ἔδρα ... νά κάτι πού θ' ἀποτελοῦσε δίχως ἄλλο μιὰ βαθύτερη κλίση καί καημὸ τοῦ Ἄγρα. «Τὶ κρίμα πού δὲ σπούδασα κι ἐγὼ φιλολογία!» θὰ σκεφτόταν ἐλέποντας π. χ. τὸ Συκουτρή, ἄλλον τακτικὸ θαμώνα τῆς Βιβλιοθήκης, ν' ἀνεβαίνει (γιά ἕνα φεγγάρι) τὴν κλίμακα τῆς ἐπιστημονικῆς ἱεραρχίας. Ἄλλ' ἀμέσως θάλεγε μέσα του πῶς, ἂν τοῦ ἔλειπαν τὰ τυπικὰ προσόντα, ὅμως εἶχε καί παραεῖχε τὰ οὐσιαστικά. Καί σάν ἀπὸ τάση ἀναπλήρωσης, γιά νά ξεφεύγει λιγάκι ἀπ' τὴ σκονισμένη ἀτμόσφαιρά του, ἀλλὰ γιά νάχει μπροστά του ζωντανὸ ἀκροατήριον, φρόντιζε νά κάνει ἀνεπίσημα τὸν καθηγητὴ, ὀλέποντάς το τάχα κι αὐτὸ σάν ἀγγαρεία, κατὰ τὸν τύπο τοῦ «τραβάτε με κι' ἄς κλαίω».

(Συνεχίζεται)

1. Ὡστόσο, κάπως ἄργα, πρὸς τὸ τέλος πιά τῆς κριτικογραφίας του, ἀφοῦ πιά αὐτὴ εἶχε σφραγιστεῖ ἀνεξάλειπτα μέ τὸν τόνο τῆς ἀνοχῆς καί τῶν ὑποχωρήσεων, ὁ Ἄγρας σκέφτηκε—καί τὸ πρότεινε δημοσίᾳ—νά καθιερωθεῖ ἕνα εἶδος κριτικὸσημο, δηλ. ἕνα ὀρισμένο (ὄχι μεγάλο) ποσὸν πού θὰ ἔπρεπε νά διαβιβάζουν, ἀπευθείας ἢ μέσω τῶν περιοδικῶν, οἱ κακομαθημένοι, οἱ ματαιόδοξοι «συγγραφεῖς» πού ἤθελαν σῶναι καί καλὰ ὑπεύθυνη κριτικὴ ἀπὸ γνωστὸς κριτικὸς, σάν κριτὴρα, ἀμοιβή τῶν τελευταίων γιά τὸ χάσομέρι τους. Ἐννοεῖται πὼς ἡ δίκαιη στή βάση της, ἀλλὰ παιδιστικὴ στήν προβολή της, πρόταση τοῦ Ἄγρα ἔμεινε ἕνας εὐσεβὴς πόθος του κι ἕνα δαίμα συνάμα τῆς ἀδαημοσύνης του ὡς πρὸς τὴν ἀσύστολη βουλιμία τῆς συνομοταξίας τῶν φιλολογούντων.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΗΣ

Ὁ Κωνσταντῖνος Καζαντζῆς, ἂν καὶ ἀσχολήθηκε μὲ ὄλα σχεδὸν τὰ εἶδη τοῦ λόγου καὶ εἶναι, ἀναμφισβήτητα, δόκιμος λογοτέχνης, ὡστόσο δὲ μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθεῖ σὰ λογογράφος. Ἐνας τόσο στενὸς χαρακτηρισμὸς θὰ τὸν ἀδικούσε. Ἡ πολὺ πλατειὰ μόρφωση, ἡ βαθειὰ αἰσθητικὴ κατάρτιση καὶ ἡ πλούσια φαρέτρα μὲ ἀρχιλόχεια βέλη—ποῦ δυστυχῶς πᾶσθευσε πολεμώντας ὀξύτατα καὶ πνευματώδεστατα μὲν ἀλλὰ καὶ στείρα ἕναν Ἐθνικὸ Γίγαντα, τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο—τὸν φέρουν πολὺ κοντὰ στὸ Ροῖδη, χωρὶς νὰ ἔχει, βέβαια, τὸ πλάτος τῆς συγγραφικῆς ἐργασίας αὐτοῦ.

Γεννήθηκε στὰ Γιάννενα τὸ 1864 καὶ πέθανε στὸ 1926 στὴν Κέρκυρα. Ἀφοῦ τέλειωσε τὴ Ζωσιμαῖα Σχολή, σπούδασε νομικὰ στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἀθήνας καὶ, συνέχεια, συμπλήρωσε τὶς σπουδῆς του στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου καὶ τοῦ Μονάχου. Τοῦ τευταίου ἀναγορεύθηκε, μάλιστα, καὶ διδάκτωρ.

Ἡ σκλαβωμένη Πατρίδα δὲ μπορούσε νὰ βαστάξει τὸ ἀδέσμευτο πνεῦμα καὶ τὴ φιλελεύθερη ψυχὴ τοῦ Κ. Καζαντζῆ. Καὶ παίρνοντας τὸ δρόμον τῆς ξενιτιάς ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀμερικανικὴ Συμπολιτεία ὅπου ἀσχολήθηκε σέμπορικῆς ἐπιχειρήσεις καὶ φιλολογικῆς μελέτης. Γιά ἕνα διάστημα ἐγένε δικαστὴς καὶ ἐνὸς τμήματος τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἐκεῖ ἐμείνε ὡς τὸ 1914. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Πατρίδος του ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ ζυγὸ, ἀφοῦ προηγουμένα στάλθηκε ἀπὸ τοὺς Ἡπειρώτες τῆς Ἀμερικῆς ἀντιπρόσωπος στὴ Διάσκεψιν τοῦ Λονδίνου γιὰ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Βορειοηπειρωτικῶν δικαίων, γύρισε στὰ Γιάννενα, ὅπου πολιτεύθηκε. Βγῆκε βουλευτῆς δύο φορές. Τὴν πρώτη (1915) ἀνεξάρτητος καὶ τὴ δεύτερη (1916) κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος. Τὸ 1920 διορίσθηκε Γενικὸς Διοικητὴς τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ ἀργότερα τῆς Σάμου, τὸ

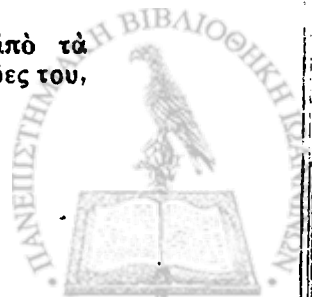

δὲ 1921 πῆγε ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως στὴ Γενεύη.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄρθρα πολιτικοῦ περιεχομένου, ποῦ συγκέντρωσε σὲ βιβλίον μὲ τὸν τίτλον «Ὁ Ἀντίχριστος», ἑπτὰ ἡθογραφήματα. καθὼς μετρίοφρονα τὰποκαλεῖ καὶ ποῦ ἔβγαλε τὸ 1926 σὲ βιβλίον μὲ τὸ γενικὸν τίτλον «Ἀπ' τὰ Σκλαβωμένα Γιάννενα», μιὰ συλλογὴ τραγουδιῶν στὰ Γαλλικά—«Les Slibcedés»—ποῦ σήμερον δὲ βρίσκεται πουθενά, καὶ δύο προλόγους στὸν «Τραγουδιστὴ τοῦ Χωριοῦ καὶ τῆς Στάνης» τοῦ Κρυστάλλη καὶ στὰ «Ἠφαίστεια» τοῦ Πελλερέν, ποῦ εἶναι ἀξιόλογες αἰσθητικῆς μελέτης γιὰ τὴν ποίησιν, ὄλο τὸ ἄλλο ἔργο του βρίσκεται σκόρπιο στὰ περιοδικὰ καὶ τὶς ἐφημερίδες τοῦ καιροῦ του, ἰδιαίτερα στὴν «Ἡπειρος». Κοντὰ σαυτὰ παραμένουν ἀδημοσίευτες δύο ἄλλες ἐργασίες του. Μιὰ μετάφραση «τῶν θεμελιῶν τοῦ 10' αἰῶνος» τοῦ Τσάμπερλαιν καὶ μιὰ μελέτη λεξικογραφικὴ γιὰ τὸ γιαννιώτικον γλωσσικὸν ἰδίωμα, ποῦ βραβεύθηκε σὲ διαγωνισμὸν τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν».

Ἡ παρακάτω ἀνθολόγησις εἶναι κατ' ἀνάγκην λιπὴ. Περιοριζόμεσθε σέκεινα ἀπὸ τὰ ἔργα του, ποὺς μᾶς ἦταν προσιτὰ, Γι αὐτὸ καὶ δὲ δίνονται οἱ ἀντιπροσωπευτικώτερες σελίδες του,

Π. Φ.

ΤΟ ΜΝΗΜΑ ΤΟΥ ΑΦΟΡΕΣΜΕΝΟΥ

«Λέγεται τάν δε πίστιν
σμικράν παρ' έμοιγ' έχει,
Φοβεροί γαρ βροτοίσι μύθοι
κέρδος πρὸς θεῶν θεραπείας».

(Εὐρ. Ἡλέκτρα)

Ποιὸς λέγει πῶς τὸ μνήμα κρατεῖ τὸ μυστικό;

Καὶ αὐτό, ὅπως ὅλα τὰ λαϊκὰ λόγια, εἶναι μία γενίκευσις ἀπὸ μονομεροῦ ἑξέτασιν ὁρμωμένη. Δὲν εἶναι ἀξίωμα ἀλάνθαστον, παρὰ σόφισμα καὶ ἔχει καὶ τὴν ἀνάποδὴ του.

Εἶναι ἀλήθεια πῶς οἱ νεκροὶ δὲν ὁμιλοῦν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος πολλὰ μυστήρια, ἐπὶ πολὺν χρόνον σκοτεινὰ καὶ ἀνεξήγητα, μετὰ πολὺν καιρὸν, ἔξοφνα καὶ ἀιέλπιστα, τὰ ἔξεσκέπασεν ὁ τάφος.

Ποιὸς δὲν ἄκουσε τὴν ἱστορίαν ἐκείνου ποῦ τὸν ἐσκότωσεν ἡ γυναῖκα του γιὰ νὰ παντρευθῆ τὸν ἐρωμένον της; Ἐκεῖ ποῦ τὸ ἐχάϊδεν ἐνῶ ἐκοιμᾶτο στὰ γόνατά της, τοῦ ἔμπηξε μία μικρὴ καρφίτσα στὴν χαραματιὰν τοῦ κρανίου. Ὁλος ὁ κόσμος ἐπίστευεν ὅτι ἀπέθανεν ἀπὸ κεραυνοβόλον ἀποπληξίαν. Καὶ οἱ γιατροὶ ἀκόμα ἠτατήθησαν. Νεκροψία δὲν ἔγινε καὶ ποῖος νὰ συλλογισθῆ νὰ γυρέψῃ ἀιάμεσα στὰ πυκνὰ μαλλιά του, τὸ ἀνεπαίσθητο κεφαλάκι τῆς καρφίτσας;

Ἡ χήρα ἔκλαψε, ἐδάρθηκε, ἐμαυροφορέθηκε καί, στὸ χρόνο ἐπάνω ὅπως λέγει τὸ τραγοῦδι, ἄλλαξε τὸ ὄνομά της· πανδρεύθηκε τὸν ἀγαπητικὸν της.

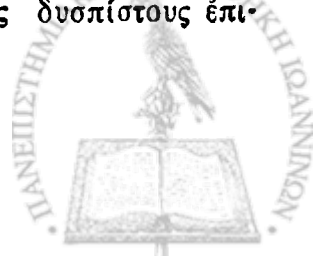
Μετὰ ἔτη πολλὰ, ὁ νεκροθάπτης ποῦ ἔσκαψε τὸν τάφον γιὰ τὴν ἀνακομιδὴν, εἶδε τὸ καύκαλο νὰ ταράζεται. Δὲν ἐρόμαξε, καθὰ συνειθισμένος, παρὰ ἐπῆρε τὸ κρανίον στὸ χέρι του καὶ τὸ ἐκύτταξε. Μέσα στὴν κοιλότητα τοῦ ἐγκεφάλου, ἦτον ἓνας μικρὸς χαμόραγκας καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴν τρίπα ποῦ ἔμπηκεν. Εἶδε πῶς, ὅ,τι τὸν ἐμπόδεν, ἦτο μιὰ καρφίτσα, ἐπάνω κά'ω στὸ μέσον τοῦ κοιλώματος, ἡ ὁποία τὸν κεντοῦσε εἰς κάθε στριφογύρισμά του. Ἀμέσως ὑποψιάσθηκε. Οἱ ἄνθρωποι δὲν ζοῦν μὲ καρφίτσες σιὸν ἐγκέφαλο. Ἔτσι ὁ φόνος ἀνακαλύφθηκε καὶ ἡ ἔνοχος ἐτιμωρήθηκε.

Αὐτὸ ἦτο τὸ ἀνέκδοτον ποῦ μᾶς ἔλεγεν ὁ γιατρός, ὁ Κότσικας.

Ἄλλὰ στὴν ἱστορίαν ποῦ μᾶς διηγήθηκεν, ὁ Παπαθόδωρος ἤθελε νὰ ἰδοῦμεν περισσότερο ἀπὸ μίαν παράξενην ἀποκάλυψιν τοῦ τάφου, περισσότερο ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴν ἀπόδειξιν ὅτι ἡ θεία δίκη ἐπὶ τέλους, μὲ μέσα ἀπρόοπτα καὶ μετὰ χρόνον μακρόν, τελεῖται. Ὁ Παπαθόδωρος ἤθελε νὰ μᾶς ἀποδείξῃ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀφορισμοῦ.

Ὅτι ὁ ἀφορισμένος δὲν λυώνει μετὰ θάνατον, ὅτι δὲν βρίσκει ἀνάπαισιν οὔτε εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς γῆς, ὅτι τὸ μνήμα τὸν ἔξαιμεῖ ἀκέραιον· δὲν εἶναι ἀπλῶς κοινὴ πρόληψις, ἰσχυρίζετο, ἐναντίον ὅλων μας, ὁ Παπαθόδωρος μίαν χειμωνιάτικη νύκτα ποῦ πολλοὶ φίλοι εἴμεθα συναγμένοι περὶ μιᾶς φιλοξένου φωτιᾶς.

—Αὐτὸ εἶναι. μωρὲ παιδιὰ μου, γεγονὸς ἀναμφισβήτητον, τὸ παραδέχεται ἡ ἐκκλησία μας· «ἂν τινων κρατεῖτε, κεκράτηνται». Τὸ εἶδα ἐγὼ μὲ τὰ μάτια μου. Ἔσεῖς ποῦ εἶσθε γραμματισμένοι μπορεῖ νὰ ξεύρετε ἄλλα πράγματα, ἀλλὰ ἀκοῦστε ἐμένα ποῦ εἶμαι γέρος, τὰ μυστήρια τῆς θείας προνοίας δὲν τὰ ξεύρετε. Ὁ Θεὸς εἶναι μέγας καὶ ἀνεξερεύνητοι αἱ βουλαὶ αὐτοῦ! μᾶς ἔλεγε καὶ ἐσταυροκοπεῖτο ὁ μακαρίτης, σὰν νὰ ἤθελε νὰ διασκορπίσῃ τὰ δαιμόνια ποῦ περιίπαντο ἀοράτως καὶ μᾶς ὑπέβαλλον τὰς βλασφήμους ἀμφιβολίας καὶ τὰς δυσπίστους ἐπιφωνήσεις.

Ὁ Παπαθόδωρος ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς παπάδες τοῦ παλαιοῦ καιροῦ. Ὅταν ἦτο νέος, ἦτο ἐτοιμος, εἰς κάθε ψύλλου πήδημα, ν' ἀφήσῃ τὸν σταυρὸν καὶ ν' ἀρπάξῃ τὸ γιαταγάκι. Στὰ γηράματα, ἡ σὰρξ ἦτο ἀσθενής, ἀλλὰ τὸ πρόθυμον πνεῦμά του ἐβραυκαλλίζετο μὲ τὰ ἡρωϊκὰ ὄνειρα καὶ ἰδεώδη τῆς νεότητος. Ὅπως καὶ ὅλη ἡ γενεά του, ἐπίστευε ἀδιστακτικῶς ὅτι τὸ τέλος τῆς Τουρκίας ἐσήμανε καὶ ὅτι ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος θὰ ἔφερε τὴν ποθουμένην ἐξόντωσίν της. Εἶχε δὲ τὴν ἀκλόνητον πεποίθησιν, ποῦ μόνη ἡ ἀκράδαντος πίστις δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ, ὅτι καὶ αὐτὸς συνέτεινε τὸ κατὰ δύναμιν στὴν εὐτυχῆ ἔκβασίν του.

Ὅταν ἔκαμεν ἀγιασμόν καὶ ἔψαλλε τό: «Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου», ὑψωνε τὴν φωνήν του καὶ ἐτόνιζε τό: «Νίκας τοῖς βασιλεῦ... σι!», ἐμφοτικῶς, καμμύων τὸ μάτι του συνάμα εἰς τοὺς περιεστῶτας χριστιανούς. Ὅταν δὲ πλέον ἔφθανεν εἰς τό: «κατὰ βαρβάρων», καμμιά περιγραφή δὲν δύναται ν' ἀποδώσῃ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἀγανακτήσεως καὶ τοῦ μίσους ποῦ ἔδιδε στὴν ἀθώαν αὐτὴν γενικὴν πληθυντικὴν.

Ὅταν ἔφθαναν αἱ εἰδήσεις τῶν ἠττῶν τῶν Τούρκων, ἡ διάβασις τοῦ Αἴμου, ἡ πτώσις τῆς Πλέβνας, καὶ διεδίδοντο διὰ ψιθυρισμῶν ἀπὸ αὐτὶ σὲ αὐτὶ, ὁ Παπαθόδωρος ἔχαιρεν, ἀλλὰ δὲν ἐξεπλήσσετο.

—Τὸ ξέρω, τὸ ξέρω, ἔλεγεν' καὶ προσέθετεν ἐμπιστευτικῶς: ἐγὼ ἐμνημόνευσα σήμερα στὴν προσκομιδῇ καὶ τὸν Ἀλεξανδρον καὶ τὸν Κάρολον τῆς Ρουμανίας. Εἶναι μὲν ἀλλόδοξος τοῦτος, ἀλλὰ πάλιν εἰς ὀρθοδόξους βασιλεύει, καὶ πρὸ πάντων, τὸν Ἀγαρηνό, παιδί μου, τὸν θεοκατάρατο, τὸν Ἀγαρηνό πολεμάει, σὰν νὰ ἐδικαιολογοῖτο γιὰ σπουδαίαν παρατυπίαν. Τόσον δὲ ἦτο βυθισμένος στὸν κόσμον τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν πόθων, ὥστε τὰ γεγονότα διεδέχοντο ἀλλεπάλληλα χωρὶς αὐτὸς ν' ἀντιληφθῆ τὴν ἀλλαγὴν.

—Κατὰ ὅλες τὰς προφητεῖες καὶ παραδόσεις, μᾶς ἔλεγε μιά μέρα, ἐτοῦτος θὰ εἶναι ὁ τελευταῖος Σουλτάνος. Ἦρθαν προηγήτερα οἱ δύο Σουλτάνοι· ὁ ἓνας πολεμικὸς καὶ ὁ ἄλλος ζητιάνος. Μαχμούτης, —μάχεται. Ἐκαμε τὸν πόλεμον τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Μεσσηρίου, τοῦ Ἀληπασα, ὅλης τῆς Φραγκίας, στὸ Ναυαρίνο. Μεντ—ζήτης—ζητιανεύει. Ἐκαμε τὰ δάνεια ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, στὰ Κριμαϊκά. Κατόπιν ἦρθεν ὁ Ἀζίζ, δὲν ἔχει ζωή, —«ἄζή», καὶ τελείωσε πλέον.

—Τὶ λέγεις, δέσποτά μου, κάποιος τὸν διέκοψε. Πῆγε πλέον ὁ Ἀζίζ, ἦρθεν ὁ Μουράτ καὶ τώρα βασιλεύει ὁ Χαμήτ.

Δὲν ἐπαραξενεύθηκε καθόλου, παρὰ σὰν νὰ ἐξηκολούθησε τὴν ὀπτασίαν του, μὲ βλέμμα ἀπομακρυσμένον καὶ μὲ φωνὴν προσητικὴν ἐπρόσθεσεν: Αὐτοὶ δὲν λογαριάζονται καθόλου. Μουράτ, μωρό. Χαμήτ, χαμένος! τετέλεσται στὸν Ἀζίζ, —ἄ—ζή! Καὶ λέγουν ὅτι οἱ ἀναγραμματισμοὶ κ' αἱ ὁμοιοφθογγίαι εἶναι ἀχρηστα! Εὐτυχῆς ὁ μακαρίτης ὁ Παπαθόδωρος, ἀπέθανε πρὶν ἴδῃ τὴν ἀμπατιν τῶν ἐλπίδων του, ἐν μέσῳ τῶν νικῶν τῶν ῥωσικῶν, —τῶν χριστιανικῶν—ὀπλων. Ἀποθνήσκων εἶχε τὴν παρηγορίαν ὅτι ἡ γῆ ὅπου θ' ἀνεπαύετο θ' ἀπελευθερώνετο μετ' ὀλίγον, ἡ δὲ τελευταία του παραγγελία ἦτο:

—Ἄμα μοῦν τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα, νὰ μοῦ φέρετε στὸ μνήμά μου τὴν ἑλληνικὴν τὴ μουσικὴ νὰ παῖξῃ τό: «Σὲ γνωρίζω 'πὸ τὴν ὄψιν».

Περιμένει ἀκόμα ἢ νὰ ἐκουράσθηκεν ἄραγε κ' αὐτοῦ ἡ ὑπομονὴ ὅπως καὶ ἡμῶν, τῶν ζώντων; Ὁ Θεὸς τὸ ξεύρει.

Ὅσον δύσπιστοι λοιπόν, ὅσον ἀνευλαβεῖς καὶ ὕλισται καὶ ἀγνωστικοὶ καὶ ἀνεμεθα—ἢ ὑποκρινόμεθα ὅτι εἴμεθα, εἰς τέτοιον ἄνθρωπον, γέροντα, ἐνάρετον καὶ ἱερέα καλοκάγαθον, ἔπρεπε νὰ δώσωμεν κάποιαν προσοχὴν. Γιὰ τοῦτο, δὲν ἐδυσκολεύθηκα νὰ πείσω ὅλους ν' ἀκούσωμεν πρῶτα τὴν ἱστορίαν τοῦ Παπαθόδωρου καὶ κατόπιν νὰ συζητήσωμεν ἀν' αὐτὴν ὁ ἀφορισμένος μετὰ θάνατον ἡ βγαίνῃ βουκόλακας.

—Σωστά καὶ λογικά, εἶπε καὶ ὁ γιατρός, ὁ Κότσικας. «Πέ μας ποιὸν ἀφορισμένον εἶδες ἀνάλυτον, Δέσποτα; μὲ εἰρωνείαν κακοπροσποιημένην.

Ὁ Παπαθόδωρος, μὲ τὴ φωνή του, τὴν μελωδικὴν σὰν κοντακίου, τὸν τόνον τὸν ἐμπνευσμένον, τὰ βλέμματα τὰ ζωηρά, ἰὲς χειρονομίες τὲς κατανυκτικές, βραδείες, ἐπιβλητικές, ἤρχισε τὴν διήγησίν του.

* *

Ἀριστερὰ μεριά, στὴν εἴσοδον τοῦ Ἀρχιμανδρειοῦ, εὗρίσκετο ἓνα μνήμα, ψηλό, μεγάλο, μαρμαρίνον· τὸ καλλίτερον ἀπὸ ὅλα τ' ἄλλα, μοναδικόν. Σ' τὸ ἀπέραντον ἐκεῖνο τάγμα τῶν πεζῶν τάφων, ἐφαίνετο σὰν κανένας καβαλλάρης ἀρχηγὸς τῶν ἄλλων.

Ἰποκάτω ἀπὸ ἓνα σταυρὸν βυζαντινόν, μὲ τὰ τρία ἡμικύκλια εἰς κάθε ἄκρον, ἦταν σκαλισμένα κάτι ἀνάγλυφα, σὰν στολιστικά, σὰν συμβολικά. Δυὸ ἀγγέλοι, εὐθυτενεῖς, μὲ πόδια πρὸς τὰ ἔξω πατοῦντες ἐπὶ ἐξογκωμάτων ἀνωμάτων παριστιῶντων νεφέλην, μὲ ξίφη γυμνά πρὸς τὰ κάτω, ἐπροφύλατταν μίαν κατατομήν, συμβολίζουσαν τὴν ψυχὴν τοῦ κεκοιμημένου, μεταξὺ αὐτῶν, ἀλλ' ὀλίγον τι ψηλότερα. Ἡ ἀπεικόνισις τῆς ψυχῆς δὲν εἶχε χέρια καὶ πόδια εἰς ἔνδειξιν, ἴσως, ὅτι δὲν εἶχε πλέον ἀνάγκην ἀπὸ τέτοια ὑλικά ὄργανα. Δὲν ἐφαίνετο καθόλου γιατί κ' ἐναντίον τίνος, οἱ ἀγγέλοι ἐπροφύλατταν ὑπὸ τὸ ἀγρουπνον ὄμμα τοῦ πανταχοῦ παρόντος, τὸ ὁποῖον ἐσυμβολίζετο στὴν ἄνω γωνίαν ἀπὸ τὸν γνωστόν, ἐντὸς ἀκτινοβόλου τριγώνου, ὀφθαλμόν, τὴν ἐν προτομῇ ἀναδυομένην ψυχὴν. ἴσως παρελείπετο ὡς εὐκόλως ἐννοούμενον, ἴσως ὁ λιθοξόος ἀδυνατοῦσε ν' ἀναπαραστήσῃ ἐπαξίως τὲς κάτω δυνάμεις. Ὁ εὐλογημένος ἔκαμε τοὺς ἀγγέλους τόσον ἀσχημομούρηδες, ὥστε ἀμφιβάλλω ἂν ὄλη ἡ τέχνη του ἐφθανε νὰ κάμῃ τὸν διάβολον ἀσχημότερον.

Ἡ πολυκαιρία καὶ αἱ κακοκαιρίες ἐμισόσβησαν πλέον καὶ τ' ἀνάγλυφα καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ποῦ ἦτον ἐπάνω στὴν πλάκα. Ἀπόμειναν ὅμως ἀρκετὰ γράμματα ἀνεξάλειπτα ὥστε, συμπληρούμενα καὶ ἀπὸ τὴν φαντασίαν, νὰ ἐξαχθῇ τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ ποῦ ἐκοίτετο ὑποκάτω.

Ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς πλουσιωτέρους προεστούς, ὁ κατ' ἐξοχὴν προεστὸς τῆς ἐποχῆς του· ὁ Κύρ Ἀλέξης Βασιλεῖου. Ἦτο φυσικά, ὅπως ὅλοι ὅσοι διεκρίθησαν στὴν ἐποχὴν ἐκείνην γιὰ τὲς ἔνεκα τῶν ὑπηρεσιῶν τους, στενὲς σχέσεις πρὸς τοὺς Τούρκους, ὅπως ὁ Νοῦτσος, ὁ Βάγιας, ὁ Νικοθέος, ἀπὸ τὸ Ζαγόρι. Ἦτον δὲ ἓνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς μεγάλους Κοτζαμπασῆδες ποὺ ἀναθεματίζει τὸ δημοτικὸν τραγοῦδι γιατί ἐξεπλάνησαν ἓνα ἀρματωλὸν νὰ ἐμπιστευθῇ τοὺς Τούρκους καὶ νὰ παραδοθῇ γιὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τοῦ γιου τοῦ ποὺ εἶχαν συλλάβῃ ὡς ὄμηρον.

«Ἀνάθεμά σας γέροντες καὶ σεῖς Κοτζαμπασίδες.

Μὲ τὰ χαρτιά ποῦ γράφεταν στὸν Καπετὰν Τασούλα».

Νάρθηξ νάρθηξ Τασούλα μου, νάρθηξ νὰ προσκυνήσης

Θὰ σοῦ χαλάσουν τὸν ὑγιό, κι ἄλλον ὑγιό δὲν ἔχεις.

Ἐννοεῖται ὅτι τὸ τραγοῦδι τελειώνει ὅπως ὅλες αἱ ἱστορίες τοῦ καιροῦ ἐκεῖνου τῆς ἀπιστίας τοῦ τυράννου. Δὲν ἔσωσε τὴν πολῦτιμον ζωὴν τοῦ μοναχογυιου τοῦ, ὁ ἀνιάρτης ἀρματωλός, μὲ τὸ προσκυνήμά του, ἀλλ' ἔχασε καὶ τὴν δικήν του. Ὁ Τούρκος σατράπης τὸν ἐφαρμάκωσε μὲ τὸν πρῶτον καφέ ποῦ τὸν ἐκέρασε, ἐναντίον ὄλων τῶν νόμων τῆς πίστεως καὶ τῆς φιλοξενίας. Ὑπάρχει πίστις καὶ φιλοξενία γιὰ τὸν Γκιαούρη, τὸν ἀπιστον, τὸν σκύλλον ; . . .

* *

Τώρα, ἡ ἱστορία τοῦ μνήματος εἶναι τὸ παράξενο.

Δὲν τὸ ἔκτισαν, ὅπως ὅλα τὰ μνήματα, οἱ κληρονόμοι του μετὰ τὸν θάνατόν του, παρὰ ὁ ἴδιος ὁ κύρ Ἀλέξης ἐνόσφ ἐζοῦσεν ἀκόμη.

Ἐπὶ ἔτη, πρὶν ἀποθάνῃ, ἐκαταγίνετο νὰ κτίσῃ αὐτὸ τὸ μνήμα, φαρδύ, εὐρύχωρο, στερεό, βαρὺ. Ὁ ἴδιος ἔδιδε τὰ σχέδια τοῖς κτίσταις. Ἐκάθητο καὶ τοὺς ἔβλεπε πῶς ἐπελεκοῦσαν τὲς πέτρες, τοὺς ὀδηγοῦσε τὶ νὰ χαράξουν ἐπάνω στὴν πλάκα, τοὺς ἔδειχνε πῶς νὰ σκαλίσουν τοὺς ἀγγέλους ποῦ θὰ ἐπροστάτευαν τὴν ψυχὴν του. Δίχως ἄλλο θὰ ἐφαντάζετο πῶς μὲ τὰ ὁμοιώματά τους, θὰ ἐξασφάλιζε τὴν ἀληθινὴν παρουσίαν τους ἐν ὧρα κινδύνου. Ὑποκάτω ἦτο ὁ τάφος. Μιὰ κρύπτη σὰν ὑπόγειον σωστόν, μὲ θύραν σιδηρᾶν, ἡ ὁποία, ἀφοῦ θὰ ἐκλείετο μὲ κλειθρὰ βαριὰ καὶ μὲ μοχλοὺς χονδροῦς, θὰ ἐσκεπάζετο μὲ χῶμα ἕως τὴν κορυφὴν. Ἐκεῖ μέσα ἔμπαινε κ' ἐκάθετο, καὶ ἐξαπλώνετο κ' ἐμετροῦσε τὸ μᾶκρος καὶ τὸ ὕψος καὶ τὸ πλάτος — ἔλεγε πῶς θὰ τὸ ἐκατοικοῦσε ζωντανός.

Ὅταν ἀπέθανεν, ἄφησε μιὰν παραγγελίαν παραξενὴν, μὲ ὄρκον στὰ παιδιὰ του — εἶχε δύο, λεβέντηδες, ἀρχοντανθρώπους.

Τοὺς ἔβαλε νὰ ὀρκισθοῦν ἐπάνω στὸ εὐαγγέλιον, ὅτι ποιέ, οὔτε στὰ ἑπτὰ, οὔτε στὰ σαράντα χρόνια, δὲν θὰ τοῦ κάμουν τὴν ἀνακομιδὴν. Γιὰ νὰ εἶναι βέβαιος πῶς δὲν θὰ ταραθῇ καθόλου ὁ αἰώνιος ὕπνος του, στὸ πλάγι τοῦ τάφου του, ἔκτισε μιὰν ἄλλην κρύπτην, ἐπίσης ὑπόγειον καὶ θολογύριστον, γιὰ νὰ ταφῇ ἡ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιὰ του.

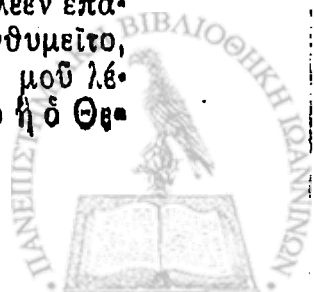
Ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος ἡ προφύλαξις ἦτο περιττή. Ἀπὸ τὰ δύο παιδιὰ του, ὁ ἓνας, ποῦ ἀπέθανε νέος, ἐτάφη ἐκεῖ στὸ περίφημον ὑπόγειον ὁ ἄλλος ἦτο σπουδασμένος σὰν ἐσᾶς καὶ δὲν ἐπίστευε τίποτε — κ' ἐδῶ μᾶς ἔρριπεν ἓνα βλέμμα οἴκτου ὄλων τῶν νέων — κ' ἐπεριγελοῦσε τὴν συνήθειαν τῆς ἀνακομιδῆς τῶν ὁσίων καὶ ἔλεγε, πῶς οἱ ὀρθόδοξοι εἴμαστε τυμβωρούχοι καὶ οὔτε μετὰ θάνατον ἀφίνομεν τὸν ἄνθρωπον ἥσυχον. Αὐτὸν γιὰ τοῦτο, τὸν ἐπαίδειψεν ἡ ἁμαρτία του καὶ ἀπέθανε ποῖος ξεύρει ποῦ πίσω ἀπὸ τὸν ἥλιον, εἰς τρόπον ποῦ κανένας δὲν θὰ θυμηθῇ ποτὲ νὰ τὸν ξεθάψῃ καὶ τοῦ διαβάσῃ καὶ κανένα τρισάγιο. Τὰ ἐγγόνιά του ἐσκορπίσθησαν ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ καὶ ποτὲ δὲν ἐξαναπάτησαν στὴν πατρίδα. Ἐλεγε καὶ ἐφοβοῦντο μήπως τὰ περιμένει τὸ ἀνοιγμα τοῦ τάφου τοῦ πάπου των, σὰν κανένα στόμα ἀλύωτον, γιὰ νὰ τὰ καταπιῇ.

Ἔτσι λοιπὸν τὰ παιδιὰ του ἐφύλαξαν τὴν ὑπόσχεσιν ποῦ ἔδωκαν τοῦ πατρός των.

Εἰς τὰ ἑπτὰ χρόνια ἐπάνω ἔκαναν τὸ μνημόσυνον, ἐδιάβασαν τὸ τρισάγιο, ἀλλὰ ἀπὸ ἀνακομιδῆ τῶν ὁσίων καθόλου. Ἀποζημίωσαν ὁμως τὴν ἐκκλησίαν μ' ἓνα καλὸ ποσὸν γιὰ νὰ σιέκῃ ὁ τάφος ἰδιοκτησίαν των.

Μόλα ταῦτα, ἀπὸ ὅ,τι ἐφοβεῖτο, ὁ συγχωρεμένος ὁ Κοτζάμπασης, δὲν ἐγλύτωσε.

Τρεῖς μέρες μετὰ τὸ μνημόσυνον, γίνεται μιὰ τρικυμία ἀπαραδειγματίστος βροχὴ κατακλυσμὸς ἄερας δυνατὸς ποῦ ἐσκοῦπιζε τὰ κεραμίδια ἀπὸ τὴ σκεπή σειςμὸς τρομακτικὸς ποῦ ἐτράνταξε τὰ θεμέλια ἀπὸ ὅλα τὰ κτίρια. Τὸ νερόβροχο κατέβηκεν ἀπὸ τὴν Καραβατιὰ σὰν ποτάμι κ' ἐπλημύρῃσε στὸ Ἀρχιμανδρεῖο κ' ἐσκέπασεν ὅλα τὰ μνήματα, μονάχα οἱ κεφαλάρηδες καὶ κάπου κάπου κανένας σταυρὸς ἔδειχνεν ἀπ' ἐπάνω. Πολλὰ ξύλινα κιβούρια ἔπλεον στὸ νερό, ἀναποδογυρισμένα. Τοῦ Κοτζάμπαση τὸ μνήμα, ποῦ ἦτο ψηλότερον ἀπὸ ὅλα, ἐχούμπωσεν ὀλόβολον. Οὔτε πλάκα, οὔτε σταυρὸς ἐφαίνετο πουθενά. Ὑποθέσαμεν ὅτι ἡ νεροσυρμὴ τοῦ ὑπέσκαψε τὰ θεμέλια κ' ἔπεσε μέσα στὴν κρύπτην. Ἀλλὰ τίποτε. Πῶς ἐξαφνισθήκαμε τὸ πρῶτ', ὅταν ἐπήγαμε στὴν ἐκκλησίαν γιὰ τὸν ὄρθρον, μὲ τὸν συγχωρεμένον τὸν Παπασπύρον, νὰ ἰδοῦμεν ἔξω ἀπὸ τὰ πρόθυρα τῆς ἐκκλησίας, ἐπάνω στὸ δεξιὸ τὸ πεζοῦλι, ἓναν πεθαμένον, ντυμένον καὶ σαβανωμένον. Ἦταν τὸ σῶμα τοῦ Κοτζάμπαση, τοῦ κῆρ Ἀλέξη, ὅπως ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸ χαλασμένο μνήμα, κ' ἔπλεεν ἐπάνω στὸ νερὸ μὲ τὸ ρεῦμα. Ὁ Παπασπύρος, ποῦ τὸν ἐγνώριζε καὶ τὸν ἐνθυμεῖτο, τὸν ἀνεγνώρισε κ' ἔκαμε τὸν σταυρόν. «Ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς», ἐψιθύρισε καὶ μοῦ λέγει «τί εἶν' τοῦτο, Θεόδωρε; Ἡ ὁ Βεσλζεβούλ δὲν γνωρίζει τὰ παιδιὰ του ἢ ὁ Θε-

ὅς εἶναι πολυέλεος». Ἐκύτταξα κ' ἐγὼ τὸ ἀτάραχον σῶμα μὲ τὰ σβησμένα μάτια. Ἦταν ὀλάκερο ἴδιο καὶ ἀπαράλλακτο ὅπως ἦταν καὶ πρὶν ἀπὸ ἑπτὰ χρόνια ποῦ εἶχε ταφεῖ· οὔτε κιτρινώτερον οὔτε μαυρότερον. Οἱ κράτες τῆς ἐκκλησίας ποῦ τὸν εἶδαν ἐπίσης, εἰδοποίησαν τὰ παιδιά του. Διαδόθηκε καὶ σιὸν κόσμον κ' ἔκαμεν αἰσθησὶν μεγάλην. Ὑστερον ἀπὸ ἑπτὰ χρονῶν θάψιμο νὰ βγῆ ἀνάλυτος! Ὁ καθένας ἔδιδε καὶ μιὰ ἐξήγησι. Ποιὸς διότι δὲν ἐπαραδόθηκε στὸ χῶμα ὅπως ὅλοι οἱ χριστιανοὶ κατὰ τὸ «γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ», παρὰ ἐμπῆκε στὸ ὑπόγειον σὰν οἱ Φαραῶν· ἄλλος ὅτι τὸν εἶχε βαλσαμωμένον ὁ Ποντικός, ὁ γιατρός· ἄλλος, σοφολογιώτατος, πολυξερὸς σὰν ἐσᾶς — καὶ πάλιν μᾶς περιέλαβεν ὅλους μὲ ἓνα βλέμμα συγγνώμης — πῶς ἢ σαρκοφάγος ἦταν ἀλειμμένη μὲ ἀμμοκονίαν ἀντισηπτικὴν. Ἐκείνοι ὅμως ποῦ ἤξευραν, οἱ γέροντες, οἱ παλαιοί, σιγανὰ καὶ ἐμπιστευτικά, ἓνας τοῦ ἄλλου ἐψιθύριζαν πῶς ἦταν ἀφορισμένος καί, ἂν δὲν ἐλύετο ὁ ἀφορισμὸς ἀπὸ τὸν Δεσπότη, καὶ χίλια χρόνια νὰ ἔμενε θαμένος, δὲν θ' ἀνελύετο τὸ σῶμα του, ν' ἀναπαυθῆ ἢ ψυχὴ του.

* *

Φαίνεται πῶς, στὰ παλαιὰ τὰ χρόνια, ὁ κύρ Ἀλέξης καὶ ἓνας ἄλλος ἀπὸ τοὺς προεστοὺς τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ὁ Τζαμήχας, ἦταν φίλοι ἐγκαρδιακοὶ καὶ ἀχώριστοι. Ποῦ τὸν εὑρισκες τὸν κύρ Ἀλέξη; στοῦ Τζαμήχα. Ποῦ τὸν εὑρισκες τὸν Τζαμήχα; στοῦ κύρ Ἀλέξη. Ὁ Τζαμήχας, Γιαννιώτης καθ' ἑαυτῷ, ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς πρώτους μεγαλεμπόρους τοῦ καιροῦ ἐκείνου κ' εἶχε ἓνα παιδί, μοναχό, ἄξιο καὶ ἰκανό. Τὸ παιδί αὐτὸ δὲν ἐχώνευε τὸν κύρ Ἀλέξη. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ τὸν πρωτοεἶδεν, ὅταν ἐπῆγε νὰ τοῦ εὐχηθῆ τὸ καλῶς ὠρισε, ἅμα ἐγύρσεν ἀπὸ τὴ Βενετιά, τοῦ εἶπε τοῦ πατρός του, ἐμπροστὰ στὸν Σπανόν, τὸν Πρωτοσύγκελον ἀπὸ τὸ Τσεπέλοβον, — Πατέρα, δὲν μοῦ ἀρέσει ὁ φίλος σου, ὁ κύρ Ἀλέξης. Νὰ φυλάγῃσαι γιατί εἶναι κλέφτης. Ὁ πατέρας του θύμωσε καὶ τὸν ἐπέπληξε νὰ συμμαζεύῃ τὴ γλῶσσα του καὶ νὰ μὴ ὀμιλῇ παιδικήσια. Ὁ Πρωτοσύγκελος ὅμως — ὁ Θεὸς ν' ἀναπαύσῃ τὴν ψυχὴ του — ἔχαμογέλασεν, ἐτάραξε τὸ κεφάλι καὶ δὲν εἶπε τίποτε. Ἀλλὰ ὅταν ἐξανανταμώθηκαν μὲ τὸ γυιὸ τοῦ Τζαμήχα, τὸ πρῶτο πρᾶγμα ποῦ τοῦ εἶπεν ἦταν :

— Εἶχες δίκην εἰς ὅ,τι εἶπες τοῦ πατρός σου προχθὲς γιὰ τὸν κύρ Ἀλέξη. Νὰ τὸν προσέχῃς παρὰ πολὺ, τὸν πατέρα σου, τώρα ποῦ ἦρθες, νὰ μὴ τὸν μπλέξῃ εἰς τίποτε δόσοληψίες ὁ φίλος του ὁ καλός. Τοῦ τὸ εἶπα μιὰ φορὰ κ' ἐπειδὴ εἶδα πῶς τοῦ ἐκακοφάνηκε ὥστε νὰ μοῦ κόψῃ καὶ τὴν καλημέρα γὰρ δυὸ τρεῖς μῆνες, ἐσιώπησα. Ἐγὼ τὸν ξεύρω τὸν κύρ Ἀλέξη ἀπὸ μικρὸ παιδί, τὸν εἶδα, μὲ τὰ μάτια μου, νὰ κλέφτῃ τὴν πλύσι ἀπὸ τὴν τριχειὰ στὸ χωριό, ἀλλὰ σὺ πόθεν τὸν ἐκτάλαβες; Τρώγει τούρκικο ψωμί· αὐτὸ φθάνει, ἀποκρίθηκε τὸ παιδί.

Ὁ γυιὸς τοῦ Τζαμήχα, ὕστερα ἀπὸ ἓνα δυὸ μῆνες, ἐσκοτώθηκε. Ἐπῆγε στὸ κυνήγι γιὰ πάπιες, μὲ τὸ καΐκι. Ὁ νησιώτης, ἀπ' ὀπίσω του, ἐτραβῆξε μιὰ ντουφεκιά, βιαστικά, νὰ σκοτώσῃ ἓνα νησάρι καὶ ἀπρόσεκτα, τοῦ ἐπῆρε τὸ πίσω μέρος τῆς κεφαλῆς πέρα, πέρα. Ἀπόμεινεν ὁ Τζαμήχας καὶ ἡ γυναῖκα του, καταμόναχοι στὸ ἀρχοντικὸ τους σὰν οἱ κοῦκκοι. Ἄλλος ἀπὸ τὸν κύρ Ἀλέξη, δὲν ἐμπαινε ψυχὴ ἐκεῖ μέσα. Λίγο-λίγο, ὁ Τζαμήχας ἀμέλησε τὰς ἐργασίες του, ἔχασε χρήματα πολλὰ καὶ ἐξέπεσε. Δὲν τοῦ ἔμειναν παρὰ τὰ σπῆτια καὶ κάτι κτήματα ποῦ εἶχε, καὶ ὅ,τι τοῦ ἔχρεωστοῦσεν ὁ κόσμος. Μιὰ μέρα ἀκούσθηκε πῶς τοῦ ἔκλεψαν ἀπὸ τὸ σπῆτι, ὅλα τὰ χαρτιά : «ταπιά», «χοτζέτια», ὁμόλογα, ὅ,τι εἶχε καὶ δὲν εἶχεν. Ἐγύρῃσαν τὸν κλέφτη, πασσάδες καὶ μπέηδες καὶ ἀγάδες, γιὰ κανένα μῆνα, χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἐβαλε τὸν κήρυκα καὶ τὸ ἐφώναξε στοὺς δρόμους· ὅποιος ἔχει τὰ χαρτὰ νὰ τὰ πηγαίῃ σιὸν Ἀβέρκιον τὸν Σιναίτην, τὸν ἐξομολόγον, μυστικά καὶ νὰ πάρῃ τὸ φιλοδώρημά του. Καὶ αὐτὸ ἀνωφελῶς. Κατόπιν,

ἔβγαλεν ἓνα ἀφορισμὸν ἀπὸ τὸν Δεσπότην καὶ τὸν ἐδιάβασαν εἰς ὅλες τὰς ἐκκλησίες. Καὶ πάλιν δὲν ἄκουσε τίποτε. Ὑστερ' ἀπ' αὐτό, ὁ Τζαμήχας ἄρχισε νὰ τὰ χάνῃ ὀλίγον. Σὰν ὑποχόνδρια, σὰν παραλυσία φαίνεται νὰ τοῦ ἦρθε. Ὁ κύρ Ἀλέξης μονάχος ἐφρόντιζε πλέον γιὰ ὅ,τι ἐχρειάζοντο στοῦ Τζαμήχα — καὶ πολὺ λίγα ἐχρειάζοντο. Ὅταν ὁ Τζαμήχας ἀπέθανεν, ὁ κύρ Ἀλέξης ἄρπαξε τὸ σπῆτι καὶ τὰ κτήματα κ' ἔβγαλε τὴ χήρα τοῦ Τζαμήχα ἔξω. Ἐβγαλεν ἓνα λογαριασμὸν μακρὸν γιὰ ὅσα τοῦ ἐχρεωστοῦσεν ὁ Τζαμήχας, καὶ τὰ χαρτιά τὰ χαμένα βρέθηκαν ὑποθηκευμένα ὅλα σ' αὐτόν.

— Πῶς βρέθηκαν τὰ χαρτιά; διέκοψε κάποιος βιαστικός.

— Τὰ χαρτιά τὰ εἶχε πάρει ὁ Ἀβέρκιος ὁ Σιναΐτης, ἀπὸ τὸν κλέφτη. Τὰ βρετικά, ἐπειδὴ ὁ Τζαμήχας δὲν εἶχε τίποτε, τὰ ἐπλήρωσεν ὁ κύρ Ἀλέξης ἐξ ἰδίων καὶ ἐκράτησεν ὡς ἐνέχυρον τὰ χαρτιά.

— Δὲν ἐρωτοῦσαν τὸν Ἀβέρκιον;

— Ὁ Ἀβέρκιος εἶχεν ἐπιστρέψῃ στὸ Σινᾶ, κατὰ τὸν κανόνα τοῦ μοναστηριοῦ του καὶ, ὥσοῦ νὰ τοῦ γράψουν ὥσοῦ νὰ ἔλθῃ ἀπάντησις, καὶ σ' ἐκεῖνα τὰ χρόνια, τρέχα γύρευε. «Ἄλλοι! ἀπὸ τοὺς δαρμένους, ὥσοῦ νὰ ἔρθουν οἱ κριτᾶδες», ποῦ λέγει καὶ ἡ παροιμία.

Καὶ ποῖος νὰ γράψῃ; Ἡ χήρα τοῦ Τζαμήχα, φτωχή, γοηά, μοναχή, ἀγράμματη, καὶ ὀλίγον ἀφηρημένη ἀπὸ τὰ πολλὰ παθήματα ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος' ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὁ κύρ Ἀλέξης Κοτζάμπασης, φίλος τοῦ πασᾶ καὶ τοῦ Δεσπότη, πλούσιος καὶ παντοδύναμος. Ὅλοι οἱ ἄλλοι οἱ προὔχοντες τὸν ἔτρεμαν ἕνεκα τῶν σχέσεών του μὲ Τούρκους καὶ δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ μὴ πιστέψουν ὅ,τι ἔλεγεν. Ὅπως ἠθέλησεν αὐτός τὰ ἐξήγησεν. Οἱ ἄλλοι οὔτε κἄν τὸν ἐρώτησαν. Ὅ,τι ἐτόλμησαν νὰ κάμουν, ἀπὸ μεγάλην ἐντροπὴν τοῦ κόσμου, ἦτο νὰ εἰσάξουν τὴ χήρα τοῦ Τζαμήχα στὸ πτωχοκομεῖον, καὶ αὐτὸ ἀκόμα μὲ τὴν ἄδειαν τοῦ κύρ Ἀλέξη. Ὁ κόσμος ὅμως, ὁ πολὺς, κρυφὰ ἐπίστευε κάπως, ὅτι ὁ κύρ Ἀλέξης θὰ τὰ ἔκλειπε τὰ χαρτιά καὶ τὰ ὁμόλογα κ' ἔφαγε τὸ βῶ τοῦ μακαρίτη τοῦ Τζαμήχα. Ὅταν ἐγένηκεν ἡ θεομηνία κ' ἐβγήκε τὸ σῶμά του ἄλυτον, ὕστερα ἀπὸ ἑφιά χρόνων θάψιμον, ἐβεβαιώθηκαν πλέον ὅλοι.

* *

Ἀμα τὸ ἔμαθαν τὰ παιδιὰ τοῦ Κοτζάμπασης, ἐζαλοβροντήθησαν. Ἐτρεξαν διὰ μιᾶς κ' ἐπλήρωσαν τοὺς νεκροθάφτες ἀδρά κ' ἔτσι ἐκεῖνοι ἐμπῆκαν στὰ νερὰ ὡς τὰ γόνατα κ' ἐσυμμαζεύσαν τὸν νεκρὸν καὶ τὸν ἐπῆγαν στὸ κελλὶ τῶν καλογραιῶν. Ἐκεῖ ἔμειεν ἀθαφτος ἕως ὅτου ἀποσυρθοῦν τὰ νερὰ καὶ ξαναχτισθῇ τὸ μνημα. Γιὰ δέκα ἡμέρες τὰ νερὰ δὲν ἀπεσύροντο. Μιὰ πλημμύρα κ' ἓνα κακὸ ποῦ δὲν ἐνθυμεῖτο κανέννας, οὔτε ὁ γεροντότερος.

Τὴν Κυριακὴν, ὁ Μελέτιος ὁ Σιναΐτης — Θεὸς ἀναπαύση τὴν ψυχὴν του — ἀναγκάσθηκε νὰ καταβῇ στὸ Κελλὶ τῶν καλογραιῶν, ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος, τῆς Καραβατιᾶς, γιὰτὶ ἀπὸ κάτω δὲν ἤμποροῦσε νὰ περάσῃ κανέννας χωρὶς καίκι ἢ γεφύρι. Ἐκεῖ ἐκύτταξε τὸ σῶμα τοῦ κύρ Ἀλέξη, καὶ ἐκλείσθηκε μονάχος μ' αὐτὸ πολλὴν ὥρα κ' ἐπροσευχήθηκε. Κατόπιν ἔκραξε τὴν Πανσέμνην, τὴν καλόγραιαν, καὶ τὴν διέταξε νὰ ξεσχίσῃ τὸ ζωνάρι τοῦ νεκροῦ. Αὐτὸ ἦτο τὸ ζωνάρι ποῦ, ὁ Κοτζάμπασης εἶχε διατάξει νὰ τοῦ βάλουν εἰς τὸ μνημα. Στὴ μέσα μεριὰ τοῦ ζωναριοῦ ἦσαν ἓνα γράμμα κλεισμένο καὶ σφραγισμένο γιὰ τὸν Ἀβέρκιον τὸν Σιναΐτην, ποῦ ἦτο τότε πεθαμένος πλέον. Ὁ Σιναΐτης τὸ ἐπῆρε καὶ ἐπῆγε στὰ παιδιὰ τοῦ Κοτζάμπασης. Οἱ τρεῖς τοὺς ἔμειναν κλεισμένοι ὅλο τὸ ἀπόγευμα εἰς ἓνα δωμάτιον. Τὶ εἶπαν, τί δὲν εἶπαν, κανέννας ἕως τὰ σήμερα δὲν τὸ γνωρίζει. Ὅταν ἐβγήκεν ἀπ' ἐκεῖ ὁ Σιναΐτης, τὰ παιδιὰ τοῦ Κοτζάμπασης ἔκλαιαν.

Τὴν Δευτέραν, ἀπὸ τὰ ξημερώματα, ὁ Σιναΐτης ἐπῆγε στὸ πτωχοκομεῖον κ' ἐπῆρε τὴν χήρα τοῦ Τζαμήχα κ' ἀνέβηκαν στὸ Δεσποτικὸ καὶ ὠμίλησαν μὲ τὸν

Δεσπότην. Σ' ὀλίγον ἔφθασαν καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Κοτζάμπαση στοῦ Δεσπότη, καὶ ὅλοι μαζί, ἐμβῆκαν στὴν Μητρόπολιν κ' ἔκλεισαν τὲς πόρτες καὶ ἔβαλαν καὶ δύο Κραχτάδες νὰ φυλάξουν νὰ μὴ ἐμβῆ κανένας οὔτε ἱερεὺς, οὔτε ἐπίτροπος. Λέγουν πῶς ὁ Δεσπότης ἐδιάβασε τὲς εὐχὲς καὶ ἔλυσε τὸν ἀφορισμὸν ἰδιαίτερος γιὰ νὰ μὴ μαζευθῆ κόσμος καὶ γίνῃ κακογλωσσιὰ. Ὡ τοῦ θαύματος ! πρὸς τὸ μεσημέρι τὰ νερὰ ἐτραβήχθησαν καὶ ἕως τὸ βράδυ δὲν ἔμεινε σταλαματιὰ. Τὴν ἄλλην ἡμέραν, ἔβαλαν τὰ παιδιὰ τοῦ Κοτζάμπαση ἀμέσως, τὴν χήρα τοῦ Τζαμήχα στὰ παλιὰ τῆς τὰ σπήτια καὶ ἐκεῖ τὴν ἐδιειθήρησαν ἕως οἷου ἀπέθανε, μὲ ὅλες τὲς ἀναπαύσεις καὶ τὰ μεγαλεῖα ποῦ ἦτο συνειθισμένη. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, οἱ ἐργάτες ἐξανάχτισαν τὸν τάφον καὶ ἐξανάθαψαν τὸν Κοτζάμπαση μὲ νέα κηδεῖα. Στὰ ἑπτὰ χρόνια ποῦ ξαναέκαναν τὴν ἀνακομιδὴν του, κατὰ τὴν παραγγελίαν ποῦ ἄφησεν ὁ Σιναΐτης, ὅταν ἔφευγε γιὰ τὸ Σινᾶ, τὸν ἠύραν, ὅπως ὅλους τοὺς χριστιανούς, λυωμένον. Αὐτὸ τὸ εἶδα μὲ τὰ μάτια μου, ἦμουν τότες ἀναγνώστης στὸ Ἀρχιμανδρειό, καὶ τὸ ξέβρω, γι' αὐτὸ οἶμαι τὸ λέγω.

Ὅλοι ἐμέναμεν σιωπῶντες· ἡ διαβεβαίωσις του ὡς αὐτόπτου δὲν ἐπέτρπε ἀμφιβολίες, οὔτε ἄφινε τόπον γιὰ ἄλλες ἐρωτήσεις.

Μολαταῦτα, τὸ χαρτὶ τὸ σφραγισμένον γιὰ τὸν Ἀβέρκιον, τὸν Σιναΐτην, δὲν ἐξηγεῖτο.

— Πῶς τὸ ἤξερον ὁ Μελέτιος ὁ Σιναΐτης ὅτι ὑπῆρχε τέτοιο χαρτὶ ; τὸ ἐμάντεψεν ; ἐρώτησε κάποιος.

— Δὲν τὸ ξεύρω ! ἀπεκρίθη ὁ Παπαθόδωρος. Φαίνεται ὁ Μελέτιος, ποῦ ἐστάλη Οἰκονόμος τοῦ μετοχίου τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, ἀφοῦ ἔφυγεν ὁ Ἀβέρκιος, ὁ πνευματικός, νὰ τοῦ ἔγραψε τοῦ προκατόχου του στὸ Σινᾶ, τὴν ὑπόθεσιν καὶ νὰ ἔλαβε τὴν ἀπάντησίν του, σὰν ἅγιος ἄνθρωπος ὅμως ποῦ ἦτο, ὁ Μελέτιος δὲν ἠθέλησε νὰ βιάσῃ τὴν θεῖαν δικαιοσύνην, πρὸ τῆς ὥρας, παρὰ ἐπερίμενε νὰ τοῦ δοθῆ σημάδι ἀπὸ τὸν οὐρανό, γιὰ νὰ πῆ ὅ,τι ἤξευρε. Ὅταν ἦρθεν ἡ ὥρα ἡ διορισμένη ἐξ ἄνωθεν, τὸ σημάδι ποῦ ἐπερίμενε τοῦ ἐδόθη με θεομηνίαν, καὶ ἔκαμεν ὅ,τι ἔκαμε νὰ γλυτώσῃ μιὰ ψυχὴ ἀπὸ τὴν κόλασιν.

— Καὶ ἐγὼ θὰ ἠθέλα νὰ ἐκατάπινα, ἔτσι δά, καμμιά περιουσία, καὶ νὰ τὴν ἐχαιρόμουν ζωντανὸς καὶ ἀφοῦ ἀπέθνησκα κ' ἐπερνοῦσαν κ' ἑπτὰ χρόνια, ἄς τὴν ξαναδιδαν ὅλη, τὰ παιδιὰ μου, ὅχι μέρος ὅπως τὰ παιδιὰ τοῦ Κοτζάμπαση· εἶπε σαρκαστικῶς κάποιος ἀσεβὴς καὶ ἀσυνείδητος.

— Θὰ τὴν ἐχάρισο, παιδί μου ; τὸν ἠρώτησεν ὁ Παπαθόδωρος. Τὴν ἐχάρηκεν ὁ κύριος Ἀλέξης ποῦ γιὰ ἕξ - ἑπτὰ χρόνια πρὶν ἀποθάνῃ ὀλονόνα τὸ μνήμα του ἔκιζε ; Καὶ τὸ ἔκιζε σὰν κάστιρο ; Καὶ τὰ ἑπτὰ χρόνια ποῦ ἔμεινεν ἀνάλυτος, τί νὰ ἐτράβηξεν ἡ ψυχὴ του ;

Ἐχρειάζετο ὄχι μόνον τριπλῆ καὶ τετραπλῆ δόσις ἀνευλαβείας, παρὰ καὶ μεγάλη κυνικότης διὰ νὰ ἀντιλέξῃ κανένας εἰς αὐτὰ τὰ ἐπιχειρήματα. Ἡ νεότης, ὅσον καὶ ἂν ὑποκρίνεται τὸ πρῶτον, τὸ δεύτερον τῆς εἶναι πεντάξενον. Ἐπεσφραγίσθη λοιπὸν ἡ ἱστορία τοῦ Παπαθόδωρου μὲ μιαν ἀπὸ τῶν συνειθισμένων σοφῶν παρατηρήσεις, ἀνταξίαν τοῦ σοφοῦ κεφαλιοῦ ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξεστομίσθηκε.

— « Ἔστι δίκης ὀφθαλμὸς ὅς πανθ' ὄρα », ἐπελόγισε μὲ φωνὴν βαθεῖαν σὰν νὰ ἔβγαιεν ἀπὸ τὸ μνήμα τοῦ ἀφορισμένου, ὁ γιὰ τοῦ Κότσικας, μὲ ὑπολανθάνουσαν εἰρωνείαν,

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ

Ὡς πρόλογος τῆς ποιητικῆς συλλογῆς: «Ὁ τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης» τοῦ Κρουστάλλη.

Ἦμποροῦσαν οἱ κριταὶ νὰ βραβεύσουν τὸν «Τραγουδιστὴ τοῦ χωριοῦ» χωρὶς νὰ φανοῦν προσωποληπτοῦντες ὑπὲρ σου; Ὁχι! Ἡ ποίησίς σου ἔχει τὸν ἀτομικὸν σου χαρακτῆρα τόσο βαθιά ἀποτυπωμένον, ὥστε, ὅποιος σ' ἐδιάβασεν ἀπαξ καὶ σ' ἐνόησεν, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ σὲ ἀναγνωρίσῃ. Τὰ ποιήματά σου εἶναι σὰν οἱ εἰκόνες τοῦ Gabriel Max. Κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ εἰς τὴν Γερμανίαν νὰ ζωγραφίσῃ τὰς θελκτικὰς μορφάς, τὰς ἰδανικὰς κεφαλὰς τῶν ἀθῶων γυναικείων θυμάτων, ὅπως ὁ ζωγράφος τοῦ Μονάχου. Jeanne d' Arc, Νύμφη τῶν Θηρίων, Καϊκίλια, εἶναι μορφαὶ διάφορες, τὰς ὁποῖας ἐμπνέει ἡ αὐτὴ ἔξαρκις, τὰς ὁποῖας ἡ ἀνθρώπινη ἀδικία χιμπᾶ μετὰ τὴν αὐτὴν σφραγίδα, τὴν ἐλπίδα εἰς τὴν Θεῖαν δικαιοσύνην. Καὶ τὰ ποιήματά του τὰ ἐμψυχώνει μιὰ κεντρικὴ ἰδέα· ὁ ἔρωσ πρὸς τὴν φυσικότητα. Ὁ ἴδιος ἀγέρας τῶν βουνῶν φυσᾷ εἰς ὅλα, ἡ ἴδια μυρωδιὰ τῆς γλῶσσης τὰ μοσχοβολᾷ, ἡ ἴδια ἀχολογὴ τῶν λαγκαδιῶν βουίτζει μέσα τους· τὰ φύλλα τῶν πλατάνων σειοῦνται, τὰ κουδούνια τῶν γιδοπροβάτων λαλοῦν· νεράϊδες, πιστικοί, χωριατοποῦλες μ' αἰσθήματα ἀφελῆ ἀλλ' εἰλικρινῆ, τραχιὰ ἀλλὰ βαθιά, δίνουν τὸ χέρι ἢ μιὰ στὸν ἄλλον, σὰν οἱ ὁμορφες ὅταν πιάνονται γιὰ χορὸ στὰ πανηγύρια. Ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος, ὁ παρδαλός, ὁ γερός, ὁ ζωντανὸς ὁ ἐντόπιος, ὅλο ὁ ἴδιος καὶ ὅλο ὁ ἀφορῆς, ἀφίνει μιὰν ἐντύπωσιν παρδαλὴν ἀλλ' ἐνιαίαν. Πολλοὶ τὸν εἶδαν καὶ τὸν ἐνόησαν· κανένας δὲν ἠπόρσε νὰ μᾶς τὸν παραστήσῃ ἔτσι ζωντανόν, ὅπως ἐσύ. Παραπάνω ὠνόμασα τὸν ἐνδοιασμὸν τοῦτον πιθανόν. Τοῦτο τὸ ἔκαμα, διότι ξεύρω, ὅτι στὴν Ἑλλάδα σπουδαῖοι σοβαροὶ ἄνθρωποι δὲν καταδέχονται νὰ διαβάσουν ἄλλα ποιήματα ἀπὸ τὰ τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Πινδάρου, τοῦ Δάντη, τοῦ Γκαίτε — καὶ αὐτὰ σποράδην. Δὲν πιστεύω ὅθεν οἱ κριταὶ νὰ σοῦκαμαν τὴν τιμὴν νὰ διαβάσουν τ' Ἄ γ ρ ο τ ι κ ᾶ σου

Ἄφ' ὅλα αὐτὰ συνάγεται ἀρκετὰ καθαρὰ γιὰ ὅποιον ἀνοίγει τὰ μάτια του, ὅτι ἡ ποίησίς σου σχηματίζει εἰς τὴν ἑλληνικὴν ποίησιν ἓνα point de retour, σὰν νὰ εἰτοῦμε καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναγνωρισθῇ διαμιᾶς. Δὲν εἶδες ἐκεῖ πέρα, ὅτι καὶ ὁ κ. Μητσάκης, ὁ ὁποῖος ἐν τούτοις δὲν πάσχει ἀπὸ ψηφοδεία, ἐπικρίνοντας τ' Ἄ γ ρ ο τ ι κ ᾶ σου ἔλεγεσ κι' ἐζητοῦσε συγγνώμην, διότι τὰ ἐπαινοῦσε. Κατὰ λάβαινε ἔξ ἐνστίκτου ὅτι τὸ γευστικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοῦ, ἂν μοῦ ἐπιτρέπεται ἢ μεταφορᾶ, ἐχάλασεν ἀπὸ τὰ πολλὰ ξορέξια ὅπου τὸ ἐσιούπωσαν οἱ ποιητάκοι μας, ὥστε νὰ γυρίσῃ διαμιᾶς εἰς τὸ ἀγνὸν σούβλας, τὴν ἰθαγενῆ ποίησιν, καὶ νὰ τ' ἀρέσῃ.

Ἐτόλμησες δυὸ πράγματα παραῖξενα γιὰ τὸ γοῦστο μας καὶ ὑπερβολικὰ γιὰ τὴν ψυχομαχοῦσαν ποίησίν μας. Ἠθέλησες νὰ συνεχίσῃς τὰ δημοτικὰ ἔξομα κι' ἐλησμόνησες, ὅτι ἡμεῖς οἱ γραμματισμένοι Ἕλληνες τὰ θαυμάζομεν μόνον μετὰ τὴ συμφωνία νὰ μὴ τὰ διαβάσουμε ποτέ. Τὰ θαυμάζομεν δέ, nota bene, γιὰ τὴν ἐθαύμασαν προτιμότερα οἱ Φράγκοι, οἱ ὁποῖοι καὶ τὰ ἐπερυσύναξαν πολὺ πρὶν μᾶς περᾶσῃ ἡ ἰδέα, ὅτι εἶναι κάπως ἄξια προσοχῆς καὶ διατηρήσεως. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς ἀγραμμάτους, αὐτοὶ οὔτε κἂν τὰ ἐννοοῦν πλέον· τὸ «Ὁ λατ' ἄνθη τῆς γῆς καὶ τὰ κάλλη», τοὺς φαίνεται πολὺ ἀνώτερο ἀπὸ τὸ «Τεῖν, ὁ ἀγὸς ποὺ γένεταί». Ἠθέλησες ν' ἀπαλλάξῃς τὴν ἑλληνικὴν ποίησιν ἀπὸ τὸ φράγκικο στολίδι τῆς ὁμοιοκαταληξίας. Ἠθέλησες νὰ μᾶς ξαναφέρῃς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στίχου, τὴν ὅποیان σήμερον οἱ Γάλλοι καὶ Ἄγγλοι ποιηταὶ ἀγωνίζονται νὰ εἰσάξουν εἰς τὴν ἰδικὴν τους ποίησιν. Ἠθέλησες νὰ ξεφυλακώσῃς τὴν ἰδέαν ἀπὸ τὸν κορσὲ ὅπου τὴν σφιγγεὶ σὲ κάθε στίχου ἀκρῆ, νὰ κρατήσῃς ἓνα πλατύν, ἀνοιχτὸν στίχο, ἱκανὸν νὰ περιλάβῃ μιὰν ἰδέαν ἁρμονικὴν καὶ ὑψηλὴν

ολόβολην, κατὰ τὸ ἰδεῶδες τοῦ Walt Whitman· ἐνῶ τὰ μάτια μας ἐσυνήθισαν στὰ κουτσάκια, ὅπου σχηματίζουν οἱ μικροὶ στίχοι μὲς τῇ μέσῃ τοῦ ἄσπρου φύλλου, καὶ τ' αὐτιά μας στὰ κονιοχτυπήματα τῶν συχνὰ - πυκνὰ ἀλληλοδιαδεχομένων ὁμοιοτελεῶν.

— Μηπως δὲν ἐμεταχειρίσθηκαν ὁ Βαλαωρίτης, ὁ Ζαλοκώστας, ὁ Παράσχος καὶ ἄλλοι, πρὶν ἀπὸ ἐμένα τὸν ἀνομοιοκατάληκτον στίχο ;

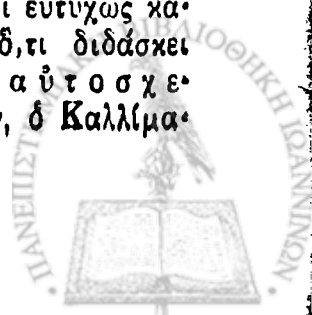
Ναί ! καὶ γνώριζέ το τους γιὰ χάρι, γιατί ἀλλέως θὰ ἀπέρριπτον τὰ ποιήματά σου διαρρήδην, ἀλλὰ ἐσὺ ἔκαμες τὸν ἀνομοιοκατάληκτον στίχο ἓνα σύνεργο, ὅπου ἄλλος, ἀπὸ γεννημένον ποιητὴ, νὰ μὴ τολμᾷ νὰ τὸ πιάσῃ στὰ χέρια. Ἄλλως τε ἄλλοι καιροὶ τότε καὶ ἄλλοι τώρα. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 21 ἦτον τότε ἀκόμα φρέσκη, τὰ στήθη τῶν ἀνθρώπων ἔπαλλαν ἀπὸ μίαν μεγάλην ἰδέαν. Οἱ μεγάλοι ἐθνικοὶ σπαραγμοὶ ἀνακατεύουν τὸ πνεῦμα τῶν ἐθνῶν· καὶ εὐγάζουν ἔξω ὅλα τὰ μεγάλα αἰσθήματα καὶ πάθη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ζῆ καὶ τρέφεται ἡ μεγάλη ποίησις. Ἄμα κοπάσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ σάλος τῶν παθῶν, ἄμα οἱ ἀφριεὲς περιμαζευθοῦν εἰς τὲς ἄκρες, ἄμα ἡ ἴλὺς κατακαθίσῃ, ἀρχίζει νὰ μαραίνεται καὶ ἡ ποίησις. Τὸ 21 ἐγέννησε τοὺς Σούτσους, τὸν Σολωμόν, τὸν Βαλαωρίτην, τὸν Ζαλοκώσταν καὶ, τολμῶ εἰπεῖν, αὐτὸν ἀκόμα τὸν Παράσχον· ἡ μεγάλη ψυχὴ τοῦ ζῆ καὶ ἀναπνέει εἰς τὸν ἀγῶνα· τὰ ὀθωνικά, καὶ τὸ αἰώνιον χαρακτηριστικὸν τῶν ποιητῶν νὰ ἐξογκώνουν ὅλα ἐπὶ τὸ λυρικώτερον, « ν ἄ π α ἰ ρ ν ο υ ν τ ἄ μ α ν τ ρ ἰ ἄ γ ἰ ἄ κ ἄ σ τ ρ α καὶ τ ο ὕ ς φ ο ὕ ρ ν ο υ ς γ ἰ ἄ ἔ κ κ λ η σ ἰ ἐ ς » κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐιάρραξαν τὴν εὐαισθησίαν τοῦ κι' ἔθρεψαν τὴν φαντασίαν τοῦ μὲ τὲς μεγάλες ἰδέες τοῦ ἀγῶνος, τὴν ἐλευθερίαν καὶ φιλοπατρίαν καὶ ἀνδρεία· ἡ ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ ἐσυμπλήρωσε τὸ ὑπόλοιπον.

Τώρα οἱ σημερινοὶ ποιηταὶ μας σηκώνουν τὴ μύτη των ἀνήφορο καὶ σουφρώνουν τὰ χεῖλη περιφρονητικῶς, ὅταν ἀκούουν αὐτὰ τὰ ὀνόματα, ἔξαιρουμένου τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦτο χάριν κολακείας ἴσως καὶ τοπικῆς φιλοτιμίας τῶν διαπρεπεσιτέρων τῆς ομάδος, τῶν Ἑπτανησίων ποιητῶν. Τοὺς λέγουν ἤρωτικούς ἐκείνους, γιατί εἶδαν τ' ἀδέρφια τους σκοτωμένα, τὲς ἀδερφές των ἀτιμασμένες κι' ἐπόνεσε ἡ καρδιά τους· τοὺς λέγουν ὀλοφυρομένους, γιατί, ἀνίκανοι γιὰ τὴν πάλη τῆς ζωῆς, ἐξέσχιζαν μὲ τὰ νύχια τὴν καρδιά τους κι' ἔβγαζαν αἷμα καὶ δάκρυα γιὰ πράγματα, γιὰ τὰ ὁποῖα οἱ ἐπιτήδειοι, οἱ σκεπτικοὶ χαμογελοῦσαν μὲ δυσπιστίαν κρίνοντες ἐξ ἰδίων τ' ἀλλότρια καὶ νομίζοντες τὸ αἷμα βαφὴ καὶ σάλια τὸ δάκρυ. Ὡς τώρα ὁμως αὐτοὶ περισσοῦρας ἀξιώσεις ἔδειξαν ἀπ' ἐκείνους, καλύτερα ἢ ἴσα ἔργα δὲν ἔβγαλαν.

Τώρα γίνεται κατάταξις αὐθαίρετος εἰς σχολάς, χρῆσις καὶ κατάχρησις ξένων ρυθμῶν, χωρὶς νὰ ἐννοῆται οὔτε ὁ μηχανισμὸς οὔ ε ἡ λειταυργία τους εἰς τὰς ξένων ποιήσεις, ἀποδοχὴ δογμάτων τινῶν τεχνικῶν τῆς λεγομένης σχολῆς Parnassiens καὶ ἄλλων τῆς τῶν decadents καὶ last not least θεοποίησις τῆς ποιητικῆς ἀδυναμίας εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ κ. Μαρκοῦ ὅπου κοντεύω νὰ τὰ χάσω. Δὲν ἠξεύρω τί νὰ ὑποθέσω· ἐξέμαθα ἐγὼ τὴν ἑλληνικὴν ποίησιν ἢ οἱ ποιηταὶ μας ἐπῆραν τὸν κατήφορο ;

Βλέπω τὴν « Ἐστία » — μολοῖντι δευθυνομένην ἀπὸ ποιητῆν καὶ καλὸν μάλιστα — νὰ δημοσιεύῃ τὸ ἰδικόν σου ποίημα εἰς τὸ ἐξώφυλλον, κατὰ συγκατάβασιν τρόπον τινά, καὶ τὸ Τσιγάρο τοῦ κ. Μαριζώκη εἰς τὸ στέλεχος· νὰ διδῇ τιμητικὴν θέσιν εἰς τὲς γιὰ τὸν θάνατον τῆς πριγκιπέσσης Ἀλεξάνδρας μεταφυσικὰς θρηνηδίας τοῦ κ. Μαρκοῦ καὶ ν' ἀπνερρίπη τὰ ποιήματα μὲ πάθος καὶ μ' ἔμπνευσιν.

Ἀκούω νὰ φωνάζῃ ἓνας κριτικὸς τοῦ ὁποίου τὰ ποιήματα εἶναι εὐτυχῶς καλύτερα ἀπὸ τὲς λογοκρισίας — ἴσως διότι δὲν ἀκολουθᾷ ὡς ποιητὴς δι,τι διδάσκει ὁ λογοκριτής — ἀκούω νὰ φωνάζῃ, λέγω : τ ἔ χ ν η ν καὶ ὄ χ ι α ὐ τ ο σ χ ε δ ἰ ἄ σ μ α τ α ! Λησμονεῖ δι,τι, ἂν ἡ τέχνη ἦταν τὸ πᾶν, ὁ Λυκόφρων, ὁ Καλλιμα-

χος, ὁ Ἀπολλώνιος καὶ ἄλλοι ἀλεξανδρινοὶ στιχοκατασκευασταὶ (συγγνώμην διὰ τὴν λέξιν) θὰ ἐθεωροῦνταν ἀνώτεροι ἀπὸ τὸν Ὅμηρον καὶ ἀπὸ τὸν Σοφοκλῆ. Ὁ ποιητὴς ὁ ἀληθινὸς δημιουργεῖ τὴν τέχνην του καὶ πολὺ ἄσκεπτα, νομίζω, ὁ κ. Βικέλας ἐπαρτήρησεν, ὅτι τὴν σήμερον ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλάτων θὰ προηγούντο τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Πινδάρου. Ἄν ἦταν ἔτσι, ἔπρεπε νὰ ξαναγεννηθοῦν Ὅμηροι καὶ Πίνδαροι, καὶ νὰ εὕγῃ μετὰ Locque, Σαίξπηρ καὶ μετὰ Spenser, Βύρων.

Πῶς ἐννοοῦν αὐτοὶ ὅλοι τὴν ποίησιν, ἀφοῦ ὅπως μὲν τὴν ἔγραφεν ὁ Βαλαωρίτης δὲν ἠμποροῦν, ὅπως δὲ ὁ Παράσχος δὲν τοὺς ἀρέσει δῆθεν. Τὴν θέλουν φιλοσοφικὴν décatente, symproliste ἔστω, δὲν παραξενεύομαι, ἐπιτρέπεται βέβαια ἡ ἀλλαγὴ πηγῆς ἐμπνεύσεως· καινούργιες βῶτικὲς συνθῆκες παράγουν καινούργιες ἐντυπώσεις, κρούουν ἄλλες χορδὰς τῆς καρδίας· ἡ ποίησις δὲν φταίει ποτέ, ἀλλ' οἱ ποιηταί. Οὐχ ἦτιον ὅμως γιὰ νὰ παράξῃ ἓνα εἶδος ποιήσεως — ἢ μιὰ σχολή, ὅπως λέγουν — καλοῦς ποιητᾶς, πρέλει τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ποιήσεως νὰ γεννηθῇ αὐτόματον, νὰ ἐξελιχθῇ εἰς τὸν τόπον καὶ εἰς τὸν καιρὸν του. Εἰς ἡμᾶς ἐξέλιξις φυσικὴ, φοβοῦμαι, δὲν ἔλαβε χώραν. Τοῦλάχιστον ἡ ἐξέλιξις τῆς ὁμοιάζει πολὺ τὴν ἐξελίξιν μιᾶς ξένης ποιήσεως, ὥστε νὰ μὴ δίδῃ ὑπονοίας μιμήσεως.

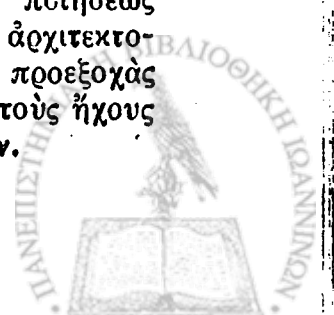
ΠΟΙΗΣΙΣ—ΠΟΙΗΤΑΙ—ΠΟΙΗΜΑΤΑ

[Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴ εἰς τὰ «Ἠφαίστεια» τοῦ Γ. Χατζῆ—Πελλερέν].

Εἶνε γνωστὸν πῶς ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ σκεφθῇ παρὰ κατὰ δύο τρόπους· μὲ εἰκόνες ἢ μὲ λέξεις. Ἡ ποίησις προτιμᾷ τὸν πρῶτον· ἡ φιλοσοφία ἐκλέγει τὸν δεύτερον. Ἀλλὰ ἡ ποίησις καὶ φιλοσοφία ἀναγκάζονται, ἐπειδὴ κανένας τρόπος δὲν εἶναι ἐντελῶς αὐτάρκης, νὰ συμπληρῶνουν τὸν ἓνα διὰ τοῦ ἄλλου: τὴν ὀπτασίαν τῶν εἰκόνων μὲ τὴν διανόησιν τῶν λέξεων, καὶ ἀντιστρόφως. Κατὰ τοῦτο ποίησις καὶ φιλοσοφία εἰς τὰς πηγὰς των, συγχέονται κατὰ ἓνα τρόπον ὥστε νὰ δύναται νὰ ρηθῇ πῶς, ἡ ὑψηλὴ ποίησις ἀφαιρεῖται στὴν φιλοσοφίαν καὶ τ' ἐνάπαλιν· ἡ ὑψηλὴ φιλοσοφία ἀνυψοῦται εἰς ποίησιν. Μεταξὺ Γκαίτε καὶ Κάντ, τὸ ὄριον ποῦ τοὺς χωρίζει στὰ ἀάθαστα ὕψη τῆς μεταφυσικῆς, ἔγκειται στὴν μορφὴν. Εἶναι τὸ μέτρον καὶ ἡ ὁμοιοκαταληξία.

Ὅτι εἶπεν ἄλλοτε ὁ Φοντενέλ, φιλοπαιγμόνως καὶ περισιατικῶς, ὅτι ὁ κ. Παλαμᾶς ἐπανέλαβε κἄποτε κἄπου, σοβαρῶς ὡς ἀξίωμα, πῶς: «ὅταν ἡ φιλοσοφία ἐξεφέρετο ποιητικῶς, ἡ ποίησις ἔχανε χωρὶς ἡ φιλοσοφία νὰ κερδίξῃ», ὅχι μόνον παραγνωρίζει τὴν κοινήν καὶ στὲς δύο γένεσιν τῆς σκέψεως, ἀλλὰ καὶ παραβλέπει ἓνα θεμελιῶδες γεγονὸς περὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς καθεμιάς. Ὅτι ἡ ποίησις δηλονότι, εἶνε καὶ τέχνη καὶ δὴ μία τῶν καλῶν τεχνῶν. Σὰν τέχνη ποῦ εἶνε, ἔχει ὠρισμένην τεχνοτροπίαν, ὠρισμένους κανόνας καθ' οὓς ἐξωτερικεύεται. Σὰν ὠραία δὲ τέχνη ἔχει τὸ ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν τῆς ὡς πρὸς τὴν ἐνσάρκωσιν τῆς ἰδέας τὸ ἰδιαίτερον τῆς ὄργανον τῆς ἐκφράσεως.

Ὅσον ἀφηρημένη καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἡ ἰδέα, διὰ νὰ ὑλοποιηθῇ, οὕτως εἰπεῖν, δεόν νὰ χυθῇ εἰς ἓνα καλοῦπι· τὸ καλοῦπι τοῦ μέτρου. Αὐτὸ δέ, τὸ μέτρον, εἶνε τὸ ὄργανον τῆς ἐκφράσεως ὡς τῆς ὡς τέχνης, τὸ ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν τῆς ποιήσεως ὡς μιᾶς τῶν ὠραίων τεχνῶν, τὸ διακρίνον αὐτὴν ἀπὸ τὰς ἄλλας. Ἄν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἔχει ὡς χαρακτηριστικὸν ἰδιάζον τὰς διαστάσεις· ἡ γλυπτικὴ τὰς προεξοχὰς καὶ τὴν συμμετρίαν· ἡ ζωγραφικὴ τὰ χρώματα· ἡ μουσικὴ τὸ μέλος καὶ τοὺς ἦχους ἡ ποίησις ἔχει—καὶ δεόν ἀπολύτως νὰ ἔχῃ—τὸ μέτρον καὶ τὴν ἁρμονίαν.

Τὸν χαλύβδινον αὐτὸν κανόνα, δὲν δύναται νὰ ἀγνοήσῃ οὐδ' αὐτὸ τὸ δ α ι μ ὀ ν ι ο ν, χωρὶς νὰ συγχίση τὰ ὄρια καὶ νὰ ἀλλοιώσῃ τὴν οὐσίαν μιᾶς ἐκάστης τῶν καλῶν τεχνῶν. Μιὰ μεγαλοφυΐα, ἕνας Ἄιφφελ στὴν ἀρχιτεκτονικὴν, ἕνας Ροδέν στὴν γλυπτικὴν, ἕνας Βελασκῆς στὴν ζωγραφικὴν, ἕνας Βάγνερ στὴν μουσικὴν, ἕνας Γκαῖτε στὴν ποίησιν, μποροῦν νὰ δημιουργήσουν νέας συνθέσεις ὑπὸ μορφᾶς ἰδιορρυθμῶν, εἰς ἔκμαγεῖα πρωτότυπα, πλὴν πάντοτε ἐντὸς καὶ διὰ τῶν ἰδιαζόντων εἰς κάθε τέχνην μέσων. Πάντως, μὲ τελείαν προσαρμογὴν τῶν ἀλλοτρίων μέσων στὸ ὄργανον τῆς ἐκφράσεως τῆς ἰδικῆς του ἐκάστης τέχνης. Ἔτσι, χωρὶς νὰ μᾶς ξενίξῃ, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ χρησιμοποιεῖ καὶ τὴν πολυχρωμίαν καὶ τὸ λάξευμα, διὰ τὴν κοσμηματικὴν της. Ἄλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ζωγραφικὴν καὶ αὐτὴν τὴν γλυπτικὴν χρησιμοποιεῖ καὶ ἐπ' τυχῶς, ὡς συμπλήρωμα ἀναπόσπαστον. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀποβεσθῇ ἡ ζωοφόρος ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον ἢ ν' ἀποκαθαιρεθῶν τὰ δύο ἀγάλματα τῶν θεοτήτων τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σοφίας ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν, χωρὶς νὰ βλαβῇ ὁ ρυθμὸς τῶν δυὸ κτιρίων; Στὴν μουσικὴν, ἡ ποίησις προσαρμόζεται ὡς τέχνη παραπληρωματικὴ. Ἰδίᾳ στὸ θέατρον κατὰ τρόπον ἐξίσου ἀναπόσπαστον, ἀπὸ τὸν Βάγνερ. Ἡ ἰταλικὴ ποίησις καταντᾷ εὐμολπος, καὶ ὁ Ταιν ἐχαρακτήριζε τὴν ῥωμαντικὴν ποίησιν τοῦ Γκωτιέ ὡς «ζωγραφικὴν διὰ λέξεων». Ἐσχάτως, ὁ Γουίτλερ φαίνεται σὰν νὰ προσέφυγε καὶ στὴν μουσικὴν καὶ στὴν ποίησιν γιὰ νὰ ζωγραφίσῃ ἄς ἀπαραμίλλους χρωστικὰς συμφωνίας του, τὸ γνωστὸν ἀριστούργημά του: *Symphonie in White*, εἶναι μία εἰκὼν μὲ ποίησιν καὶ μολπὴν.

Ἐπὶ τοῦ ὅμοιου καὶ μία προσαρμογὴ τεχνικῶν μέσων ὀθνεῖα ὁπως γίνεται στὰ λεγόμενα «πεζοποιήματα». Καθὼς δηλοῖ καὶ ὁ ὀρισμὸς των, αὐτὰ ἐκπροσωποῦν ἕνα ἔμπρακτον ὀξύμωρον πρὸς μόνον μιὰ συμβατικὴ μεταφορὰ νομιμοποιεῖ. Συνήθως, δὲν εἶναι παρὰ μία αἰσθηματικὴ κειολογία εἰς φράσεις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἡχηράς, εἰς συνδυασμοὺς λέξεων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀπροσδοκίτους, εἰς κατάχρησιν ἐπιθέων καὶ προσδιορισμῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀκυριολεκτικῶν. Μπορεῖ κανένας νὰ εἰπῇ ὅτι εἶναι ἐπιτυχῆ ῥητορικὰ γυμνάσματα σιὰ ὁποῖα ὁ...ποιητὴς—ἀφοῦ τέτοιος ἀξιότιμος εἶναι—κατορθώνει νὰ ἐκφράσῃ ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερες ἰδέες μὲ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερες λέξεις.

Ἐχουν πρὸς τὴν ποίησιν τὴν αὐτὴν περίπου σχέσιν, ποῦ ἔχουν τὰ ἔγχρωμα ἀγαλματάκια τῆς ἰτυλικῆς κεραμεικῆς, πρὸς τὴν γλυπτικὴν. Στὰ καλλιτεχνήματα τοῦ εἴδους αὐτοῦ τῆς χυδαίας μπρικαμπρακοποιίας, διαβάξεται καταλεπτῶς ἡ σφραγὶς ἐπάνω στὰ χρυσομέηνα φλωριά τῆς ἀρμάθας ποῦ φορεῖ στὸν λαιμὸν μιὰ κόρη τῆς Καλαβρίας, καὶ διακρίνονται τὰ πόδια τῆς μύγας ποῦ ἐνοχλεῖ τὴν ὄνειροπόλησιν τοῦ ἀπλυτου λαζαρονίσκου τῆς Νεαπόλεως—ποῦ τῆς κάμει ἀντίρροπον. Καὶ τὰ δυὸ εἶδη, ἐκπροσωποῦν τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς τέχνης τοῦ ἀπομιμεῖσθαι ὅσον ἔνεστι πλείότερες τιποτένιες λεπτομέρειες, πανομοιότηπως.

Ἡ ποιητικὴ σκέψις καθ' ἑαυτήν, ἀξίζει ὅταν ἐκφέρεται—καὶ σχεδὸν ἐκφέρεται ἀφ' ἑαυτῆς—ἐμμέτρως ἁρμονικῶς ὡσὰν καὶ ὁ ποιητὴς νὰ κατεῖχεν ὑποσυνειδήτως τὴν τέχνην τῶν ἡχῶν. Ἐξ οὗ, ὑποθέω, προῆλθε καὶ τὸ ἀρχαῖον λόγιον: ὀποιοτήτης γεννᾶται. Ὁ πεζὸς λόγος τοῦ Ρουσσώ, ποῦ πότε αἰωρεῖται εἰς ἐξάρσεις καὶ πότε ἀφαιρεῖται εἰς ὑπερουσίους αἰσθηματικότητας, βρίθει ἀπὸ ἀσυνειδήτους δωδεκασυλλάβους καὶ ἡμισίχια. Ἡ φρασσεολογία του καταντᾷ ἔμμετρος στὴν ἐκφρασιν, τόσον εἶναι ποιητικὴ στὴν σύλληψιν.

Ἡ σπανία αὐτῆς ἰδιότητος νὰ προσαρμόζεται τὸ ποιητικὸν ἕφος στὸν πεζὸν λόγον, εἶναι πάντοτε ἀνεπίγνωτος ἢ ἀκριβέστερον, ἀνεπιτήδευτος. Ἡ ποιητικὴ δὲ πεζογραφία—διὰ νὰ κατέλθω εἰς ἕνα ἄλλο ὀξύμωρον—κατέχει τὸν ἀντίθετον πόλον τοῦ λεγομένου πεζοῦ ποιοῦματος. Καθόσον αὐτὸ εἶναι πάντοτε προῖον ἐπιτηδεύσεως καὶ δὴ μικροσκοπικῆς, σὰν τὴν κεντηματικὴν ἢ τὴν σκαλιστικὴν.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Αποτελεί παράδοση του Ήπειρωτικού λαού ο απόλυτος σεβασμός προς την παιδεία και τους λειτουργούς της και ακριβώς τα αισθήματα αυτά του Ήπειρωτικού λαού ήσαν εκείνα που, σε καιρούς χαλεπούς, έδημιούργησαν το κλίμα δια την άνθησιν της παιδείας και την ανάδειξιν τώσων μεγάλων διδασκάλων του Γένους κατά την μακραιώνα περίοδο της δουλείας του. Η παιδεία σήμερα βρίσκει στα χέρια του ελευθέρου Ελληνικού Κράτους που, χάρις στον πατριωτισμό των Ελλήνων, όχι μόνον επέζησε της σκοτεινής επιβουλής των πολλαπλών έχθρων της φυλής μας, αλλά και βαδίζει σταθερά στο δρόμο της ανορθώσεως και της προκοπής. Καμμιά σκοπιμότης, συνεπώς, δεν μπορεί να δικαιολογή-

ση το σημερινό Κράτος και απέναντι του Ελληνικού λαού και απέναντι της λαμπρής ιστορίας της έθνικης μας παιδείας στην άρνησή του να ικανοποιήση τας στοιχειώδεις ανάγκας εκείνων που μεταλαμπαδεύουν το ελληνικόν πνεύμα στους νέους βλαστούς μας. Θεματοφύλακας των ωραίων παραδόσεων της δασκαλομάνας τούτης γής ή «Ήπειρωτική Έστία» και οι πνευματικοί της κύκλοι, περιβάλλουν με υπερίοστη συμπάθεια τα δικαιαιτήματα των λειτουργών της Μέσης Παιδείας και εύχεται να τους δοθῆ ἡ δυνατότης να επιδοθῶν και πάλιν απερίσπαστοι στο ύψηλό έθνικό τους έργο.

M. X. M.

ΘΛΙΒΕΡΗ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ

Το θέμα των σχέσεων που υπάρχουν ἢ καλλίτερα που πρέπει να υπάρχουν μεταξύ έπαρχίας και πρωτεύουσας, γίνεται τὸν τελευταίον καιρὸν αντικείμενο εὐρείας συζήτησης ἀπὸ μέρους τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς έπαρχίας, που αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκθέσουν δημοσίᾳ τὶς ἀπόψεις τους ἀπὸ τὶς στήλες τοῦ ἡμερήσιου καὶ περιοδικοῦ τύπου. Εἶναι φυσικὸ νὰ δείχνῃ ἰδιαιτέρη εὐαισθησία ἡ έπαρχία ἀπέναντι σ' ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν έπαφή της μὲ τὴν πρωτεύουσα, γιατί υπάρχουν παρὰ πολλοὶ λόγοι που δημιουργοῦν μιὰ κατὰστασιν ὅχι εὐνοϊκὴ γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνοδο τῆς έπαρχίας, παρὰ τὸ ὅτι ἕνα σωρὸ προϋποθέσεις συνηγοροῦν γιὰ τὸ ἀντίθετο, ὅπως σὲ ἐκτενέστερο ἄρθρο μας σὲ προηγούμενον τεῦχος ἐκθέσαμε. Ἡ εὐαισθησία συνεπὸς αὐτὴ δὲν ἐκφράζει τίποτε ἄλλο, παρὰ τὴν πίστιν στὶς ἐνυπάρχουσες δυνάμεις καὶ τὴ διαμαρτυρία γιὰ τὸ αὐτὸ τὸ ἔμφυχο ὑλικὸ — μέσα στὸ ὅποιο ὅπωςδήποτε κρύβεται καὶ ἄπεφθὸς χρυσὸς — δὲν δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ προβάλῃ τὸ πνευματικὸ του ἐγὼ καὶ δὲ δημιουργεῖται πρόσφορο κλίμα ἀξιοποίησης. Σ' αὐτὴ τὴν προσφορὰ τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς έπαρχίας ποῖα εἶναι ἡ ἀπάντησιν τῆς πρωτεύουσας; Μιὰ «ἀφ' ὑψηλοῦ» ἐνατένισιν τοῦ ζητήματος ὅπως κάνει ὁ κ. Ἀλκίης Θρούλος, σ' ἕνα τεῦχος τῆς «Νέας Ἐστίας» καὶ ὅπως συνήθισαν νὰ κάμουν πολλοὶ ἄνθρωποι τοῦ κέντρου, χωρὶς νὰ προβάλλουν ἐπιχειρήματα, ὅσες φορές ἀσχολοῦνται μὲ τὴν πτωχὴ καὶ «κατὰ συγκατάβασιν» ἀδελφὴ τους, τὴν έπαρχία. Αὐτὴ ἡ θλιβερὴ δια-

πίστωση μᾶς ὁδηγεῖ στὴν ὑποχρέωσιν νὰ συμφωνήσουμε μὲ τὴν ἀποψη που ἐκτίθεται σὲ σχετικὸ σχόλιον τοῦ περιοδικοῦ τῆς Θεσσαλονίκης «Πυρσὸς» σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο τὸ φταίξιμον τῆς έπαρχίας εἶναι τοῦτο: «Τὸ ὅτι περιμένει τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ πνευματικοῦ της ἔργου, ἀπὸ τοὺς διαφόρους κύκλους καὶ ὀμάδες τῆς Ἀθήνας, καὶ τοὺς δίνει ἔτσι τὸ δικαίωμα νὰ παίρνουν τὸ γνωστὸ «ῦφος» τους σὲ κάθε έπαρχιακῇ πνευματικῇ προσπάθειᾳ καὶ ἐπίτευξιν. Ἀπὸ αὐτὸ ἀκριβῶς πρέπει νὰ ἀπαλλαγῆ ἡ έπαρχία, καὶ τὸ γρηγορώτερον μάλιστα...».

I.N.N.

*

ΠΑΡΗΓΟΡΟ ΣΗΜΕΙΟ

Ἡ ἐπιτυχία που σημειώνουν οἱ διαλέξεις τῆς «Ἁπειρωτικῆς Ἐστίας», κάθε φορὰ που γίνονται, ἀποτελεῖ τεκμήριον πὼς στὰ Γιάννινα ὑπάρχει ἡ ἔφεση γιὰ μάθησιν, ἐνημέρωσιν καὶ ἐντονώτερον συμμετοχὴ τῆς κοινωνίας τῆς πόλεως στὴν πνευματικὴ κίνησιν. Εἶναι παρήγορον σημεῖον αὐτὸ γιατί ἐκτὸς τῶν ἄλλων δείχνει πὼς ἡ παράδοσιν που βαρύνει τὴν πόλιν αὐτὴ ἐξακολουθεῖ νὰ καλλιεργεῖται μὲ βάσιμη προοπτικὴ κληρονομίας της καὶ στοὺς μεταγενέστερους.

I.N.N.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Χρυσάνθης Ζιτσαίας: «Τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θρόλου», Διηγήματα. Σελ. 68. Θεσσαλονίκη, 1955.

Ἡ Ἡπειρώτισσα κ. Χρυσάνθη Ζιτσαία κατέχει στὸ νεοελληνικὸ Παρνασσὸ μιά ἀπὸ τίς πρωτεύουσες θέσεις ὡς ἐμπνευσμένη λυρική ποιήτρια. Εἶχα τὴ χαρὰ νὰ τὴ γνωρίσω τὸ 1952 στὴ Θεσ/νίκη καὶ μὲ πολλὴ περιέργεια διάβασα τότε τὴ συλλογὴ τῆς: «Ὁράματα» καὶ ἐπεὶ κατὰ καιροὺς νέα τῆς ποιήματα στὶς «Μορφές» καὶ στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια». Ἐγραφα τότε γιὰ τὴν ποίηση τῆς κ. Ζιτσαίας στὴν «Πνευματικὴ Ζωή» (15 Ἰουλίου 1952, ἀρ. φύλ. 5) στὸ ἄρθρο μου: «Ἡ Πνευματικὴ Θεσσαλονίκη» τοῦτα τὰ λόγια: «Εἶναι μιὰ γεννημένη ποιήτρια ἡ Ζιτσαία, πού τὸ τραγοῦδι τῆς ἀναβλύζει πηγαῖο. Στὸ στίχο τῆς δὲ βλέπεις καμιά ἐκζητήση, κανένα ξάφνιασμα, ὄλα κυλοῦν ὁμαλά, ἀρμονικὰ, ἀπὸ τὸ περίσσευμα τῆς καρδιάς τῆς, — μιᾶς καρδιάς πονετικῆς, κάποτε ἀπελπισμένης, πού δὲ χάνει ἄπὸ τὸ τὴν πίστη τῆς, γιατί ξέρει πὼς κάποια ἀπαράγραπτα ἰδανικὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ ἐξυψώσουν τὸ βασανισμένο ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας, νὰ τοῦ δώσουν φτερά, νὰ τὸν λυτρώσουν καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσουν στὸ χριστιανικὸ δρόμο.»

Τὰ λόγια αὐτὰ τὰ προσηγογράφη καὶ σήμερα, γιατί ἡ κ. Ζιτσαία παραμένει πάντα μιὰ ἀπ' τίς ἀγνές, εὐαίσθητες γυναικεῖες λυρικές φωνές μας.

Μὲ τὸ βιβλίον τῆς «Τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θρόλου» δοκιμάζει τώρα τὰ φτερά τῆς καὶ στὴν πεζογραφία. Νομίζω πὼς εἶναι τὰ πρῶτα τῆς διηγήματα καὶ ὄλα ἔχουν γιὰ θέμα, ὅπως λέει ἡ ἴδια στὸ σύντομο πρόλογό τῆς: «Ἱστορίες τῆς Ἡπειρου, παρμένες ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς καὶ τοὺς θρόλους τῆς.» «Γεννημένη καὶ μεγαλωμένη στὸν ἅγιο τόπο τῆς — συνεχίζει ἡ συγγραφεὺς — κρατῶ κι' ἐγὼ μέσα μου — ὅπως ὄλοι οἱ ἄνθρωποι — κάποια μυστικά τοῦ τόπου μου, καὶ μιὰ σειρά ἀπ' αὐτὰ, εἶναι τὰ ἀφηγήματα τοῦτα, τὰ ὁποῖα καὶ ἀφιερώνω στὴν Ἡπειρο, ὡς δείγμα λατρείας καὶ θύμησης.»

Καρπὸς λοιπὸν συγκινητικῆς νοσταλγίας καὶ σταθερῆς ἀγάπης γιὰ τὴν Ἡπειρο εἶναι οἱ πεζογραφικὲς σελίδες τῆς Χρυσάνθης Ζιτσαίας, σελίδες πού κλείνουν μέσα τους θύμηση ἀπὸ παλιὰ περιστατικά, ἀπὸ γοητευτικὸς θρόλους. Εἶναι ἀπλὰ ἀφηγήματα — κι' ὄχι ἐλοκληρωμένα διηγήματα — μὲ μιὰν ἀνάλαφρη συγκίνηση, πινελιές ζωγράφου θὰ ἔλεγα, πού συνθέτουν ἀρμονικὰ σκίτσα, μὲ ζεστὰ χρώματα, παραμύθια πού ἡ γιὰ τὰ διηγεῖται στὰ ἐγγόνια τῆς μὲ ἀπλοῖκους τρόπους τίς βραδινές χειμωνιάτικες ὥρες κοντὰ στὸ τζάκι.

Οἱ Ἱστορίες αὐτῆς φιλοδοξοῦν νὰ θυμώσουν στὸν ἀναγνώστη πολλοὺς θρόλους, λησμονημένα ἔθιμα καὶ ν' ἀποδείξουν πόσο ἡ συγγραφεὺς λατρεῖ τ' ἄγια ἠπειρωτικὰ χῶματα. Κι' αὐτὸ τὸ κατορθώνουν μὲ τὸ παραπάνω. Τὰ καλύτερα ἀφη-

γήματα τῆς συλλογῆς εἶναι τὰ: «Παλιὰ ἱστορία», «Τὰ χρυσὰ μαλλιά τῆς Νούσιας», «Μέσα στὸς ἀφανείς» κι' αὐτὸ τὸ ἰδιόρρυθμο «Διότι» καὶ ἡ «Συρματένια». Ὡς τόσο, οἱ πεζογραφικὲς σελίδες τῆς κ. Ζιτσαίας θὰ κέρδιζαν πολὺ περισσότερο ἂν ἦταν πιὸ δουλεμένες στὸ ὕφος, πιὸ συμπυκνωμένες σὲ νοήματα, πιὸ λυρικές στὴν ἐκφραση. Περιεργὸ μάλιστα πὼς ἀπὸ μιὰ ποιήτρια τῆς ἀξίας τῆς, πολὺ λίγο συναντοῦμε στ' ἀφηγήματά τῆς τὸ λυρικὸ τόνο.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

★

Βασ. Ι. Κραφίτη: «Ἡπειρώται λυρικοί» Γιάννινα 1955.

Μετὰ τίς «Ἀστροφεγγιές» καὶ τὴν «Ἰκεσία» δύο ποιητικὲς συλλογές πού εἶδαν τὸ φῶς τὸ 1951 καὶ 1953 καὶ ἐγιναν ἀντικείμενον ἐδμενῶν κριτικῶν, ὁ φίλος κ. Κραφίτης, λογοτέχνης, ἐκυκλοφόρησε προσφάτως τὸ τρίτον σύγγραμμά του «Ἡπειρώται λυρικοί». Καλοτυπωμένο μὲ ὠραῖο καλλιτεχνικὸ ἐξώφυλλο τοῦ ζωγράφου Ἀγγέλου Καλογερίδη, μᾶς ζωντανεῖ μὲ ἓνα διάχυτο λυρισμὸ τοὺς Ἡπειρώτας λυρικοὺς: Βηλαράν, Ζαλοκώσταν, Βαλαωρίτην, Κροστάλλην, Ἀλ. Πάλλην, Ἀγγελικὴν Πάλλη, Τέλλον Ἀγραν.

Μέσα σὲ λίγες σελίδες πού ἀφιερώνει διὰ τὸν καθένα, ὁ συγγραφεὺς μᾶς δίνει ἀνάγλυφον τὴν προσωπικότητα ἐνός ἐκάστου, μαζὺ μὲ συντομώματα, ἀκριβῆ, βιογραφικὰ στοιχεῖα. Προτάσσει ἐν εἶδει εἰσαγωγῆς, μὲ μιὰ παλλόμενη γλώσσα πού δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἓνα πεζὸ λυρικὸ τραγοῦδι, τὴν κριτικὴν γιὰ τοὺς μεγάλους ποιητὰς πού ἀνθολογεῖ. Μόνον ἓνας ποιητῆς ὡς τὸν κ. Κραφίτη, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπὸ τοὺς ἐλαχίστους Ἡπειρώτας λογοτέχνας πού δὲν ἀπερρόφησεν ὁ Ἀθηναϊκὸς Μινώταυρος, θὰ ἤμποροῦσε νὰ μᾶς δώσῃ μέσα σὲ λίγες σελίδες ὀλοζῶντανον καὶ ὀλάκαιρον τὸν κάθε ποιητῆν, διότι τοὺς ἐμελέτησε, τοὺς ἐστηθοκόπησε, ἐμπῆκε στὸ πνεῦμα των, στὴν ἐμπνευσίν των. Ἡ κάθε μία ἀπὸ τὰς μελέτας θὰ μποροῦσε κάλλιστα νὰ γίνῃ ἀνὰ μία διάλεξις εὐχάριστος, ἐνδιαφέρουσα, συναρπαστικὴ. Καὶ εἶναι ἄξιος θερμοτάτων συγκαμητηρίων ὁ φίλος λογοτέχνης διὰ τὸ ἔργον πού μόλις τώρα ἐκυκλοφόρησε καὶ ἐλπίζομεν ὅτι ἡ ἀναμφισβήτητος ποιητικὴ του φλέβα θὰ μᾶς δώσῃ καὶ ἄλλα προϊόντα τοῦ λυρικοῦ του καλάμου.

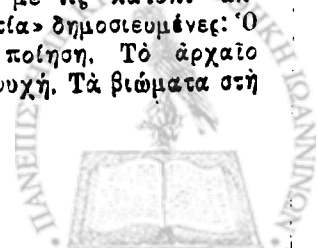
Κ. Θ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ

ἀ. μ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

★

Τάκη Σιωμόπουλου. «Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ παράδοση». Ἀνάτυπο ἀπὸ τὴ μνησια ἐπιθεώρηση «Ἡπειρ. Ἔστια», 1953.

Ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ Τάκη Σιωμόπουλου — τρίτη στὴ σειρά τῶν ἐργασιῶν του γιὰ τὸ Παλαμικὸ ἔργο, πού συνεχίζεται μὲ τίς κατόπι ἀπ' αὐτὴ στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» δημοσιευμένες: Ὁ Δημοφῶν στὴ νεοελληνικὴ ποίηση. Τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα καὶ ἡ νεοελληνικὴ ψυχὴ. Τὰ βιώματα στὴ

νεοελληνική ποίηση (κατά σειρά, 1953, σελ. 642-983 και 1081, 1954, σελ. 68 και 193)—ή μελέτη λοιπόν αυτή, δόθηκε σά διάλεξη τήν 1η Μαρτίου 1953, στο φιλολογικό μνημόσυνο, που στα δέκα χρόνια από το θάνατο του ποιητή διώργάνωσε το προμνημονευμένο γιαννιώτικο περιοδικό στην αίθουσα του Στρατ. Θεάτρου τής πόλης μας.

«Μιά προσφορά και μιὰ θυσία στο βωμό του 'Ελλ. πνεύματος», χαρακτηρίζει ο Τ.Σ. τήν παλαμική ποίηση παρ' όλη τή μεγάλη αξία του έργου του. ο Παλαμάς, γράφει, παρέμεινε αποκλειστικά 'Ελληνικός. όσο κι' αν σημειώνονται, εδῶ κι ἐκεῖ κάποιες εὐρωπαϊκές και ἀνατολικές επιδράσεις· ο Παλαμάς, συνεχίζει, περισσότερο από κάθε άλλον μελέτησε τις ἐθνικές παραδόσεις· κι όταν μιλούμε γι' αυτές, ἐνοούμε, ἐξηγεί ὁ σ. τὸ φτέρωμα τῆς ψυχῆς και τὸ ἀνάθεσμά τῆς στις κορυφές τῆς σοφίας, τῆς ἀρετῆς και τοῦ ἀνθρωπισμοῦ· αυτές τις παραδόσεις, προσθέτει, ἀνάπτυξε ὁ 'Ελληνικός κόσμος, κι αυτές προσπάθησε νὰ φέρη στὴν ἐπιφάνεια ὁ ποιητής».

Πιστεύω πὼς ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ Τ.Σ., εἶναι ἡ εἰσαγωγὴ μονάχα και ἓνα μέρος τῆς συνολικῆς του ἔρευνας. Περιορίζεται δηλ. ὁ σ. στὴ διερεύνηση—μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Παλαμά—τῆς 'Ελληνικῆς Παράδοσης, μονάχα τοῦ Προβυζαντινοῦ 'Ελληνικοῦ Κόσμου και τοῦ ἀρχαίου 'Ελληνικοῦ πνεύματος. Καί μιὰ «ἰδιαίτερη μελέτη», ὅπως προαναγγέλλει και ὁ ἴδιος, θὰ ἀφιερῶσει γιὰ τὸ Βυζαντινὸ και Νεοελληνικὸ κόσμο και τις παραδόσεις του, πάντοτε ὅπως αυτές ἐμφανίζονται στὴν ποίησιν τοῦ Παλαμά. Ἀπὸ τὲς μυθολογικές και παραδοσιακές Θεότητες τοῦ Ὀλύμπου, ὁ Ἀπόλλωνας κυρίως, ὁ Ἄρης, ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ Ἀφροδίτη, και ἡ ὄχι Ὀλυμπική Περσεφονη ὑμνολογοῦνται ἀπὸ τὸ Παλαμικὸ ἔργο· αυτές καθ' ἑαυτές, και οἱ ἠθικές ιδέες, που και γιὰ τὸ σύγχρονο ἀκόμα ἀνθρώπο αυτές ἀντιπροσωπεύουν.

Βαθὺς ὁ σ. γνώστης και μελετητῆς τοῦ Παλαμικοῦ ἔργου, καταπιάνεται κατόπι—κατὰ φυσική ἀλλωστε συνέπεια—μὲ τὴν ἔρευνα τοῦ πὼς οἱ ἠθικές αυτές ιδέες ἐμφανίζονται και μορφοποιοῦνται—ποίηση, τέχνη, φιλοσοφία—σὲ ἐνατενίσεις, ἐνοράσεις και φιλοσοφικές κοσμοθεωρίες, στὰ ἔργα τῶν μεγάλων λυρικοεπικῶν ποιητῶν και τραγωδῶν τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας, στις ἐργασίες και τὴ φιλοσοφική σκέψη τῶν σοφῶν τῆς, στὰ Μυστήρια και τὰ Ἀπόκρυφα τοῦ Ἀρχαίου Κόσμου, και πὼς ὅλα αὐτὰ συμπλέκονται μὲ τὴν Ἰουδαϊκή, τὴν Ἰνδική και τὴ Χριστιανική σκέψη και φιλοσοφία, ὅπως ὅλα αὐτὰ ἐκφράζονται στοῦ Παλαμικοῦ ἔργου.

Μεγαλύτερο ποιητῆ τῆς νεώτερης Ἑλλάδας», ἀποκαλεῖ ὁ Τ.Σ. τὸν και ἀποκλειστικά «Ἑλληνικὸ Ποιητῆ», Παλαμά, που μὲ τὸ μεγαλόπρεπο ποιητικὸ του ἔργο, ὕμνησε και ἐφάνισε, τὸ Ἑλληνικὸ και μόνο πνεῦμα, και τις ἐθνικές μας παραδόσεις.

Ὅσοι διάβασαν τις παλαμικές αυτές μελέτες τοῦ Τ.Σ. περιμένουν ν' ἀκούσουν και νὰ διαβάσουν και τις συνέχειές τους.

Α.Σ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ ΜΟΔΕΣΤΟΣ ΠΕΡΤΣΑΛΗΣ

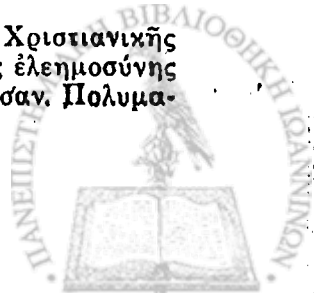
Ἀγαπητὴ «Ἠπειρ. Ἐστία»,

Συμπληρωματικά πρὸς ὅσα γράψαμε στο προηγούμενο τεῦχος τῆς «Ἠπειρ. Ἐστίας», παρέχουμε και τὰ ἐξῆς ἐπιπρόσθετα γι' αὐτὸν στοιχεῖα: Ὁ μεταστάς γεννήθηκε στὰ 1889 στο Μέτσοβο, ὅπου και διδάχτηκε τὰ πρῶτα γράμματα. Στὰ 1906, ἀποφοίτησε ἀπὸ τὴ Ζωσιμαία Σχολὴ Ἰωαννίνων, κι ἀπὸ τὴ Θεολογικὴ Σχολὴ Χάλκης, στὰ 1910. Κατὰ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1913, κατήρτισε ἐθελοντικὸ ἀπὸ Μετσοβίτες Σῶμα, γιὰ ἐνίσχυση τῆς ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἀπελευθερώσεως τῶν ἀδελφῶν μας. Ἀπὸ τὸν Αὐγουστο τοῦ 1910, δίδαξε στὰ Σχολεῖα Μετσοβίου, Θεσπρωτικοῦ, Πάργας, Ἄρτας (Ἱερατικὴ Σχολή), Ἀμφι-

λοχίας, Καλαμπάκας, Ἰσαμε τὰ 1925, και ἐν συνεχείᾳ στο Μέτσοβο ἴσαμε τὰ 1940. Διαρκῶς προτεινόμενος γιὰ προαγωγές δὲν ἀποδέχτηκε, οὔτε κἂν τὴν παρόμοια σὲ Γυμνασιάρχῃ Γρεβενῶν, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ γεννέθλιο τόπο. Ἀλλὰ οὔτε κἂν τὴν προσαγωγή του σὲ ἀρχιερέα, γιὰ τὸν ἴδιο λόγο, πολλές φορές δὲν ἀποδέχτηκε. «Τὸ Μέτσοβο» ἀπαντοῦσε στοὺς διαποροῦντας γιὰ τις ἀρνήσεις του, εἶναι μιὰ Μ' ὅλη Ἑθνικὴ Ἰδέα και δὲν μπορῶ νὰ τὸ ἀποχωριστῶ». Ἀπὸ τὰ 1942, πρόσφερε στὴν πατρίδα του τις ὑπηρεσίες του, και ὡς σεμνὸς λευίτης—ὅπως προηγουμένως ὡς ταπεινὸς διδάσκαλος—χειροτονηθεῖς Πρεσβύτερος.

Ἐπῆρξε ἡ προσωποποίηση τῆς Χριστιανικῆς εὐσπλαχνίας, και ἡ ἐνσάρκωση τῆς ἐλεημοσύνης και τῆς στοργῆς πρὸς ὄσους πονοῦσαν. Πολυμα-

θής και γλωσσόμαθος, κατέλειπε ανέκδοτη φιλοσοφικό-δογματική μελέτη, και προεκινδύνευσε κατά τους καιρούς τής κατοχής για το ποίμνιό του.

Δ. Σ.

*

ΕΝΩ ΠΑΘΣΙΑΖΕΙ ΤΟ ΠΑΣΧΑ

Φίλε Κύριε Διευθυντά.

Τὰ Γιάννινα τὰ μαστίζει μιὰ πρωτοφανής οικονομική κρίσις. Τὰ παιδιά τοῦ λαοῦ εἶναι κακοντυμένα. Θὰ ἔπρεπε τὸ Κράτος νὰ δώσῃ ἕν σοβαρὸν δάνειον εἰς τὸν Δῆμον, ἵνα ἀρχίσῃ ἔργα ρυμοτομίας, λαϊκῶν κατοικιῶν, Δημοτικῆς Ἀγορᾶς καὶ ἔργων ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς πόλεως ὡς εἶναι ἡ περιφερειακὴ λεωφόρος, ἡ ἀξιοποίησις τῆς λίμνης κ. λ. π.

Ἀλλὰ τώρα ποῦ προσεγγίζει τὸ Πάσχα δὲν θὰ ἔπρεπεν ὁ Δῆμος, ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις, ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς καὶ ἄλλα φιλανθρωπικὰ Σωματεία νὰ συντονίσουν τὰς ἐνεργείας των, ἵνα βοηθήσουν πρὸ παντὸς τὰ πτωχὰ παιδιά διὰ νὰ χάροῦν καὶ αὐτὰ τὰς χαρμωσοῦς ἡμέρας τοῦ Πάσχα ;

Ὁ Δῆμος ἔχει ἐκ τοῦ Νόμου τὸ δικαίωμα νὰ περιθάλλῃ τοὺς ἐνδεις, ὄχι μὲ χρηματικὰ βοηθήματα. Ἄς ψηφίσῃ λοιπὸν ἕν σοβαρὸν κονδύλιον πρὸς τὸν σκοπὸν ποῦ θὰ ἀναφέρωμεν περαιτέρω. Ἄλλο ποσὸν ἄς διαθέσῃ ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις, ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς κλπ. καὶ ἄς γίνῃ ἐνιαία καὶ συντονισμένη ἡ ἐκδήλωσις τῆς κοινωνικῆς προνοίας.

Πρὸ παντὸς χρειάζεται νὰ καταρτισθῇ ἐγκαίρως ὑπὸ τῶν Ἱερῶν ἐκάστης Ἐκκλησίας, δύο Ἐπιτροπῶν καὶ δύο Κυριῶν τῶν διαφόρων ἐνοριῶν, κατὰλογὸς ἐξηλεγεμένων τῶν πλέον πτωχῶν παιδιῶν ἡλικίας τεσσάρων μέχρι 10 ἐτῶν, μὲ τὴν ἐνδειξὴν τῆς ἡλικίας ἐκάστου. Ἐπὶ τῇ θάσει τοῦ καταλόγου τούτου προτεινόμεν νὰ ἀγορασθοῦν ὅλα τὰ εἶδη ἐνδύσεως καὶ ὑποδήσεως διὰ τὸ κάθε παιδί καὶ νὰ σχηματισθοῦν δεματάκια μὲ τὰ ὀνοματὰ των, τὰ ὅποια νὰ διανεμηθοῦν ἐν σεμνῇ τελετῇ εἰς τὸ Δημαρχεῖον τὴν Κυριακὴν τῶν Βατίων, παρισταμένων ἀπασῶν τῶν Ἀρχῶν.

Τὸ ἴδιο μέτρον ἄς καθισρωθῇ καὶ διὰ τὰς ἐσπέρτας τῶν Χριστουγέννων.

Αὕτη εἶναι ἡ πρότασις μας καὶ εὐχόμεθα νὰ πραγματοποιηθῇ.

Ἐμμεθα δὲ βέβαιοι ὅτι καὶ ἄλλοι δῆμοι τῆς Ἑλλάδος θὰ μιμηθοῦν τὰ Γιάννινα.

Μὲ φιλίαν καὶ ἐκτίμησιν

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ

*

ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ

Ἀγαπητὴ «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια»,

Στὰ ὅσα διαλαμβάνονται στὸ ἄρθρο τοῦ ἐκλεκτοῦ μας συμπατριώτου κ. Εὐαγγ. Μπόγκα μὲ τὸν τίτλο : «Τὰ ζῶα καὶ τὰ πουλιά στοὺς Ἡπειρωτικοὺς θρύλους» (τεύχος 33 Ἰανουάριος 1955), σχετικὰ μὲ τὸ τετράστιχο, ποῦ λένε τὰ παιδιά,

ὅταν πετᾶνε τὸ δόντι τοὺς στὰ κεραμίδια, ἔχω νὰ παρατηρήσω τὰ ἑξῆς :

Στὸ χωριὸ μου, Κουκούλι - Ζαγορίου, ὅταν τὰ παιδιά ἀλλάζουν δόντι τὸ πετᾶνε στὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ — σκεπὴ — ἢ «καβαλλάρη», ὅπως λέγεται ἡ στέγη στὸ χωριὸ μου, γιατί τὰ σπῆτια δὲν εἶναι σκεπασμένα μὲ κεραμίδια, ἀλλὰ μὲ ἄσπρες πλάκες — λέγοντας τὸ τετράστιχο αὐτὸ μὲ τὰ ἑξῆς λόγια :

Νὰ κρανοκόκκιλο
κι νό' μ' αἰδερένιο
νὰ ρουκανίζου τὰ κουκιά
νὰ τρώου τὰ ριθίδια.

Καθὼς εἶναι γνωστὸ, κρανοκόκκαλο εἶναι τὸ κουκούτσι ἀπὸ τὰ κράνια, τὸν καρπὸ τοῦ δένδρου, ποῦ λέγεται «κρανιά» ποῦ μπορεῖ νὰ πῆ κανένας, πῶς ἀφθονεῖ στὴν περιοχὴ τοῦ χωριοῦ μας. Εἶναι δὲ αὐτὸ τὸ κουκούτσι ἀρκετὰ στερεὸ. Ἄλλως τε σχεδὸν καὶ τὰ ἄλλα κουκούτσια τῶν καρπῶν τὰ λένε «κόκκαλα» ὅπως κρασσοκόκκαλο κλπ.

Τὰ παιδιά πετώντας τὸ δόντι ποῦ ἀλλάζουν στὴ στέγη, λένε ὅτι δίνουν δόντι γερὸ σὰν κρανοκόκκαλο, καὶ βέβαια τὰ δόντια αὐτὰ, ποῦ ἀλλάζουν τὰ παιδιά δὲν εἶναι κούφια, ἀλλὰ θέλουν νὰ τοὺς δοθῇ ἀκόμη πιὸ γερὸ, δηλ. αἰδερένιο, μεγαλύτερης ἀντοχῆς. Στὸ χωριὸ μου ἀκόμα ἔχω παρατηρήσει, ὅτι δὲν συνηθίζεται νὰ λέγεται τὸ ποῦλητὸ αὐτὸ μὲ τὸ ὄνομα «κρούνα», ἀλλὰ μὲ τὸ ὄνομα «γκαῖλα». Ὅταν δὲ θέλουν νὰ ὀνομάσουν χαρακτηριστικὰ κανένα μαῦρο πρᾶγμα, μεταχειρίζονται αὐτὴ τὴ λέξη π. χ. «ἡ γκαῖλω ἢ κερασιά» δηλαδή ἢ κερασιά ποῦ κάνει τὰ μαῦρα κεράσια. ὁ «γκαῖλης» δηλαδή τὸ μαῦρο βόδι, «τὴν ἔκαψε ὁ ἥλιος καὶ τὴν ἔκανε γκαῖλα» κλπ.

Αὐτὸ ἀφορᾷ, βέβαια, μόνο τὸ χωριὸ μου. Δὲν ἔχω κάνει σχετικὴ ἐρευνα, ἀν συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ σὲ ἄλλα χωριὰ τοῦ Ζαγοριοῦ. Πιθανόν, ἀν δὲν παρατηρεῖται αὐτὸ καὶ σὲ ἄλλα χωριὰ, νάχει γίνῃ ἐν σὲ παληότερα χρόνια παραλλαγὴ τοῦ «κρούνα κόκκαλου» σὲ «κρανοκόκκαλο» καὶ βρέθηκε νὰ λέγεται ἔτσι.

Μὲ τὸ νὰ διαιυπῶνω, βέβαια, τὴ γνώμη μου, γράφοντας τὰ παραπάνω, δὲν θέλω νὰ ἀμφισβητήσω ἢ νὰ μειώσω οὔτε κατὰ τὸ ἐλάχιστο, τὰ ὅσα τόσο ὠραία περιγράφει στὰ ἄρθρα του ὁ κ. Μπόγκας. Σκοπὸς μου μόνο εἶναι νὰ δοθῇ ἀφορμὴ γιὰ νὰ διευκρινισθῇ τὸ λαογραφικὸ αὐτὸ στοιχεῖο γύρω ἀπ' τὸ τετράστιχο, ποῦ λένε τὰ παιδιά, ὅταν ἀλλάζουν δόντια.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴ φιλοξενία.

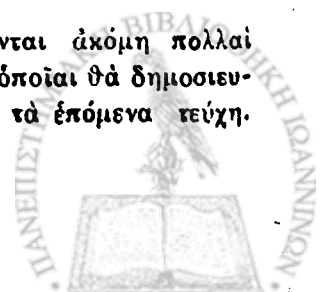
Μὲ τιμὴ

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΔΑΖΑΡΙΔΗΣ

Γιάννινα 5)2)1955

Σημ. «Η. Ε.»

Εἰς χεῖρας μας εὐρίσκονται ἀκόμη πολλὰ ἐνδιαφέρουσαι ἐπιστολαὶ αἱ ὅποιαὶ θὰ δημοσιευθοῦν μὲ τὴν σειρὰν των εἰς τὰ ἐπόμενα τεύχη.

ΑΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΒΡΑΒΕΥΣΙΝ

ΤΗΣ "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ," ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ κυρία Λίνα Τσαλδάρη — Ἀθήναι :

« . . . Παρευρεθεῖσα καὶ ἐγὼ εἰς τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίασιν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἠρθάνθην, ὡς Ἡπειρώτισσα, ἰδιαιτέραν ὑπερηφάνειαν καὶ χαρὰν διὰ τὴν βράβεισιν τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας».

Τὸ τόσο ἐπαξίως ἀπονεμηθῆν βραβεῖον ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀγαπητὴ πατρίς μας Ἡπειρος συνεχίζει τὴν ἱστορικὴν τῆς πνευματικὴν παράδοσιν ἐπ' ἀγαθῶν τοῦ ἔθνους . . . »

Ὁ Διευθυντὴς τῆς «Ποντιακῆς Ἑστίας» κ. Φίλων Κτενίδης — Θεσσαλονίκη :

« . . . Σὰς παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τὰ θερμὰ καὶ εὐκρινῆ μου συγχαρητήρια ἐπὶ τῇ βραβεύσει τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», ἣτις πλὴν τῆς ὑψίστης τιμῆς τῆς προσγενομένης εἰς τοὺς ἐκδιδοντας αὐτήν, τονώνει καὶ ἐνισχύει καὶ ὅλους τοὺς ἐργαζομένους μετ' ἑσῶς καὶ φανατισμὸν διὰ παραλλήλους μετ' ὅσους τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» σκοποὺς καὶ ἐπιδιώξεις . . . »

Ὁ Δήμαρχος Ἰωαννιῶν κ. Γρηγ. Σακκᾶς :

« . . . Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς βραβεύσεως ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ἀπευθύνω πρὸς ὑμᾶς τὰ ἐγκάρδια καὶ εὐκρινῆ μου συγχαρητήρια.

Ἡ τιμητικὴ αὐτὴ διάκρισις, τιμῆ ἰδιαιτέρως τὴν πόλιν τῶν γραμμάτων, τὰ Ἰωάννινα καὶ, γενικώτερον, τὴν Εὐάνθρον Ἡπειρον.

Συνεχίζεται μακρὰ ἰστορία παραδόσεως καὶ φορεῖς βαρεῖας τοῦ παρελθόντος πνευματικῆς κληρονομίας, ἐπιτελεῖτε μέγιστον πνευματικὸν καθήκον ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ ὁποῦ ἀμέριστον θὰ εὕρητε τὴν ἡμετέραν συμπαραστάσιν.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, καὶ ἰδιαιτέρως οἱ εἰσηγητὰι αὐτῆς, δικαιούται ἐνθάρμων συγχαρητηρίων διὰ τὴν δικαιοσύνην ἀπόφασιν τῆς βραβεύσεως τοῦ Ἡπειρωτικοῦ πνευματικοῦ σας ἔργου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἕνα πραγματικὸν διαμάντι διὰ τὸν τόπον μας . . . »

Ὁ Γεν. Ἐπιθεωρητὴς Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως κ. Ἰ. Ἀρχιμανδρέτης — Κομοτινὴ :

« . . . Θερμότατα συγχαρητήρια διὰ τὴν βράβεισιν τοῦ περιοδικοῦ καὶ κατὰ τοῦτο θεωρῶ καὶ τὸν ἑαυτὸν μου εὐτυχῆ, διότι ἀπὸ τοῦς πρώτους οἷς ἐνεθάρρυνα διὰ τὴν ἐκδοσιν . . . »

Ὁ λογοτέχνης κ. Τάκης Δόξας — Πύργος Ἠλείας :

« . . . Ἀργὰ κάπως, μὰ εὐκρινὰ καὶ ἐγκάρδια σας σφίγγω θερμὰ τὸ χέρι γιὰ τὴν ξεχωριστὴ τιμητικὴ ἐκδήλωσις πού ἔκαμε ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν βραβεύοντας τὴν ἡρωικὴν καὶ ἀκαταπόνητὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἑστία».

Στὴν ὑπέριστα αὐτὴ διάκρισις ὅν ὑπάρχει

μόνο ἡ δικαίη ἀναγνώρισις τοῦ ὑπεράνθρωπου μόχθου πού συγκεντρώνει, ἰδρωτὰ καὶ αἷμα, τὸ ἀξιοπεριοδικό σας. Εἶναι καὶ κάτι ἄλλο, πῶς πλατὺ καὶ γενικὸ : μιὰ ἠθικὴ ἀπονομὴ στὴν ἐλληνικὴ πνευματικὴ ἐπαρχία πού τόσο ἀποδοτικὰ ἐκπροσωπεῖτε μετ' ὅσους δικές σας τίς σελίδες . . . »

Ὁ Μετσοβίτης ἱστοριοδίφης κ. Βασ. Σκαφιδᾶς — Φάρσαλα :

« . . . τὰ ἐγκάρδια συγχαρητήριά μου διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν τιμὴν, τῆς ὁποίας εὐτυχὴ ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» ἀπὸ μέρους τοῦ Ἀνωτάτου Πνευματικοῦ Ἰδρύματος τῆς Πατρίδος μας καὶ ἡ ὁποία ἀποτελεῖ δικαίωσιν τῶν μεγάλων προσπαθειῶν σας . . . »

Ὁ Διευθυντὴς τῆς Α.Τ.Ε. Σπάρτης κ. Ἀπόστολος Κ. Παπαζήσης :

« . . . Μὰ μεγάλῃ χαρᾷ ἐπληροφόρηθην τὴν βράβεισιν τοῦ περιοδικοῦ μας «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Ἡ πανηγυρικὴ ἀναγνώρισις τοῦ ἔργου σας δικαίωσιν τὰς ὑπεράνθρωπους προσπάθειάς πού καταβάλλουν ἡ Διεύθυνσις καὶ οἱ συνεργάται τοῦ περιοδικοῦ διὰ τὴν ἀρτίαν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἐμφάνισιν τούτου . . . »

Ὁ ὀδοντίατρος κ. Ἀλέξ. Σ. Τσουκανέλης — Ἀθήναι :

« . . . Δὲν με ἐξέπληξεν ἡ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας μας προσγενομένη τιμὴ στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» γιὰ τὸ ἔργο τῆς εἶναι καταπληκτικὸν . . . »

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῆς Τ. Α. Ε. κ. Χρ. Ζωημῆχος — Ἀθήναι :

« . . . Σὰς συχαίρω διὰ τὰ ὑπέρλαμπρα καὶ θαυμαστὰ ἐπιτεύγματά σας καὶ διὰ τὴν περιφανῆ καὶ θριαμβευτικὴν ἐπιβράβεισιν καὶ ἐπισφράγισιν τῶν πνευματικῶν μόχθων καὶ ἀγώνων σας . . . »

Ἡ ποιήτρια κ. Ἀντιγόνη Γαλανάκη — Βουρλέκη — Ἀθήναι :

« . . . Ἡ βράβεισις τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ἀπ' τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν εἶναι πράξις ἀπόλυτα δικαίη γιὰ τὸ ἐκλεκτό περιοδικό σας, τὸ καλλίτερο, τὸ πρῶτο Ἑλληνικὸ περιοδικό . . . »

Ὁ Δικηγόρος κ. Γεώργ. Κ. Σκούρας — Χαλκίς :

« . . . Δράττομαι τῆς εὐκαιρίας νὰ σας ἐκφράσω τὴν συγκίνησιν πού ἠρθάνθην πληροφωρηθεὶς τὴν βράβεισιν τῆς τόσο ἀγαπητῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν . . . »

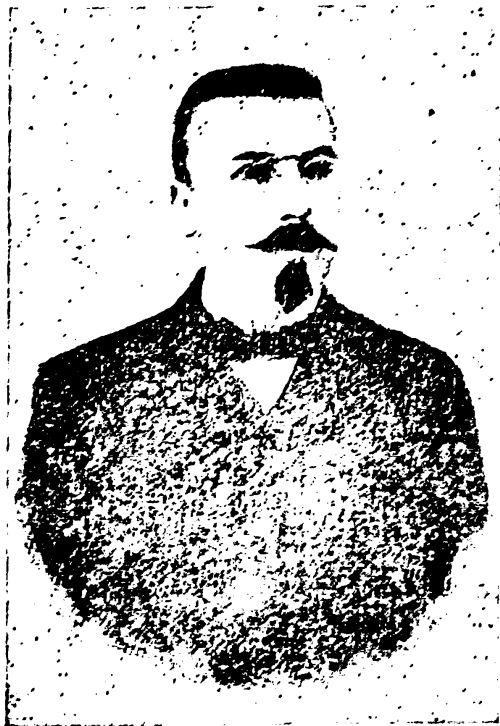
Ἡ ποιήτρια Ὀλγα Κ. Βατίδου — Ἀθήναι :

« . . . Σὰς συχαίρω ἀπὸ καρδιᾶς γιὰ τὸ ἔργον σας. Εἶναι ἱστορία, εἶναι πολιτισμὸς, εἶναι ἀγωνίας ἔθνικος καὶ ἡ ἐπάξια βράβεισός του ἀπὸ τὸ Ἀνώτατο Πνευματικὸ Ἰδρυμα τῆς χώρας εἶναι νίκη. Ἡ Ἡπειρος πανηγυρίζει τὴν νίκη . . . ἡ Ἑλλάδα ὅλη περηφανεύεται γιὰ τὴν Ἡπειρο . . . »

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Στις 13 Φεβρουαρίου η «*Ηπειρωτική Έστια*» οργάνωσε την τρίτη της διάλεξη της έφεταινης περιόδου. Η διάλεξη δόθηκε στην αίθουσα τελετών της Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής Ακαδημίας

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΑΡΡΟΣ

"Όταν ήτο καθηγητής στη Μ. του Γένους Σχολή με όμιλητή τον κ. Ι. Ν. Νικολαΐδη, της Έπιτροπής Έπιμελείας ύλης του περιοδικού μας, και θέμα «*Δημήτριος Σάρρος, ο διδάσκαλος του Γένους*». Τη διάλεξη τίμησε με την παρουσία του και ο Σεβ. Μητροπολίτης κ.κ. Δημήτριος.

Ο κ. Ι. Νικολαΐδης, γνωστός στο πνευματικό κοινό των Γιαννίνων κι' από άλλες διαλέξεις του, αφού μίλησε συνοπτικά για τη ζωή του Σάρρου, ζωή αφιερωμένη στην ύπηρεσία του Έθνους και των έλληνικών γραμμάτων, ανέλυσε από κάθε πλευρά το τεράστιο σε όγκο και ποιότητα έργο του, παρουσιάζοντας στους ακροατές του το Δ. Σάρρο σαν λογοτέχνη—ποιητή και διηγηματογράφο (ήθογράφο)—σαν ακούραστο έρευνητή και μελετητή της Ιστορίας και λαογραφίας της Ηπείρου και τέλος σαν τον άκαταπόνητο μεταφραστή των αρχαίων τραγωδιών, που με την προσπάθεια που αυτός κατέβαλε, μπόρεσαν κι' έγιναν κτήμα των νεοελλήνων.

Ο τρόπος με τον οποίο παρουσίασε ο όμιλητής τη ζωή και το έργο του Σάρρου ή ρέουσα γλώσσα του και ή σύνθεση της έργασίας του ήταν τέτοια που κράτησαν άμείωτο το ενδιαφέρον των ακροατών ως το τέλος κι' ακόμα συνετέλεσε ώστε να προβληθή και να γίνει γνωστή μιά μεγάλη πνευματική ήπειρωτική φυσιογνωμία, που σε παλλούς ήταν έντελώς άγνωστη.

"Έκθεσις ζωγραφικής

Στην αίθουσα της Φιλαρμονικής του Δήμου και υπό την αιγίδα της «*Ηπειρωτικής Έστίας*», έλαβε χώρα από της 8ης μέχρι και της 13ης Φεβρουαρίου έκθεση εβδομήκοντα περίπου έργων της ζωγράφου Έλένης Γκάτ—Βούλγαρη.

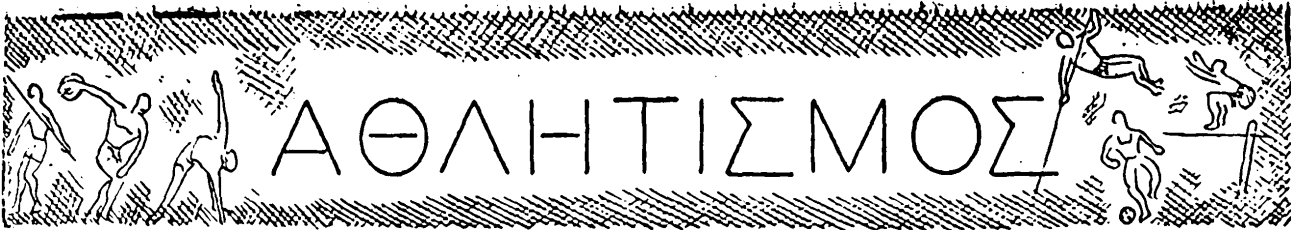
Τό ταλέντο της κ. Έλένης Γκάτ—Βούλγαρη, άναμφισβήτητα είναι δυνατό και εξαιρετικό. Αυτό τό άντελήφθημεν όλοι. Θα ήμπορούσε κανείς να γράψη πάρα πολλά για την καλλιτέχνηδα και τό έργο της. Ο χώρος όμως δεν μάς τό επιτρέπει αυτό.

Η καλλιτέχνης, κατ' αρχήν, δεν ακολουθεί καμμιά Σχολή, ούτε προσπαθεί να κάμη τουτό. Ακολουθεί, κατά την γνώμη μου, τη φλόγα του ταλέντου της, όπως ταιριάζει σε πραγματικό καλλιτέχνη. Δεν της άρέσουν οι μοντερνισμοί, στην τέχνη έννοώ, αλλά έχοντας βαθειά επίγνωση της Ιεράς της άποστολής, ακολουθεί ένα δρόμο πολύ δύσκολο, όσο και σίγουρο. Με τοτό δεν θέλω να είπω ότι άντιγράφει πιστά τη φύση—καθε άλλο. Έχει τη δύναμη να αφαιρή τό περιττόν και να προσθέτη ό,τι χρειάζεται, διά να καθιστή τον πίνακά της εβχάριστον εις τον θεατήν. Με άλλα λόγια συνθέτει! Σχέδιο και χρώμα σε άπόλυτη άρμονία. Αυτός είναι ο λόγος που κάθε της έργο σε καλούσε πολλές φορές κοντά του, σε προκαλούσε, αν επιτρέπεται. Κι' αυτό είναι μεγάλο χάρισμα στον καλλιτέχνη, διότι καθώς ξυύρουμε ή τέχνη σκοπόν έχει να σου προξενήση ωρισμένα ώρατα και εβγενή συναισθήματα και όχι να γεννή άπορίες, αινίγματα λογής-λογής.

Η κ. Γκάτ έχει καταπιαστή με πολλά θέμα-

Η κ. Έλένη Γκάτ—Βούλγαρη

ΙΩΑΝ. Γ. ΖΩΗ

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΔΙΑ ΤΟΝ ΣΤΙΒΟΝ

Από πολλών μηνών συνεχίζονται εις τὰ ηπειρωτικά γήπεδα ποδοσφαιρικοί αγώνες, φιλικοί και επίσημοι. Άλλωστε τὸ ποδόσφαιρον θεωρεῖται χειμερινόν σπόρ και ὡς ἐκ τούτου δικαιωματικῶς εὐρίσκεται εις τὴν ἀκμὴν του κατὰ τὴν παρούσαν περίοδον. Ἴσως λοιπόν θεωρηθῶν πρόωρα ὅσα γράφονται περὶ κλασσικοῦ ἀθλητισμοῦ. Ὁ χειμὼν ὅμως παρέρχεται και θὰ ἀρχίσουν νὰ δημιουργοῦνται συνθήκαι κατάλληλοι διὰ τὸν ἀθλητισμὸν στίβου. Πέροσι ἡ κινήσεις δὲν ἦτο τόσο ζωνερά τόσο ὅσον κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη. Ἐάν ἀρχίσῃ ἀπὸ τώρα ἡ συστηματικὴ ἐργασία τότε ἀσφαλῶς ἐφέτος θὰ ἔχωμεν πολὺ καλύτερα ἀποτελέσματα. Ἡ προετοιμασία ὅμως δὲν πρέπει νὰ γίνῃ μόνον ἀπὸ τοὺς Ἀθλητικούς μας Σολλόγους. Ἐπιβάλλεται και ἡ παράλληλος ἠθικὴ και ὕλικὴ ἐνίσχυσις τοῦ Κράτους. Οἱ ἀγῶνες στίβου ἀπαιτοῦν ἐξοδα και κόπους και ἐργασίαν μεθοδικήν, ἐκτὸς δὲ τούτου δὲν εἶναι σπάνιον τὸ φαινόμενον τῆς δημιουργίας παθητικοῦ διὰ τὰ Σωματεῖα κατὰ τὴν τέλεσιν τοιούτων ἀγῶνων. Ἀλλὰ και ἐν ἀκόμῃ ζήτημα προβάλλει κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς προετοιμασίας διὰ τὸν στίβον : Οἱ Πανηπειρωτικοί. Εἶναι ἀνάγκη

οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ νὰ ἐπαναληφθοῦν. Εἶναι κρίμα νὰ διακοπῇ μία τόσο ὥρα παράδοσις.

Ἡ ἀθλητικὴ κίνησις τοῦ μηνὸς

Μετὰ τὴν λήξιν τῶν ἀγῶνων Κυπέλλου Ἑλλάδος — διὰ τὴν περιφέρειάν μας (1) — ὄλαι αἱ συναντήσεις τοῦ Φεβρουαρίου ἀφεώρων τὸ πρωταθλημα Ἡπείρου.

Ὁ πρῶτος τῶν ἀγῶνων αὐτῶν, μεταξὺ Ἀτρομήτου — Παναμβρακικοῦ, ἦτο και ὁ πλέον ἐνδιαφέρων, διότι ἐπρόκειτο περὶ τοῦ «Ντέρμπυ» τοῦ πρωταθλήματος μεταξὺ τῶν δύο πρώτων μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης εις τὴν βαθμολογίαν. Ἡ συνάντησις αὕτη διεκόπη εις τὸ 40' λόγῳ ἀποχωρήσεως τῶν Ἀρταίων, ἀμφισβητησάντων τὴν ἐγκυρότητα τοῦ γ' τέρματος. Μὲ τὸν ἀγῶνα Ἀτρομήτου — Ἀετοῦ ἐκλείσεν ὁ α' γύρος τοῦ πρωταθλήματος Β' Ὀμίλου (Ἰωαννίνων — Ἀρτης) και διὰ τῆς συναντήσεως Ἀτρομήτου — Ὀλυμπιακοῦ Ἀρτης ἤρχισεν ὁ β' γύρος με ἐπικεφαλῆς εις τὴν βαθμολογίαν τὸν Ἀτρόμητον. Παρὰλλήλως ἔληξαν οἱ ἀγῶνες τοῦ Νοτίου Ὀμίλου (Πρεβέζης — Λευκάδος), ἀναδειχθέντος νικητοῦ τοῦ Τηλικράτους.

τα ὑπαίθρου και λουλουδιῶν, ἐκεῖ ὅμως πού ἐφθασε σὲ μεγάλο βαθμὸ πρόοδου, εἶναι τὰ χιόνια τῆς. Βάβαια ἔχει δίκαιο, διότι καθὼς μοῦ εἶπε, εἶναι ἡ ἀδυναμία τῆς. Ἀλλῶς τε, εἶναι φυσικὸν νὰ ἐπιτυχάνῃ ὁ κάθε καλλιτέχνης πολὺ καλύτερα εις θέματα πού τὰ ἀγαπᾷ με τὴν ψυχὴν του.

Ἐγαίνοντας κανεὶς ἀπὸ τὴν ἐκθεσὴ τῆς εἶχε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἔκαμε ἓνα ταξιδάκι μαζί με τὴν καλλιτέχνηδα και περπάτησε δουνά, λαγγάδια, ποταμοὺς και πεδιάδες : Ἀπὸ τὴν Κέρκυρα στὴν Καστοριά, ἀπὸ τὴ Θεσσαλίαν στὴν Ἀττικὴν κι' ἀπ' ἐκεῖ στὴν πολυπόθητὴν μας Κύπρο ! ..

Θὰ ἦτο σοβαρὰ παράλειψις ἐκ μέρους μου ἂν δὲν ἔγραφα και λίγα γιὰ τὸ κοινὸ τῆς πόλης μας. Ἀποκαρδιωτικὸν ἦταν τὸ φαινόμενον τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἀπουσίας τῶν ἀνθρώπων τοῦ χρήματος ἡ Ἐκκλησία και ἡ Διοίκησις ἐνίσχυσαν και ἠθικὰ και ὕλικὰ, ὅσο μπόρεσαν τὸ ἔργον τῆς καλλιτέχνηδος. Βάβαια ἡ ἐκθεσὴ τῆς κ. Γκάτ -Βούλγαρη ἐσημείωσε μεγάλην ἐπιτυχίαν και αὐτὸ εἶναι πρὸς τιμὴν τῆς Γιαννιώτικης κοινωνίας ἐν τῷ συνόλῳ τῆς. Ἐς ἐχρηθόμε ἡ κ. Γκάτ νὰ μᾶς ξαναθυμηθῇ σύντομα και νὰ μᾶς ξαναχαρίσῃ τὴν αἰσθητικὴν χαρὰ.

Γ. ΚΑΖΑΚΟΣ

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ὡς ἄνω ἀγῶνων ἔχουν ὡς ἑξῆς :

- 6 (2). Ἀτρόμητος — Παναμβρακικός εις Ἰωάννινα 8 — 0.
- 6. Τηλικράτης — Α. Ε. Πρεβέζης εις Δευκ. 5-4.
- 13. Ἀτρόμητος — Ἀετὸς εις Ἀρταν 4—1.
- 20. > — Ὀλυμπιακὸς Ἀρτ. εις Ἰωάν. 6 · 1.

Αἱ ὀμάδες Β' Ὀμίλου κατατάσσονται ὡς ἀκολούθως :

Ὀμάδες	Ἀγῶνες	Βαθμοί
Ἀτρόμητος Ἰωαννίνων	6	18
Παναμβρακικός Ἀρτης	5	11
Ἀβέρωφ Ἰωαννίνων	5	10
Ὀλυμπιακὸς Ἰωαννίνων	10	8 (3)
Ὀλυμπιακὸς Ἀρτης	5	5
Ἀετὸς Ἀρτης	5	5

(1) Ὁ τελικὸς ἀγὼν ἐτελέσθη τὴν 30ὴν Ἰαννουαρίου με ἀποτέλεσμα τὴν νίκην τοῦ Ἀτρομήτου ἐπὶ τοῦ Ἀβέρωφ με 5—3.

(2) Ἡμερομηνία.

(3) Ὁ Ὀλυμπιακὸς Ι. ἀποκλεισθεὶς ἐπὶ τρίτηνον μηθενίζεται διὰ τοὺς 6 ὑπολοίπους ἀγῶνας.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

1. Ἡ πρώτη τοῦ ἔτους ἐωρτάσθη εἰς Ἰωάννινα μὲ ἐπίσημον δοξολογίαν εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ μὲ διαφόρους ἄλλας ἐορταστικὰς ἐκδηλώσεις εἰς τὸν Στρατόν, Χωροφυλακὴν, Ἰδρύματα κλπ.

2. Ἐλαφραὶ σεισμικαὶ δονήσεις ἐσημειώθησαν εἰς Θεσσαλίαν γενόμεναι αἰσθηταὶ καὶ εἰς Ἰωάννινα.

— Ὑπεγράφη κυβερνητικὴ διαταγὴ περὶ ἀνεγέρσεως σιταποθήκης εἰς τὰ Ἰωάννινα.

3. Μὲ ἐπισημότητα καὶ ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν οἱ κάτοικοι τῆς ἠρωϊκῆς Κονίτσης ἐώρτασαν τὴν 7ην ἐπέτειον τῆς νίκης κατὰ τοῦ συμμοριτισμοῦ.

4. Ἀπεφασίσθη ἡ διατήρησις πολλῶν ἠπειρωτικῶν ὑπὸ κατάργησιν κοινοτήτων.

6. Μετὰ πίσης ἐπισημότητος ἐγένετο ἡ καθιερωμένη τελετὴ τῆς καταδύσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ εἰς τὴν Παμβώτιδα Ἰωαννίνων.

7. Ὑπὸ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν ἀπεφασίσθη ἡ διάθεσις, ἐκτὸς τῶν θεμάτων, καὶ βοσειδῶν εἰς τοὺς ἀπόρους κατοίκους τῆς Ἡπείρου.

9. Οἱ λειτουργοὶ Μᾶσης Ἐκπαιδεύσεως συνήλθον εἰς ἐκτάκτους γενικὰς συνελεύσεις καθ' ἕλπασαν τὴν Ἡπείρον, καθ' ἧς συνεζητήθησαν ζητήματα διὰ τὴν ἐξύψωσιν τῆς Παιδείας καὶ βελτίωσιν τῆς θέσεώς των.

11. Διὰ τῶν διατεθεισῶν πιστώσεων ἤρχισεν ἡ ἐκτέλεσις πολλῶν παραγωγικῶν ἔργων εἰς τὰς παραμεθορίους περιοχάς.

12. Μετετέθη εἰς τὴν Ράλλειον Ἀκαδημίαν ὡς διευθυντὴς αὐτῆς ὁ κ. Παν. Κοροντζῆς, μέχρι τοῦδε διευθυντὴς τῆς Ζωσιμαίας Ἀκαδημίας. Τὴν διεύθυνσιν τῆς τελευταίας ἀνέλαβεν ὁ κ. Νικολ. Βοσταντζῆς.

14. Δόγω τῶν βροχῶν τὸ ἔδαφος τοῦ χωρίου Μπαουσιοὶ ὑπέστη καθίζησιν.

— Ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα ὁ κ. Κων. Μάρτζιος ἀ.μ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

16. Ἐτελέσθησαν ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ τὰ ἐγκαίνια τῆς ὁδοῦ Πέρδικας—Συκοχωρίου.

17. Μὲ εὐλάβειαν καὶ ἐπισημότητα ἐωρτάσθη εἰς Ἰωάννινα ἡ 118η ἐπέτειος τοῦ μαρτυρίου τοῦ πολιούχου νεομάρτυρος Ἀγίου Γεωργίου. Δόγω τῆς ἐπικρατούσης κακοκαιρίας ἐματαιώθη ἡ λιτανεία.

18. Ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα ὁ ὑπουργὸς τῆς Προεδρείας τῆς Κυβερνήσεως κ. Γ. Ράλλης πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος τῶν ἐπαναπατρισθέντων ὁμήρων. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν μετέβη καὶ εἰς Θεσπρωτίαν καὶ Πρέβεζαν.

19. Καθ' ἀρμόδιαν ἀνακοίνωσιν ἡ διάνοιξις τῆς σήραγγος Δαψίστης συνεχίζεται κανονικῶς.

20. Ὁ Νομάρχης Πρεβέζης κ. Ρουσῆν παρτήθη διὰ λόγους ὑγείας.

21. Ὁ Ἀμερικανικὸς καὶ Νοτιοαφρικανικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς ἀπέστειλε διὰ τὰ ἀκριτικὰ σχολεῖα Κονίτσης καὶ Πωγωνίου δέματα δώρων.

22 Ἐγένετο εἰς Ἰωάννινα ἡ ἐγκατάστασις τῆς νέας ὑπὸ τὸν κ. Γρ. Σακκῆν ἀποστολῆς Ἀρχῆς

24. Ἀπεβίωσεν καὶ ἐκηδεύθη εἰς Ἰωάννινα μὲ πανδήμους ἐκδηλώσεις πένθους ὁ πρῶην βουλευτῆς καὶ ὑπουργὸς Νικόλαος Καζαντζῆς. Ἡ σορὸστοῦ ἐκλιπόντος ἐνεταφιάσθη εἰς Καλέντζιον.

25. Δόγω τῶν πλημμυρῶν διεκόπη ἡ συγκοινωνία μετὰ τῆς περιοχῆς Τζουμέρκων.

26. Πυκνὴ ὀμίχλη ἐκάλυψεν ἐπὶ ἐν εἰκοσιτετράρων τὴν πόλιν καὶ τὴν κοιλάδα τῶν Ἰωαννίνων.

27. Ἀπεφασίσθη ἡ μετάβασις εἰς Ἀθήνας ἐπιτροπῆς ἣτις θὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὸ Πανηπειρωτικὸν αἶτημα περὶ μὴ καταργήσεως τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Ἡπείρου.

— Νομάρχης Πρεβέζης ἐτοποθετήθη ὁ κ. Ἀντώνιος Σβῶκος.

29.— Πρόεδρος Πρωτοδικῶν Ἰωαννίνων ἐτοποθετήθη ὁ κ. Ἡλ. Τριανταφύλλου.

30. Εἰς τὸν Ἱερὸν ναὸν Ἀρχιμανδείου ἐτελέσθη μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν μεγάλων ἐδεργετῶν καὶ Διδασκάλων τῆς πόλεως Ἰωαννίνων.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

1. Δὶ καιρικαὶ συνθήκαι διὰ τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν εἶναι λίαν εὐνοϊκαί.

2. Οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ ἄνδρες τῆς Χωροφυλακῆς Ν. Ἰωαννίνων, προσέφεραν τὸ ποσὸν τῶν 3.400 δρχ. διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἰδρυθέντων Σχολείων Ἀναλαβήτων.

3. Ἀπεφασίσθη ὑπὸ τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν ἡ ἱδρυσις Τουριστικοῦ γραφείου εἰς τὴν πόλιν.

— Ὁ κ. Μιλτιάδης Μάνθας ἐξ Ἄρτης προσέφεραν 1500 χρυσᾶς λίρας εἰς τὸν διενεργούμενον ὑπὸ τοῦ Σεβ. Ἄρτης κ. κ. Σεραφεῖμ ἔρανον πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου.

4. Δὶ νεάνιδες Βασιλικῆς Στεφάνου καὶ Φωτεινῆς Κρικῶνη συνδεόμεναι διὰ στενῆς φιλίας ἠδοκτονήσαν πνιγεῖσαι εἰς τὴν λίμνην Παμβώτιδα.

5. Ἀπεφασίσθη ἡ εἰς Ἰωάννινα ἱδρυσις τηλεπικοινωνιακοῦ κέντρου.

7. Ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ὁ νέος Νομάρχης Πρεβέζης κ. Ἀντώνιος Σβῶκος.

8. Ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας διετέθησαν διὰ τὴν ἐνίσχυσιν συμμοριοπλήκτων ἀγροτῶν Ἡπείρου δρχ. 995.000.

9. Ἀφίκοντο εἰς Ἰωάννινα ὁ Γενικὸς γραμματεὺς τῆς Ἑλβετικῆς ὀργανώσεως βοήθειας κ. Σίνελναν καὶ 6 Ἑλβετοὶ δημοσιογράφοι.

10. Μετ' ἐξαιρετικῆς λαμπρότητος καὶ θρησκευτικῆς κατανύξεως ἐωρτάσθη ἡ ἐπέτειος τοῦ Πολιούχου τῆς Πρεβέζης Ἀγίου Χαλαράμπου.

11. Εἰς μεγάλην οὐσχεψιν, συγχροτηθεῖσαν εἰς τὸ Δημαρχεῖον Ἰωαννίνων διετρανώθη ἡ θέλησις τοῦ Ἡπειρωτικοῦ λαοῦ ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Ἡπείρου.

13. Εἰς τὴν αἰθουσαν τελετῶν τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας ἐδόθη ἡ ὀργανωθεῖσα ὑπὸ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» τρίτη διάλεξις τῆς ἐφετεινῆς περιόδου μὲ ὀμιλητὴν τὸν κ. Ἰωάννην Ν. Νικολαΐδην καὶ θέμα ἑδημητριος Σάρρος, ὁ διδάσκαλος τοῦ γένους».

15. Έπαρχος Φιλιατών έτοποθετήθη δ κ. 'Ι. Κόλλιας.

16. Άφίκετο εις 'Ιωάννινα ή Πρέσβειρα του Καναδά κ. Ντέρμοτ.

17. Ένεκρίθησαν πιστώσεις δια την ίδρυσιν και προαγωγήν 17 Δημοτικών σχολείων εις τους νομούς 'Ιωαννίνων και Πρεβέζης.

18. 'Υπό των βουλευτών 'Ηπείρου καταβάλλονται προσπάθειαι περί ίδρύσεως ύφυπουργείου εις 'Ιωάννινα, μετά την κατάργησιν της Γενικής Διοικήσεως.

20. Άφίκετο εις 'Ιωάννινα, μέσω Πρεβέζης ή Α.Μ. ο Βασιλεύς μετά της Α.Β.Υ. του Διαδόχου Κωνσταντίνου ίνα παραστή εις τον έορτασμόν της 21ης Φεβρουαρίου. Ο λαός της πόλεως έπεφύλαξεν εις τον Άνακτα άποθεωτικήν ύποδοχήν.

21. Τα 'Ιωάννινα έώρτασαν την 42αν επέτειον της άπελευθερώσεώς των. Παρά την κακοκαιρίαν μυριάδες λαού μετέσχον του έορτασμού. Η παράλασις του Στρατού πρό του Άνακτος και του Διαδόχου έγένετο υπό συνεχή πτώσιν χιόνος.

23. Εις 'Ιωάννινα ήρχισαν αι έργασαι του συνεδρίου γεωπόνων γεωργικών εφαρμογών 'Ηπείρου. Κερκύρας και Δευκάδος.

*

Τιμή εις 'Ηπειρώτην

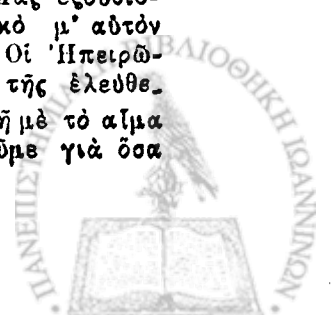
Η Γεωπονική και Δασολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης έξέλεξε καθηγητήν της Άμπελουργίας τον έκλεκτό συμπατριώτη έπιστήμονα κ. Βασίλειον Χρυσ. Λογοθέτη.

Ο Βασ. Λογοθέτης, γεννήθηκε στα Γιάννινα στα 1909. 'Υστερα από τις έγκυκλιες σπουδές του στη Ζωσιμαία Σχολή και την Άβερώφεια Μέση Γεωργική Σχολή, πήρε στα 1927 πτυχίο Γεωπόνου και κατόπι ειδικεύθηκε στην 'Ιταλία, στα Άμπελουργικά και Οίνοποιήτικά, και στο Άγρονομικό 'Ινστιτούτο του Πανεπιστημίου της Τουλούζης από το όποιο πήρε δίπλωμα Μηχανικού—Γεωπόνου, στα 1935. Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στα 1949, διωρίσθη 'Υφηγητής του στα 1951.

Π. Μαρκ. 'Αθήνα.— Συμφωνούμε για την έκδοση των άπάντων Δ.Ε. αλλά οι τωρινές μας οίκον. δυ. νατότητες είναι περιορισμένες. Εύχαριστούμε και για την άνθολόγησιν της Μ.Α. Στείλτε μας και κλισε άμφοτέρων. Παν. Άντ. 'Αθήνα. Άργήσαμε κάπως αλλά έτσι θα μπορέσουμε τώρα να σάς ένημερώσουμε πλήρως. Γράφουμε ιδιαίτερα.—Κ. Δαφν., Κέρκυρα. Πάτωχε πέρα για πέρα ή έχθεση έργων ζωγραφικής. Δεκάδες πινάκων αγοράσθηκαν. Συγχαρητήρια και εύχαριστίες για την πρωτοβουλία που πήρατε.—Μ. Πετρόχ., 'Αθήνα. Πήραμε τη φωτογραφία του 'Αλεξά' εύχαριστούμε και για όλες τις άλλες πληροφορίες

που μας δίδετε. Άν μπορήτε στείλτε μας τα ποιήματα για τα Γιάννινα των Σικελιανού, Καρθαίου, 'Αθάνα των άλλων τάχουμε.—Κ. Κωνστ., Γουριά. Το «του Γιοφουριού της Άρτας» και το «Στιγμές παράλληλες των 'Ελλήνων» θα δημοσιευθούν έν καιρῶ. «Τά κρυφά Σχολεία» στο τεύχος Μαρτίου. Έπαναλαμβάνουμε ότι το άφιέρωμα εις μνήμην Χρ. Σούλη δέν έκυκλοφόρησε δέν συνέβη το ίδιο όμως και με τα άνάτυπά του.—Άνθ. Ζολ., Άργείο. Θερμά εύχαριστούμε.—Β. Άποστολ., Αίδηψόν. Εύχαριστούμε για το γράμμα σας. Να στέλεται. παρακαλούμε, το περιοδικό στον κ. Ρ.—Γ. Σκούρ, Χαλκίδα. 'Ελήφθησαν εύχαριστούμε για αίσημάτά σας και χαιρούμε για την έπαλήθευση των σκέψεών σας για την «Η.Ε.».—Άπ. Παπαθ., Δερβιζιόνα. Η μία δημοσιεύεται ή άλλη θα περιμένη τη σειρά της.—Χρ. Εύαγγ., Μεσολόγγι. Τα ειδικά κείμενα διβλιοθεσίας του Γ'. τόμου μόλις έτοιμάσθηκαν θα σάς σταλή άσφαλώς. Τα συγχαρητήριά σας—πρώτα μετά τη δράβευση της «Η.Ε.» από την 'Ακαδημία—μας συνεκίνησαν.—Άν. Εύθ., Κόνιτσα. Περιμένουμε πάντοτε τις έργασίες σας.—Λιτσ. Δόβ., 'Αθήνα. Η έκ μέρους σας οδισιαστική ένίσχυση της προσπάθειάς μας και ή αγάπη σας προς την «Η.Ε.» μας έμ'ευχώνουν στον άγώνα να κρατήσουμε ψηλά τη σημαία της πνευματικής 'Ηπείρου. Στην Β.Ι. και στον Κ.Δ. θα στείλουμε.—Δημ. Παπ., Μάρμαρα. Η συνεργασία σας έφθασε πολύ άργά για το τεύχος Φθινο στο όποιο και αναφέρεται.—Σεβ. Εύλ. Κουρ., Ψυχικό. Συνεχίζουμε κανονικά. Το άπαντητικό σημείωμά σας θα δημοσιευθή. Εύχαριστούμε για την άποστολή των συγγραμμάτων σας. Dim. Lol., Persian Gulf. Με ιδιαίτερη χαρά ξαναπέρνουμε έπαφή με έναν έκλεκτό άπόδημο 'Ηπειρώτη. Σας γράφουμε ταχικώς.—Βιβλιοθήκη Χίου. Σας εύχαριστούμε θερμότατα για τα τόσα συμπαθή και τιμητικά σας λόγια. Σας γράφουμε ιδιαίτέρως.—Χαρ. Λιάμπ., 'Αθήνα. Θερμότατα εύχαριστούμε, έλήφθησαν.—Εύαγγ. Δικ., 'Αθήνα. εύχάριστη έκπληξη μας έπροξένησεν ή συνεργασία σας την ύπογράφεται με ψευδώνυμο, Γράψτε μας περισσότερα για σάς.—Άν. Γεωργ., Πολύβρυσο. Ο άσπύρευτος ένθουσιασμός σας μας ένισχύει στην προσπάθεια επιδίωσεως της «Η.Ε.» Πήραμε τη συνεργασία σας. Οι συνεργάτες μας εύχαριστούν.—Χρ. Ζιτσ., Θεσσαλονίκη. Το κάθε γραφτό κι ή κάθε λέξη σας μιλάει στην καρδιά μας, στην καρδιά των συμπατριωτών σας. Με χαρά πληροφορηθήκαμε την πρόθεσή σας να δώσετε στην 'Ηπειρο τη 6'. σειρά των θαυμασίων διηγημάτων: «Της ζωής και του θρύλου». Θα σάς γράψουμε ιδιαίτέρως.—Χρ. Μηλ., Θεσσαλονίκη. Η προσπάθεια για την ίδρυση Πανεπιστημίου στα Γιάννινα θα συνεχισθή. Συμφωνούμε με τις σκέψεις σας για τον τοπικό τουρισμό. Μας έξουσιοδοτείτε να δημοσιεύσουμε το σχετικό μ' αυτόν γράμμα σας;—Κ. Κωνστ., Χανιά. Οι 'Ηπειρώτες δέν ξεχνούμε ποτέ πως το χῶμα της έλευθερης και δούλης 'Ηπείρου έχει ποτισθή με το αίμα των παιδιών της Κρήτης. Εύχαριστούμε για όσα

γράφετε. Ἡ συνεργασία σας θὰ πάρη τὴ σειρά της. Ἀλ. Παπαγ., Ἀθήνα. Τὰ συγγράμματά σας ἐδόθησαν πρὸς διάθεσιν γιὰ λ)σμό σας στὸ Βιβλιοπωλεῖο τῆς Ἠπειρ. Ἐστίας πού ἤρχισε τὴ λειτουργία του. Ἀπὸ τὸ τεύχος τοῦ σᾶς στείλαμε θὰ πληροφορηθῆτε ὅτι σᾶς ἐνδιαφέρει. Περιμένουμε ἐντολὴν σας. Εὐχαριστῶς θὰ δημοσιεύαμε κριτικές, ἀλλὰ σύντομες.—Νικ. Βαζ., Κάϊρον. Εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅτι ἐγράφη εἰς τὸ «Φῶς». Στὸν συντάκτη τῆς φιλ. στήλης θὰ στέλεται δι' ὑμῶν δωρεάν. Γιὰ τ' ἄλλα θὰ σᾶς γράψουμε.—Γ. Πράτσ., Ἀθήνα. ἀρχίζουμε τὴ δημοσίευση τῶν κριτικῶν. Εὐχαριστοῦμε καὶ γιὰ τὴν ἐκλεκτὴν συνεργασία τοῦ Κλ. Μ.—Ν. Κοσμ., Λαγκαδᾶ. Σᾶς στέλλουμε ταχ)κῶς τὰ ἀνάτυπα· με πρώτη εὐκαιρία θὰ σᾶς γράψουμε γιὰ ὅλα.—Στ. Παν., Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ τηλεγραφικὸ σας μήνυμα. Περιμένουμε λεπτομέρειες.—Ν. Πρωτ., Θεσσαλονίκη. Λυπούμεθα πολὺ πού δὲν μπορούμε νὰ παραδιάσωμε τὰ προκαθορισμένα. Ἡ ὑπαρξὴ κρινόμενου διδλίου στὰ γραφεῖα μας εἶναι ἀπαραβάτος καὶ οὐσιαστικὸς ὁρος γιὰ δημοσίευση κριτικῆς του.—Ἀγαμ. Κομμ., Watertown, Mass. Μᾶς ἐνθουσίασε τὸ θερμὸ γράμμα σας. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τίς ὑποδείξεις σας. θὰ σᾶς γνωρίσωμεν ἐν καιρῷ τ' ἀποτελέσματα.—Κίτσ. Μακρ., Βόλος. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ. Στὴν κ. Ν.Δ. στέλλουμε ὅ,τι γράφετε.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

- Χρυσάνθης Ζιτσαίας: «Τῆς ζωῆς καὶ τοῦ Θρόλου», Ἠπειρωτικὰ διηγήματα. Θεσσαλονίκη 1955.
- Βασ. Κραψίτη: «Ἠπειρωταὶ λυρικοὶ», Μελέτη. Ἰωάννινα 1955.
- Πλάτων α: «Συμπόσιο» Λογοτεχνικὴ μετάφραση, εἰσαγωγή—Σημειώσεις: Ἀλέκου Παπαγεωργίου. Ἀθήναι 1954, σχ. 8ον σ. 144.
- Ἀλ. Παπαγεωργίου—Εἰρ. Βασιλειάδου: «Ὁ Ἐθνικὸς Ὑμνος». Αἰσθητικὴ ἀνάλυση. Ἀθήναι 1952, σχ. 8ον, σελ. 90.
- Ἀλ. Παπαγεωργίου—Νικ. Ἀσωνίτη: «Πρακτικὸς ὁδηγὸς ὀρθογραφίας, στίξεως καὶ συντάξεως». Ἀθήναι 1954, σχ. 8ον, σ. 152.
- Σωφ. Δ. Λώλη: «Ἡ περὶ τῆς θείας τοῦ Χριστοῦ κενώσεως θεωρία». Ἀθήναι 1954.
- Ν. Δ. Καρούζου: «Νέες δοκιμὲς» καὶ «Ἡ Ἐπιστροφὴ τοῦ Χριστοῦ» ποιήματα. Ἀθήναι 1954.
- Κώστα Ἀσημακοπούλου: «Ὁ δρόμος τῶν χελιδονίων», ποιήματα 1954.
- Εὐαγγ. Δραϊνά: «Ζώνη ἀσφαλείας πλωτῶν μέσων καὶ δυτῶν» (Ἑλληνικὴ ἐφεύρεσις), ἐκδόσις ἐφ)δος «Κορινθιακὸν Βῆμα», Ἀθήναι 1954.
- Γ. Θέμελη: «Δενδρόκηπος», ποιήματα. Θεσσαλονίκη 1955.
- Φώτη Μ. Πέτσα: «Τὸ Καστράκι στὸ Δυτικὸ Ζαγόρι» (Ἀνάτυπον τόμου εἰς μνήμην Χρ. Σούλη), Ἀθήναι 1954.
- Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη: «Ἡ λαϊκὴ τέχνη τῆς Κύπρου» (Ἀνάτυπον «Ν. Ἐστίας» τ. 659).
- Κωνστ. Ἀθ. Διαμάντη: «Τὰ χτήρια στὰ χωριά τῶν Τζουμέρκων» (ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ἀξίωσης» τόμ. Δ' 1954).
- Ἀρχεῖον Θερακικῶν Μελετῶν: τεύχη—ἀνάτυπα ἀριθ. 27 ἕως 37.
- Σπυρ. Β. Τριανταφύλλου: «Λαῖς ἢ Κορινθία, ἡ γυναίκα—ἥλιος» Ἀθήναι 1953 σχ. 8ον, σ. 152.
- Θανου Δ. Χαμπίπη: «Μανκάτο», ποιήματα. Πάτρα 1954.
- Μπάμπη Κλάρα: «Τὸ πιστεύω ἐνὸς ἀνθρώπου». Ἀθήναι 1954.
- Σταύρου Καβαδία: «Ταπεινὰ λουλούδια», ποιήματα.
- Χρήστου Γ. Εὐαγγελάτου: «Ἡ ἀνοικοδόμησις τῶν Ἰονίων νήσων», Ἀθήναι 1954.
- † Εὐλόγιου Κουρίλα: «Ἱστορικὴ βιβλιογραφία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν», Ἀθήναι 1941 σχ. 8ον σ. 800.
- Ἰδίου: «Ἱστορικὴ βιβλιογραφία» (φυτικὰ καὶ συναφεῖς ἐπιστήμαι). Ἀθήναι 1938, σχ. 8ον, σ. 584.
- Ἰδίου: «Κύριλλος προηγούμενος Λαυριώτης, ὁ Χρονογράφος» Ἀθήναι 1935 σχ. 8ον σ. 180.
- Ἰδίου: «Ἀλβανικαὶ μελέται» Θεσσαλονίκη 1933, σχ. 8ον, σελ. 208.
- Ἰδίου: «Δεκεμβριανὴ τραγωδία τῶν ὁμήρων», Ἀθήναι 1953, σχ. 8ον, σ. 448.
- Ἰδίου: «Δισσοκορίδειοι μελέται καὶ ὁ Λαυριώτικος δισσοκορίδης» Ἀθήναι 1935, σχ. 8ον, σελ. 120.
- Ἰδίου: «Ὁ Ἅγιος Στέφανος ἐν Ἀδριανουπόλει» Ἀθήναι 1935, σχ. 8ον, σ. 60.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

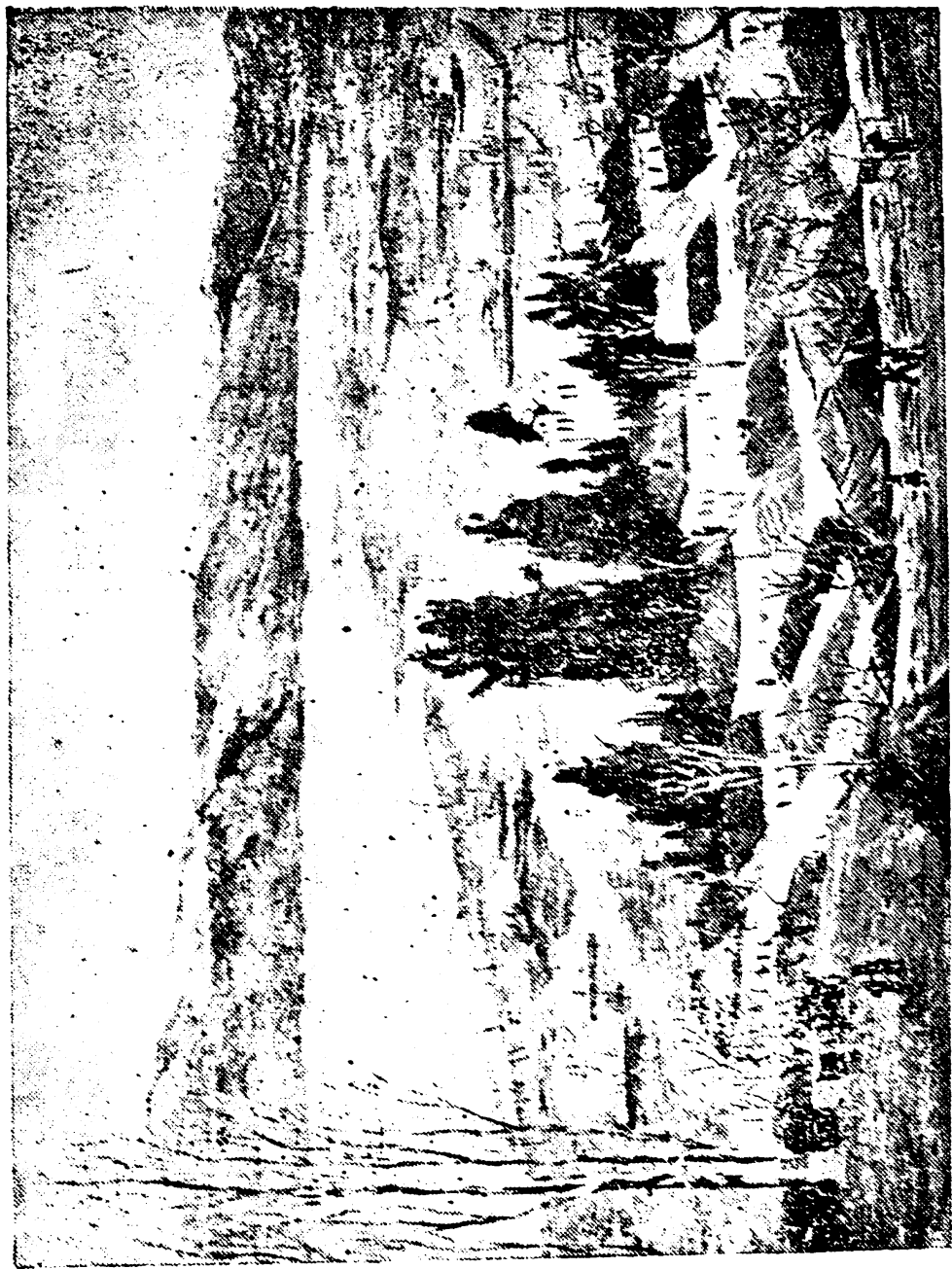
Ἐκδότης: Μιχαὴλ Χαρ. Μάνος Ἀραβαντινοῦ 1

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Πολυχρόνης Ι. Ντάγιος, Χρηστοδασίλη 15

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ"
ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Γιαννιότικο τοπίο: Ἡ Ἅγια Μορφή

ΕΛΕΝΗΣ ΓΚΑΤ-ΒΟΥΛΓΑΡΗ

